СТРАШНА ПРИГОДА

Після того, як Кремінь із Серединного Долу помер, його вдова зосталася на господарстві. Їхній син колись подався в море, донька вийшла заміж за купця з Вальмута, тож отак жінка залишилася на хуторі Дубівці зовсім сама. Люди казали, що у себе на батьківщині вдова Кременя начебто була вельми поважною персоною. І справді: бувало, навіть маг Оґіон навідувався у Дубівці, щоби побачитися з цією жінкою (хоча, зрештою, це ще нічого не означало, бо Оґіон ніколи не цурався простолюду і мав чимало друзів серед різної сіроми).

У неї було якесь чужинське ім'я, але Кремінь кликав її Ґоєю — так у них, на Ґонті, називають маленьких білих павучків, що невтомно плетуть своє тонке павутиння. Властиво, це ім'я пасувало їй, як нікому: жінка була білошкірою і невеличкою на зріст, а до того — ще й пряхою неабиякою: давала собі раду і з козячою шерстю, і з овечою вовною. Отож тепер вона була вдовою Кременя, Ґоєю, власницею отари овець і пасовища, чотирьох полів, грушевого саду, двох дерев'яних хатин, у яких жили орендарі, старого кам'яного будинку під дубами та фамільного цвинтаря, де тепер упокоївся і її чоловік.

— Усе життя мене оточують чиїсь могили, — якось сказала вона доньці.

— То перебирайся жити до нас, у місто! — запропонувала Яблунька, але вдова й надалі воліла залишатися на самоті.

— Може, згодом, коли у вас з'являться діти і буде потрібна поміч, — відповіла вона, приязно позираючи на свою сірооку доньку. Але не зараз. Поки що ти впораєшся і без мене. А мені тут подобається.

Вирядивши Яблуньку додому, до молодого чоловіка, вдова зачинила двері і завмерла, стоячи посеред кухні на вимощеній кам'яними плитами

підлозі. Сутеніло, однак вона не запалювала лампу, а згадувала, як це колись робив її чоловік: ось у його руках рясно спалахують іскри — і за мить мерехтливе сяйво вихоплює з темряви зосереджене смагляве обличчя...

У домі панувала тиша.

"Я ж колись уже жила у безмовній самоті, — думала Ґоя. — То й тепер проживу", — і запалила лампу.

Якось у присмерку одного зі спекотних днів наприпочатку літа до вдови несподівано навідалася Ларк, її давня приятелька. Вона жила в селі і тепер важко трюхикала курним шляхом, поспішаючи у Дубівці.

— Ґоє! — гукнула жінка, побачивши подругу, котра якраз прополювала бобові грядки. — Ґоє, сталося щось страшне. Щось дуже страшне. Ти можеш піти зі мною в село?

— Авжеж, — відповіла вдова. — Цікаво, і що ж там за жах учинився?

Ларк перевела подих. То була проста огрядна жінка середніх літ, дитяче прізвисько якої (Ларк означає "жайворонок") зовсім не пасувало до її статури. А втім, колись вона була стрункою вродливою дівчиною і заприязнилася з Ґоєю, начхавши на пересуди односельців, котрі не вгавали, перемиваючи кістки білошкірій карґадській відьмі, яку Кремінь привів у свій дім. Власне, саме тоді Ларк і подружилася з чужинкою.

— Дитина мало не згоріла, — нарешті ледве вимовила гостя.

— Чия дитина?

— Та ж отих волоцюг...

Ґоя похапцем замкнула двері, і вони кинулися у село. По дорозі Ларк, задихаючись і пітніючи, квапливо переповідала подрузі останні новини. Крихітне насіння буйних трав, що стіною обступали стежку, ліпилося до її щік і чола; Жайвірка час від часу втирала обличчя рукавом, але ні на мить не припиняла щебетати.

— Вони цілий місяць таборували на зарінку біля річки. Чоловік видавав себе за бляхаря, та насправді він, мабуть, злодій. Із ним була жінка. А ще отой молодший жевжик, котрий майже завжди вештався по навколишніх селах разом із ними. Звісно, вони не працювали, жоден з них. Часом крали, жебрали і жили коштом жінки. Селюки з пониззя ріки приносили їм всіляку всячину, аби трохи з нею пожирувати... Ну, знаєш, як це нині робиться! Справжнє лихоліття настало — на дорогах грабіжники промишляють, а буває, що й на хутори навідуються... Я б на твоєму місці тримала двері на засуві... Ну так от, приходить отой молодший волоцюга в село і каже: "У нас дитина заслабла". А я тоді якраз була на подвір'ї перед нашим домом. Правду кажучи, я тієї їхньої дитини й не розгледіла до путтяя... Ну, чисте тобі тхореня, миттю щезало з-перед очей, так що я навіть не знала напевне, чи є воно там взагалі. Тож я й питаю того жевжика: "І що з нею? Гарячка?" А парубок каже: "Попеклася, коли розпалювала вогонь", а тоді, перш ніж я зібралася, щоб піти з ним, він ушився. Забрався геть. А коли я спустилася до річки, тих інших двох волоцюг там теж не було. Їх наче вітром здуло. Ні душі! Їхнього манаття теж не було. Але ватра все ще тліла, а просто біля неї... і навіть серед розсипаного на землі жару...

Здавалося, Жайвірка втратила дар мови і якусь мить безтямно дивилася прямо перед собою.

— Вони її навіть ковдрою не прикрили! — зрештою продовжила жінка, ступаючи далі. — Штовхнули малу просто в полум'я! — Ларк болісно ковтнула клубок, що підступив їй до горла, і втерла з розпашілого обличчя налипле насіння. — Звісно, я могла б подумати, що дитина сама впала у вогонь, але якби це справді було так, то маля б якось пручалося і намагалося врятуватися. Я гадаю, що вони просто

побили дівчинку і подумали, що вона вмерла, а тоді, щоб ніхто не дізнався, що вони з нею зробили, ці нелюди...

Ларк знову затихла і розгонисто рушила далі.

— Можливо, що це й не він... Може, той молодик і витягнув дитину з вогню. Адже згодом саме він попросив мене допомогти малій. Либонь, це її батько. Не знаю. Зрештою, це не має значення. Кого це обходить? Хіба хтось переймається долею дівчинки? І взагалі, чому ми всі робимо те, що робимо?

— Але вона виживе? — тихо запитала Ґоя.

— Та, мабуть, виживе, — відповіла Жайвірка. — Мусить вижити!

А дещо згодом, коли вони вже простували закушпеленою сільською вуличкою, Ларк додала:

— Я не знаю, що змусило мене звернутися до тебе. Там же зараз Плющиха порядкує... Ми вже зробили все, що можна було зробити...

— Я могла би сходити у Вальмут, покликати Бучка.

— Він би нічим не зміг зарадити. Це... це понад людські сили. Щоправда, я зігріла бідне дитя, а Плющиха напоїла її цілющим зіллям і приспала сонними чарами. Дівчинка зараз у мене вдома лежить. Їй, мабуть, років шість або сім, але важить вона не більше від дворічного маляти. І досі ще по-справжньому не отямилася. Все якось ніби схлипує... Я знаю, що й ти нічим їй не допоможеш. Але мені дуже хотілося, щоб ти прийшла...

— Я хочу її побачити, — сказала Ґоя, і перш ніж переступити поріг, вона на мить заплющила очі й затамувала подих: їй було дуже страшно.

Малих "жайворонят" випровадили надвір, тож в оселі Жайвірки було тихо. Дівчинка непритомно лежала на ліжку. Плющиха, місцева знахарка і ворожка, намастила легші опіки маззю з відьминого горіха та іншим цілющим зіллям, але навіть не чіпала ні правого боку обличчя та голови, ані правої руки, яка обвуглилася аж до кістки. Над ліжком знахарка накреслила руну "Пірр" — у цій ситуації вона більше нічим не могла зарадити.

— Ти можеш щось зробити? — пошепки спитала Жайвірка.

Ґоя стояла поряд і непорушно дивилася на обгорілу дитину. Потому заперечно похитала головою.

— Ти ж училася лікувати людей, там, у горах, хіба ні? — і біль, і сором, і гнів промовляли устами Жайвірки; здавалося, вся її душа благала полегшити страждання невинної дитини.

— Навіть Оґіон не зміг би загоїти такі рани, — відповіла вдова.

Прикусивши губу, Ларк відвернулася й заплакала. Ґоя обняла подругу, погладжуючи її посивілі коси. Так вони й стояли, підтримуючи одна одну.

Із кухні прийшла Плющиха — уздрівши в кімнаті Ґою, ворожка одразу насупилася. Хоча вдова ніколи не цікавилася ні заклинаннями, ні іншими чарами, проте подейкували, що коли вона тільки з'явилася на Ґонті, то оселилася в Ре-Альбі під опікою справжнього чаклуна. А ще казали, що вона добре знає Архімага острова Роук і, без сумніву, володіє якоюсь чужою, зловісною силою. Ревно оберігаючи привілеї свого ремесла, ворожка заклопотано метушилася біля ліжка, за мить вона насипала на тарілку купку якогось зілля і підпалила його — над ліжком закурився густий смердючий дим, а Плющиха продовжувала без угаву бурмотіти цілющі заклинання. Від ядучого диму трав обпечена дитина почала кашляти і приходити до тями, болісно здригаючись і сіпаючись.

Мабуть, дівчинці бракувало повітря — вона дихала швидко, уривчасто і хрипко. А її єдине вціліле око, здавалося, дивилося просто на Ґою.

Ґоя ступила крок уперед і взяла дитину за ліву руку.

— Я служила їм і покинула їх, — промовила жінка рідною каргадською мовою. — Я не дозволю їм тебе забрати.

Дитина пильно дивилася чи то на неї, чи то в нікуди, силкуючись вдихнути, потім іще раз, і ще раз, і ще...

ШЛЯХ ДО СОКОЛИНОГО ГНІЗДА

Минуло більше року. Стояли спекотні ясні дні після свята Довгого Танцю. З північних гір у Серединний Діл спустився посланець і почав розпитувати, де живе вдова Ґоя. Люди в селі показали йому дорогу, і пополудні він уже був у Дубівцях. То був гостролиций швидкоокий чоловік. Він кинув погляд на Ґою, на овець у кошарі за її спиною і сказав:

— Славні ягнята. Мене послав до тебе маг Ре-Альбі.

— Він послав тебе? — недовірливо перепитала спантеличена Ґоя.

Досі Оґіон, коли хотів її побачити, знаходив куди меткіших посланців: тоді вона чула орлиний поклик, або навіть голос самого мага, який, тихенько промовляючи її ім'я, запитував: "Ти прийдеш?"

Посланець кивнув головою.

— Він хворий, — пояснив чоловік і запитав: — А чи не могла б ти продати кількох ярочок з твоєї отари?

— Могла би. Якщо тебе цікавлять ягнята, можеш погомоніти з вівчарем. Он там, біля огорожі. Якщо хочеш, то можеш тут повечеряти і переночувати, але я вже мушу вирушати.

— Проти ночі?

Тепер у її дещо глузливому погляді вже не було й крихти збентеження.

— А чого баритися? — відповіла Ґоя.

Вона перекинулася кількома словами зі старим пастухом Ясноводом, а потому рушила вгору до будинку, збудованого на схилі пагорба серед кремезних дубів. Посланець подався за нею.

У вимощеній каменем кухні посланця зустріла дівчинка. Метнувши на неї швидкий погляд, чоловік відразу ж відвернувся. Поставивши перед гостем молоко, хліб, сир і пучок зеленої цибулі, дівчинка вийшла геть, не зронивши ані слова. Через деякий час вона повернулася до кухні разом із Ґоєю; обидві вже приготувалися до подорожі, склавши необхідні речі у легкі шкіряні наплечники. Чоловік вирішив провести їх, і вдова замкнула двері будинку. В дорогу вони вирушили разом: у посланця була інша, вельми важлива справа — він мав купити племінних баранів для володаря Ре-Альбі, натомість звісточку від Оґіона він передав просто так, по дорозі, щоби зробити послугу старому чаклунові. Там, де стежка повертала до села, жінка і дівчинка зі страшним обпеченим обличчям побажали йому щасливої дороги і рушили туди, звідки щойно прийшов він сам: у гори, на північ, а потім — знову вниз, до західного підніжжя гори Ґонт.

Вони продовжували йти, допоки довгі літні сутінки не почали набрякати темрявою. Тоді вони зійшли з вузької дороги і розташувалися у виярку біля струмка, що швидко та безшумно котив свої чисті води, у яких крізь густе гілля верболозу відбивалося бліде вечірнє небо. Із сухої

трави і вербового листя Ґоя приготувала ложе, заховане серед гілляччя, як заяча нора, а відтак, закутавши дівчинку у ковдру, поклала її спати.

— Ну от, — примовляла юна, — тепер ти будеш коконом. А вранці станеш метеликом — і полетиш у широкий світ...

Багаття Ґоя не розпалювала, а просто накрилася плащем і лягла поруч із малою, дивлячись на зорі і слухаючи тихий голос струмка, доки не задрімала...

Удосвіта вони прокинулися від вранішнього холоду; Ґоя розклала невеличке вогнище і закип'ятила у казанку воду, щоб зварити вівсяну кашу. Маленький, обпалений вогнем "метелик", хапаючи дрижаки, вибрався зі свого кокона, і Ґоя швиденько остудила казан у росяній траві, щоб дівчинка могла взяти його в руки і поснідати. Коли вони знову рушили в путь, над високим темним раменом гори саме займався світанок.

Вони йшли цілий день, але дуже повільно: дівчинка легко втомлювалась. Душа Ґої поривалася вперед, але вона стримувала себе. Їй було несила довго тримати дитину на руках, тож аби якось полегшити страждання малої, Ґоя розважала Терру різними бувальщинами.

— Зараз ми йдемо провідати одного дуже старого чоловіка. Його звуть Оґіоном, — розповідала Ґоя, простуючи вузькою стежкою, що звивалася вгору через порослий лісом косогір. — Він справжній мудрець і великий чаклун. Терру, а ти знаєш, хто такі чаклуни?

Якщо в дівчинки колись було інше ім'я, то вона його не пам'ятала чи просто не хотіла казати. Тому Ґоя називала її Терру.

Дівчинка заперечливо похитала головою.

— Що ж, по суті, я теж цього не знаю, — вела далі Ґоя. — Зате я знаю, на що вони здатні. Коли я була молодою — старшою, ніж ти, але молодою, — Оґіон став мені названим батьком, так само як я стала тобі матір'ю. Він дбав про мене і намагався навчити того, що мені належало знати. Оґіон завжди був коло мене, хоча йому, либонь, куди більше хотілося самотою блукати гірськими стежками. Він любив мандри: пішки обійшов увесь острів, достеменно знає кожну з тутешніх доріг, а також ліси і нетрі. У наших горах не знайти місцини, де б не побував Оґіон! І скрізь він уважно придивлявся і прислухався до всього, що відбувається навколо. Зазвичай Оґіон більше слухав, ніж говорив, тож саме тому його й прозвали Мовчазним. Але зі мною він балакав доволі часто... Розповідав мені різні історії. Не лише загальновідомі байки — про славетні подвиги героїв минувшини, про воїнів і королів, котрі жили бозна-коли і бозна-де, — Оґіон розказував мені про те, що знав тільки він один. — Ґоя на мить зупинилася і перевела подих, а тоді сказала: — Зараз я розповім тобі одну з таких історій... Чи знаєш ти, що кожен маг уміє змінюватися за будь-яким образом і подобою, коли йому цього заманеться? Вони називають цей хист мистецтвом Перетворення. Простий ворожбит теж може прикинутися іншою людиною, або й твариною, — принаймні, якийсь час доволі важко зрозуміти, хто ж перед тобою насправді — людина раптом наче ховається під машкарою. Але справжні чаклуни і маги — набагато могутніші. Вони не лише вміють ховатися за прибраними личинами, вони насправді перетворюються на іншу істоту. Якщо, скажімо, магові потрібно перетнути море, а човна у нього нема, він може обернутися чайкою і перелетіти морську широчінь. Але йому треба стерегтися! Адже, ставши птахом, він і думати починає по-пташиному, забуваючи про все, що хвилює людей. Він може настільки захопитися польотом, що назавжди залишиться чайкою і вже ніколи не стане людиною. Кажуть, що колись один великий маг, який любив перетворюватися на ведмедя, робив це занадто часто і зрештою став ним остаточно, розтерзавши власного синочка; тоді люди були змушені вистежити ведмедя-душогуба і вбити... А втім, навіть до таких серйозних речей Оґіон звик ставитися із гумором. Якось, коли до його комори забралися миші й зіпсували весь сир, він упіймав одну з них мишоловним закляттям і, тримаючи отак двома пальцями, зазирнув їй

просто у вічі і сказав: "Я ж попереджав тебе: не прикидайся мишею!" Якусь хвилину я навіть думала, що він каже це всерйоз...

Так-от, історія, яку я хотіла тобі розповісти, якоюсь мірою також пов'язана з мистецтвом Перетворення. Правда, Оґіон вважав, що йдеться у ній про набагато складніші речі, — зокрема, про те, як можна одночасно бути двома різними створіннями, двома істотами, існуючи в одній тілесній оболонці. Оґіон казав, що на таке не здатен жоден маг. Але людину, котра мала такий хист, він зустрів у маленькому сільці на північному заході Ґонту; та місцина зветься Кемай. Жила там одна жінка, стара рибалка, яка не знала ні магії, ні грамоти, зате складала чудові пісні. Завдяки цим пісням Оґіон і дізнався про неї. Він тоді саме блукав тими краями: як повелося, ішов собі навмання піщаним берегом і раптом почув, як хтось співає, чи то латаючи невід, чи то шпаруючи клоччям днище човна:

На захід від заходу, там,

Потойбіч земель і морів,

Народ мій кружляє у танці,

У вихорі інших вітрів.

Оґіон уважно вслухався у мелодію і слова пісні, а що досі йому ніколи не доводилося чути нічого подібного, то він вирішив дізнатися, звідки взялася ця співаночка. Люди висловлювали різні припущення, але зрештою хтось вигукнув: "Та це ж пісня тієї Жінки із Кемая..." Отак Оґіон подався просто в Кемай, крихітне рибальське містечко, в якому жила та жінка. Маг знайшов її будинок і постукав у двері своєю чарівною патерицею. А за кілька хвилин двері відчинилися і на порозі з'явилася стара жінка...

Тепер ти вже знаєш — пригадуєш, ми з тобою про це говорили? — що діти повинні мати різні дитячі прізвиська і найменння, так само кожна людина має якесь повсякденне ім'я, а то й прізвисько. Різні люди можуть називати тебе по-різному. Ось ти для мене — Терру, але згодом люди, можливо, наречуть тебе іншим, ґардійським, повсякденним ім'ям. А ще, коли ти станеш зрілою жінкою і все йтиме як належить, тобі дадуть Істинне ім'я. Це може зробити лише той, хто наділений чарівною силою, чаклун або маг, адже знання Істинних імен і є запорукою їхньої могутності. Імена — то їхня царина, їхнє мистецтво. Свого Істинного імені ти, можливо, ніколи нікому не скажеш, тому що воно стане осердям твого єства, твоєї душі, джерелом твоєї сили. А для когось іншого знання чужого імені може виявитися важким тягарем і серйозною небезпекою, тому наражати людину і себе самого на такий ризик можна, тільки безмежно їй довіряючи і усвідомлюючи необхідність цього вчинку. А великий маг, знаючи всі імена, може дізнатися, як тебе звати, навіть якщо ти мовчатимеш.

Так-от, я зупинилася на тому, що Оґіон — а він справжній великий маг — зустрів на порозі тісної хатини стару жінку. І тут він раптом ступив крок назад, високо підняв угору свою дубову патерицю і ліву руку, наче намагаючись затулити обличчя від всепоглинаючого вогню, і, отетерівши від жаху, приголомшено вигукнув істинне ім'я тієї жінки: "Дракон!"

У ту найпершу мить, як він потім сам мені розповідав, Оґіон взагалі не бачив ніякої жінки, а лише сяйво і велич полум'я, і блиск золотої луски та кігтів, і величезні драконові очі. Кажуть, що не можна дивитись у вічі драконам.

Потім видіння зникло, і замість дракона він побачив перед собою жінку, яка стояла на порозі, — трохи зсутулену, високу рибалку з міцними порепаними руками. Вона дивилася на нього, а він — на неї. А тоді вона сказала: "Заходь, вельможний Оґіоне".

Отак він увійшов до її будинку. Стара налила Оґіонові рибної юшки, вони пообідали разом, а тоді стали бесідувати біля вогнища. Оґіон думав, що стара володіє мистецтвом Перетворення, але ніяк не міг збагнути, хто вона насправді: жінка, котра обертається на дракона, чи дракон, здатний перетворюватися на жінку. Зрештою він запитав її: "Ти жінка чи дракон?" Але вона не відповіла йому, а натомість сказала: "Я проспіваю тобі одну історію..."

У черевик Терру потрапив мулький камінчик. Вони зупинилися, щоб викинути його, а потім дуже повільно рушили далі, тому що дорога круто повзла вгору, звиваючись поміж вивітрених кам'яних стін, порослих кущами і травою, в якій, ховаючись від літньої спеки, сюрчали цвіркуни.

— Ну так ось що вона проспівала Оґіонові: "Коли Сеґой наприпочатку світу підняв з морського дна земну твердь, то дракони стали першими дітьми землі та вітру, що гуляв над островами Земномор'я. Про це йдеться у "Пісні Створення". А в пісні тієї жінки йшлося ще й про те, що в сиву давнину дракони і люди були єдиним цілим, належали до одного народу, однієї раси і розмовляли Істинною Мовою.

"І були вони прекрасними, сильними, мудрими і вільними..."

— Але з плином часу світ постійно змінюється. Так було і з драконолюдьми: деякі з них, тяжіючи до первісної дикості, воліли безтурботно ширяти у піднебессі, натомість будь-яка творчість, наука і ремесла цікавили їх щораз менше. Їм просто хотілося летіти все далі й далі, полювати і пожирати свою здобич, нічого не знаючи та нічим не переймаючись, залишаючись вільними і дикими, прагнучи самої лише свободи.

Інші драконолюди, навпаки, дедалі рідше злітали у небо, зате збирали скарби, зміцнювали свій добробут, нагромаджували корисні знання і вміння. Вони будували палаци, замки і фортеці, де зберігали

свої коштовності, щоб потім передати їх нащадкам. Їхні статки поступово зростали і примножувалися, тож згодом вони почали побоюватися своїх диких одноплемінників, які запросто могли прилетіти і спопелити у язиках полум'я все, що так важко створювалося і збиралося, нерідко лише через звичайну недбалість або з дикої примхи.

Натомість оті дикуни не боялися нічого. І нічого не навчилися. Через своє невігластво та безстрашність вони не могли звільнитися, коли нелітаючі родичі ловили їх у пастки, неначе диких звірів, і безжально убивали. Та згодом прилітали інші дикі дракони і металися, спалюючи чудові будинки, сіючи спустошення і смерть. Дикість і мудрість зійшлися в двобої, і слабший мусив стати жертвою сильнішого.

— Найбоязкіші боязкі намагалися триматися осторонь від того побоїща, а коли ховатися стало ніде, вони почали втікати звідти. Їм не бракувало ані знань, ані вміння, тож вони будували вітрильники і рушали на схід, подалі від західних островів, де серед зруйнованих веж шаленіли величезні крилаті створіння. Отак ті істоти, котрі поєднували в собі драконів і людей, розділилися на два різних племені — драконів, нечисленних і диких, яких невситима жадоба і безмежна лють розпорошили серед далеких островів Західних широт; натомість набагато чисельніший людський рід оселився у своїх багатих містах і містечках, яких повно і на Внутрішніх островах, і на півдні та сході. Проте деякі люди зуміли зберегти мудрість драконів — істинну Мову Створення... І саме вони тепер є чаклунами.

А ще, співалося в тій пісні, дехто з-поміж людей розуміє, що колись був драконом. Одначе і серед драконів є такі, що не забули про свою людську родину. І вони кажуть, що в ті часи, коли один народ ділився надвоє, деякі з їхніх все ще крилатих одноплемінників, котрі воліли залишитись і драконами, і людьми, знялися в небо і подалися не на схід, а на захід, через Відкрите море, на протилежний кінець світу. І там вони живуть у мирі та злагоді, великі крилаті створіння, дикі і водночас мудрі, з людським розумом і серцем дракона. І саме тому в тій пісні були такі слова:

На захід від заходу, там,

Потойбіч земель і морів,

Народ мій кружляє у танці,

У вихорі інших вітрів.

Оце й усе, про що йшлося в пісні, складеній Жінкою з Кемая, і саме цими рядками вона закінчувалася.

— Тоді Оґіон сказав їй: "Коли я вперше тебе побачив, мені відкрилася твоя справжня сутність. А ця жінка, що сидить біля вогнища навпроти мене, по суті, не більше, ніж одяг, у який вона вбирається".

Але вона лише похитала головою і розсміялася, трохи згодом додавши: "Якби все було так просто!"

— А невдовзі після тієї зустрічі Оґіон повернувся в Ре-Альбі. І коли він розповів мені цю історію, то сказав: "Відтоді я постійно запитую себе, чи міг би хтось, людина чи дракон, дістатися туди, на захід від заходу? Хто ми взагалі такі? І як нам віднайти нашу цілісність?"... Терру, ти зголодніла? А ось і непогане місце для перепочинку, он там угорі, де дорога повертає убік. Звідти вже, мабуть, можна побачити Порт-Ґонт, ген у долині, біля підніжжя гори. Це велике місто, навіть більше за Вальмут. Ось дійдемо до повороту і трохи перепочинемо.

З високого закруту дороги перед ними й справді відкрився мальовничий краєвид: широкі схили, вкриті лісами, і кам'янисті луги стелилися аж до самого міста на березі затоки. А ще далі бовваніли стрімчаки, що охороняли вхід до гавані, темними водами якої снували різні кораблі, здалеку схожі на трісочки або на жуків-плавунців. А ген-ген, просто над дорогою і косогором, височіло скелясте урвище — так

звана Перепадина, на якій, власне, і розташувалося село Ре-Альбі, що означає Соколине Гніздо.

Терру жодного разу не поскаржилася на втому, та коли невдовзі, трохи перепочивши, Ґоя запитала: "Ну що, підемо далі?", дівчинка, вмостившись на камені біля дороги поміж неозорими обширами неба і моря заперечливо похитала головою. Припікало сонце, і відтоді як вони снідали у виярку, було пройдено вже чималенький шлях.

Ґоя дістала пляшку з водою, і вони вгамували спрагу; потому жінка витягла торбинку з родзинками та горіхами і подала дитині.

— Звідси вже видно те місце, куди ми йдемо, — сказала Ґоя, — і я б хотіла, щоб ми дісталися туди ще завидна. Я боюся за Оґіона. Тобі, звісно, буде нелегко, але ми підемо повільніше. Зате вже нині заночуємо в теплі та безпеці. Візьми торбинку і заткни її собі за пояс. Родзинки зроблять твої ніжки сильними. Хочеш, я зроблю тобі патерицю — таку, як у чаклунів — щоб легше було йти?

Терру кивнула, продовжуючи жувати. Узявши ніж, Ґоя вирізала для малої міцну замашну палицю з ліщини, а потім, уздрівши повалену вільху, що нависла над дорогою, жінка відламала від неї гілку і, вправно обчухравши її, зробила добрячий ціпок і для себе.

Відтак вони рушили далі, і дівчинка теж потюпала по дорозі, наминаючи родзинки. Щоби трохи розважитися, Ґоя почала співати — пісні про кохання, пастуші співанки та балади, яких вона навчилася в Серединному Долі. Аж раптом посеред якоїсь із пісень її голос урвався. Жінка зупинилася, застережливо скинувши руку.

Її помітили четверо чоловіків, що йшли по дорозі назустріч. Було вже пізно ховатися в лісі, щоб дочекатися, коли вони підуть собі далі.

— Подорожани, — тихо промовила Ґоя, звертаючись до Терру, і рушила далі, міцніше стиснувши свій вільшаний ціпок.

Те, що розповідала Жайвірка про розбійників і злодіїв, не було звичним ремствуванням, яким хибують усі старші люди, нарікаючи, що тепер усе не так, як було колись, і що світ сходить на пси. Протягом останніх літ у тутешніх містах та селах справді бракувало миру і злагоди. Молоді хлопці поводилися зі своїми одноплемінниками, як чужинці, зловживаючи гостинністю, промишляли крадіжками і продажем краденого. Жебрацтво стало звичною річчю навіть там, де про нього досі не чули, причому жебраки до того знахабніли, що вигукували прокльони і погрози, коли їх чимось не влаштовувала милостиня. Жінки боялися ходити вулицями поодинці, і це їм, звісно, зовсім не подобалося. Зате деякі дівчата тікали з дому, аби пристати до злодійської ватаги. Але зазвичай не минало й року, як вони поверталися додому — понурі, вкриті синцями, та ще й вагітні. Серед сільських ворожок і знахарів ширилися чутки про якийсь дивний занепад їхнього ремесла: чари, які завжди лікували, тепер були безсилими; любовне зілля пробуджувало не пристрасне кохання, а вбивчі ревнощі; закляття більше не діяли і тоді, коли треба було знайти загублену річ. Але найгіршим, на думку знахарів, було те, що самозванці, які нічогісінько не тямили у мистецтві магії та її законах, не усвідомлюючи, наскільки небезпечно їх порушувати і переступати межі дозволеного, — отакі шахраї називали себе могутніми магами, обіцяючи своїм послідовникам не лише казкові скарби і силу, а навіть безсмертя.

На занепад магії журливо нарікали і Плющиха, ворожка із сусіднього села, і Бучок, знахар із Вальмута. То був розумний і скромний чолов'яга, котрий допоміг Плющисі зробити все можливе для того, щоб опіки Терру швидше загоїлись. Тоді він сказав Ґої: "Коли коїться щось подібне, то, як на мене, у світі починається доба занепаду і руїни. Скільки вже століть минуло відтоді, як у Хавнорі владарював справжній Король? Так далі тривати не може. Ми або знову станемо єдиною державою, або просто загинемо у полум'ї кривавих усобиць, коли острів повстане проти острова, сусід — проти сусіда, батько — проти сина..." — Бучок поглянув

на неї дещо сором'язливим, але ясним і проникливим поглядом: "Каблучка Ерет-Акбе повернулася у хавнорську Вежу, — сказав він. — І я знаю, хто її туди привіз... То був знак... Безперечно, то був знак, що свідчив про початок нової доби! Але ми, по суті, знехтували цим знаменням. Короля у нас і досі немає. Як немає і єдності. Ми повинні знайти серце Земномор'я, повернути собі колишню силу. Хтозна, може, нарешті своє слово скаже наш Архімаг". — І довірливо додав: "Адже він із Ґонту родом".

Однак про наміри Архімага досі ніхто нічого не чув, як і не чути було про появу законного спадкоємця королівського трону. А життя тимчасом ставало дедалі гіршим і страшнішим...

І ось у такий лихий час, гамуючи страх і стримуючи гнів, Ґоя похмуро дивилася на чотирьох чоловіків, що стояли посеред дороги. Щоправда, тепер вони розступилися, ставши по двоє вздовж кожного узбіччя, тож Ґої з дівчинкою неминуче довелось би пройти між ними.

Однак удова спокійно крокувала далі, натомість Терру низько опустила голову і мало не наступала жінці на п'яти, тулячись до її широкої спідниці.

Один із чоловіків, плечистий гевал із чорними обвислими вусами, неприємно посміхаючись, спробував було заговорити:

— Гей, ви...

Але ту ж мить Ґоя перебила його грізним і гучним голосом:

— Ану, геть з дороги! — і підняла вгору свою вільшану палицю, так ніби то була чарівна патериця. — Я маю справу до Оґіона!

Ґоя впевнено пройшла повз розгублених незнайомців, Терру дріботіла за нею. Чоловіки, мабуть, подумали, що жінка погрожує їм

чарами, і не наважилися її зачіпати. Можливо, втім, що на них вплинула сама лише згадка про Оґіона. А може, й справді у Ґої чи дівчинки все-таки була якась прихована сила? Так чи інакше, але коли вони обидві відійшли подалі, один із чоловіків сказав:

— Ні, ви бачили? — І сплюнув, щоб відігнати від себе лиху напасть.

— Справжня відьма зі своїм бридким поріддям, — додав інший. — Хай ідуть собі своєю дорогою!

А третій, молодик у смушковій шапці і короткій шкіряній куртці, навіть на хвилю затримався, стежачи за ними поглядом, сповненим огиди і жаху. І все ж, здавалося, що він от-от кинеться навздогін за жінкою та дівчам. До тями його привів чорновусий гевал, гукнувши:

— Ходімо, Спритнику! — І молодик у шкірянці подався слідом за приятелями.

За поворотом, коли постаті чоловіків зникли з-перед очей, Ґоя підхопила Терру на руки і щодуху дременула подалі звідти. Вона бігла доти, доки зовсім не знесилилася, а тоді опустила дівчинку на землю і довго-довго хапала ротом повітря, намагаючись перевести подих. Терру мовчала, розуміючи все без слів. Коли перегодом вони рушили далі, дівчинка взяла Ґою за руку, щоб не відставати від неї ні на крок.

— Ти вся червона, — зауважила Терру. — Як вогонь.

Вона рідко щось казала, бо й голос мала глухий і невиразний, проте Ґоя добре її розуміла.

— Я дуже розсердилася, — відповіла жінка, якось дивно посміхаючись. — А коли я серджуся, то червонію. Стаю червоношкірою, як дикуни із Західних островів... Оно, бачиш там попереду хати? То, мабуть, Діброва — єдине село у цій глушині. Тамечки ми з тобою і

перепочинемо. Може, навіть молочка роздобудемо... А потім — якщо ти, звісно, зможеш іти — постараємося засвітла добратися до Соколиного Гнізда.

Дівчинка мовчки кивнула головою, а тоді підживилася жменею родзинок та горіхів зі своєї торбинки. Вони рушили далі.

Сонце давно вже сховалося за обрієм, коли вони нарешті минули село і побрели до самотньої Оґіонової хатини, що височіла на вершечку Великої Кручі. У небі, над чорним купинням хмар, над розбурханою морською безоднею, займалися зорі. Вечірній бриз хилив додолу миршаву траву. На вигоні за невеличким будиночком мекнула коза. А в єдиному вікні хатини жевріло тьмяне жовтувате світло.

Ґоя сперла на стіну біля одвірка їхні — свою і Террину — палиці, взяла дівчинку за руку і постукала.

Відповіді не було.

Тоді вона рвучко прочинила двері і увійшла до господи. Полум'я у вогнищі вже давно погасло, жар іще конав під шаром сірого попелу, одначе на столі світився крихітний каганчик, а з сінника, постеленого просто на долівці в кутку кімнати, озвався Оґіон:

— Заходь, Тенар.

ОҐІОН

Ґоя постелила малій у ванькирчику[1] біля західної стіни. Потім розпалила вогнище. Підійшла до Оґіонового ложа і сіла, схрестивши ноги, просто на підлозі біля нього: — І ніхто за тобою навіть не догляне!

— Я наказав їм залишити мене самого, — прошепотів чаклун.

Обличчя його було таким же смаглявим і твердим, як завжди, тільки волосся трохи поріділо й зовсім посивіло, а тьмяне світло каганця більше не віддзеркалювалося в його очах.

— Ти ж бо так і померти міг наодинці, — докірливо насупилася Ґоя.

— Померти мені допоможеш ти, гаразд? — попросив старий чаклун.

— Зачекай ще трохи, будь ласка, — сказала вона і, нахилившись, притулилася чолом до його долоні.

— Добре! Не сьогодні, — погодився він і погладив її по голові. — Завтра.

Ґоя знову випросталась. Вогонь у коминку розгорівся. Омахи полум'я осявали стіни та низьку стелю кімнати, змушуючи темні тіні ховатися по кутках.

— От якби ще й Гед з'явився... — прошепотів старий.

— А ти послав йому вісточку?

— Він щез, — відказав Оґіон. — Пропав. Наче хмара густого туману накрила землю. І Гед зник у цьому тумані — подався просто на захід. Узяв із собою гілку ясена і зник в імлі. Пропав, пропав мій яструб...

— Ні, ні, ні, — пошепки заспокоювала його Ґоя. — Він повернеться!

Вони надовго замовкли. Від вогнища віяло теплом і спокоєм: Оґіон то починав дрімати, то знову прокидався, відтак і Тенар змогла нарешті бодай хоч трохи перепочити після виснажливої мандрівки. Жінка розтерла змучені ноги і плечі. Вочевидь, сьогодні з неї сім потів зійшло,

а наостанку, коли шлях почав круто спинатися вгору, їй довелося взяти на руки ще й вкрай зморену Терру.

Перегодом Тенар приготувала теплу купіль і змила з себе дорожню куряву. Тоді спряжила глек молока і з'їла окраєць черствого хліба, знайденого в Оґіоновій коморі. Повечерявши, знову сіла біля старого. Поки той спав, вона сиділа і при світлі вогнища задумливо стежила за обличчям Оґіона.

І думала вона про те, що колись, багато-багато років тому, в далекому пустельному краю одне дівча точнісінько так само сиділо потемки у похмурій, схожій на колодязь кімнаті. Змалечку ця самотня дівчинка вважала себе "Поглинутою", Єдиною Жрицею і служницею Темних Сил Землі. А потім — і відтоді теж збігло чимало часу — жила-була на світі жінка, проста селянка, котра також любила посидіти у спокійній тиші своєї господи — здебільшого поночі, коли спали чоловік і діти, коли випадала нагода побути часинку наодинці із самою собою.... А згодом, коли ця жінка овдовіла, разом із нею у спорожнілому домі оселилася спотворена вогнем дівчинка. Тепер же ця вдова сиділа біля смертного ложа старого мага і водночас чекала на іншого чоловіка, вельми сподіваючись на його повернення. Вона чекала, як усі жінки, як судилося чекати кожній жінці. Але Оґіон покликав її до себе не тим найменням, яким колись нарекли жрицю Атуанських Гробниць, і не тим, яким люди називали господиню, а згодом і вдову Кременя із Дубівців. Ні, вмираючий чаклун називав її іншим іменем, як і Гед — багато років тому, у мороці Атуанських Гробниць, як і її мати — дуже давно і дуже далеко звідси...

— Я — Тенар, — прошепотіла вона. Вогонь, перекинувшись на суху соснову галузку, облизав її своїм яскраво-жовтим язиком.

Оґіон раптом почав задихатися. Вона намагалася йому допомогти, підтримуючи за плечі. Потім він знову трохи заспокоївся і заснув. Задрімала й Тенар, крізь сон дослухаючись до нерівного дихання Оґіона. Часом старий, наче у тривожному маренні, вимовляв якісь дивні слова.

Уже глупої ночі він раптом голосно вигукнув, ніби зустрівши старого друга: "Оввa, і ти тут? Бачив його?" А коли Тенар встала, щоби підкинути дров у вогнище, Оґіон заговорив знову, і цього разу він зміненим дитячим голосом звертався до когось у своєму далекому минулому: "Я хотів їм допомогти, але дах упав. Обвалився просто на них. То ж землетрус!" Тенар прислухалась. Вона теж колись бачила землетрус. "Я хотів допомогти!" — промовив старий голосом хлоп'яти, і в цьому голосі відчувалися біль і страждання. А потім Оґіон знову почав судомно хапати ротом повітря.

Тенар прокинулася вдосвіта. Надворі лунав ґвалт потривоженого птаства — велетенська зграя пернатих створінь пролітала просто над дахом будинку. Їх було так багато, що, здавалося, наче почалася буря — від швидких пташиних тіней навіть у кімнаті стемніло. Зграя колом облетіла будинок і подалася геть. Тенар так і не зрозуміла, що то були за птахи.

Вранці з Ре-Альбі до хатини чарівника прийшла пастушка, щоби подоїти Оґіонових кіз, з нею навідалися ще якісь люди; всі вони питали, чи не потрібна старому магові їхня допомога. Тітонька Слань, сільська знахарка, обмацавши вільхову палицю і ліщиновий ціпок, що стояли біля одвірка, обережно зазирнула всередину, але увійти не наважилася, бо ж Оґіон загарчав зі свого ложа:

— Скажи їм, хай ідуть собі геть! Нічого не треба! Дайте мені спокій!

Нині він виглядав значно краще. Коли прокинулася маленька Терру, він трохи побалакав із нею — точнісінько так само, як колись із Тенар: дещо стримано, але дуже добрим і тихим голосом. Потім дівчинка побігла гратися на осонні, й Оґіон запитав Тенар:

— Що означає те ім'я, яким ти її називаєш?

Він добре розумів Істинну Мову Створення, але ніколи не знав ані слова по-карґадському.

— "Терру" означає "полум'яна, вогненна", — відповіла Тенар.

— Он як... — промовив Оґіон, і його очі засяяли. Потім він спохмурнів, ніби намагаючись знайти потрібні слова. — Ця дитина... — почав чаклун. — Цієї дівчинки... Її будуть боятися.

— Чому "будуть"? Її вже й зараз бояться, — гірко сказала Тенар.

Чарівник похитав головою.

— Подбай про неї, Тенар, — прошепотів він. — Навчи її всього, що знаєш сама!.. Але не на Роуку. Вони там бояться... Ох, чому я тоді відпустив тебе? Навіщо ти пішла? Щоби привести сюди її? Надто пізно...

— Лежи, лежи спокійно, — лагідно просила його Тенар, тому що Оґіон намагався сказати ще щось, знайти якісь важливі слова, але йому бракувало повітря, він знову почав задихатися. Врешті-решт, судомно сіпнувши головою, він прошепотів:

— Навчи її! — і надовго затих.

Їсти він не хотів і лише час від часу просив напитися води. Близько полудня Оґіона зморив сон, а прокинувшись — уже надвечір, — він сказав:

— Пора, доню, — і сів на своєму ложі.

Тенар, посміхаючись, узяла його за руку.

— Допоможи мені звестися на ноги.

— Ні, ні! Що це ти намислив?

— Так, — твердо сказав старий. — На волю. Я не хочу вмерти у чотирьох стінах.

— Куди ж ти підеш?

— Байдуже куди. Було б добре дістатися до лісової стежки, — відповів Оґіон. — А далі — до того бука, що росте на пагорбі, над галявиною.

Побачивши, що чаклун спромігся самотужки підвестися і таки справді збирається вийти надвір, Тенар кинулася допомагати йому. Разом вони дісталися до дверей, і він, обернувшись на порозі, обвів прощальним поглядом свою вбогу оселю. У темному куті праворуч від дверей тьмяно блищала його висока патериця. Тенар намірилась було взяти її, та Оґіон тільки похитав головою.

— Ні, — сказав він, — не треба. — І огледівся, ніби намагаючись щось пригадати. — Ходімо.

Коли надворі в обличчя йому війнув свіжий західний вітер, старий поглянув на високий небосхил і сказав:

— Добре!

— Дозволь мені покликати когось із села, і ми віднесемо тебе на ношах, — запропонувала Тенар. — Люди залюбки виконають будь-яке твоє прохання.

— Я хочу дійти сам, — промовив чаклун.

З-за дому вибігла Терру і, раптово споважнівши, задивилася на Оґіона й Тенар, які неквапно, зупиняючись через кожних п'ять-шість кроків, аби старий міг перевести подих, простували через зарослу густими травами галявину до лісу, що спинався вгору крутим схилом Великої Кручі. Нестерпно пражило сонце, натомість вітер був майже крижаним. Їм знадобилося чимало часу, щоб перейти через галявину. Коли вони нарешті дісталися до високого молодого бука, що ріс на узліссі, за кілька кроків від гірської стежки, Оґіонове обличчя посіріло від утоми, а ноги підгиналися, наче трава під вітром. Чаклун важко опустився просто на землю між міцним корінням дерева і сперся спиною на стовбур. Він доволі довго не міг ані говорити, ані поворухнутися, а його серце гупало так надсадно, що здавалося — груди старого ось-ось розчахнуться від виснажливих глухих ударів. Але зрештою він усміхнувся і прошепотів, звертаючись до Тенар:

— Все гаразд.

Терру весь цей час ішла за ними назирці. Тенар підійшла до дівчинки, погладила її по голові і щось тихо сказала. Тоді повернулася до Оґіона і пояснила:

— Зараз мала принесе ковдру.

— Мені не холодно.

— Зате я змерзла, — посміхаючись, заперечила Тенар.

За мить прибігла дівчинка, несучи під пахвою складену вовняну ковдру. Вона щось пошепки сказала Тенар і подалася геть.

— Колючка дозволила їй подоїти козу. Заодно й подбає про дівчинку, — сказала Тенар Оґіонові. — Тож я можу залишитися тут, із тобою.

— Ти завжди маєш якийсь клопіт і повсякчас піклуєшся про інших, — сказав Оґіон хрипким шепотом — говорити інакше він уже не міг.

— І чомусь завше доводилося давати собі раду зі щонайменше двома гризотами заразом, — погодилась Тенар. — Але тепер я лише тут, а не деінде.

Оґіон кивнув.

Він довго сидів мовчки, спираючись спиною на дерево і заплющивши очі. Дивлячись на його обличчя, Тенар бачила, як воно гасне — так само повільно, як осяяний призахідним сонцем обрій.

Потім Оґіон розплющив очі, вдивляючись у високе небо. Здавалося, він бачить, як там, у залитих золотавим сяйвом, неозорих просторах, відбувається щось надзвичайне. А відтак старий невпевнено, ніби вагаючись, прошепотів:

— Дракон?..

Сонце сховалося за обрій, вітер вщух. Оґіон поглянув на Тенар.

— Все! — збуджено промовив чаклун. — Тепер усе змінилося!.. Все інакше, Тенар! Ти чекай... Чекай тут, бо... — Старий зненацька дрібно затремтів, як гілка дерева на дужому вітрі. Він дивився кудись у далечінь над головою Тенар. Він узяв її за руку; вона нахилилася до нього, і чаклун назвав їй своє Істинне ім'я, щоби після смерті залишитися в пам'яті людей самим собою.

Потім Оґіон стиснув руку Тенар і, заплющивши очі, почав виснажливий двобій зі смертю, намагаючись вдихнути бодай ковток повітря. Невдовзі він затих назавжди і, лежачи на землі, став схожим на один із коренів могутнього бука. В небі зажевріли перші зорі, і їхнє світло сіялося крізь листя і гілля дерев.

Тенар сиділа біля небіжчика, і її зусібіч оточувала густа пітьма. Раптом на галявині тьмяно блиснуло світло ліхтаря. Вона накрила теплою ковдрою й себе, і мерця, але її рука, що міцно стискала його руку, геть задубіла, так ніби вона тримала у ній крижинку. Тенар іще раз торкнулася чолом Оґіонової долоні і важко підвелася на ноги. У неї паморочилася голова, а тіло заніміло і здавалося чужим. Вона рушила назустріч тому, хто йшов через галявину з ліхтарем у руці.

А відтак Оґіонові сусіди до самого ранку сиділи біля небіжчика, і тепер він уже не міг прогнати їх геть від себе.

* * *

Маєток володаря Ре-Альбі височів на голій скелі просто над Перепадиною. Рано-вранці, ще вдосвіта, чарівник, котрий служив у тутешнього шляхтича, зійшов по дорозі, що вела від маєтку через село до будинку Оґіона. Незабаром прибув і ще один чаклун, який дістався сюди з Порт-Ґонта, потемки спинаючись угору крутою стежиною. Ніхто не знав, як вони довідалися про смерть Оґіона, — чи то до них дійшов поголос, чи то чаклуни отримали цю сумну звістку завдяки своїй магічній силі.

У Ре-Альбі не було свого чаклуна чи ворожбита — адже поряд жив сам Оґіон, а ще людям допомагала місцева знахарка, тітонька Слань: вона могла відшукати загублену річ, вилікувати від хвороби, вправити вивихнутий суглоб — словом, займалася дріб'язком, задля якого ніхто не став би турбувати старого мага. Тітонька Слань мала вельми сувору вдачу, жила самотньо, навіть не думаючи про заміжжя, а ще, схоже, ніколи не милася. Її сиве волосся було заплетене у безліч кумедних кісок та вузликів-оберегів, а повіки почервоніли від диму чарівного зілля, яке вона постійно палила у своїй господі. Це вона першою прийшла тоді з ліхтарем через галявину, а потому разом із Тенар та іншими селянами цілу ніч просиділа біля тіла покійного Оґіона. Саме вона запалила воскову свічечку під скляним ковпаком і розігріла запашну олію на глиняному тарелі; крім того, вона промовила всі ті слова, які належить

говорити у подібних випадках, і взагалі зробила все, що слід було зробити. Перед тим, як обмити тіло, вона лише швидко глипнула на Тенар, немов питаючи в неї дозволу, й одразу взялася до справи, яка вже давно стала для неї звичною. Адже сільські відьми зазвичай не лише готують небіжчиків до похорону, а й нерідко самі їх ховають.

Коли ж до лісу прийшов чаклун із маєтку володаря Ре-Альбі — високий молодий чоловік із сосновою патерицею, оздобленою срібним навершям, а потім до нього приєднався другий маг, із Порт-Ґонта (то був огрядний чолов'яга середнього віку із короткою тисовою патерицею), то тітонька Слань навіть не підвела своїх налитих кров'ю очей і надалі продовжувала щось зосереджено нашіптувати, дотримуючись старовинних жалобних звичаїв.

Коли ж вона нарешті поклала тіло так, як йому належить лежати в могилі — на лівому боці, підібгавши коліна, — то насамкінець поклала у його розкриту ліву долоню крихітний оберіг, ретельно загорнутий у клапоть м'якої козячої шкури і перев'язаний барвистою шворочкою. Але чаклун із Ре-Альбі кінчиком своєї патериці недбало відкинув вузлик убік.

— Могилу вже викопали? — запитав чарівник із Ґонту.

— Так, — відповів йому чаклун із Ре-Альбі. — Його поховають на родинному цвинтарі мого повелителя, — і він показав у бік маєтку.

— Зрозуміло, — сказав гість із Ґонту. — А я сподівався, що Великого Мага з усіма почестями поховають у центрі нашого міста, яке він колись врятував від землетрусу.

— Мій господар вважає, що саме йому повинна належати честь подбати про похорон великого Оґіона, — твердо відповів чаклун із Ре-Альбі.

— Але тоді виходить... — почав було огрядний маг і замовк, не бажаючи сперечатися, але й не сприймаючи загонистого тону молодого чаклуна. Потім поглянув на небіжчика. — Доведеться поховати його безіменним, — сказав він із гіркотою і жалем. — Я йшов усю ніч, і все-таки спізнився. А відтак наша непоправна втрата стала ще тяжчою!

Молодий чаклун мовчав.

— Його Істинне ім'я — Айґаль, — озвалася Тенар. — І він хотів, щоб його поховали саме тут, де зараз лежить тіло.

Обидва чаклуни одностайно витріщилися на неї. Молодик, уздрівши перед собою нічим непримітну літню селянку, мовчки відвернувся. Натомість той, що прийшов з порту, довго не зводив з неї очей, а тоді спитав:

— Хто ти?

— Мене кличуть Ґоєю, я вдова Кременя, що жив у Дубівцях, — відповіла вона. — Але, гадаю, ви й самі мали б здогадатися, хто я насправді. Мені зовсім не конче сповідатися перед вами.

Почувши це, чаклун із Ре-Альбі кинув на неї погордливий погляд.

— Агов, жінко, припни-но язика! Як ти смієш пащекувати до людей, котрі володіють магічною силою?

— Стривай, стривай, — спробував угамувати його запал другий чаклун, який і досі пильно дивився на Тенар. — Ти ж була... Здається, ти колись була його ученицею?

— І другом, — відрубала Тенар. Сказавши це, вона рвучко відвернулася і замовкла: вимовляючи слово "друг", вона раптом почула гнів у власному голосі. Відтак вона поглянула на свого старого друга,

що лежав на землі, готовий упокоїтися в ній назавжди, бездиханний і непорушний. А ці люди стовбичили навколо, живі, сповнені сил, і вони не випромінювали ані крихти дружнього співчуття — лише заздрість, зловтіху і зневагу до суперника.

— Пробачте мені, — сказала вона. — Надто довго тягнеться ніч. Я була біля нього, коли він умирав.

— Але це ще не... — почав було молодий чаклун, однак його зненацька перебила тітонька Слань, завзято кинувшись на захист Тенар:

— Так, була! Була! Нікого не було, крім неї. Він сам послав за нею. Молодий Скороход, який вівцями торгує, переказав їй, щоб вона прийшла. А старий все чекав на неї, не хотів умирати, доки її не побачить. Саме вона була з ним поруч, а тому їй і вирішувати, де його належить поховати! Ось так!

— І він... — сказав старший чаклун, — і він назвав тобі...

— Назвав своє Істинне ім'я, — Тенар поглянула на них: обличчя старшого чоловіка випромінювало недовіру, а молодикові, здається, було до всього байдужісінько. Розмова з чаклунами раптом знову почала її дратувати. — Я вже один раз промовила це ім'я вголос. Хіба я мушу його повторювати?

Вона жахнулася, зрозумівши з виразу їхніх облич, що маги й справді не розчули Істинного імені Оґіона — вони тоді просто не звернули на неї уваги.

— О! — вигукнула Тенар. — Що за лихі часи настали: навіть таке Ім'я залишається непочутим і, промовлене в тиші, звучить не голосніше, ніж камінець, що впав на землю! Невже уміння слухати інших — не велике мистецтво? Що ж, слухайте знову: його Ім'я — Айґаль. І після смерті —

теж Айґаль. І в піснях, які складатимуть про нього, його називатимуть Айґалем з острова Ґонт. Якщо, звісно, в сучасному світі ще не перевелися ті, хто може складати справжні пісні. Він був дуже мовчазною людиною. А тепер замовк назавжди. І, може, жодних пісень більше не буде, сама лише тиша. Не знаю. Я страшенно втомилася. Я втратила батька і дорогого друга...

Її голос зрадливо затремтів, горло стисли ридання. Тенар відвернулася і хотіла піти геть. Але раптом помітила посеред стежки той крихітний вузлик-оберіг, який приготувала для небіжчика тітонька Слань. Вона підняла його з землі, стала навколішки біля покійника, поцілувала відкриту долоню його лівої руки і поклала туди амулет. Тоді, не підводячись з колін, ще раз поглянула на двох чоловіків, що стояли поряд, і тихо промовила:

— Ви подбаєте про те, щоб могилу йому викопали тут, де він хотів?

Першим кивнув старший, за ним — молодий.

Жінка звелася на ноги, обтрусила спідницю і пішла геть, через галявину, осяяну яскравим промінням вранішнього сонця.

КАЛЕСИН

Чекай, — сказав їй Оґіон, який тепер став Айґалем, за мить до того, як вітер смерті вирвав його із життя. — Все! Тепер усе змінилося!.. — прошепотів він, а тоді додав: — Ти чекай, Тенар..." Але так і не сказав, на що саме їй належить чекати. Може, на ті переміни, які він бачив у своїх передсмертних маревах? Але що то за переміни? А може, він мав на увазі власну смерть і те, що має статися після того, як його життя добіжить кінця? Утім, голос старого мага лунав піднесено і майже радісно — він наче прирікав її на це чекання.

"А хіба могло бути інакше? — сказала вона собі, підмітаючи долівку в Оґіоновому будинку. — Хіба в моєму житті було іще щось, окрім чекання?" — А потім, ніби розмовляючи із незабутнім Оґіоном, спитала вголос:

— Я повинна чекати тут, у твоїй господі?

"Так", — усміхаючись, відповів їй Айґаль Мовчазний.

Зрештою Тенар прибрала в будинку, вичистила вогнище і провітрила постіль. Винесла на смітник піввідра череп'я і діряву сковорідку — увесь цей мотлох був німим свідком того, яким тяжким був минулий рік для старого, хворого мага. Оґіон жив так само просто, як звичайні селяни, але якби його зір був ясним, а могутність у розквіті, він би неодмінно полагодив і щербату миску, і понівечену пательню. Тенар було боляче бачити ці ознаки його слабкості, і вона гірко шкодувала про те, що в скрутну хвилину її не було поряд із Оґіоном. "Я би залюбки подбала про тебе", — сказала вона тому Оґіонові, якого пам'ятала, але він не відповів. Старий нізащо не захотів би когось обтяжувати — він занадто звик до самотності і самодостатності. Хтозна, можливо, і до неї він би пробурчав: "Тобі що, нема чим більше зайнятися?" Цього Тенар не знала. Зате вона була переконана в іншому — тепер їй слід залишатися в Оґіоновій хатині.

Кисличка та її чоловік Ясновод, які прожили у Дубівцях навіть довше, ніж вона сама, доглянуть за вівцями та садом; а інші орендарі, Сутяга і Чиж, вчасно зберуть урожай з поля. Ну, а решта маєтку й сама про себе подбає. Скажімо, малину обірвуть сусідські дітлахи — з цим доведеться змиритися, хоча Тенар і сама любила поласувати ягідками. Тут, на Великій Кручі, де завжди дули сильні морські вітри, було надто холодно для малини. І все ж на персиковому деревці, яке Оґіон посадив у захищеному від вітрів закуті, біля південної стіни хатини, дозрівали вісімнадцять персиків. Із самого початку Терру стежила за ними, як кицька за мишею. І зрештою оголосила своїм хрипким тихим голоском:

— Два персики вже зовсім жовті. І в них червоні щічки...

— Чудово, — сказала Тенар, і вони разом із Терру зірвали два перших стиглих плоди і зі смаком з'їли їх просто піддеревом, облизуючи липкі від солодкого соку пальці.

— Можна я її посаджу? — спитала Терру, розглядаючи зморшкувату тверду поверхню персикової кісточки.

— Авжеж. Ось гарна місцина, біля старого дерева. Тільки не сади надто близько, щоб обом деревцям не забракло місця для коріння.

Дівчинка вибрала місце, викопала крихітну ямку, поклала туди кісточку і засипала землею. Тенар стежила за нею. За ті кільканадцять днів, які вони прожили тут, Терру дуже змінилася. Вона й досі майже не розмовляла, не виявляючи ані гніву, ані радості; проте відтоді, як вони оселилися в Оґіоновій хатині, її хвороблива напруженість і боязкість поволі почали зникати. Ось, приміром, щойно їй закортіло з'їсти персик. І навіть спало на думку посадити кісточку, аби персиків у цьому світі побільшало. Живучи у Дубівцях, вона не боялася тільки Тенар і Жайвірки; натомість тут дівчинка відразу заприязнилася із Колючкою, двадцятирічною пастушкою з Ре-Альбі, лагідною, хоч і не надто кмітливою дівулею велетенського зросту, котра поводилася з малою майже так само, як з одною зі своїх кіз, а чи радше — як із хворим, безпомічним козенятком. Але Терру подобалося таке ставлення. Як подобалася їй і тітонька Слань — дівчинці було геть байдуже, чим тхнуло від старої відьми.

Коли двадцять п'ять років тому Тенар вперше потрапила в Ре-Альбі, тітонька Слань була ще зовсім молоденькою. Вона запобігливо кланялась і посміхалася "ясній панні", учениці й названій доньці Оґіона, ніколи не зверталася до неї першою і поводилася підкреслено шанобливо. Тенар одразу відчула, що за машкарою цієї показної поштивості криються заздрість, неприязнь і недовіра, з якими вона

надто добре запізналася ще тоді, коли була Єдиною Верховною Жрицею Гробниць Атуану. Її підлеглі вважали себе пересічними людьми, натомість до неї ставилися як до надзвичайної особистості. І так було завжди: жриця Гробниць, названа донька Великого Мага, Тенар повсякчас стояла осторонь від інших жінок, ніби вивищуючись над ними. Цей привілей, розділяючи із нею свою могутність, надавали їй чоловіки. Натомість жінки дивилися на неї коли поштиво, коли заздрісно, а часом — і з кумедним зніяковінням.

А втім, тепер у неї не залишилося майже нічого спільного з тією Тенар, котра завжди трималася осібно від усіх; вона давно зачинила двері у ту гнітючу пору свого життя; втекла від Безіменних Сил Пітьми, що владарювали у пустельних Гробницях Атуану, а згодом відмовилася і від тієї могутності, яку могла здобути, пізнаючи Істину під проводом її названого батька й учителя Оґіона. Тенар обрала інший шлях; вона воліла повернутися у світ жінок, щоби стати однією з них, такою, як вони: дружиною, матір'ю, господинею, простою трудівницею, — і покладатися лише на ті сили, якими від народження володіє кожна жінка, і відчувати лише ту скромну шану, з якою люди споконвіку ставляться до жінки-матері.

Відтак, щасливо побравшись із Кременем й оселившись у Серединному Долі, Ґоя зрештою зуміла заприязнитися з тамтешнім жіноцтвом; так, звісно, вона залишилася "чужинкою", вона мала білу шкіру та й балакала якось дивно, зате виявилася чудовою господинею і неперевершеною пряхою, виростила здорових і ґречних дітей, і господарство її процвітало — ніде правди діти, з будь-якого погляду Ґоя була достойною жінкою. Чоловіки також сприймали її як дружину Кременя, котра робить те, що належить робити кожній жінці: ліжко, діти, кухня, прибирання, кужіль, шитво... Словом, славна жіночка! Їм вона подобалася. "Що не кажи, — тихцем пліткували селяни, — а цьому Кременю таки неабияк поталанило... А цікаво, чи шкіра у неї скрізь така біла, як на личку?" — вони витріщалися на неї своїми хтивими очима, допоки не минула її молодість. А тоді просто перестали її помічати.

Проте тут, у Ре-Альбі, все раптом знову змінилося. Після спільної нічної варти біля тіла покійного Оґіона тітонька Слань ясно дала зрозуміти, що вельми шанує Тенар, а відтак ладна стати для неї подругою, послідовницею, служницею — якщо на те буде воля названої доньки і учениці Великого Мага. Натомість сама Тенар й досі вагалася, чи варто їй водити компанію зі старою відьмою — адже тітонька Слань була надто непередбачуваною, темною і ненадійною, мала потайну і водночас надміру запальну душу, а крім того, вирізнялася лукавством і... неохайністю. Але зате вона одразу порозумілася з Терру. Хтозна, можливо, саме завдяки хитрій відьмі дівчинка змінилася на краще. І хоча мала ставилася до старої нечупари так само, як і до всіх інших, — тобто залишалася млявою, мовчазною і слухняною, ніби лялька чи якась інша нежива річ, проте тітонька Слань повсякчас крутилася біля Терру, задобрюючи її дрібними подарунками, ласощами та забавками. Бувало, цілий день тільки й чути улесливе примовляння старої: "А ходи-но зі мною, люба! Ходімо, тітонька Слань щось тобі покаже..."

Її ніс нависав над беззубим запалим ротом; на щоці була бородавка з вишневу кісточку завбільшки, а колись чорне, як вороняче крило, волосся тепер помітно посивіло і рясніло незліченними, неймовірно переплутаними між собою магічними пасмами, вузликами і кісками. Крім того, тітоньку Слань завжди огортав міцний, складний і насичений запах — його можна було порівняти хіба що зі смородом, який зазвичай шириться від лисячої нори. "Ходи-но зі мною до лісу, люба! — так у казках улещували дітей усі відьми. — Там я покажу тобі щось дуже гарне!" А потім відьма, ясна річ, засмажувала маля в печі та з'їдала, або ж кидала дитину в криницю, з якої бідолашне нізащо не могло вибратися, марно благаючи на допомогу. Або, приміром, обплітала якусь дівчинку сонними чарами і на сто років замикала всередині скелі, а тоді приходив чарівний Принц і, цілунком розбудивши зачаровану діву, справедливо карав злу відьму...

"Ходи-но зі мною, дитинко!" — казала тітонька Слань і вела Терру в поля, щоби показати їй гніздо жайворонка, сплетене із зелених трав, або брала малу з собою на болота — збирати білу святенницю, дику

м'яту та чорниці. Старій відьмі зовсім не треба було ані пхати дитину в піч, ані перетворювати її на потвору, ані замикати всередині чого-небудь: все це Терру вже пережила.

Слань дуже добре ставилася до Терру, але все-таки то була якась улеслива, запобіглива доброта. Вона завжди озивалася до дівчинки першою, завжди їй щось пропонувала... Тенар не знала, що саме Слань розповідає Терру, чого її навчає, а тому й вагалася, чи варто дозволяти старій відьмі морочити дитині голову. "Слабкий, як жіночі чари, страшний, як жіночі чари", — вона чула цю приказку безліч разів. І справді, не раз переконувалася в тому, що магія, до якої вдавалися такі відьми, як тітонька Слань або Плющиха, хоч і не потребує великої чарівної сили, проте нерідко може накоїти неабиякого лиха — чи то зловмисно, чи то просто з дурного розуму. Сільські відьми, звісно, знали доволі багато заклять та замовлянь, деякі навіть чули про Великі Подвиги, проте ніхто з них не мав жодного уявлення про Високі Мистецтва чи бодай про основи Великої Магії. Взагалі, такі речі були не для жінок. Магія завжди вважалася суто чоловічою справою, чоловічим ремеслом; навіть сама магічна наука була створена чоловіками. Ніколи не існувало жодної жінки-мага. Втім, деякі самозванки величали себе чаклунками та чарівницями, проте їхня уроча сила залишалася стихійною, некерованою, напівдикою — то була сила без знань і без мудрості, вона несла у світ лише небезпечне сум'яття і розбрат.

Здебільшого сільська відьма, як-от, приміром, тітонька Слань, жила з того, що знала кілька слів Істинної Мови, отримавши безцінний дар від когось із родини або купивши цю крихту істини у вчених магів. Усі ці ворожки та знахарки добре давали собі раду з простими чарами, які дозволяють знайти загублену річ або допомагають полагодити зіпсоване, вони також пам'ятали силу-силенну хоч і геть безглуздих, проте дуже таємничих звичаїв і ритуалів. Крім того, завдяки своєму багатому життєвому досвіду ці кмітливі жінки вміли прийняти пологи, вправити суглоб, загоїти рану, чудово розумілися на хворобах птиці та худоби, знали майже все про цілющі зілля та трави. А їхня ворожба значною мірою ґрунтувалася на забобонах і марновірстві, причому вона

неабияк залежала від того, наскільки великим чи мізерним був у цих жінок отой природжений дар, який дає змогу лікувати, заклинати, змінювати подобу людей і предметів. І це химерне поєднання чеснот і ґанджів, істини й омани живило коріння як добрих, так і дуже лихих плодів. Деякі відьми, приміром, мали надто прикрий, жовчний норов і залюбки шкодили іншим людям, іноді навіть самі не знаючи, навіщо їм це потрібно. Зазвичай вони промишляли тим, що приймали пологи, лікували від різної немочі, готували приворотне зілля і складали закляття, які допомагали жінкам розродитися та повертали чоловікам втрачену хіть, — загалом то були доволі безсоромні оборудки. Але наймудріші з-поміж відьом, навіть не володіючи Високою Істиною, застосовували свій дар лише в ім'я добра, хоча й не могли пояснити — а це до снаги навіть найменшим учням Роукської школи, — чому вони так чинять, і натомість плели різні дурниці про Рівновагу та Великий Шлях, аби хоч якось виправдати власні вчинки і прагнення. "Я слухаюся свого серця, — зізналася їй одна з таких відьом, коли Тенар іще була Оґіоновою ученицею і жила в його домі. — Звісно, Оґіон — Великий Маг. Навчатись у нього — надзвичайна честь. Але будь обережною, дитино, особливо якщо те, чого він тебе навчає, суперечить голосу твого серця".

Тенар навіть тоді думала, що мудра жінка, швидше за все, має рацію; але все-таки щось, безперечно, залишалося поза межами її розуміння. Втім, вона й тепер була переконана в цьому.

Спостерігаючи за відьмою і Терру, Тенар сказала собі: ось тітонька Слань поводиться саме так, як велить їй серце, проте серце в неї шалене, дике, підозріливе, та й взагалі вона схожа на хитру ворону, котра вперто скрадається до своєї мети. І ще їй здалося, що Слань опікується Терру не лише з доброї волі: стару принаджують ті страждання, яких зазнала дівчинка, те насильство, той жахливий вогонь...

Утім, наразі ніщо в поведінці Терру не вказувало на те, що тітонька Слань чогось її вчить — хіба що шукати гнізда жайворонків і збирати чорниці; а ще вона навчила дівчинку грати в "котячу колиску"[2].

Скалічена вогнем правиця Терру нагадувала потворний гак — з допомогою понівеченого великого пальця цієї руки дівчинка могла лише хапати щось, наче крабовою клешнею. Але Слань показала малій, як плести "котячу колиску", обходячись чотирма пальцями однієї руки і великим пальцем другої. Терру зосереджено перебирала напнуту між пальцями нитку, бурмочучи почутий від тітоньки Слані чарівний "віршик":

Плутай, шворко, вишні жар!

Шквар дощем і громом вдар!

Гей, драконе, гей!

І тоді між її розчепіреними пальцями утворювалися чотири трикутники, які, втім, легко стягувались у квадрат, щойно смикнеш за кінець нитки...

А ще Тенар думала про те, що то за сила — куди могутніша, ніж звичайні жалощі чи просте почуття обов'язку, — змусила її прикипіти серцем до цієї дитини? Звісно, якби тоді про малу не подбала Тенар, то дівчинка залишилась би в домі Жайвірки. Але Тенар забрала Терру до себе, і відтоді ніколи навіть не замислювалась над тим, чому вона, власне, зважилася на такий крок. За велінням серця? Хтозна... Адже Оґіон теж нічого не спитав у неї про Терру, але зауважив: "Її будуть боятися". А Тенар йому відповіла: "Її вже бояться" — і це була правда. Можливо, й вона сама боялася цієї дівчинки, так само, як боялася жорстокості та насильства? Невже це страх вабив її до Терру?

— Ґоє, — озвалася Терру, сидячи навпочіпки під персиковим деревцем і роздивляючись порепану від спеки землю в тому місці, де вона нещодавно посадила персикову кісточку, — а хто такі дракони?

— Це велетенські могутні істоти, трохи схожі на ящірок, але більші за корабель, вищі, ніж будинок. У них є крила, як у птахів. І вони дихають вогнем.

— А сюди вони прилітають?

— Ні.

Більше Терру не питала нічого.

— Це тітонька Слань розповідала тобі про драконів?

Дівчинка похитала головою:

— Ні, ти.

— Он як! — здивувалася Тенар. А за мить додала: — Той персик, що ти посадила, потрібно поливати — принаймні раз на день, доки не почнуться дощі.

Терру підвелася і бігцем подріботіла до колодязя. Тенар дуже любила дивитися, як мала ходить або бігає, як граціозно ступають по землі її смагляві стрункі ноженята — їх вогонь не зачепив. Невдовзі дівчинка повернулася, тягнучи за собою важкий глек, з яким завжди ходив по воду Оґіон, і, навсібіч розхлюпуючи життєдайну вологу, щедро полила своє майбутнє деревце.

— Отже, ти запам'ятала мою розповідь про ті часи, коли люди та дракони були одним народом... Про те, як люди поселилися тут, на східних островах Земномор'я, а дракони залишились далеко-далеко на заході...

Терру кивнула. Вона, здавалося, зовсім не зважала на те, що їй говорять, та коли Тенар промовила "далеко-далеко на заході", показавши рукою кудись у бік моря, дівчинка раптом підвела очі й поглянула у високе ясне небо, що виднілося над повіткою, за живоплотом із тичкової квасолі.

На дах повітки вискочила коза і, повернувшись боком, гордовито задерла голову, — либонь, у цю мить вона уявляла себе справжньою гірською козою.

— Знову Стрибуха відв'язалася, — сказала Тенар.

— Кізь-кізь-кізь, Стрибухо! Кізь-кізь, кізонько! — закричала Терру, наслідуючи Колючку, яка зазвичай саме так скликала до себе отару. За мить крізь квасолеві хащі продерлася Колючка і теж почала кричати на вперту козу. Але тварина незворушно стовбичила на даху, анітрохи не зважаючи на крики.

Тенар вирішила не заважати їм бавитися у звичну гру "спіймай Стрибуху" і повз рядок висадженої квасолі рушила до краю Великої Кручі, а відтак пішла уздовж урвища над морським берегом. Оґіонів дім стояв осторонь від села, зате зовсім поруч із краєм Перепадини, де крутий косогір з одного боку збігав на кам'янисті, порослі травою тераси, де паслися кози, а з іншого — стіною нависав над морем. Краєм урвища звивалася вузька стежина, а приблизно за милю від села схили Перепадини ставали положистими й утворювали щось на кшталт козирка із червоного піщанику, що нависав над розбурханим морем.

Тут, на самому краєчку Великої Кручі, не росло нічого, крім лишайників і мохів, лише де-не-де голубіли прим'яті вітром незабудки, схожі на крихітні ґудзички, розсипані поміж дрібної жорстви. А коли стати спиною до моря, обличчям — на північ і схід, то майже одразу за вузькою смугою заболоченої землі круто спиналася у піднебесся поросла лісом гора Ґонт. Велика Круча так далеко виступала над морем,

що з її краю можна було розгледіти узбережжя і долини Есарії, які невиразно бовваніли в далекому тумані. А далі на південь і на захід — лише безмежне моря і неозоре небо.

Коли Тенар іще жила в Ре-Альбі, їй подобалося приходити сюди. Оґіон любив ліси. А вона виросла в пустелі, де дерев майже не було — хіба що кволі груші та яблуні, які росли в саду біля Гробниць і які протягом усього довгого літа мусила поливати храмова челядь. Тож і тепер Тенар любила стояти на краю стрімкого урвища, відчуваючи безмежну широчінь відкритого простору, де над твоєю головою немає нічого, крім неозорого неба. Це було чудово!

Замшіле каміння, лишайники, приземкуваті незабудки також подобалися Тенар: то були її давні друзі. Вона сіла на розпечену сонцем брилу за кілька кроків від краю урвища і, як завжди, задивилася у морську далечінь. Вітер пом'якшував спеку, охолоджував розпашіле обличчя й оголені руки.

На обрії, там, де море межує з небом, Тенар побачила блакитні обриси суходолу — то була Оранея, найсхідніший з-поміж Внутрішніх островів.

Вона дивилася туди, на це примарне видіння, доки її увагу не привернув якийсь незвичайний птах, що летів над морем із заходу до острова Ґонт. То була не чайка — надто вже повільно летів птах, і не пелікан, бо здійнявся надто високо над морем. Може, це дикий гусак? Або альбатрос, рідкісний гість, вільний блукач Відкритого моря, випадково залетів на ці острови? Тенар дивилася, як повільно і плавно піднімаються й опускаються широкі крила у спекотному мареві блакитного піднебесся. Тоді раптом підвелася, відбігла від краю урвища і завмерла біля скелі; серце калатало так, наче ось-ось вискочить із грудей, їй стало важко дихати, адже тепер вона вже виразно бачила і гнучке, сталево-чорне тіло, і широкі складчасті крила, і могутні пазуристі лапи, і пасма диму, що вивергалися із страхітливої пащі.

То був дракон! Він летів до острова, просто до Великої Кручі, на якій стояла Тенар. Жінка бачила, як виблискує іржаво-чорна луска, як горять вузькі страшні очі. Червоне полум'я вихопилося з пащі дракона, коли він із шипінням і ревом приземлився на скелястому урвищі над морем.

Його кігті металом заскреготіли по каменю. Лускаті крила, багряні проти гарячого сонця, оглушливо гриміли, доки дракон не заспокоївся і не склав їх за спиною. Тоді, повільно повернувши голову, він поглянув на жінку, котра завмерла за кілька кроків від його гострих, схожих на лезо коси, кігтів.

Тенар також поглянула на дракона. Тіло чудовиська аж пашіло нестерпним жаром.

Тенар давно знала про те, що не можна дивитися драконові просто в очі, але зараз її це чомусь зовсім не обходило. Дракон дивився на Тенар своїми широко посадженими над вузьким носом жовтими очима, у його ніздрях жевріло полум'я і клубочився дим. Але вона теж не відвернулася, а сміливо зустріла його погляд своїми темними очима.

Ніхто не промовив жодного слова.

Нараз дракон трохи відвернув голову — мабуть, щоби не обпекти її, коли роззявить пащу, — і видихнув разом зі струменем червоного полум'я щось на кшталт громового вигуку "Ха!". А тоді, чомусь геть зіщулившись, промовив майже ніжно, але явно звертаючись не до неї:

— Ахварайхе, Гед.

Його огорнули густі клуби диму, а в пащі раз у раз спалахувало яскраве полум'я. Потім чудовисько опустило голову, і тільки тепер Тенар побачила, що на його спині сидить людина, умостившись біля самої шиї, між могутніми крилами дракона. То був чоловік: він щосили тримався за іржаво-чорну луску, а його голова спиралася на один із велетенських

шпичаків, що тяглися вздовж хребта дракона. Тенар здалося, що чоловік спить.

— Ахі ехерайхе, Гед! — сказав дракон трохи голосніше, і Тенар подумала, що він усміхається своєю довгою пащею, показуючи здоровенні жовтуваті зуби з гострими білими кінцями.

Чоловік на спині в дракона навіть не поворухнувся. Відтак крилатий велет знову повернув довгу шию і скоса поглянув на Тенар.

— Собріост! — прошипів дракон.

Це слово Істинної мови Тенар знала. Оґіон називав їй усі слова, які вона хотіла дізнатися. Дракон звелів їй лізти нагору! І Тенар раптом чітко побачила східці, якими можна було піднятися до нього на спину: пазуриста лапа, кривий лікоть, плечовий суглоб, міцні м'язи крила — загалом чотири східці.

— Ха! — і собі крекнула Тенар, намагаючись перевести подих і прогнати клубок, який став їй поперек горла. Потім на мить опустила голову, борючись із млосною кволістю, — ох, як близько були страхітливі кігті, і хижа паща, і видовжене жовте око! — а тоді впевнено вилізла на спину дракона. Тенар торкнулася руки чоловіка, що сидів між крилами, але той навіть не поворухнувся. А втім, він, поза всяким сумнівом, був живим.

— Ну ж бо! — сказала Тенар, нарешті розгледівши його обличчя. — Отямся, Геде! Треба йти...

Він ледве помітно підвів голову. Втім, його розплющені очі, здавалося, й досі нічого не бачать. Тенар довелося обійти Геда, подряпавши ноги об гарячу драконову луску, а відтак вона довго розтискала пальці чоловіка, якими той міцно тримався за шпичакуватий наріст на шиї чудовиська. Жінка дозволила Гедові з тією самою силою

вчепитися в її власну руку і завдяки цьому зрештою зуміла переправити його на землю, обережно злазячи вниз чотирма "східцями" неймовірної драконячої "драбини".

Чоловік щосили намагався триматися за неї, але він геть виснажився і за мить важко, наче лантух, упав на кам'янисту землю.

Дракон схилив свою велетенську голову й обнюхав розпластане людське тіло — достеменно так само, як би це зробила будь-яка тварина. Відтак стрепенувся і, відступивши до краю урвища, повагом підняв могутні крила. Повернувшись до Тенар, дракон іще раз поглянув їй просто у вічі і промовив — так, наче зненацька у велетенському горні заревіло полум'я:

— Тлієсе Калесин.

Морський вітер шарпав його напіврозкриті шкірясті крила.

— Тлієсе Тенар, — відповіла йому жінка, і голос її ледь чутно тремтів.

Дракон подивився на захід, у заморську далечінь, а тоді здригнувся усім тілом, заскреготівши залізною лускою, різко розгорнув крила і стрибнув з кручі просто в безодню, де його миттю підхопили свіжі потоки вітру. Кілька разів піднялися й опустилися червоні крила, і Калесин одразу опинився далеко від острова — він упевнено і спокійно полетів на захід.

Тенар дивилася йому вслід, допоки дракон не розчинився у піднебессі. Відтак їй раптом стало холодно, а ще за мить вона сіла на камінь поруч із Гедом і заридала, закривши обличчя руками.

— Але що ж мені тепер робити? — тихо промовила жінка.

Одначе плакала вона недовго і невдовзі, втерши очі рукавом, відкинула волосся назад і перевернула Геда, що покоївся поруч, обличчям догори. Тепер непритомний чоловік простягся на цих голих скелях так спокійно і природно, що здавалося, ніби він лежатиме там вічно.

Самотужки вона не зможе дотягти Геда додому. Їй потрібна допомога, а отже, доведеться на якийсь час залишити його одного. Тенар здавалося, що він лежить надто близько до краю урвища і якщо спробує підвестися, то цілком може впасти вниз. Як же їй його пересунути? Адже він навіть голови не підвів, коли вона спробувала до нього заговорити. Тоді Тенар підхопила Геда під пахви та спробувала відтягти подалі від краю — і, на превеликий подив, їй це вдалось! Тіло виявилося напрочуд легким, незважаючи на те, що маг лежав, наче мертвий. Зібравшись на силі, жінка відтягла Геда на сім чи вісім кроків від краю урвища і вклала на крихітному, поросломy травою клаптику землі. Тут вона і залишила його. Бігти Тенар не могла: у неї досі тремтіли ноги, та й дихати було важко. Вона намагалася йти якомога швидше і, наблизившись до Оґіонового будинку, почала кликати тітоньку Слань, Терру і пастушку Колючку.

Дівчинка першою вибігла їй назустріч і, як завжди, слухняно зупинилася.

— Терру, біжи в село і попроси когось прийти сюди... Байдуже кого, аби тільки силу мав... Там, біля урвища, — поранена людина!

Але мала й далі стояла як укопана. Вона ще ніколи не ходила в село сама. І тепер у її душі боролися звичний послух і страх. Помітивши це, Тенар спитала:

— А тітоньки Слані тут нема? І де Колючка? Втрьох ми б і самі змогли його донести. Швидше, швидше, Терру, поклич їх сюди! —

Їй здавалося, що коли Гед і далі безпорадно лежатиме на краю урвища, то неодмінно помре. Помре, впаде у безодню або його заберуть дракони... А вона просто не встигне вчасно повернутися. Тому не можна зволікати! Її покійний чоловік помер, коли поруч не було нікого, — пастух випадково знайшов його біля хвіртки. Оґіон теж помер, і вона не зуміла, не змогла врятувати його. Ось і Гед повернувся додому помирати, і, по суті, це був кінець, тепер і їй було нічого робити в цьому світі... Та все ж вона не сидітиме, склавши руки!

— Не барися, Терру! Знайди кого-небудь!

Похитуючись, вона й сама було побрела до села, аж раптом побачила, що через пасовище, спираючись на грубий глодовий костур, до неї поспішає Слань.

— Ти кликала мене, люба?

Тенар одразу ж відлягло від серця. Вона знову могла нормально дихати і думати. Тітонька Слань не стала марнувати час на розпит, а почувши, що треба перенести пораненого, прихопила міцну плетену рогожу, що висіла на плоті, і поквапилася до урвища. Разом із Тенар вони поклали чоловіка на цю рогожу і вже потягли його до будинку, коли їм на допомогу приспіла Колючка, а за нею — Терру і коза Стрибуха. Колючка була молодою і дужою, тож тепер вони змогли підняти рогожу за чотири кінці і швидко занесли Геда до хати.

Тенар і Терру спали разом — у ванькирі біля західної стіни. Навпроти було Оґіонове ложе, застелене щільним лляним простирадлом. На нього вони й поклали пораненого. Тенар накрила його ковдрою, натомість тітонька Слань пошепки мимрила якісь заклинання, а Колючка й Терру просто стояли і дивилися.

— Ну, а тепер дайте йому відпочити, — сказала Тенар і випровадила всіх на ґанок.

— А хто це? — запитала Колючка.

— І що він робив біля урвища? — поцікавилась тітонька Слань.

— Ти знаєш його. Колись він був учнем Оґіона... тобто Айґаля.

Відьма похитала головою.

— То був хлопець з Десяти Вільх, люба, — заперечила вона. — Потім він став Архімагом на острові Роук.

Тенар ствердно кивнула.

— Ні, люба, це не він, — вела далі Слань. — Він лише схожий на Архімага. Але це не він. Цей чоловік — зовсім не маг. Навіть не ворожбит...

Колючка з цікавістю позирала то на Тенар, то на Слань. Вона мало що розуміла з того, про що вони говорять, але їй взагалі подобалося слухати, як люди розмовляють між собою.

— Але ж я впізнала його, тітонько Слань! Це Яструб, — Промовлене нею давнє, звичне ім'я Геда раптом розбудило в душі Тенар колишню ніжність, і вона вперше справді зрозуміла, відчула, що це Гед, що всі ті довгі роки, які минули з дня їхньої першої зустрічі, не змогли знищити тісного зв'язку між ним і нею. Тоді вона побачила світло у глибокому підземеллі, зорі серед темної ночі, і його обличчя, озорене цим сяйвом... — Я знаю його, тітонько Слань, — Тенар усміхнулася. — Він був першим чоловіком, якого я побачила у своєму житті.

Слань щось пробурчала — було видно, що вона вагається. Їй не хотілося перечити "пані Ґої", але слова Тенар здавалися відьмі вкрай непереконливими.

— Бувають різні ошуканства, перетворення, подоби... — пробурчала вона. — Краще будь обережна з ним, люба. Як він потрапив туди, на самісінький край урвища? Начебто ніхто не бачив, як він ішов через село...

— А хіба ніхто... ніхто не бачив?..

Вони разом витріщилися на Тенар. Вона спробувала було сказати "того дракона" — і не змогла. Її вуста і язик не слухалися, слово "дракон" не вимовлялося. Натомість склалося інше слово, яке змусило Тенар видихнути:

— ...Калесина...

Терру пильно дивилася на неї. Здавалося, від дівчинки аж пашить гарячим теплом, так наче її спопеляє гарячка.

— Штукарство! — сказала тітонька Слань. — Тепер, коли наш старий маг помер, сюди неодмінно збіжаться всілякі штукарі та шахраї.

— Удвох із Яструбом ми на маленькому човнику припливли з Атуану на Хавнор, а потім — на Ґонт, — не здавалась Тенар. — Ти ж бачила його, коли він привіз мене сюди. Тоді він іще не був Архімагом, але виглядав так само, як зараз. Хіба у когось іще є такі шрами?

Стара відьма ображено замовкла. Тоді поглянула на Терру.

— Ні, — сказала вона, — от тільки...

— Невже ти думаєш, що я б його не впізнала?

Тітонька Слань скривилася і, опустивши очі, навіщось потерла пальцем об палець.

— У цьому світі багато зла, пані, — нарешті сказала вона. — Є такі створіння, які здатні відібрати у людини її тіло, її подобу... навіть її душу...

— Ти гадаєш, що це перевертень?

Тітонька Слань аж зіщулилась від того, що страшне слово було промовлене вголос, і ствердно кивнула:

— Та ж недарма кажуть, що колись маг Яструб уже навідувався сюди — то було давно, ще до того, як він привіз тебе, — і його переслідувала чорна потвора, жахливе породження Темряви. Може, та Тінь і досі ходить за ним...

— Той дракон, що приніс Яструба сюди, — сказала Тенар, — називав його Істинним іменем. І я теж знаю це Ім'я! — У її голосі задзвенів гнів на підозріливу відьму, яка нізащо не хотіла їй вірити.

Тітонька Слань замовкла. І це її мовчання було куди промовистішим, ніж будь-які слова.

— Можливо, що Тінь, яка ходить за ним, — це Тінь його смерті. Можливо, зараз він просто вмирає! Не знаю. Якби Оґіон...

Згадавши Оґіона, Тенар заплакала: Гед запізнився, дракон приніс його надто пізно. Проковтнувши гіркий клубок в горлі, вона підійшла до коминка і заходилася розпалювати вогнище. Тоді простягнула Терру порожній чайник, і при цьому легко провела рукою по її обличчю. Страшні шрами були гарячими на дотик, але гарячки дівчинка не мала. Відтак Тенар заспокоїлася і повернулася до хатніх справ. Адже коли в одному домі збираються відьма, вдова, нещасна дитина і недоумкувата пастушка, то комусь із них однаково доведеться робити те, що належить робити, дбаючи про хліб насущний! І годі лякати дитину

риданнями! Якщо той дракон вже полетів, то чого ще їй чекати, крім смерті?

ОДУЖАННЯ

Гед лежав непорушно, як небіжчик, — життя ледве жевріло у його тілі. Де ж він блукав? Яких випробувань довелось йому зазнати? Увечері, при світлі вогнища, Тенар зняла з Геда брудний і поношений, просяклий потом одяг, потім обмила пораненого і поклала його на чисте лляне простирадло, накривши теплою вовняною ковдрою. Він зроду був невисоким і доволі тендітним на вигляд, а проте завжди випромінював невичерпну життєву силу. Тепер же Гед настільки схуд, що, здавалося, вся його снага зненацька вивітрилася — він був тільки блідою тінню себе самого. Навіть шрами, які змійлися через його ліве плече і ліву щоку від скроні до підборіддя, тепер ніби зменшилися, змарніли, вкрилися поволокою часу. А ще він зовсім посивів...

"Я страшенно втомилася від смертей і від жалоби! — подумала Тенар. — Мені вже набрид цей вічний похорон, набридла гіркота втрат. Але його мені, мабуть, ховати не доведеться! Хіба для цього він летів сюди верхи на драконі?"

"А я ж колись хотіла його вбити, — пригадала вона. — А тепер присилую жити!" І вона поглянула на нього з викликом, а не з жалем. — "То хто ж кого врятував тоді, в Лабіринті, Геде?"

Він спав і нічого не чув. А Тенар надзвичайно втомилася. Вона вмилася теплою водою і лягла поряд із Терру, котра скрутилася під ковдрою тихим теплим клубочком. Тенар відразу заснула, й уві сні раптом перенеслася у безмежний повітряний простір, оповитий золотавим маревом. Вона летіла. І кликала: "Калесине!" І чийсь голос летів їй назустріч крізь потоки світла.

Коли вона прокинулася, в полях і під стріхою вже щебетали птахи. Вона підвелась і крізь каламутне скло у низенькому віконці побачила вранішнє світло. Терру й досі спала. Тенар сиділа поруч із нею, дивлячись у вікно і згадуючи свою доньку Яблуньку — якою вона була в дитинстві. То були доволі невиразні, уривчасті спогади: крихітне тільце, сміхотливі рожеві щічки, легкі кучерики... А її меншого сина жартома прозвали Іскриком — адже іскру його життя викресав саме Кремінь. Мати не знала синового Істинного імені. Змалку Іскрик був дуже кволим і хворобливим — на відміну від своєї сестри, яка завжди була здоровою і жвавою дитиною. Він народився передчасно, зовсім крихітним, а ще через два місяці мало не помер від дихавиці, тож протягом перших двох років їй здавалося, що вона доглядає ледве живого горобчика. І квола іскорка не згасла, дитина видужала. Підростаючи, Іскрик ставав дедалі міцнішим і жилавішим; то був геть невгамовний і метушливий хлопчисько. Користі з нього на хуторі було мало: йому не вистачало терпцю ні до худоби, ні до людей; навіть розмовляв він лише тоді, коли в цьому виникала доконечна потреба, але Іскрикові ніколи не кортіло поговорити просто так, задля власної втіхи чи обміну знаннями.

Якось до них навідався Оґіон: Яблуньці тоді було тринадцять, а Іскрикові — одинадцять. Власне, саме тоді, на березі річки Кахеди, Оґіон нарік її доньку Істинним ім'ям. Напівжінка-напівдитина, вона була дуже гарною, коли босоніж ступала по зеленавій воді. Чарівник назвав її Хайогою. Він тоді прожив у Дубівцях ще кілька днів і якось поцікавився в Іскрика, чи не хотів би той податися У мандри разом із ним. Але хлопчик лише похитав головою. "А чим би ти зайнявся, якби мав можливість?" — запитав його Оґіон, і малий сказав йому те, що досі не наважувався сказати ні батькові, ні матері: "Пішов би в море". Отож, через три роки, коли чаклун Бучок нарік хлопця Істинним ім'ям, син Тенар найнявся моряком на торгове судно, що ходило з Вальмута до Оранеї і Північного Хавнору Час від часу Іскрик навідувався у Дубівці, але надовго там ніколи не затримувався, хоча після батькової смерті саме йому належало успадкувати садибу. Білошкірий, як Тенар, Іскрик виріс високим, жилавим і довгобразим, як Кремінь. Він так і не назвав батькам свою Істинного імені. Тенар не бачила сина ось уже третій рік. Можливо,

він уже знає про смерть батька, а може, й ні. Хтозна, може й самого Іскрика вже немає серед живих — загинув, потонув... Але Тенар намагалася не думати про це. Її син повинен пронести іскорку свого життя через усі моря і крізь будь-які шторми.

Тенар встала, вдягнулась. Незважаючи на ранок, було вже зовсім тепло, тож вона вирішила не розпалювати вогнище. Вона сіла на порозі й випила кухоль молока, стежачи за тінню гори Ґонт, що тяглася углиб острова. Дув легенький вітерець, і в ньому відчувалися теплі пахощі літа, дивовижні аромати лугових трав. Усе навколо випромінювало якусь незбагненну тиху радість.

"Усе змінилося!" — шепотів Оґіон перед смертю, але в його голосі теж відчувалася радість. Тоді він подарував їй безцінну річ — своє Істинне ім'я, так наче віддав його на віки вічні.

— Айґаль! — тихо промовила Тенар. Він не відповів, натомість з кошари озвалися кози, які чекали, коли Колючка прийде їх доїти. "Ме-е-е!.. Ме-е-е!.." — долинало з-за живоплоту.

Кремінь, її покійний чоловік, любив казати: "Повір козі, якщо хочеш все зіпсувати". Він, хоч і сам колись пастушив, кіз терпіти не міг. А от Яструб у дитинстві якраз і був козопасом — тут, на Ґонті, по той бік гори.

Тенар зайшла до хати і побачила, що Терру вже прокинулась і стоїть біля Гедового ліжка, пильно дивлячись на сплячого чоловіка. Вона пригорнула малу до себе, і дівчинка, котра зазвичай ніяк не зважала на жодні прояви ніжності, цього разу, навпаки, навіть трохи притулилася до Тенар.

А Гед і далі спав непросипущим сном вкрай виснаженої людини. На його лівій щоці виразно виднілися чотири страшні білі шрами.

— Це від вогню? — пошепки запитала Терру.

Тенар відповіла не одразу. Вона й сама достеменно не знала, що то були за шрами. Колись вона запитувала його про це — давно, ще в Карбованій Залі Гробниць на острові Атуан. "Це, мабуть, дракон?" — насмішкувато спитала вона тоді. А Гед відповів їй цілком серйозно: "Ні, не дракон. То був один із поплічників Безіменних. Втім, зараз він уже не безіменний, бо, зрештою, я таки зумів дізнатися його ім'я..." Оце, власне, і все, що Тенар знала. Проте вона добре розуміла, що для Терру означає слово "вогонь".

— Так, — сказала жінка.

Терру продовжувала дивитися на Геда. Вона нахилила голівку так, щоб її єдине зряче око дивилося просто на нього, і через це стала схожою на крихітну наїжачену пташку — горобчика або зяблика.

— Ходімо, моя пташко, зі мною! Йому зараз конче потрібно добре виспатися, а тобі пора з'їсти персик. Цікаво, що у нас там сьогодні достигло?

Терру притьмом помчала дивитись на дерево, а Тенар рушила за нею.

Ласуючи персиком, дівчинка пильно розглядала те місце, де вчора посадила кісточку. Вона явно була розчарована тим, що там досі нічого не виросло, але вголос нічого не сказала.

— Не забувай поливати його, — нагадала Тенар.

Після сніданку прийшла тітонька Слань. Вона чудово плела кошики з очерету, що ріс на болоті біля Великої Кручі, і Тенар якось попросила відьму, щоб та і її навчила цього ремесла. Ще живучи на Атуані, Тенар полюбила вчитися. А опинившись на чужому для неї острові Ґонті, вона

відкрила для себе те, що люди страшенно полюбляють учити інших. Відтак Тенар звикла вдячно приймати будь-які знання та настанови, і, можливо, що саме завдяки цьому тутешні мешканці швидко забули про її чужинське походження.

Колись свої знання їй передав Оґіон, потім — Кремінь. Вона щиро вірила в те, що можна навчатися протягом усього життя. Їй і досі здавалося, що в світі є ще багато цікавого і пізнавального.

Очерет вони замочили заздалегідь, а сьогодні збиралися розщеплювати його: то була справа хоч і марудна, проте не складна — не заважала ні думати, ні бесідувати.

— Тітонько, — спитала Тенар, сидячи на ґанку перед ночвами із очеретом і купою розщеплених стебел на рогожі, — а як ти визначаєш, має людина чарівну силу чи не має?

— Те, що приховує глибина, знає лише той, хто глибоко бачить, — споважнівши, глибокодумно промовила Слань. А тоді розповіла історію про мурашку, яка знайшла в палаці на підлозі волосину, принесла її "додому", а вночі все мурашине підземелля засяяло так, наче туди впала зірка, — адже та волосинка була з голови великого мага Броста. Але тільки мудреці могли побачити те сяйво в мурашнику. А звичайні люди взагалі нічого не помітили...

— Отже, їм просто бракувало знань. Треба вчитися! — зауважила Тенар.

— Хтозна, хтозна... Можливо, треба, а можливо, й ні, — тітонька Слань іноді любила напустити туману. — Деякі люди народжуються з цим даром. Навіть якщо ти нічого не знаєш про свій талант, він однаково залишається з тобою. І колись неодмінно засяє, як ота волосина, що потрапила в мурашник.

— Твоя правда, мені теж доводилося таке бачити, — кивнула Тенар. — А як ти знаєш, що людина не має нічого спільного з магією?

— Так це ж одразу видно! — вигукнула тітонька Слань. — Звичайні люди зовсім інакше виглядають. Нема в них чарівної сили, та й квит! Ось поглянь. Якщо в мене є очі, то я можу побачити, що й у тебе вони також є, еге ж? А якби ти була сліпою, то я б і це теж побачила. Або якщо в тебе, приміром, лише одне око видюще, як-от у нашої малої, або, скажімо, троє очей — це ж було б одразу помітно, хіба ні? Але якби я була сліпою, то не змогла б дізнатися, видюща ти чи ні, — хіба що ти сама б мені про це сказала! Та, на щастя, очі в мене є! І я знаю, що в мене чудовий зір. Третє око! — Вона торкнулася свого чола і засміялася — гучним сухим квоктанням, наче курка, яка щойно знесла яйце. Слань раділа, бо зуміла знайти потрібні слова і сказала саме те, що хотіла сказати. Якоюсь мірою її доволі плутана й недорікувата манера спілкуватися була пов'язана з невмінням висловлювати свої думки. Зрештою, ніхто й не вимагав від неї послідовності в мисленні. Так само ніхто ніколи не дослухався до її балачок. Вона була відьмою і тому всі сподівалися від неї саме цього незрозумілого та плутаного (а отже — загадкового і чарівного) белькотіння. Ясність думки в її ремеслі була зайвою.

— Розумію, — сказала Тенар. — Тоді... навіть не знаю, чи захочеш ти відповідати на це запитання... Скажи, ось коли ти дивишся на людину своїм "третім оком", тобто бачиш її магічним зором, чи відразу ти розумієш, якою силою вона володіє?

— Це вже більше від знання залежить, — пояснила Слань. — Побачити людину — це все одно, що сказати: "Я її побачив". Але побачити і пізнати — не одне й те саме. Скажімо, я наразі бачу тебе, бачу цей очерет, бачу цю гору. А от із людьми потрібне знання. Я, приміром, знаю, що маєш ти і чого не має наша дурненька Колючка. Знаю, що є в нашій любій дівчинці і чого нема в тому чоловікові... який лежить у хаті. Я знаю... — Але далі їй забракло прикладів, тому Слань

лише щось промимрила і сплюнула. — Словом, будь-яка відьма, якщо вона чогось варта, впізнає іншу відьму! — вигукнула вона спересердя.

— Отже, будь-яка чарівниця одразу тебе впізнає і зрозуміє, що в тобі є магічна сила, що ти відьма?...

Тітонька Слань нараз якось дивно посміхнулася — і, єхидно скривившись, витріщилася просто на Тенар.

— Люба моя, — прошамкала вона беззубим ротом, — ти, мабуть, хотіла сказати "чарівник", а не "чарівниця"? Хіба можуть прості відьми зрівнятися з чоловіками-магами?

— Але ж Оґіон...

— Пан Оґіон був винятковою людиною, — повагом промовила Слань.

На якийсь час вони замовкли, зосередившись на розщепленні очерету.

— Вважай, щоб не порізатися, — попередила стара.

— Але ж Оґіон учив мене! Його не бентежило те, що я дівчина. Він ставився до мене, як до справжнього учня, — як до Яструба. Він учив мене мови Створення. І розповідав мені про все, що мене цікавило...

— Я ж кажу: він був винятковою людиною...

— Адже я сама не захотіла вчитися далі. Я сама пішла від нього. Яка мені користь від його книжок? Що б я з ними робила в себе на хуторі? Я хотіла жити, як усі, мріяла про чоловіка та дітей, хотіла прожити своє власне життя.

Розмовляючи, Тенар продовжувала спритно перебирати очерет.

— І зрештою я зуміла всього цього досягнути, — підсумувала вона.

— Бери стебло правою рукою, а готове лико відкладай лівою, — порадила відьма. — Що ж, люба пані, ніхто не знає своєї долі наперед. Я не раз нарікала на лиху долю через бажання мати свого чоловіка... Хоча вийти заміж я чомусь ніколи не хотіла... Мабуть, це все-таки не для мене!

— Чому ти так вважаєш? — запитала Тенар.

Захоплена зненацька, тітонька Слань відповіла просто:

— А який чоловік захоче побратися з відьмою? — І, якось дивно поворухнувши щелепами, як вівця, що ремиґає жуйку, додала: — І яка відьма погодиться вийти за звичайного чоловіка?

Вони знову замовкли.

— А чим же погані звичайні чоловіки? — обережно запитала Тенар.

І тітонька Слань так само обережно, майже пошепки, відповіла:

— Не знаю, люба. Я часто думала про це. І гадаю, що чоловік заповнює власну оболонку так само, як осердя горіха заповнює шкаралупу. — Відьма склала свої довгі гачкуваті пальці так, наче тримала в них горіх. — Вона міцна і тверда, ота шкаралуща, і вся вона зсередини заповнена ним самим. Її аж розпирає від чоловічої плоті, від отого так званого "чоловічого духу". І більше там немає місця для чогось іншого. Тільки він сам — і більше нічого!

Тенар трохи подумала й нарешті запитала:

— Ну, а якщо це чарівник?..

— Тоді там, всередині шкаралупи, є лише його магічна сила. Розумієш, єство чарівника — це його могутність. Отак воно у чоловіків ведеться. Тож коли його уроча сила вивітрюється, то й сам він зникає разом з нею. Тільки порожня шкаралуща лишається! І більше нічого...

— А що ж ти в такому разі скажеш про жінок?

— Е ні, люба! Про жінок — то зовсім інша бесіда! Хто знає, де починається і де закінчується жінка? От у мене, приміром, є коріння — і воно глибше, ніж надра цього острова. Глибше, ніж море, і древніше навіть від тих островів Земномор'я, які першими постали з морської безодні. Моє коріння ховається у пітьмі. — Закислі очі відьми раптом блиснули дивним вогнем, а її голос забринів, як струна. — Я з'явилася на світ раніше, ніж місяць. Ніхто, ніхто не знає, ніхто не може сказати, що я таке, що таке жінка і в чому її сила, а що таке чарівна могутність жінки — й поготів! Жіноче коріння глибше, ніж коріння дерев, глибше, ніж надра островів, жінка старша від нашого Творця Сеґоя, старша від місяця в небі. Хто наважиться задавати питання Темряві? Кому до снаги дізнатися Істинне ім'я Пітьми?

Стара відьма говорила натхненно, майже співала, забувши про все на світі, натомість Тенар зберігала спокій і надалі незворушно скубла очерет.

— Я запитаю її, — озвалася вона. І розщепила ще одну стеблину. — Я достатньо довго прожила в Темряві...

Час від часу Тенар навідувалася до хати, щоби подивитися, чи не прокинувся Яструб. Ось і тепер вона підвелася і пішла поглянути на нього. А коли повернулася назад, то їй уже зовсім перехотілося продовжувати цю розмову, і Тенар змінила тему:

— Сьогодні вранці я відчула якусь переміну. Так наче свіжий вітер подув... Може, просто погода змінилася? А ти нічого такого не зауважила?

— У нас тут, на Великій Кручі, — сказала тітонька Слань, — гуляє багато вітрів: і добрих, і злих... Одні приносять дощі, інші — гарну погоду, а деякі приносять різні вісті тим, хто здатний їх почути... Одначе той, хто не хоче дослухатися до вітрів, ніколи їх і не почує. А що може знати про вітри таке старе луб'я, як я? Ні магічної науки не знаю, ні книг великих не читала... Усі мої знання — із землі, із темної землі, тієї, що в них під ногами, у всіх цих пихатих вельмож і Великих Магів. Хіба можуть вони з висоти своїх знань зважати на якусь неотесану стару відьму?

"Вона була би грізним ворогом, — подумала Тенар, — але заприязнитися з нею важко".

— Послухай, — сказала вона, знову беручи до рук очеретину, — я виросла серед жінок. Там, у Карґадських краях, далеко на сході, на острові Атуан, мене оточували самі жінки. Мене ще дитиною забрали від батьків і виростили у пустелі, щоби потім наректи Великою Жрицею Гробниць. І то було єдине місце, яке я знала. Храми охороняла жменька воїнів, але їм було заборонено входити на територію, оточену Стіною. А ми не мали права покидати її. Ми виходили за її межі лише гуртом — лише жінки та дівчата в супроводі євнухів, які тримали всіх чоловіків на недосяжній для ока відстані.

— А хто це такі — оті, кого ти щойно згадала?

— Євнухи? — Тенар ненароком вжила карґадське слово. — Вихолощені чоловіки.

Відьма витріщилася на неї, промовила: "Цекб!" — і особливим жестом відігнала від себе зло. Вочевидь, вона була приголомшена почутим.

— Один із них, — продовжувала Тенар, — по суті, замінив мені матір... Але розумієш, тітонько, я жодного разу не бачила справжнього чоловіка, аж доки не стала зовсім дорослою. І все-таки я не розуміла, що таке жінка — саме тому, що жінки були єдиними людьми, яких я знала. Це, мабуть, так само, як і чоловіки, котрі довго не спілкувалися з жінками, — моряки, воїни, а ще маги з острова Роук — хіба вони насправді усвідомлюють, що таке чоловік? Як вони можуть це знати, якщо ніколи навіть не розмовляли з жінкою?

— І що, вони чикрижать їх так само, як баранів та бугаїв? — захоплена своїми думками, запитала Слань. — Просто беруть ніж і...

Зараз відьма могла говорити лише про євнухів. Але Тенар не мала що їй розповісти. По суті, вона ніколи навіть не задумувалася про це. На Атуані було багато євнухів, а один із них, Манан, ніжно любив її, і вона теж його любила. Він загинув, мусив загинути, щоб вона натомість здобула свободу... А потім вона потрапила на острови Архіпелагу, де не було ніяких євнухів, і зовсім забула про те, що вони ще десь існують.

— Мабуть, — сказала вона, намагаючись вдовольнити цікавість співрозмовниці, — вони вибирають маленьких хлопчиків і...

Її голос зненацька урвався. Навіть руки перестали рухатися.

— Так було і з Терру, — сказала вона після тривалої мовчанки. — Ну що таке дитина? Який з неї зиск? От її й використовують. Ґвалтують, каструють, знущаються... У тих краях, де поклоняються Темряві, жриці просто-таки одержимі жагою насильства. Коли я потрапила сюди, то гадала, що вийшла з пітьми на світло. Тут я навчилася розуміти справжні значення слів. У мене був чоловік, я народила дітей, і загалом мені добре велося. У моєму житті не бракувало світла. Але саме серед білого дня з нашою Терру... зробили таке... Там, на галявині, біля річки. Біля тієї самої річки, де колись Оґіон нарік Істинним ім'ям мою доньку. І

сонце сяяло... А я й досі все намагаюся збагнути, де мені можна жити. Ти мене розумієш? Розумієш, що я хочу сказати?

— Нічого не вдієш, — зітхнула Слань і, помовчавши, додала: — У світі стільки горя, що його й шукати не треба — саме тебе знайде. — І, побачивши, як тремтять руки Тенар, лагідно нагадала: — Вважай, щоб не порізатися, люба!

* * *

Увечері того ж дня прокинувся Гед. Тітонька Слань таки й справді зналася на знахарстві, і навіть зуміла влити пораненому в рот кілька ложок м'ясного росолу.

— Давно нічого не їв, — пояснила вона, — і аж висох від спраги. — Уважно оглянувши Геда, Слань додала: — Як на мене, він надто далеко зайшов. Після таких мандрів вони навіть пити не можуть, хоча вода — це єдине, що їм конче потрібно. Я знала одного чарівника, дебелого і дужого чоловіка, то він після цього взяв та й помер. За кілька днів перетворився на тінь...

Проте завдяки її невтомному піклуванню хворий все-таки потроху пив міцний росіл, присмачений цілющими травами.

— Ну тепер ми побачимо! — сказала відьма. — Хоча, здається, ми вже запізнилися. Він тане просто на очах. — Вона говорила про це спокійно, без жалю. Незнайомець був їй байдужий; просто ще одна смерть — звична справа. Можливо, вона поховає хоча б цього Мага. Бо ж Оґіона, бач, не дозволили...

Наступного дня Гед прокинувся, коли Тенар обмивала його зранені руки. Він, мабуть, надто довго подорожував верхи на драконі, міцно тримаючись за його металеву луску: на долонях і пальцях живого місця не було від саден і порізів. Навіть уві сні Гед судомно стискав кулаки,

хапаючи невидимого дракона. Тож Тенар довелося силоміць розтиснути йому пальці, щоби змастити рани цілющою маззю. Але Гед відразу скрикнув і спробував схопитися за щось руками. Потім очі його зненацька розплющилися. Тенар тихенько озвалася до нього, і Гед сумовито поглянув на неї.

— Тенар... — сказав він, упізнавши жінку, проте не виказуючи жодних почуттів. Але те, що він упізнав її, подарувало Тенар незрівнянну радість — вона наче побачила дивовижну квітку, вдихнула її приємні пахощі: все-таки ще є на світі бодай одна людина, яка знає її Істинне ім'я, і цією людиною був Гед.

Вона нахилилася і поцілувала його в щоку.

— Лежи спокійно, — попросила Тенар. — Дай мені закінчити.

Він послухався її і знов поринув у сон, але тепер його руки вже трохи розслабилися, і вона змогла намастити їх маззю.

Пізніше, вже вночі, засинаючи поряд із Терру, Тенар подумала: "Але ж досі я ще ніколи його не цілувала!" І ця думка просто-таки приголомшила її. Спочатку вона навіть не повірила собі. Невже за всі ці роки?.. Ні, не в Гробницях, а згодом, коли вони разом брели через гори... Потім на "Світозорі" пливли на Хавнор... І пізніше, коли він привіз її сюди, на Ґонт?..

Ні, адже й Оґіон ніколи не цілував її, як і вона — його. Він дуже любив її, називав донькою, але, здається, намагався навіть не доторкатися до неї — та й вона особливо не переймалася цим, звикнувши до самотності ще тоді, коли виконувала роль священної і недоторканої Єдиної Жриці. Щоправда, вона іноді могла на мить притулитися чолом або щокою до Оґіонової руки, а він сам міг погладити її по голові — легко, майже нечутно торкнутися її волосся.

А Гед собі не дозволяв навіть цього.

"Невже я ніколи про це не замислювалася?" — запитувала вона себе.

Їй довго не вдавалося заснути. Але й уві сні чийсь голос все кликав її: "Тенар! Тенар!", а вона відповідала криком чайки, що летіла над океаном у потоках сонячного світла.

* * *

Тітонька Слань помилилася: Яструб спромігся вижити. За кілька днів стара вирішила, що він дивом урятувався від смерті, і почала ще завзятіше, ніж до того, годувати його юшкою з козлятини, різних корінців і цілющого зілля. Вона обережно підтримувала хворого за плечі, ложка за ложкою вливаючи в нього життя, і щось постійно бурчала. Хоча й сам він упізнав її і називав, як і всі інші, тітонькою Сланню, та й вона, ніде правди діти, бачила, що це таки той, кого кликали Яструбом, проте відьма трималася насторожено. Не подобався він їй, та й квит! "Все в ньому не так, як має бути", — казала вона. Тенар завжди довіряла відьминому здоровому глузду, тож такі підозри вельми бентежили її, адже у своїй душі вона не мала й крихти сумніву, а лише радість від того, що Гед повернувся, що він хоч і поволі, але повертається до життя.

— Коли він знову стане самим собою, тоді ти побачиш! — сказала вона тітоньці Слані.

— Самим собою! Ще б пак! — зневажливо озивалася відьма, показуючи Тенар, як легко ламається в пальцях порожня горіхова шкаралупа.

Через деякий час Гед уперше запитав про Оґіона. Тенар з острахом чекала цього запитання. Їй уже майже вдалося переконати себе, що Гед взагалі не запитає її про це, що він сам дізнається про смерть свого вчителя — так само, як дізнались про неї чарівники з Ґонту і Ре-Альбі.

Але на четвертий ранок, прокинувшись, щойно Тенар підійшла до нього, Гед поглянув на неї і сказав:

— Адже це будинок Оґіона.

— Так, це Айґалева хатина, — відповіла вона, намагаючись здаватися безтурботною. Їй і досі було важко вимовляти вголос Істинне ім'я Великого Мага. Вона не знала, чи відоме воно Гедові. Але, швидше за все, він знав його.

Якусь мить Гед мовчав, а тоді озвався глухим безбарвним голосом:

— Отже, він помер.

— Так, десять днів тому.

Він лежав і дивився в одну точку, наче про щось міркуючи.

— Коли ж я сюди потрапив?

— Чотири дні минуло.

— У тих горах більше нікого не було, — важко промовив він, а тоді заплющив очі і глибоко зітхнув.

Сили поволі поверталися до нього, але тривога в очах не зникала; важкі зітхання, зціплені кулаки — Тенар уже майже звикла до цього. Так, сили поверталися до нього — але не душевний спокій.

Якось він сидів на порозі хатини, гріючись на осонні. Поки що він міг дійти лише від ліжка до ґанку. Сидячи на порозі, він милувався сонячним днем, а Тенар, яка полола на городі бур'яни, поглянула на Геда новими очима. Він і досі скидався на гостя з того світу. В його очах

не було колишнього вогню. І все ж таки цей схожий на тінь, наче обвуглений чоловік був тим Гедом, обличчя якого вона вперше побачила у сяйві його власної чарівної сили, — вольове обличчя з яструбиним носом і тонким ротом. Він і зараз був таким, як завжди: вродливим і гордим.

Тенар підійшла до нього ближче.

— Сонячне тепло — це якраз те, що тобі потрібно, — сказала вона, і він ствердно кивнув, не озвавшись ані словом.

Він чомусь був таким мовчазним з нею, що Тенар навіть подумала, чи не вона, бува, є причиною його тривоги. Може, він просто не звик бачити її тут і почувається ні в сих ні в тих. Зрештою, тепер Гед став Архімагом Земномор'я, а вона весь час про це забувала. І вже двадцять п'ять років збігло відтоді, як вони удвох брели через гори Атуану і пливли на "Світозорі" через Східне море.

— А де зараз "Світозор"? — запитала вона й одразу схаменулася: "Яка ж я дурна! Стільки літ минуло, він тепер Архімаг, навіщо йому той човник?"

— На Селідорі, — відповів Гед, і його обличчя знову затуманилося якимсь незбагненним смутком і стражданням.

"Давним-давно, вже цілу вічність тому, і так далеко, як звідси до Селідору..."

— Це найвіддаленіший з-поміж островів Земномор'я? — навіщось перепитала Тенар.

— Так, найвіддаленіший — на заході, — відгукнувся він.

* * *

Після вечері, коли Терру побігла надвір бавитися, вони залишилися сидіти за столом.

— Отже, це з Селідору ти прилетів сюди верхи на Калесині?

Почувши ім'я дракона, Гед зосереджено поглянув на Тенар, тоді кивнув і уточнив:

— Із Селідору ми спершу прилетіли на Роук. А вже тоді рушили на Ґонт.

Скільки днів вони були в дорозі? Десять, двадцять? Про це вона й гадки не мала. Колись у Хавнорі вона бачила величезні карти, але ніхто ніколи не пояснював їй, що на них написано й зображено. Далеко, як звідси до Селідору... І як визначити швидкість польоту дракона?

— Геде, — сказала Тенар, називаючи його Істинним ім'ям. — Я знаю, що тобі довелося зазнати багатьох страждань. Якщо не хочеш, не можеш чи не маєш права розповідати про це, то... Але якби я бодай хоч щось знала, то могла б допомогти тобі. Втім, незабаром за тобою, мабуть, приїдуть з Роуку, або й дракона пришлють! І тоді ми вже ніколи не поговоримо як слід...

Вона говорила, болісно відчуваючи нещирість власного тону і слів.

Гед сидів, втупивши очі в стіл, — похмурий, стомлений, як селянин, що цілий день працював у полі, а коли повернувся додому — наразився на сварку.

— Гадаю, гостей із Роуку поки що можна не чекати, — сказав він через силу і за мить додав: — Не квап мене. Потрібен час.

Тенар вирішила, що тепер він вже ніколи з нею не говоритиме.

— Так, звичайно. Пробач мені, — скоромовкою сказала вона і підвелася, щоби прибрати зі столу.

* * *

З Роуку за Гедом так ніхто і не прибув. День минав за днем, а чаклунська братія, здавалося, зовсім не переймалася долею свого Архімага. "Дивна річ, — думала Тенар. — Може, Гед сам заборонив посилати за ним гінців, або сховався тут від усіх, скориставшись своїми чарами, щоб ніхто не здогадався, хто він такий і звідки... Бо ж навіть селяни теж майже на звертають на нього уваги!"

Набагато менше дивувало Тенар те, що на Оґіоновому обійсті досі не було посланців від володаря Ре-Альбі. Втім, взаємини тутешніх вельмож із Оґіоном ніколи не були надто приязними. Ходили чутки, що жіноцтво з їхнього роду знається з темними силами. Кажуть, донька одного з правителів Ре-Альбі вийшла заміж за якогось страшного і могутнього чаклуна з північних островів, який живцем поховав її під якимсь чарівним каменем. Інша жінка з цього роду довго заклинала своє ще ненароджене дитя, щоби зробити з нього могутнього мага, і внаслідок отих чарів немовля з'явилося на світ, уміючи говорити, але в його тілі не було жодної кістки. "Наче порожній шкіряний мішок! — пошепки розповідала сільська повитуха. — Мішок з очима і людським голосом. А до цицьки навіть не бралося, тільки щось верзло не по-нашому, а тоді й сконало..." Як би там не було, а тільки володарі Ре-Альбі завжди трималися відчужено. А тепер, як казала тітонька Слань, "панський дім залишився без панії": там жили тільки старий посадник, його внук та ще молодий чарівник на ім'я Ясенець, якого запросили до маєтку після закінчення Роукської школи.

Відтоді як Оґіона разом з оберегом тітоньки Слані поховали під буком біля гірської стежки, Тенар жодного разу не бачила Ясенця. Вона дивувалася: невже він не знає про те, що Архімаг Земномор'я живе в сусідньому селі? А якщо знає, то чому тримається осторонь? Та й чаклун із Порт-Ґонту після похорону Оґіона теж більше сюди не навідувався.

Навіть якщо він іще не знає, що Гед тут, то вже напевне повинен знати, хто така вона, Ясна Панна, володарка каблучки Ерет-Акбе, котра відновила цілісність Руни Миру... "Е, стара, скільки вже років збігло відтоді? — сказала собі Тенар. — А ти й досі кирпу гнеш!"

А втім, хіба ці чарівники, ці самодостатні чоловіки, повинні звертати на неї увагу? Вони — могутні люди. І звикли мати справу із силою. А яка в неї зараз сила? Та й чи мала вона її взагалі? Коли Тенар була жрицею Гробниць, то її наповнювали своєю могутністю Безіменні Сили Пітьми, вона просто була їхнім знаряддям... Згодом могутній маг навчав її Великої Істини, але вона сама відмовилася від його знань. Тоді Тенар зробила свій вибір і здобула справжню жіночу могутність, однак і це залишилося в минулому: свої обов'язки дружини і матері вона виконала, і тепер у неї не лишилося нічого, вартого чужої уваги.

Але ж дракон першим обізвався до неї! "Я Калесин", — сказав він, а вона відповіла: "А я Тенар".

"Хто такий Повелитель драконів?" — запитала вона Геда ще там, у Лабіринті, у володіннях Пітьми; і він відповів їй просто й чесно: "Це той, із ким розмовляють дракони".

Отже, вона — та, з ким дракони уже говорили... Тож чи не було це тим новим відчуттям, що, наче зернятко світла, проросло в ній наступного ранку після зустрічі з Калесином?

Через кілька днів після тієї розмови за столом вона полола бур'яни, що тяглися обабіч стежки, яка вела в сад і на город. Раптом з-за кошари вийшов Гед і, рухаючись назустріч Тенар, теж узявся висмикувати пирій і молодий осот. Пропрацювавши трохи, він сів на землю і похмуро поглянув на свої долоні.

— Дай їм спершу добре загоїтися, — лагідно сказала Тенар.

Він ствердно кивнув.

На високих пагонах тичкової квасолі солодко пахнув рясний цвіт. Гед сидів, склавши тонкі руки на колінах, і дивився, як квітучі стебла сплітаються з тими, на яких уже висять молоді стручки. А Тенар раптом тихо сказала:

— Перед смертю Айґаль промовив: "Тепер усе інакше..." І хоча я й досі тужу за ним, але щось не дає моїй тузі стати нестерпною. Наче має народитися щось добре, наче щось прекрасне нарешті здобуло свободу. І ще, уві сні і потім, щойно прокинувшись, я вже знала: щось у світі таки й справді змінилося!

— Так, — кивнув Гед. — Одне зло вдалося знешкодити. А ще... — Він заговорив знову після тривалої мовчанки. Його очі дивились кудись убік, зате голос уперше звучав саме так, як їй запам'яталося, — тихо, спокійно, із легким ґонтійським акцентом. — Тенар, пригадуєш, як ми вперше прибули у Хавнор?

"Хіба можна таке забути?" — відгукнулося її серце, але вголос Тенар нічого не сказала, побоюючись перебити Геда.

— "Світозор" увійшов у гавань, і ми пристали до берега, а тоді рушили вгору мармуровими сходами. А навколо вирував людський натовп... І ти підняла руку, щоб усі бачили Каблучку...

— Авжеж, а другою рукою трималася за тебе: мене страшенно налякали всі ці незліченні обличчя, голоси, барви, вежі, прапори, блиск золота і срібла, гучна музика — а ти був єдиною людиною, яку я знала... Єдиним у цілому світі.

— Королівські слуги провели нас крізь юрму до Вежі Ерет-Акбе. І ми удвох крутими сходами піднялися нагору. Пам'ятаєш?

Тенар кивнула. І сперлася долонями на пухку землю.

— Я ледве відчинив важкі двері. І ми ввійшли всередину. Пам'ятаєш?

Він питав так, наче сам хотів пересвідчитися, що це й справді було в його минулому житті.

— То була величезна висока зала, яка трохи нагадувала Тронну Залу на Атуані, де мене колись поглинули Сили Темряви, — сказала Тенар. — Через високі стрілчасті вікна всередину лилося світло. Сонячні промені перетиналися, наче леза мечів.

— А трон? — спитав Гед.

— Трон? Так, звичайно! Весь червоний, із позолотою. Але теж порожній. Так само, як і той трон у моєму Храмі на острові Атуан.

— Тепер трон у Хавнорі вже здобув володаря, — запевнив Гед. І поглянув на неї. Його обличчя залишалося напруженим і замисленим, так ніби він, розповідаючи про радісну подію, сам радіти не міг. — У Хавнорі, у центрі світу, тепер є справжній Король. Пророцтво здійснилося, і сталося те, що мало статися. Втрачена Руна возз'єдналася, і світ теж став цілісним. А він...

Гед замовк і, опустивши погляд, зціпив кулаки.

— Він виніс мене із потойбічного світу і повернув до життя. Арен з Енладу. Лебанен, якого нащадки неодмінно величатимуть у численних піснях. Його Істинне ім'я — Лебанен, і це він Король Земномор'я.

— Отже, — запитала вона, стаючи навколішки і зазираючи йому в обличчя, — це він приніс у наш світ радість і відчуття світла?

Гед не відповів.

"Отже, тепер у Хавнорі є Король", — подумала Тенар і вигукнула: — Справжній Король у Хавнорі! — А тоді додала, вже трохи тихше: — Я така рада, що ти зумів це зробити, любий друже!

Гед легким нетерплячим жестом спробував зупинити її, а тоді раптом відвернувся, затуливши долонею обличчя. Вона не могла дивитись, як він плаче, і з подвійним завзяттям взялася до праці: висмикнула один бур'янець, другий...

— Ґоє! — голосочок Терру долинав з-за кошари.

Тенар озирнулася. Дитина дивилася просто на неї. "Може, я маю сказати їй, що у Хавнорі тепер є справжній Король?" — майнула думка. Жінка підвелась і пішла до кошари, щоб Терру марно не надсаджувала своє спалене вогнем горло. Коли непритомна дівчинка лежала біля палаючого багаття, то буцімто надихалася вогню, "Її голос згорів", — пояснив Тенар чаклун Бучок, який допомагав їй лікувати Терру.

— Я весь час пильнувала за Стрибухою, — прошепотіла мала, — а вона все одно кудись дременула. І я ніяк не можу її знайти.

То була, либонь, найдовша фраза, яку вона промовила за все своє життя. Дівчинка мало не плакала від утоми і переживань. "Ну от, зараз ми всі тут плакати почнемо, — подумала Тенар. — Годі вже!"

— Яструбе! — покликала вона чаклуна. — У нас тут коза пропала.

Він одразу підвівся і швидко підійшов до них.

— А біля водопою дивилися? — спитав Гед, дивлячись на Терру так, ніби не помічав ні її страшних шрамів, ні її самої. — А ще вона могла прибитися до сільської череди.

Терру щодуху помчала до водопою.

— Це твоя донька? — запитав Гед у Тенар.

— Ні, не донька і не онука. Вона моє дитя, — сказала Тенар.

Навіщо ж вона знову дражнить його, кепкує з нього? Він швидко відійшов убік, і Стрибуха, жвава біло-брунатна коза, вихором кинулася повз нього у ворота. За нею, захекавшись, бігла Терру.

— Стій! — раптом гукнув Гед і одним стрибком заступив козі дорогу, спрямовуючи її просто до рук Тенар.

Жінка вхопила Стрибуху за шию, і коза відразу завмерла, як укопана, позираючи одним жовтим оком на Тенар, а другим — на грядки з молодою цибулькою.

— Ану, пішла! — крикнула Тенар, випихаючи її за ворота на кам'янисте пасовище, де, власне, й належало перебувати бешкетній козі.

Гед сів на землю там, де стояв; він, здавалося, захекався не менше, ніж Терру. Так чи інакше, почувався він кепсько, хоча сліз на обличчі вже не було. Повір козі, якщо хочеш все зіпсувати.

— Колючка не повинна доручати тобі пильнувати Стрибуху, — сказала Тенар, звертаючись до Терру. — Цієї погані ніхто не впильнує! Якщо Стрибуха знову кудись втече, ти просто скажи про це Колючці і не хвилюйся. Добре?

Терру кивнула, а сама не зводила погляду з Геда. Зазвичай вона рідко дивилася на людей. А от цей чоловік чимось привернув її увагу, мала дивилася й дивилася на нього, наїжачившись і нахиливши голову,

немов крихітний горобчик. І Тенар навіть гадки не мала, що б це могло означати...

НЕДУГА

Після літнього сонцестояння вже минуло більше місяця, але вечори ще були довгими, особливо на західному схилі Великої Кручі. Якось Терру повернулася додому дуже пізно: тітонька Слань цілий день блукала з нею серед гір, збираючи цілюще зілля. Дівчинка так стомилася, що навіть їсти не хотіла. Тенар поклала її в ліжко, а сама сіла поруч, наспівуючи колискову. Зморена дитина зазвичай лежала доволі дивно, скорчившись, як заціпеніле звірятко, і сторожко дивилася перед собою, доки не поринала в якусь страшну маячню: то був не сон, а якийсь затуманений, очманілий стан. Тенар, щоправда, з'ясувала, що цих нестямних нападів можна уникнути, якщо відразу сісти поруч із малою, пригорнути її до себе і щось тихенько наспівувати. Спершу жінка мугикала собі під ніс пісні, які вона вивчила, живучи у Дубівцях, а відтак затягувала нескінченні карґадські гімни, що залишились у її пам'яті ще з часів перебування у Гробницях Атуану. Тож Терру засинала під монотонні тужливі голосіння, якими супроводжувались обряди, присвячені Безіменним Силам. Власне, Тенар більше не відчувала в цих ритуальних піснях ніякої магічної сили, але їй подобалося співати рідною мовою, хоч вона, на жаль, не знала тих пісень, що їх співають своїм дітям карґадські матері, яких колись співала і її мати.

Урешті-решт, Терру міцно заснула. Тенар ще якусь мить чекала, щоб переконатися, що мала й справді спить. А тоді м'яко приклала свою вузьку білошкіру долоню до обпаленої вогнем щоки Терру, затуливши страшні грубі шрами. Потворність одразу зникла, і тепер перед очима Тенар було лише спокійне ніжне личко сплячої дитини. Відтак, неохоче відвівши руку від щоки, жінка знову з жахом побачила незагойні рани, і серце її вкотре стислося від болю. То було дуже дивне відчуття: здавалося, що й істина, й омана залежать від єдиного її дотику... Тенар нахилилася, поцілувала дівчинку в чоло, тихенько підвелась і вийшла з дому.

Сонце поринало у призахідне марево. Надворі не було нікого. Яструб, напевне, подався до лісу. Зазвичай він ходив на Оґіонову могилу і годинами просиджував там, у затінку могутнього бука, думаючи про щось своє. Їсти йому не хотілося — Тенар щоразу мусила припрошувати його. Гед уникав людей і понад усе любив самоту. Він повертався додому пізно й одразу лягав спати, а вирушав у свої мандри рано-вранці — бувало, що Тенар і Терру ще спали, коли Гед виходив із хати. Тож увечері жінка залишала йому на столі хліб і м'ясо, щоб удосвіта він міг узяти їжу з собою.

Нараз Тенар побачила Геда, який прямував до будинку, твердо ступаючи по стежині через осяяну вечірнім сонцем галявину. Він ішов, похмурий і впертий, відмежувавшись від цілого світу стіною своєї нестерпної туги.

— Ти будеш біля хати? — гукнула до нього Тенар, стоячи на ґанку. — Терру вже спить, а я хочу трохи пройтися.

— Авжеж, звичайно, можеш іти, — сказав він.

По дорозі Тенар гірко думала про те, наскільки чоловіки байдужі до тих турбот, які керують життям кожної жінки: до того, приміром, що хтось неодмінно має бути неподалік від сплячої дитини; що чиясь свобода зазвичай обертається чиєюсь несвободою — адже для того, щоб зберегти рівновагу, навіть ідучи, доводиться спиратися на одну ногу, доки друга крокує вперед... Утім, поступово її похмурі думки розвіялися — тепер вона просто йшла далі, аж доки не опинилася на краю скелястого урвища над морем. Просто перед її очима у прозорому рожевому мареві тонуло сонце.

Тенар опустилася на коліна й погладила глибоку нерівну подряпину, що тяглася до краю скелі, — то був слід від шпичакуватого хвоста Калесина. Вона знову й знову проводила пальцями уздовж цієї борозенки, замріяно дивлячись у неозору далечінь. Нараз вона

несподівано для самої себе промовила вголос ім'я дракона — воно повільно, із сичанням, виповзло з її вуст: "Калес-с-с-син..."

Тенар глянула на схід. Схили гори Ґонт червоніли в променях призахідного сонця. День поволі згасав. Тенар опустила очі, а коли за якийсь час знову подивилася на гору, то Ґонт уже ховався в сірому мареві сутінків. Вона дочекалася вечірньої зорі, що небавом зійшла над імлистим обрієм, а тоді повільно пішла додому.

А втім, чи додому? Хіба це її домівка? Чому вона й досі залишається тут, в Оґіоновій хатині, а не повертається до себе, у Дубівці? Навіщо їй чужі кози та грядки, коли у неї є свій сад і власна отара? "Зачекай", — сказав їй Оґіон перед смертю, і вона послухалася; а тоді прилетів дракон, і їй довелося подбати про Геда. Але тепер він уже майже оклигав, тож, по суті, Тенар зробила те, що мала зробити: поставила на ноги недужого, дала собі раду з Оґіоновим господарством... А відтак вони з Терру можуть повертатися у Дубівці.

Двері хатини, як завжди, були відчинені навстіж. Свіже вечірнє повітря м'яко струменіло всередину світлиці. Яструб сидів потемки на низькому ослоні під стіною. То було його улюблене місце.

Він мигцем глипнув на Тенар і відразу знову втупився в темний куток, праворуч від дверей. Там стояла Оґіонова чарівна патериця — важка дубова палиця з гладеньким руків'ям. А поряд Тенар поставила свій вільховий костур і ліщиновий ціпок Терру.

Зненацька жінка подумала: "А де ж Гедова патериця, яку йому колись подарував Оґіон? І чому я досі не згадувала про неї?"

У хаті було темно і трохи душно. Душу Тенар гнітив якийсь невиразний тягар. Їй так хотілося, щоб Ґед якогось дня залишився вдома і поговорив із нею, але зазвичай вона, на жаль, не знаходила потрібних слів.

— Я тут подумала, — нарешті озвалася жінка, поправляючи тарілки в дубовому миснику, — і вирішила: пора мені збиратися назад, у Дубівці.

Гед нічого не відповів. Тенар зненацька відчула страшенну втому, їй хотілося спати, але він і досі продовжував сидіти біля коминка — не могла ж вона роздягатися в нього перед очима! Жінка навіть трохи розсердилася і вже хотіла попросити його на хвилину вийти надвір, коли раптом Гед заговорив — хрипко, нерішуче:

— А книги? Оґіонові книги? Книга Рун і ще дві. Ти забереш їх із собою?

— Я?!

— Ти ж була його останньою ученицею.

Вона підійшла ближче і сіла на триногий дзиґлик навпроти Геда.

— Я трохи вчилася рунічного письма, але вже майже забула оту науку. Оґіон також навчав мене Істинної Мови, якою розмовляють дракони. Але наразі я пам'ятаю лише деякі слова. Я не успадкувала його хисту, не стала чаклункою. Ти ж знаєш, я просто вийшла заміж. А хіба Оґіон залишив би свої премудрі книги якійсь селянці?

Трохи помовчавши, Гед сказав безбарвним голосом:

— Кому ж він їх у такому разі залишив?

— Тобі, ясна річ!

Яструб не відповів.

— Ти був його справжнім учнем, його гордістю і другом. Він ніколи цього не казав, але ці книги, безперечно, повинні належати тобі.

— І що ж мені з ними робити?

Вона пильно поглянула на нього крізь марево сутінків. Гіркота, тривога, незрозуміла лють, що лунали в голосі Геда, роздратували її.

— Ти, Архімаг, питаєш про це у мене? Годі, Геде, не роби з мене дурепу!

Зненацька він зірвався на ноги. Голос його тремтів, як напнута струна.

— Але невже... невже ти не бачиш... що все це в минулому... все!

Тенар не зводила з нього очей, намагаючись розгледіти в пітьмі його обличчя.

— Я більше не маю магічної сили!. Я віддав її... витратив... усе, що мав. Щоб закрити... Так що про магію мені тепер можна забути.

Тенар хотіла йому заперечити, але не змогла.

— Це як вилити кухоль води, — сказав Гед. — Вихлюпнути в пісок. Або на суху землю. Але я мусив це зробити. Зрештою, що таке один-єдиний кухоль води в безмежній пустелі? Хіба сама пустеля зникла?.. Послухай! Так колись кликав мене якийсь голос звідти, з-за Стіни, із Потойбіччя: йди сюди, слухай, слухай! І я пішов у ту мертву пустелю — іще зовсім юним. І я зустрів там Її, сам став Нею, побрався з власною Смертю. Але це вона дала мені життя. Воду, життєдайну воду. Я став джерелом живої води, струмком, стрімким потоком... Але там усі джерела пересихають. І все, що в мене зрештою залишилось, — це один-єдиний кухоль води, і я конче мусив вилити її в пісок, на дно Сухої

ріки, на вкриті чорною імлою скелі. Пустеля прийняла мою жертву, всотавши живу воду до останньої краплі. І тепер я спустошений. Справу зроблено...

Тенар досить багато знала і від Оґіона, і від самого Геда, аби зрозуміти, про яку пустелю йдеться, і хоча комусь його слова могли здатися низкою туманних і плутаних образів, що приховують суть, але їй було зрозуміло, що це саме та істина, яку він пізнав у Потойбіччі. Проте вона також відчувала, що їй не можна мовчати; потрібно перечити йому, спростовувати все, що б він не сказав, навіть якщо його слова — щира правда.

— Ти ще просто не встиг отямитися, — сказала Тенар. — Повернення від смерті до життя — тривала подорож. І важка, навіть якщо назад летіти верхи на драконі. Щоб повернутись остаточно, потрібен час. Час, мир і спокій. Рани твої тяжкі, але вони загояться!

Гед мовчав. Тенар навіть подумала, що їй вдалося трохи його підбадьорити. Але раптом він запитав:

— Так само, як загоїлися рани цієї дівчинки?

Її наче вдарили гострим ножем, настільки гострим, що вона навіть не відчула, як лезо прохромило тіло.

— Не знаю, — сказав Гед уже знайомим їй безбарвним голосом, — навіщо ти взяла її до себе, знаючи, що вона невиліковна. Розуміючи, яким буде її життя. Напевне, доба лихоліття, яку нам довелось пережити, зачепила і цю бідну дитину. Але, як на мене, ти заопікувалася нею з тієї самої причини, з якої я й сам рушив назустріч своєму ворогові. Просто ти не могла вчинити інакше! А тепер нам треба якось жити далі, незважаючи на те, що перемога у двобої зі злом коштувала нам надто дорого... Нам належить вступити в нові часи: тобі — зі своєю обпаленою вогнем дівчинкою, а мені — зі спустошеною душею...

Тенар обернулася і поглянула на чарівну патерицю Оґіона, що стояла в кутку біля дверей. Важкий дубовий костур здавався геть чорним. Крізь прочинені двері було видно дві зорі, що жевріли в небі. Одну з них, яскраву білу зірку, якою вона й раніше часто милувалася довгими літніми вечорами, на Атуані називали Техану. А от як називається друга зірка, що сяяла поряд із Техану, Тенар не знала. Вона також не знала, як називають Техану тут, на Ґонті, і гадки не мала про її Істинне ім'я. Пам'ятала тільки ту назву, яку чула від матері, — Техану. Техану. Тенар, Тенар...

— Геде, — спитала вона, дивлячись у небо, — хто тебе виховував у дитинстві?

Він підійшов до дверей, став поряд із Тенар і теж втупився у затуманену морську далечінь. Відтак озвався, відповідаючи на запитання жінки:

— Та ніхто особливо не виховував. Мати померла, коли я був іще зовсім малим. Були ще старші брати, але я їх не пам'ятаю. Так що зазвичай про мене дбали мій батько і тітка, материна сестра. Батько ковалював, а тітка була в нас, у Десяти Вільхах, відьмою і знахаркою.

— Як тітонька Слань, — мовила Тенар.

— Ні, моя тітка була трохи молодшою. І мала вроджену магічну силу.

— А як її звали?

Гед помовчав, а тоді повільно промовив:

— Не можу згадати.

Відтак озвався знову:

— Вона відкрила мені Істинні імена яструба, сокола, орла, шуліки, чайки, перепелятника...

— А як у вас називають он ту білу зірку?

— Серце Лебедя, — сказав він, дивлячись у небо. — А у Десяти Вільхах її ще називали Стрілою.

Проте він так і не назвав Істинного імені зорі, як не назвав і тих Імен, яких його навчила тітка, — Істинних імен яструба, сокола, орла, шуліки...

— Те, що я говорив тобі... там, біля каміна... це все неправильно, — м'яко сказав Гед. — Я взагалі не мав би про таке говорити. Пробач мені...

— Якщо ти нічого не говоритимеш, то що залишиться робити мені? Хіба що піти звідси. Чому ти завжди думаєш тільки про себе? — роздратовано промовила Тенар, а тоді обернулася до нього і попросила: — Вийди на хвилину, будь ласка. Я хочу роздягнутися і лягти спати.

Розгублений Гед, пробурмотівши якісь вибачення, вийшов надвір, а вона, роздягаючись на ходу, швиденько пірнула в ліжко, притулившись щокою до теплого шовковистого плеча Терру.

"Розуміючи, яким буде її життя..."

Її гнів і вперте заперечення очевидного, небажання погодитися зі слушними доказами Геда — все це було наслідком розчарування, якого вона зазнала. Незважаючи на те, що Жайвірка не раз запевняла її, що тепер, мовляв, уже нічого не вдієш, проте було видно, що в глибині душі вона все-таки надіється: Тенар зуміє загоїти страшні опіки. Зрештою, й сама Тенар завжди говорила, що таке навіть Оґіону не під силу, а натомість потай вірила в те, що Терру зможе вилікувати Гед. Просто покладе руку на страшні шрами — і все відразу минеться: шкіра стане

гладенькою, в незрячому оці зажевріє світло, скорчена обпалена рука оживе, і життя дитини зміниться на краще.

"Розуміючи, яким буде її життя... "

Огида, плювки через ліве плече, жах, змішаний із цікавістю, єлейні жалощі та відверті погрози, адже, як відомо, біда біду тягне... І жоден чоловік ніколи не пригорне її до своїх грудей. Ніколи й ніхто, крім Тенар. Так, звісно, Гед має рацію, в такому разі дівчинці краще було б померти. Їм тоді слід було відпустити душу малої на волю і не втручатися в природний перебіг подій — і їй самій, і Жайвірці, і Плющисі — старим бабам, чия м'якосерда чутливість обернулася жорстокістю. Гед має рацію, він знову не помилився. Але тоді виходить, що ті негідники, які задля власної втіхи жорстоко збиткувалися з беззахисної дитини, діяли правильно, коли, тяжко побивши дівчинку, кинули її просто у вогонь? Та, мабуть, зло ще не повністю зжерло їхні душі, бо вони не довели свою чорну справу до кінця — у змордованому дитячому тільці жевріла іскорка життя. Вони помилилися. І вона, Тенар, також помилялася завжди і в усьому. Дитиною її поглинули сили Темряви: вона служила їм, була їхньою Єдиною Жрицею. Невже, покинувши Атуан, вивчивши чужу мову і ставши дружиною та матір'ю — по суті, просто почавши жити власним життям, — вона сподівалася стати кимось іншим? Перестати бути Їхньою рабинею, Їхньою поживою, Їхньою річчю? Її понівечена душа принаджувала до себе таких самих калік, вони ставали частиною її власного горя, її власної біди. Частиною того зла, яке скалічило її долю...

У Терру було м'яке, тепле, запашне волосся. Пригорнувшись до Тенар, вона мирно спала. Хіба вона може заподіяти комусь зло? Так, її життя скалічене і виправити вже нічого не можна, але душа дівчинки чиста і світла. Ні, Терру ще не втрачена для життя! Тенар лежала непорушно, сподіваючись, що їй знову насниться той світлий сон: потоки осяйного повітря, у якому бринить відлуння імен дракона і тієї зорі — Серце Лебедя, Стріла, Техану.

* * *

Густим гребенем з грубого дроту вона вичісувала м'яке підшерстя чорної кози — Тенар збиралася прясти, щоби потім виткати ту знамениту, міцну і теплу тканину, якою з давніх-давен славиться Ґонт. Стару чорну козу чесали вже безліч разів, їй це подобалося, тож вона охоче підставляла під гребінь то один, то другий бік. Сіро-чорні жмутики шерсті поступово збилися у м'яку кошлату хмарку, яку Тенар зрештою запхала у плетену торбу; відтак жінка дбайливо висмикнула колючку, що зав'язла у довгому козячому вусі, а тоді лагідно поплескала худобину по зашийку.

— Ме-е-е! — мекнула коза й підтюпцем подалася геть.

Тенар вийшла з кошари і, поминувши хату, зійшла на ґанок, звідки можна було побачити Терру, що гралася на галявині.

Тітонька Слань навчила дівчинку плести кошики з трави, і, незважаючи на те, що працювати скаліченою рукою було нелегко, Терру швидко захопилася цим нехитрим ремеслом. От і зараз вона сиділа посеред галявини, тримаючи на колінах початий кошик, одначе її увага була прикута до Яструба.

Він стояв доволі далеко від неї, біля краю урвища, повернувшись спиною до всіх і гадки не маючи, що хтось за ним пильнує. Власне, він сам уважно стежив за птахом — молодим боривітром, який, ширяючи над самою землею, полював на дрібних гризунів, що ховалися у траві. Зненацька Гед повільно підвів праву руку, затримав її на рівні плеча і нібито щось сказав, хоча вітер відносив його слова вбік. Боривітер шарпнувся, пронизливо скрикнув, шугонув угору і швидко полетів до лісу на схилі гори.

Гед опустив руку й завмер, дивлячись услід птахові. Дівчинка і жінка теж затамували подих. І тільки птах летів далі — вільний, наче вітер.

* * *

"Якось він прилетів до мене в подобі сокола-сапсана, — розповідав їй Оґіон одного зимового вечора, коли вони сиділи біля коминка й розмовляли про Великі закляття, про перетворення і про мага Борджера, який перетворився на ведмедя. — Він примчав із північного заходу й одразу сів до мене на зап'ясток. Я заніс його до хати і посадив отут, біля вогню. Говорити він не міг. Оскільки я впізнав його, то зміг допомогти йому скинути подобу сокола і знову стати людиною. Але в ньому завжди було щось яструбине. Навіть у їхньому селі його змалечку називали Яструбом, тому що соколи і шуліки слухняно злiталися на його поклик. Та й хто ми взагалі такі? Що означає — бути людиною? Задовго до того, як Гед отримав своє Істинне ім'я і магічні знання, справжній яструб уже співіснував у ньому з людиною і великим магом. Він уже тоді був тим, ким є тепер, тим, кого ми навіть назвати нездатні..."

І Тенар, слухаючи Оґіона, не зводила очей із полум'я і бачила того яструба — того чоловіка, на поклик якого злітаються вільні птахи. Підлітають, б'ють дужими крильми, сідають йому на руку, стискаючи зап'ясток гострими кігтями... У цю мить вона й себе уявляла таким диким і вільним птахом.

МИШІ

Якось опівдні до Оґіонової хатини навідався Скороход — той самий скотар-перекупник, що колись приніс їй звістку від старого мага.

— Ти часом кіз продавати не збираєшся? Адже Оґіон помер.

— Можливо, й продаватиму, — спокійно відповіла Тенар. Вона, до речі, вже думала про те, як їм прожити, якщо вони з дівчинкою залишаться в Ре-Альбі. Як і решта чарівників на Ґонті, Оґіон отримував усе, що потрібно для життя, від селян, яким він вірою і правдою служив до самої смерті. Досить було тільки сказати, і вдячні люди принесли б йому все, що заманеться, адже мати справу з великим магом завжди вигідно. Втім, Оґіон ніколи нічого не просив. Ба навіть навпаки, він сам

нерідко віддавав людям те, що вважав зайвим чи непотрібним. "Що мені з цим робити?" — нерідко дивувався він, стоячи над залишеним біля порога кошиком із дурними писклявими курчатами, або над сувоєм полотна, або над череп'яною ринкою із січеними буряками.

Тенар уже давно залишила свою господу в Серединному Долі, але тоді вона не думала, що їй доведеться затриматися в домі Оґіона надовго. Жінка навіть не брала з собою грошей, хоча після смерті чоловіка успадкувала його заощадження — кілька монет зі слонової кості. Втім, за такі гроші в селі можна було хіба що купити земельну ділянку чи будинок, або ж укласти торгову угоду з якимсь із ґонтських купців, що продають хутро пелаві та шовки з Лорбанері багатим селянам та дрібним вельможам. Кременів маєток у Дубівцях забезпечував їх із Терру всім необхідним — їжею й одягом. Натомість шість кіз і город Оґіона з практичного погляду були не надто корисним надбанням. Наразі вони жили завдяки старим припасам, що залишилися в коморі покійного мага; крім того, вряди-годи до господи навідувалися зі скромними подарунками тутешні селяни, які берегли вдячну пам'ять про Оґіона, а ще про них із Терру постійно піклувалася тітонька Слань.

* * *

— Є у мене тут одна кізка. Така біленька з жовтими плямами, їй щойно рік минув. Гадаю, добре доїтиметься, — сказала Тенар Скороходові.

— Я взагалі-то сподівався купити всіх кіз, — відповів той. — Якщо ти погодишся, звісно. Їх же й так лише п'ять чи шість, правда?

— Шість. Вони зараз на верхньому пасовищі. Можеш поглянути, якщо хочеш...

— Авжеж, погляну, — сказав чоловік, але, схоже, поки що не збирався нікуди йти. Тенар і собі нічим не виказувала нетерпіння. — А ти

бачила, який корабель у нашу гавань приплив? — раптом запитав Скороход.

З Оґіонової хати можна було бачити лише скелі на північно-західному березі затоки; зате з самого села Ре-Альбі було добре видно і круту звивисту дорогу до Порт-Ґонту, і гавань з доками та причалами, і почасти навіть місто. Дивитися на те, що відбувається в порту, було улюбленою розвагою селян. На просторій лаві за кузнею майже завжди сиділо кілька старих дідуганів — звідти гавань було видно найкраще; і хоча зазвичай жоден із цих старих ніколи в житті не бував у самому порту, проте вони зацікавлено стежили за всіма кораблями, що снували осяйним плесом Ґонтської затоки, — так, наче дивилися виставу, зумисне створену для того, щоб розважити їх на схилі віку.

— Ковалів син каже, що корабель той із самого Хавнору. Він учора у порт ходив — залізо купувати. Повернувся, коли вже стемніло. І розповів, що той великий корабель прибув із самої столиці Земномор'я, — додав Скороход.

Цілком імовірно, що він завів про це мову тільки для того, щоб завадити Тенар обміркувати, скільки можуть коштувати Оґіонові кози. А втім, хитруваті очиці Скорохода наразі випромінювали невинність. Однак усе це було досить дивно: адже столиця Земномор'я майже не торгувала з Ґонтом, бідним і далеким островом, що славився лише своїми чарівниками, піратами та козячою шерстю. Так чи інакше, але щось у словах Скорохода про "великий корабель" стривожило Тенар. Але поки що вона не знала, що саме її непокоїть.

— А ще той ковальчук чув від людей, що у Хавнорі нібито вже владарює істинний Король, — сказав баришник, скоса позираючи на Тенар.

— Це було би дуже добре! — зауважила Тенар.

Скороход ствердно кивнув:

— Тепер принаймні карґадські харцизяки на нас не нападатимуть!

Тенар, хоч і була родом з Карґадських островів, закивала у відповідь.

— Але, мабуть, у порту це сподобається не всім... — Скороход мав на увазі ґонтійських піратів, які панували у північно-східних морях. Їхня сваволя протягом останніх років призвела до того, що давні торгові зв'язки Ґонту із центральними островами Архіпелагу дуже занепали. Це не було вигідно нікому, крім піратів, а проте більшість ґонтійців однаково вважали цих морських розбишак героями. Власне кажучи, син Тенар теж став матросом на піратському кораблі. І це, мабуть, було навіть безпечніше, ніж служити на звичайному торговому судні. Недарма ж кажуть, що краще бути акулою, ніж оселедцем.

— Ну, невдоволені завжди знайдуться, — відповіла Тенар, звично підтримуючи розмову, яка вже потроху почала їй набридати. Зрештою, втративши терпець, вона підвелась: — Ходімо, покажу тобі кіз. Щоправда, я все-таки не знаю, чи будемо ми їх продавати...

Вона провела торговця на пасовище і повернулася до хати. Їй не подобався цей чоловік. Так, звісно, не його вина в тому, що колись він приніс їй кепську звістку... А все ж таки його хитрі очиці так і бігають, так і бігають! Ні, не продасть вона йому Оґіонових кіз! Навіть капосну Стрибуху не продасть.

* * *

Коли баришник, піймавши облизня, пішов геть, Тенар зненацька відчула невиразну тривогу. Вона сказала: "Не знаю, чи будемо ми їх продавати" — і це було доволі по-дурному. Тенар сказала "ми", а не "я", хоча Скороход навіть не згадував про Яструба. Але ж купець,

торгуючись із жінкою, просто-таки зобов'язаний звернутися до когось із чоловіків, що живуть у домі, особливо, якщо жінка не пристає на запропоновані умови. Вона не знала, що думають про Яструба в селі. Звісно, жителі Ре-Альбі поважали і навіть трохи боялися мовчазного, відлюдькуватого Оґіона, який протягом тривалого часу був тут єдиним магом. Можливо, вони також пишалися Яструбом — чи радше його званням Архімага Земномор'я. Вони знали, що колись він тут жив, а потім подався в далекі краї і здійснив чимало різних подвигів. Наприклад, перехитрив дракона, коли був магом Дев'яноста островів; привіз у Хавнор каблучку Ерет-Акбе і так далі. Але його самого, як людину і чарівника, вони не знали, та й він їх не знав. Відколи Яструб повернувся сюди, він жодного разу не навідався до села — пропадав у лісі, серед безлюдних гір. Досі вона про це не думала, але було цілком очевидно, що він уникає села так само вперто, як і маленьку Терру.

Либонь, якісь чутки про нього все-таки ходили. Адже в Ре-Альбі живуть звичайні люди, які ніколи не проти потеревенити. Хоча здебільшого магія і самі чарівники не дуже цікавили тутешніх селян — все це було занадто складним для їхнього розуміння. Адже чаклуни живуть зовсім інакше, ніж прості смертні. "Дай йому спокій, — якось почула Тенар уривок розмови селян із Серединного Долу, які балакали чи то про якогось зайшлого знахаря, чи то про їхнього місцевого мага Бучка. — Так має бути. У нього своя стежка, а в нас — своя".

А стосовно того, що вона досі живе тут і доглядає за хворим Яструбом, то це також не їхній клопіт. Вони б знову, мабуть, сказали: "Так має бути". Тенар бувала в селі нечасто, і люди ставилися до неї доволі приязно. Колись вона навіть жила в Ре-Альбі, у хатині старого Вітряка, до того ж вважалася названою донькою Оґіона, котрий перед смертю послав саме за нею. Щоправда, потім вона прийшла сюди з дівчинкою, на яку страшно було й поглянути, і всі відразу почали обминати Оґіонове обійстя десятою дорогою. Та й, зрештою, хіба може таке статися з простою жінкою? Спочатку в одного мага вчиться, потім другого на ноги ставить... Щось тут не так — вочевидь, не обійшлося без чарів! До того ж вона ще й чужинка... Втім, з іншого боку, Ґоя була

дружиною багатого ґазди з Серединного Долу. І хоча Кремінь уже помер, а вона овдовіла, та хіба збагнеш, що в отих відьом на думці? Мабуть, так має бути, і краще її не чіпати...

Тенар зустріла колишнього Архімага Земномор'я біля паркану, яким був огороджений сад, і повідомила йому:

— Кажуть, у порт прибув корабель із Хавнору.

Гед зупинився. Здавалося, його на мить пересмикнуло, але потім він опанував себе, намагаючись приховати, що першим його наміром було бажання негайно втекти, сховатися, причаїтися в траві — як миша від яструба.

— Геде, — злякалася Тенар, — що з тобою? Я нічого не розумію!

— Я не можу... — прошепотів він. — Не можу зустрічатися з ними.

— Із ким?

— З людьми, яких прислав Король.

Його смагляве обличчя сполотніло, як і тоді, коли дракон Калесин приніс його на Велику Кручу. Гед здавався таким нажаханим і беззахисним, що Тенар не могла вчинити інакше: треба було якось заспокоїти його.

— А тобі й не конче з ними зустрічатися. А якщо хтось сюди навідається, то я відразу прожену їх. Ходімо краще до хати. Ти ж нині ще нічого не їв.

— Сюди хтось приходив? — спитав він.

— То Скороход, до наших кіз прицінювався. Ну, то ходімо вже!

Гед поспіхом рушив за Тенар, і вона відразу зачинила двері зсередини.

— Не бійся, Геде, ніхто не заподіє тобі лиха.

Він сів на лаву біля столу і похмуро похитав головою:

— Їм це не потрібно, ні.

— А вони знають, що ти тут?

— Не знаю.

— Чого ж ти тоді боїшся? — вона запитувала спокійно і твердо, не втрачаючи самовладання.

Він затулив обличчя руками, потім, дивлячись на підлогу, потер скроні і чоло, наче згадуючи про щось.

— Я був... — почав він, — я не...

І замовк. Вона сама припинила цю важку розмову.

— Ну гаразд, добре, добре, — Тенар не наважувалася навіть доторкнутися до нього, щоб, бува, не принизити його своїми жалощами. І через це була лиха і на нього, і на тих, хто завдав йому такої тяжкої душевної рани. — Нікого не повинно обходити, де і як ти тепер живеш, чим займаєшся і чого цураєшся! Якщо спробують пхати носа в чужі справи, то з носом і залишаться! — так любила казати Жайвірка. Тенар раптом страшенно закортіло побачити її, таку просту, розсудливу й упевнену в собі. — Хтозна, може, той корабель не має до тебе жодного

стосунку. Може, вони просто чигають на піратів — їх тут без ліку. Було б добре, якби Король нарешті взявся за цих харцизяк... Слухай, я в Оґіоновій коморі знайшла дві пляшки вина — цікаво, як довго він їх там тримав? Гадаю, нам обом зараз би не зашкодило випити по келишку. А ось і хліб з сиром. Малу я вже нагодувала — вони з Колючкою подалися жаб ловити. Тож на вечерю, можливо, будуть жаб'ячі стегенця. А наразі перекуси тим, що є. І вина випий. Цікаво, звідки воно в Оґіона і скільки йому років?

Тенар, не вгаваючи, правила звичайнісінькі жіночі теревені, аби лишень відірвати Геда від його похмурих роздумів. І він зрештою зумів опанувати себе і почав їсти, запиваючи їжу старим, не надто міцним червоним вином.

— Мені, мабуть, все-таки краще піти звідси, Тенар, — сказав він. — Потрібен час, щоб навчитися бути таким, яким я став тепер.

— І куди ж ти підеш?

— На верховину, в гори.

— Будеш блукати... як Оґіон? — Вона поглянула на нього і згадала, як колись ішла поряд із ним дорогами Атуану і насміхалася: "І часто чаклунам доводиться жебрати?" А він тоді відповів: "Так, але ми рідко залишаємося в боргу..." Помовчавши, вона обережно запитала:

— А ти не міг би якийсь час просто погоду заклинати чи загублені речі розшукувати? — і знову по самі вінця наповнила його склянку вином.

Гед заперечно похитав головою. Випив вино і мовчки втупився в стіну.

— Ні, — промовив він, — Тепер я не можу навіть цього.

Тенар не повірила. Їй хотілось обурено крикнути йому у вічі: "Як ти можеш таке казати? Невже ти забув усе, чого навчився в Оґіона і на острові Мудреців, усе, що пізнав під час своїх мандрів! Не міг же ти забути всі ті Імена, те мистецтво, яке ти опанував. Ти стільки всього знав! Ти стільки міг! Ти був таким могутнім!" Але вона стрималась і не сказала нічого, тільки прошепотіла:

— Не розумію. Як це могло статися?..

— З кухля просто вилили воду, — сказав Гед і нахилив склянку з вином, наче хотів показати їй, як це робиться. А тоді додав: — Я лише не розумію, навіщо він виніс мене звідти. Доброта юних нерідко призводить до жорстокості... Але тепер я мушу змиритися з цим — доки не зможу повернутися назад.

Вона не зрозуміла до пуття, що він хотів сказати, але виразно відчула в його словах щось на кшталт кволого ремствування, і це прикро вразило її.

— Сюди тебе приніс Калесин! — сухо нагадала Тенар.

У будинку було майже темно, надвечірнє світло сочилося лише крізь крихітне віконце у західній стіні. Тенар не могла розібрати виразу його обличчя. Нараз Гед підняв свою склянку, похмуро усміхнувся і випив до дна.

— Це чудове вино, — похвалив він. — Мабуть, Оґіонові подарував його якийсь багатий купець або знаменитий пірат. Ніколи не пив нічого подібного. Навіть у Хавнорі, — він крутив у руках невеличкий келишок, розглядаючи його. — Я назвуся іншим іменем і подамся через гору до Армута, у східні ліси, де я народився. Там якраз косовиця починається, тож знайти роботу буде неважко.

Тенар не знала, що йому відповісти. Який з нього косар? Щоб найняти його — тендітного і кволого — на таку роботу, треба бути або дуже жалісливим, або, навпаки, жорстоким бузувіром...

— На дорогах зараз просто жах що коїться, — сказала Тенар. — Останнім часом скрізь злодії та розбійники промишляють. Та й чужинські харцизяки, як їх називає Скороход, теж трапляються. Словом, мандрувати одинцем небезпечно!

У темряві вона пильно вдивлялася в його обличчя, намагаючись збагнути, як це: ніколи в житті нічого не боятися і раптом навчитися страху.

— Але ж Оґіон не боявся...— почав було Гед і осікся, згадавши, що Оґіон був магом.

— У долинах, на півдні, — сказала Тенар, — завжди повно роботи. Пасти овець, кіз, корів. Худобу переганяють у гори напередодні свята Довгого Танцю і пасуть там аж до осінніх дощів. У тих краях пастухи завжди потрібні. — Вона ковтнула вина. — А чому б тобі не залишитися тут?

— В Оґіоновій хатині? Та ж сюди вони в першу чергу навідаються.

— Ну то й що? Чого їм від тебе треба?

— Щоб я знову став тим, ким був раніше.

Від розпачу, що звучав у Гедовому голосі, Тенар стало моторошно.

Вона мовчала, намагаючись пригадати, як це — бути всемогутньою Єдиною Жрицею Гробниць Атуану, а тоді зненацька все це втратити, самій відмовитися від влади й могутності, стати просто Тенар, просто жінкою, відтак мати чоловіка, дітей, і знову все втратити,

перетворившись на стару бабу, беззахисну вдову... Але навіть згадавши все це, вона не знала, чи до снаги їй зрозуміти його сором, його теперішнє нестерпне упослідження. Можливо, це так тяжко переживають лише чоловіки? Адже жінки загалом звикли до принижень.

А може, правду казала тітонька Слань? Коли з'їсти осердя горіха, залишається порожня шкаралупа.

"Годі про це!" — подумки сказала собі Тенар. І щоб розвіяти чорні думи, а ще тому, що смачне вино трохи розв'язало їй язика, промовила:

— А знаєш, про що я подумала... Згадала, як Оґіон учив мене, а я не хотіла вчитися далі, а потім пішла від нього і знайшла Кременя, вийшла за нього заміж... Так-от, я тоді весь час думала, навіть у день весілля, що Гед, звісно, дуже розсердиться, коли про це дізнається! — Вона засміялася.

— А я таки розсердився, — відповів Гед.

Тенар змовчала.

— Я був розчарований, — пояснив Гед.

— Розсерджений, — поправила Тенар.

— Нехай і розсерджений, — погодився Гед.

Він знову по вінця наповнив її склянку.

— Тоді я сам володів силою і вмів розпізнати її в інших, — сказав Гед. — А ти... ти аж сяяла там, під землею, у тому жахливому Лабіринті, у пітьмі...

— Ну гаразд, тоді скажи: що було мені робити зі своєю силою, з усіма тими магічними знаннями, які Оґіон намагався втовкмачити в мою голову?

— Застосовувати їх.

— Як?

— Так, як застосовують мистецтво Високої Магії.

— Хто застосовує?

— Чарівники, маги, — відповів Гед.

— Отже, магія — це лише вміння, своєрідний хист, вправність чаклунів?

— А що ж іще?

— Але хіба це все?

Гед замислився, час від часу позираючи на неї.

— Коли Оґіон ось тут, біля вогнища, навчав мене Істинної Мови, — вела вона далі, — то я вимовляла оті прадавні слова так само легко і твердо, як і він сам. Так, наче я згадувала мову, якою розмовляла змалечку. Зате вся ота писана премудрість — старовинні руни, великі закляття і правила — здавалася мені мертвою і зовсім чужою. Я часом думала: все це схоже на те, якби мене вбрали у лицарський обладунок, дали меч і спис, шолом з пір'ям і все таке... Адже у всьому цьому я б виглядала геть по-дурному, хіба ні? Ну навіщо мені, скажімо, меч? Хіба я дала б собі з ним раду? В тому обладунку я б навіть ходити не змогла — все одно була б жінкою, залишилась би самою собою. — Вона

відсьорбнула вина. — Так що я всі ці чарівні обладунки з себе скинула і перевдягнулася у звичне для себе вбрання.

— А що сказав Оґіон, коли ти вирішила покинути його?

— А що він міг сказати?

Гед знову похмуро усміхнувся, але не сказав ні слова.

За якийсь час Тенар озвалася знову:

— Я стала його ученицею тільки тому, що мене привів ти. Після тебе він більше учнів не брав, а дівчину і взагалі не прийняв би ніколи. Це ти його попросив. Зате він мене любив. І поважав. І я його теж любила і шанувала. Але він не міг дати мені того, чого я хотіла, а я не вміла взяти в нього те, що він мав мені дати. Він це розумів. Але знаєш, Геде, адже він зовсім іншими очима дивився на Терру. Він побачив її напередодні своєї смерті. Ви з тітонькою Сланню кажете, що могутні чарівники одразу впізнають один одного. Не знаю, що Оґіон побачив у Терру, але мені він сказав: "Навчи її всього, що знаєш сама". А ще він сказав...

Тенар змовкла, але Гед терпляче чекав, що вона скаже далі.

— Він сказав: "Її будуть боятися". І повторив: "Навчи її всього! Але не на Роуку". Не знаю, що він мав на увазі. Та й звідки мені знати? Якби я тоді залишилася з ним, то, можливо, змогла б чогось її навчити. Я сподівалася, що коли ти повернешся, то знатимеш, чого її треба навчити, що їй належить знати, моїй бідній скаліченій крихітці.

— Я цього не знаю, — тихо промовив Гед. — Я побачив... У цій дитині я побачив тільки те, що їй заподіяли страшне зло. Зло. — Він залпом допив вино. — На жаль, мені нічого їй дати.

У двері хтось тихенько постукав. Гед схопився на ноги, безпорадно шукаючи, куди сховатися.

Тенер підійшла до дверей і, щойно прочинивши їх, одразу відчула знайомий запах тітоньки Слані.

— У селі чужинці, — промовисто витріщаючись, зашепотіла стара. — Але начебто добрі люди. Подейкують, що вони з того великого корабля, який учора прибув із Хавнору. А ще кажуть, що вони шукають Архімага.

— Він не хоче нікого бачити, — кволо заперечила Тенар. Вона й гадки не мала, що робити.

— Авжеж, мабуть, таки й справді не хоче! — сказала відьма. А тоді запитала: — А де ж він сам?

— Тут, — відповів Яструб, підходячи до дверей.

Тітонька Слань тільки поглянула на нього, але нічого не сказала.

— А вони знають, де я? — спитав він.

— Якщо й знають, то не від мене, — відповіла відьма.

— Якщо вони прийдуть сюди, — сказала Тенар, — ти, зрештою, може ж прогнати їх геть — як Архімаг Земномор'я!..

Ні Гед, ні тітонька Слань не звернули на її слова жодної уваги.

— Ну, до моєї халупи вони точно не навідаються, — сказала відьма. — Якщо хочеш, ходи зі мною.

І Гед, не роздумуючи, мовчки рушив за нею, мимохідь поглянувши на Тенар.

— А мені що їм казати? — розгублено спитала вона.

— Нічого, люба, — відповіла Слань.

* * *

Колючка й Терру повернулися з болота, вполювавши сімох добрячих жаб, тож Тенар заходилася готувати "мисливцям" на вечерю жаб'ячі лапки. Вона вже майже закінчила білувати здобич, коли надворі почулися голоси, і, визирнувши крізь прочинені двері, вона побачила, що на порозі стоять незнайомі чоловіки у капелюхах і гаптованих золотою заполоччю шатах.

— Пані Ґоя? — почувся чийсь чемний голос.

— Заходьте! — запросила вона.

Вони ввійшли до хати. Їх було п'ятеро, але здавалося — вдвічі більше: в тісній кімнатці всі вони виглядали високими і кремезними. Гості збентежено озиралися навколо, і Тенар зрештою теж збагнула, що саме їх вразило.

Біля кухонного стола стояла жінка з довгим і гострим ножем у руках, а перед нею на різницькій дошці лежали зеленаво-білі жаб'ячі лапки, а поряд — купка скривавлених тельбухів. У темному кутку за дверима причаїлася дитина, страшенно потворна і покалічена: по суті, у неї бракувало половини обличчя, а замість однієї руки було щось на кшталт клешні. У ванькирчику, під крихітним віконцем, сиділа на ліжку висока дебела дівчина і, роззявивши рота, безтямно витріщалася на чужинців. Її руки були геть заплямлені кров'ю і тванню, а мокра спідниця смерділа

болотом. Коли дівуля зауважила, що гості дивляться на неї, то спробувала затулити обличчя спідницею, непристойно задерши поділ.

Чоловіки відразу відвернулися; і тепер перед їхніми очима була лише літня жінка, що стояла біля столу, заваленого розпанаханими жабами.

— Пані Ґоя? — повторив своє питання один із чужинців.

— Авжеж, саме так мене звати, — сказала та.

— Ми прибули із Хавнору, нас послав Король, — ґречно пояснив той самий чоловік. У сутінках вона погано бачила його обличчя. — Ми шукаємо нашого Архімага, Яструба з Ґонту. В день осіннього Сонцестояння відбудеться коронація короля Лебанена, і він дуже хотів би, щоб Архімаг, його друг і вчитель, допоміг йому підготуватися до цієї церемонії і сам коронував би його, якщо, звичайно, побажає.

Чоловік говорив рівним спокійним голосом, звертаючись до Тенар як до придворної дами. Вбраний він був доволі просто: потерті шкіряні штани, запорошена біла сорочка з лляного полотна, гаптована золотом навколо коміра.

— Його тут немає, — відповіла Тенар.

Двійко сільських хлопчаків зазирнули у двері й одразу ж зникли. Небавом їхні крики завмерли у темряві.

— А не могли б ви, пані, сказати нам, де він? — чемно запитав чоловік.

— Не можу.

Тенар обвела гостей повільним поглядом. Колишній страх, який вона відчувала, вивітрився. Вона упевнено стояла біля кухонного столу в Оґіоновому будинку і тепер чудово розуміла, чому Оґіон ніколи не боявся можновладців.

— Ви, мабуть, утомилися після довгої дороги, — сказала Тенар. — Не бажаєте присісти? Вино на столі. Зараз я помию склянки!

Вона відсунула дошку на край стола, занесла жаб'ячі лапки в комору, викинула тельбухи у відро з помиями, щоб Колючка потім віднесла їх свиням ткача Вітряка, ретельно вимила руки й кухонний ніж, тоді налила в миску чистої води і помила ті дві склянки, з яких вони з Яструбом щойно пили. У шафі була ще одна чиста склянка і два глиняних кухлі. Все це вона поставила на стіл і налила гостям вина: трунку в пляшці якраз вистачило, аби почастувати всіх. Чоловіки перезирнулися і продовжували стояти: в кімнаті бракувало стільців. Проте відмовлятися від почастунку було б неґречно, тож кожен із гостей підняв свій келишок із вином, кожен щось ввічливо промимрив, а тоді вони одностайно випили за здоров'я господині.

— Оце так! — нараз вигукнув хтось із чужинців.

— Це ж андрадейське вино! З торішнього врожаю, — вражено додав другий, звертаючись до товариства.

Третій похитав головою і повагом заперечив:

— Так, андрадейське. Але з року Дракона.

Четвертий мовчки кивнув, погоджуючись із таким визначенням, і знову пригубив зі своєї чарки.

А п'ятий, той, що першим звернувся до Тенар, підняв глиняний кухоль, вклонився господині і врочисто промовив:

— Це велика честь для нас, пані, пити справжнє королівське вино.

— Це Оґіонове вино, — сказала жінка. — І дім теж належав Оґіонові. Тепер він, щоправда, став домом Айґаля. Ви знали про це?

— Так, пані, знали. Король послав нас на Ґонт, будучи переконаним в тому, що Архімаг неодмінно прийде саме в цей дім; а коли звістка про смерть Оґіона долинула до берегів Роуку і Хавнору, то наш володар упевнився в цьому ще більше. Після того, як Архімаг верхи на драконі покинув Роук, про нього нічого не чули ні на острові Мудреців, ні в королівському палаці. Але Повелитель хоче знати — та й усі ми також, — де ж Архімаг і як він почувається. То як, пані, був він тут чи ні?

— Не можу сказати, — відповіла Тенар, марно намагаючись ухилитися від прямої відповіді; вона помітила, що й гості це розуміють, підвелася з-за столу і стала біля вікна. — Тобто я вам цього не скажу. Як на мене, Архімаг сам повинен вирішити, чи хочеться йому з вами зустрічатися. А якщо він воліє триматися від вас подалі, то ви його ніколи не знайдете. Адже ви, звісно, не збираєтеся шукати Архімага всупереч його волі?

Найстарший і найвищий з-поміж гостей сказав:

— Для нас закон — воля короля.

А той, що першим озвався до Тенар, примирливо пояснив:

— Адже ми лише посланці. Нам доручено передати Архімагові послання короля й отримати відповідь.

— Я подбаю про те, щоб він отримав послання короля.

— А як же відповідь? — запитав найстарший чоловік. Тенар промовчала, а той, що заговорив до неї першим, сказав:

— Ми ще кілька днів погостюємо тут, у маєтку посадника Ре-Альбі, котрий, почувши про прибуття нашого корабля, гостинно запросив нас до себе.

Вона раптом відчула, що ось-ось потрапить у пастку, що зашморг уже стягується навколо її шиї. Хоча й не розуміла, звідки взявся цей страх. Либонь, Яструбова вразливість, його відчуття власної безпорадності передалися і їй. Розгубившись, Тенар вирішила прикинутися простою сільською жінкою, такою собі доброзвичайною кумасею — а втім, хіба вона не була нею насправді? У такій ситуації відрізнити оману від дійсності було дуже складно... Тенар схилила голову й сказала:

— Так, у посадника вам буде набагато зручніше, панове. Ми тут, як бачите, живемо дуже просто, так само жив і покійний Оґіон...

— І п'єте андрадейське вино, — додав той, котрий визначив рік виготовлення вина, вродливий ясноокий чоловік з чарівливою усмішкою. Тенар, продовжуючи грати свою роль, знову схилила голову, наче не розуміючи, про що йдеться. Та коли вони вже вервечкою, один за одним вийшли з дому, вона зрозуміла, що навіть якщо вони досі не здогадалися, ким вона є насправді, — не збагнули, що вона та сама Тенар, Ясна Пані з Каблучкою, — то все одно незабаром дізнаються про це, а отже, і про те, що вона добре знає Архімага і може стати провідником до його сховку.

Коли двері зачинилися, Тенар важко зітхнула. Колючка теж зітхнула і аж тоді нарешті закрила свого роззявленого рота.

— Я — ніколи! — задоволено сказала пастушка й подалася до своїх кіз.

Із темного закутку за дверима вибралася Терру; вона причаїлася там, сховавшись від чужинців за Оґіоновою патерицею, вільшаним

костуром Тенар і своїм маленьким ліщиновим дрючком. Вона знову трималася скуто, несміливо, втупивши очі в землю і притуливши до плеча спотворену половину обличчя, хоча відколи вони оселилися тут, вона майже облишила цю звичку.

Тенар підійшла до дівчинки, стала перед нею навколішки й пригорнула до себе.

— Не бійся, Терру, вони не скривдять тебе. Вони нікому не загрожують.

Дівчинка дивилась повз неї. Вона завмерла непорушно, і Тенар обіймала її, немов якусь дерев'яну колоду.

— Ти тільки скажи, і я їх більше навіть на поріг не пущу!

Нарешті дівчинка поворухнулась і запитала грубим, хрипким голосом:

— А що вони тепер зроблять із Яструбом?

— Нічого, — заспокоїла її Тенар. — Вони не заподіють йому зла! Вони прийшли... вони хотіли вшанувати його.

Але вона вже починала розуміти, до чого могли привести такі спроби вшанування Архімага — адже прибульці нічого не відали про його втрату, як і про його тяжку пригніченість, а відтак через своє незнання змушували б Геда грати роль у тій виставі, до якої він більше не мав жодного стосунку.

Коли Тенар відпустила дівчинку, Терру підійшла до шафи і дістала звідти Оґіонову мітлу. А тоді ретельно підмела долівку — особливо там, де стояли гості з Хавнору; вимела геть їхні сліди, вимела і викинула за поріг.

Спостерігаючи за нею, Тенар прийняла рішення.

Вона підійшла до полиці, де стояли три Великі книги, і, понишпоривши там, знайшла кілька гусячих пер і напівзасохле чорнило. На жаль, у неї не було жодного клаптика паперу чи пергаменту. Їй дуже не хотілося псувати таку священну річ, як Оґіонова книга, проте, насупившись, вона все ж відірвала тоненьку смужечку паперу від останньої порожньої сторінки в Книзі Рун. Потім сіла за стіл, вмочила перо в чорнило й почала писати. Це давалося їй нелегко. Вона майже нічого не писала відтоді, як чверть століття тому сиділа за цим столом, а Оґіон, зазираючи їй через плече, навчав її ґардійських і Великих Рун. І все ж вона зуміла нашкрябати таке: "Іди у Дубівці у Серединному Долі до Ясновода скажи Ґоя послала пильнувати за садом і вівцями". Потім, трохи подумавши, дописала ще два слова: "сьогодні ввечері".

Терру, закінчивши прибирання, уважно стежила за нею.

— А де Колючка? — запитала Тенар дівчинку, перегинаючи цидулку навпіл. — Я хочу, щоб вона віднесла це в дім тітоньки Слані.

Їй дуже хотілося піти туди самій, щоб побачитися з Яструбом, але вона побоювалася, що чужинці помітять її, а відтак зможуть вистежити Архімага.

— Я віднесу записку, — прошепотіла Терру.

Тенар гостро поглянула на дівчинку.

— Тобі доведеться йти самій, Терру. Через усе село.

Дівчинка кивнула.

— Віддай це тільки самому Яструбові!

Мала знову кивнула.

Тенар сховала записку в кишеню фартушка Терру, обняла її, поцілувала і відпустила. Дівчинка побігла в село, її рухи були легкими і вільними — вона наче летіла. Летіла, як пташка, як дракон, і Тенар дивилася їй услід, аж доки дитина не зникла у вечірніх сутінках.

ШУЛІКИ

Незабаром Терру повернулася і повідомила Гедову відповідь: він сказав, що сьогодні ж залишить Ре-Альбі.

Тенар вислухала дівчинку, подумки задоволено відзначивши, що Яструб пристав на її пропозицію і вирішив триматися осторонь від королівських гінців, які так його жахали. Відтак вона нагодувала Колючку й Терру смаженими жаб'ячими лапками, поклала дівчинку спати, а тоді сіла потемки біля коминка і замислилася. Серце жінки краялося від туги та самотності. Гед пішов. Він більше не був великим магом і втратив упевненість у собі, тепер йому не обійтися без друзів; а Тенар відіслала його геть від тих, хто міг би підтримати у важку хвилину. Він пішов, а вона мусить залишитися тут, аби завадити королівським хортам узяти його слід. Принаймні варто дочекатися, доки гінці повернуться у Хавнор.

Його панічний страх і те, що й сама вона підпала під вплив цього страху, тепер здавалися Тенар вкрай нерозважливими; вона навіть подумала, що Гедові, можливо, і не варто тікати аж у Дубівці — він міг би й надалі ховатися в халупі тітоньки Слані. Принаймні там би його ніхто не шукав. А коли чужинці покинуть острів, Гед зможе повернутися сюди, в Оґіонів дім. І все буде гаразд: вона подбає про Геда, а він відновлюватиме сили і просто буде поряд із нею.

Зненацька на порозі хатини виросла чиясь невиразна тінь.

— Ш-ш-ш! Спиш? — почувся голос тітоньки Слані. — Він уже пішов, — змовницьким тоном повідомила відьма. — Рушив старою дорогою через ліс. Казав, що так він скоротить шлях і вже завтра вранці буде в Серединному Долі.

— Добре, — озвалася Тенар.

Вочевидь, нині тітонька Слань почувалася тут вільніше, ніж зазвичай, і, не чекаючи запрошення, сіла на стілець навпроти Тенар.

— Я дала йому на дорогу буханець хліба і трохи сиру.

— Дякую тобі, тітонько Слань. Ти добра жінка.

— Знаєш, люба, — голос відьми у темряві лунав так, наче вона виголошувала закляття, — я все хотіла сказати тобі одну річ, але боялася пхати свого носа куди не треба... Адже я знаю, що колись ти жила серед великих людей та й сама була однією з них. Власне, це й змусило мене припнути язика, коли в голову полізли різні думки. А все ж є певні речі, на яких я знаюся набагато краще за тебе, хоча ти вмієш писати руни, знаєш Прамову і взагалі набралася всіляких мудрощів і тут, і там, у далеких краях.

— Твоя правда...

— Ну от і добре! Пам'ятаєш, ми з тобою говорили про те, як одна відьма може впізнати іншу, і про те, як могутній маг бачить рівного собі. Тоді я сказала про нього — про того, що нині пішов звідси, — що тепер він уже ніякий не маг, і байдуже, ким він був раніше, а ти мені заперечувала... Пам'ятаєш? Але ж я тоді мала рацію, чи не так?

— Так. Він і сам про це казав.

— Авжеж, казав. І щоб ти знала, він таки не бреше і не морочить нікому голову! До того ж він не з тих, хто ладен їхати возом без вола. Але скажу тобі щиро: я рада, що він пішов! Це не могло тривати довго — якщо вже з ним таке сталося, він перемінився і все таке...

Тенар було геть невтямки, про що йдеться.

— Я не розумію, чому він так боїться, — сказала вона. — Ні, до певної міри, звичайно, розумію, але мені важко пояснити, звідки у нього цей сором. Я знаю: він вважає, що йому було б краще померти. Але я також знаю — і на цьому ґрунтується мій світогляд, — що суть життя полягає в тому, щоб робити свою справу, і робити її добре. Тоді матимеш і задоволення, і славу, і все інше. А якщо ти цього не можеш, або коли в тебе відбирають твою справу, тоді все втрачає сенс. Неодмінно треба мати щось своє...

Тітонька Слань слухала й кивала так, наче Тенар виголошувала неабиякі істини, а тоді, трохи помовчавши, сказала:

— Що не кажи, а таки, мабуть, не надто приємно старшому чоловікові почуватися п'ятнадцятирічним хлопчиськом!

У Тенар мало не вирвалося: "Про що це ти?", але вона стрималася. Жінка раптом збагнула, що завжди чекала, коли Ged нарешті повернеться зі своїх гірських мандрів і увійде до хати; що вона просто хотіла чути Гедів голос, що все її тіло не бажало миритися з його відсутністю. Вона скоса поглянула на відьму: Слань, наче купа чорного ганчір'я, бовваніла на Оґіоновому стільці.

— Ах! — вигукнула Тенар у відповідь тим незліченним думкам, що роїлися в її голові. — Так ось чому, ось чому я ніколи... — Вона надовго замовкла, а тоді нарешті спитала: — А хіба вони... хіба маги... це що, закляття?

— Звичайно, звичайно, люба, — запевнила Слань. — Вони зачаровують самі себе, здійснюючи так званий обмін — це щось на кшталт шлюбної угоди навпаки, скріпленої клятвами та магією. Кажуть, що саме завдяки такому обміну чаклуни отримують свою силу. Щоправда, мені щось не дуже віриться — це так само, якби я розповідала про те, що мені Прадавні Сили допомагають! А втім, деякі відьми ще й не таке витворяють...

— Ті, хто виховував мене, теж сподівалися на ласку Безіменних Сил...

— Авжеж, ти ж розповідала мені: жодного чоловіка, лише оті... Як же їх? Йовнухи, здається? Це ж просто жах якийсь!

— Але чому... Чому я ніколи навіть не думала...

Відьма голосно розреготалася.

— Бо в цьому й полягає їхня сила, люба. Ти не думаєш! І не можеш! І вони теж, окрім своїх чарів, не можуть нічого! А як же інакше? Адже силу свою вони віддали. От і не виходить, нічого не виходить! Ось так! Ти просто нічого не отримаєш, якщо не сплатиш належної ціни. У тому-то й річ! І це знають не лише великі маги, а й відьми та знахарі... І все-таки, знаєш, чоловікові важко забути про те, що він чоловік, навіть якщо йому до снаги дістати сонце з неба. Тож вони просто намагаються затуманити собі мізки, щоб не думати про це. Справді, навіть у недавні лихі часи, коли магія була в занепаді, я ніколи не чула, щоб якийсь чарівник порушив закляття і застосував свою силу для вдоволення власної хоті. Навіть найнікчемніший чаклун на таке не наважиться. Звісно, деякі невігласи-знахарі чи ворожбити — словом, різна дрібнота, — іноді вдаються до чарів, щоб закрутити голову якійсь селянці. Але ж я чудово знаю: їхні закляття нічого не варті! Тут річ у тому, що одна сила не слабша від другої, і в кожної з них — своя мета. Принаймні так я це розумію.

Тенар глибоко замислилась.

— Вони самі себе від людей відокремлюють, — нарешті сказала юна.

— Авжеж. На те вони й чаклуни.

— Але ж ти цього не робиш.

— Я? Нічого дивного, люба, адже я лише стара відьма!

— Стара?

На мить запала тиша, а відтак із темряви почувся відьмин голос:

— Достатньо стара, щоб уже нічим особливо не перейматися.

— Але ти казала... Ти ж не давала обітниці безшлюбності?

— А що це таке, люба?

— Ну, як усі маги?

— О, ні. Ні, ні! Я хоч і не була красунею, проте вміла дивитися на чоловіків так... і знаєш, то було зовсім не чаклунство! Гадаю, ти розумієш, що я маю на увазі... Потрібно тільки зміряти його таким, особливим, поглядом, і все! Роззявить рота, як ґава, і за кілька днів навідається до мене: "Дай мені ліків для пса, у нього короста", "А мені — цілющого зілля для бабусі", — але ж я добре знала, чого вони хочуть насправді, тож якщо хтось припадав мені до серця, то я не комизилася... Але тільки заради кохання, заради кохання! За чаклунство мені платять, а за задоволення — дарують кохання, ось що я тобі скажу. Звісно, і в коханні не сама лише втіха була... Я колись сохла за одним парубком, дуже вже гарний був, та тільки серце крижане, жорстоке... Він уже

давно помер. Батько того Скорохода, котрий нещодавно повернувся сюди жити, — ти ж його знаєш! О, я просто божеволіла від кохання — навіть чарами один раз скористалася! Та все було марно. В бурякові кров не грає... Та й сюди, в Ре-Альбі, я перебралася через мороку з одним хлопцем із Порт-Ґонту. Я тоді ще зовсім молодою була. А він походив з багатої й поважної родини, тож я не могла нічого вдіяти. Сила була на їхньому боці! Вони не хотіли, щоб їхній син знався з простою дівчиною, з якоюсь брудною хвойдою — так вони мене називали. Мабуть, якби я не втекла сюди, то вони б завиграшки прибрали мене зі своєї дороги. Але, Боже мій, як я кохала того хлопця! У нього були такі дужі, мускулясті руки, а в глибоких темних очах жеврів вогонь — я наче й досі бачу їх перед собою...

Вони доволі довго сиділи мовчки.

— Слухай, а коли ти була з чоловіком, то, мабуть, мусила забувати про чаклунство?

— Аж ніяк, — задерикувато відповіла відьма.

— Але ж ти казала, що не можна нічого отримати, не віддавши. Чи у жінок це не так, як у чоловіків?

— Що саме не так, люба?

— Не знаю, — промовила Тенар. — Мені здається, що ми самі створюємо всі ці відмінності, а тоді скаржимося. Я не розумію, чому мистецтво Високої Магії та й сама магічна сила не можуть бути однаково відкритими для чоловіків і жінок?

— Чоловік здебільшого віддає, люба. А жінка приймає.

Тенар мовчала: вочевидь, її не влаштовувало таке пояснення.

— Наша жіноча сила, на перший погляд, здається меншою, слабшою, ніж у чоловіків, — сказала тітонька Слань. — Зате вона глибше сягає, бо, по суті, складається із самого коріння. Це як старий ожиновий кущ. А сила мага схожа на високу ялину, міцну, крислату — але під час бурі саме такі дерева й ламаються. А ось ожині ніщо не зашкодить! — Вона насмішкувато заквоктала, наче квочка, вдоволена таким порівнянням. — Ну що ж! Тепер він уже, мабуть, далеко відійшов, їм його не знайти. Але люди все одно базікати почнуть...

— Про що?

— Ти шанована жінка, люба, і добре ім'я жінки — це її багатство.

— Її багатство, — тупо повторила Тенар і, помовчавши, сказала ще раз: — Її багатство. Її скарб. Її ціна... — Вона зненацька підхопилася зі стільця, потягнулась всім тілом. — Це як у драконів, які шукають печери, будують фортеці і зберігають там свої скарби, дбають про свою спадщину, сплять на своїх статках, зливаючись із ними, перетворюючись на них... Лише брати і брати, але ніколи нічого не віддавати!

— Ти ще пізнаєш ціну доброго імені, — сухо зауважила тітонька Слань, — коли його втратиш. Звісно, це в житті не найголовніше. Але виправити такий ґандж дуже нелегко...

— А ти би погодилася не бути відьмою, аби стати шанованою жінкою?

— Не знаю, — замислено відповіла Слань. — Я не знаю, як би це мені вдалося. Адже в мене лише один-єдиний дар, а інших талантів, мабуть, катма.

Тенар підійшла до неї і взяла її руки у свої. Здивована цим жестом, тітонька Слань зірвалася зі стільця і трохи відсахнулась від неї, але Тенар пригорнула її до себе й поцілувала в щоку.

Стара жінка звільнила одну руку й несміливо торкнулася волосся Тенар — легкий і лагідний дотик, так колись гладив її по голові Оґіон. Відтак відьма знову різко відсахнулася і забубоніла щось про те, що їй пора додому, заметушилась, але вже на порозі все-таки запитала:

— Може, ти хочеш, щоб я пожила тут, доки навколо чужинці нипають?

— Не треба, — лагідно мовила Тенар. — Мені до чужинців не звикати.

Тієї ночі, поринаючи у сон, вона знову раптом опинилася серед неозорих просторів світла й вітру, але світло чомусь було червоним, як заграва пожежі, а навколо нього клубочився дим — здавалося, що горить саме повітря. Тенар була й не була в цьому мареві; вона ширяла на крилах вітру й сама була вітром, тією його силою, що не знає перепон... І жоден голос не покликав її...

Вранці вона сиділа на ґанку і розчісувала коси. Тенар була білошкірою, але, на відміну від більшості карґадців, мала темне волосся. Щоправда, тепер у її чорних, як воронове крило, косах іноді вже з'являлися срібні ниті. Вона щойно помила голову тією водою, яку приготувала для прання, бо вирішила, що пранням займеться пізніше. Ранок видався спекотним. Тенар сушила коси на сонці, повільно розчісуючи їх, — іскри спалахували на її волоссі і, наздоганяючи гребінь, з тріском збігали вниз.

Терру підійшла і зупинилася у неї за спиною, уважно спостерігаючи. Тенар обернулась і побачила, що дівчинка мало не тремтить від напруження.

— Що сталося, моя пташко?

— Із тебе вогонь летить, — промовила дівчинка. — По всьому небу розлітається!

— Та це ж просто волосся іскрить, — трохи ніяковіючи, пояснила Тенар. Терру посміхнулася, і Тенар раптом усвідомила, що раніше ця дитина ніколи не всміхалася. А тепер вона обома руками, здоровою й обпеченою, намагалася упіймати іскри, що сипалися з розпущеного волосся Тенар, і сміялася:

— Іскорки, іскорки!

І тоді Тенар уперше запитала себе: цікаво, яким бачить Терру весь цей світ? І зрозуміла, що не знає відповіді на це питання, що неможливо знати, як бачить світ той, кому випалили одне око. Їй знову згадалися Оґіонові слова: "Її будуть боятись". Проте вона не відчувала ніякого страху, навпаки! І заходилася знову чесати коси — завзято орудувала гребенем, аби іскорок було якомога більше, щоби знову і знову чути цей тихий, хрипкий, радісний сміх.

Потім вона попрала простирадла та рушники, свою білизну та речі Терру і розклала все на осонні посеред галявини, перед тим упевнившись, що кози надійно зачинені в кошарі. Випрані речі Тенар пригнітила камінням — з самого ранку дув поривчастий вітер, і в ньому чаїлась якась дика, неприборкана сила.

Терру росла. Вона й досі здавалася надто маленькою та худенькою, як на свій вік (їй тоді було близько восьми), але протягом останніх кількох місяців її опіки повністю загоїлися і перестали боліти. Дівчинка більше рухалась і краще їла, а відтак сукенки, які вона доношувала після наймолодшої, п'ятирічної Жайвірчиної донечки, тепер стали замалими для неї.

Тенар подумала, що варто було би навідатися в село, до ткача Вітряка, і попросити в нього трохи полотна в обмін на ті недоїдки, які вона посилала для його свиней. Було б непогано пошити щось для Терру. Та й старого Вітряка, зрештою, теж хотілося побачити. Смерть Оґіона і Гедова хвороба змушували її уникати мешканців Ре-Альбі. Обидва ці маги, як завжди, силоміць вихопили її з виру звичних подій та явищ, із того світу, в якому вона чудово давала собі раду і який сама обрала для життя, — той світ не мав нічого спільного з королями і магами, з далекими мандрами і незвичайними пригодами. Натомість прості люди, які її оточували, займалися звичними справами: одружувалися, ростили дітей, орали поля, пасли худобу, шили, прали... Тенар думала про це з якимось мстивим почуттям — так, наче сперечалася з Гедом, котрий зараз уже, мабуть, підходив до Серединного Долу. Жінка уявила, як він іде по дорозі повз виярок, у якому вони з Терру ночували, — сивий, самотній, мовчазний мандрівець із хлібиною в наплечнику і тягарем усвідомлення власної ніщоти на душі.

"Пора вже й тобі дещо зрозуміти! — подумки звернулася вона до Геда. — Принаймні маєш усвідомити, що на Роуку тебе навчили не всього!" І нараз згадала зовсім інше — одного з тих молодиків, що тоді перестріли їх із Терру на дорозі. Тенар мимоволі скрикнула: "Обережно, Геде!", адже він не взяв із собою навіть звичайного дубця. А згадала вона, до речі, не того чорновусого гевала, що першим озвався до неї, а іншого — молодшого, у смушковій шапці, котрий не зводив сторожкого погляду з Терру.

У селі вона спочатку рушила до маленької хижки, що сусідила з будинком Вітряка: тут вона колись жила. Аж раптом повз хатину — просто перед її очима — пройшов чоловік. І це був той самий парубок у смушковій шапці, якого вона щойно згадувала! Її він не помітив, і Тенар дивилася, як він упевненою ходою, не зупиняючись, крокує сільською вулицею, прямуючи чи то до місцевого заїзду, чи то до перехрестя гірських доріг за селом.

Тенар, не вагаючись, рушила за ним, тримаючись дещо віддалік, аж поки не побачила, що той повернув до маєтку посадника Ре-Альбі, а не вниз, у той бік, куди пішов Гед.

Трохи заспокоївшись, вона подалася в гості до старого Вітряка.

Як і більшість ткачів, Вітряк був майже відлюдником, але свого часу це не завадило йому по-людськи поставитися до незнайомої карґадської дівчини. "Скільки гарних людей, — подумала Тенар, — уже тоді захищали моє добре ім'я!" Тепер Вітряк майже осліп й узяв ученицю, котра й виконувала більшу частину роботи. Старий щиро радів, зустрічаючи гостю. Він поважно сидів на старовинному різьбленому кріслі під тим самим віялом, від якого походило і його прізвисько Вітряк-Віяло. То була справжня родинна реліквія — віяло це, величезне, майстерно оздоблене, колись подарував дідові Вітряка один пірат на знак подяки за надзвичайно швидко виткану парусину. Віяло висіло на стіні: витончені постаті чоловіків і жінок у пишних барвистих шатах, вежі й мости, строкаті знамена великого Хавнору — все це Тенар пам'ятала з юності. Гості Ре-Альбі неодмінно заходили до ткача, щоби помилуватися цим дивом. І всі одностайно сходились на тому, що це, без сумніву, найкраща річ у цілому селі.

Тенар захоплено дивилася на віяло, знаючи, що це подобається старому, а ще тому, що воно й справді було напрочуд гарним. Вітряк гордо спитав:

— Либонь, у своїх мандрах ти нечасто бачила таку красу, еге ж?

— Твоя правда, — відповіла Тенар.

— А хіба я не показував тобі, що зображено на звороті віяла?

— Ні, — відповіла вона, а відтак їй довелося зняти віяло зі стіни, адже сам Вітряк бачив дуже погано і натомість заклопотано підказував

їй, що робити. Тенар поклала віяло йому на коліна, і він своїм затуманеним поглядом втупився у дивовижні малюнки, то складаючи, то розкриваючи віяло, щоб переконатися, що всі його чарунки цілі. Нарешті старий склав віяло, перевернув його і дав їй.

— Розкривай, але повільно, — попередив він.

Тенар так і зробила. Перед її очима поставало казкове видіння — тонкий блідий малюнок на пожовклому шовку: ясно-червоні, зелені, сині дракони рухалися, збиралися в зграї серед хмар і гірських вершин, і точнісінько так само гуртувалися люди, зображені на іншому боці віяла...

— Підніми його вище і піднеси до світла, — порадив Вітряк.

І тоді вона побачила обидва боки одночасно, дві картини, які злилися в одну завдяки світлу, що сочилося крізь тонкий шовк, — гірські вершини і хмари збіглися з міськими вежами, люди стали крилатими, а дракони дивилися на неї людськими очима.

— Бачиш?

— Бачу, — прошепотіла Тенар.

— А я тепер уже не можу нічого розгледіти — серцем пам'ятаю. Я мало кому це показував.

— Це справжнє диво!

— Я збирався показати це Оґіону, — мовив Вітряк, — та, бач, не встиг...

Тенар іще раз перевернула віяло, тримаючи його проти світла, а тоді повісила реліквію на місце, і дракони сховалися у темряву, а чоловіки та жінки йшли собі, як звичайно, осяяні сонячним промінням.

Потім Вітряк повів Тенар до стайні, щоб показати своїх свиней — пару вгодованих кнурців, які восени мали піти на ковбасу. Старий поскаржився на Колючку, яка часом забувала приносити свиням свіжі помиї. Тенар сказала, що мріє про невеликий шмат матерії, щоб пошити дитині сукенку, і Вітряк охоче витяг зі скрині й подарував їй добрячий сувій тонкого полотна.

Повертаючись додому, Тенар думала про те, що й Терру згодом могла б сидіти за ткацьким верстатом. Робота ця, звісно, доволі нудна й одноманітна, зате ткацьке ремесло завжди було в пошані і якоюсь мірою навіть вважалося шляхетним. Усі звикли до того, що ткачі — люди сором'язливі, нерідко самотні, захоплені лише своєю роботою. А те, що вони завжди працюють у приміщенні, дозволило б Терру не надто часто показуватися людям на очі. Але чи зможе дівчинка ткати скаліченою рукою? І невже їй до скону доведеться ховатися?

Тенар спробувала думати про щось інше. Про сукню, яку вона пошиє для Терру. Половину тканини можна пофарбувати у жовтий або червоний колір, а зверху буде білий фартушок із мереживом. А якщо шити ощадливо, то вистачить іще й на сорочку, і на другий фартушок...

— Терру! — гукнула вона, підходячи до хати. Коли вона вирушала в село, Колючка й Терру були в кошарі з козами. Тенар ще раз покликала малу, бажаючи показати їй тканину і розповісти про майбутню сукню. Зненацька з-за рогу з'явилася незграбна Колючка, тягнучи за собою налигану Стрибуху.

— А де Терру?

— З тобою пішла, — зі щирим подивом відповіла Колючка, і Тенар навіть озирнулася, так наче дитина стояла у неї за спиною, перш ніж зрозуміла, що Колючка й гадки не має, де Терру, і просто видає бажане за дійсне.

— Де ти її залишила?

Колючка і цього не знала. Досі вона ніколи не відпускала від себе Терру, мабуть, вважаючи, що дівчинку треба весь час тримати на прив'язі, як козу. А втім, можливо, це розуміла сама Терру і тому завжди намагалася бути поблизу... Зрештою, так нічого і не дізнавшись від Колючки, Тенар кинулася шукати і кликати дівчинку. Та все було марно...

Вона намагалася якомога довше не думати про урвище. Адже щойно вони прийшли сюди, Тенар пояснила Терру, щоб та ніколи не ходила ні серед крутосхилів, розташованих нижче від будинку Оґіона, ані краєм скелястого урвища над морем. Дотепер дівчинка не порушувала її настанов. Але ж діти такі забудькуваті!.. Втім, Терру своїх обіцянок не забуває. Але ж вона могла опинитися біля краю урвища ненароком, навіть не помітивши цього. Та ні, вона напевне подалася до тітоньки Слані! Саме так! Вона вже ходила в село вчора ввечері і тепер, мабуть, вирішила повторити свій подвиг.

Проте й у тітоньки Слані дівчинки не було. І відьма її не бачила.

— Я знайду її, люба, не переживай! — запевнила вона Тенар; але замість того, щоб піти вгору лісовою стежкою на пошуки Терру, відьма заходилася в'язати зі свого волосся якісь вузлики, вочевидь готуючись виголосити закляття.

Тенар кинулась назад, до хати, знову і знову гукаючи дівчинку. Відтак побігла до Оґіонової могили і трохи далі, повз неї, в ліс. Малої ніде не було. Повертаючись до господи, Тенар пройшла повз випрану

білизну, розкладену на траві. Шмаття вже висохло, до вечора його треба зібрати... Необхідно пошукати біля будинку, в коморі, у кошарі — скрізь і якнайретельніше. Це її провина! Це вона винна, тому що думала, як зробити з Терру ткалю, як заперти її в кімнаті, прикувати до ремесла, щоби здобути їй добре ім'я і загальну повагу... Оґіон тоді сказав: "Навчи її всього, що знаєш сама!" І Тенар розуміла, що саме їй належить подбати про Терру, проте вона не впоралася із цим завданням, не справдила покладених на неї сподівань, загубила великий дар.

Тенар обнишпорила кожен куток у будинку, обшукала інші приміщення, знову зазирнула у ванькир і під ліжко. Тоді зупинилася, щоб напитися води, бо вуста її пересохли, як пісок у пустелі.

За дверима, як завжди, стояли три палиці — Оґіонів костур і їхні з Терру подорожні ціпки. Раптом одна з палиць поворухнулася і сказала:

— Я тут.

Дівчинка забилася в темний кут, зіщулившись усім тілом, і здавалася не більшою від крихітного песика.

— Пташко моя, горобчику, вогнику мій, що сталося? Що? Що вони з тобою зробили?

Тенар пригорнула до себе зіщулене й холодне, наче камінь, дитяче тіло.

— Як же ти мене налякала! Хіба можна таке витворяти? Сором та й годі!

Вона плакала, і її сльози капали дитині на обличчя.

— Ох, Терру, Терру! Більше ніколи так не роби!

Дівчинка здригнулася і зненацька міцно притулилася до Тенар, сховавши личко на грудях у названої матері. Ні, вона не плакала. Терру взагалі ніколи не плакала; мабуть, усі її сльози згоріли у тому смертоносному вогнищі. Натомість з уст дитини вирвався страждений стогін... А може, то було ридання?

Пригортаючи малу, жінка намагалася її заколисати. І поволі розпачливі обійми дівчинки трохи ослабли. Її голівка сонно лягла на груди Тенар.

— Скажи-но мені... — прошепотіла жінка, і Терру одразу відповіла їй своїм слабким, хрипким голосом:

— Він приходив сюди.

Спершу Тенар подумала про Геда, але за якусь мить, пригадавши свій страх, здогадалася, про кого йдеться! Вона сухо посміхнулася і, добиваючись чіткої відповіді, знову запитала:

— Хто це "він"?

Відповіді не було, натомість Терру дрібно затремтіла всім тілом.

— Той самий? — тихо спитала Тенар. — Отой, у смушковій шапці?

Терру кивнула.

— Той, кого ми бачили тоді на дорозі?

Дівчинка промовчала.

— Там було четверо чоловіків — я на них іще розсердилася, пам'ятаєш? То був один із них?

Раптом Тенар згадала, що Терру тоді йшла, опустивши очі й ховаючи обпалену щоку, — вона завжди так поводилася, коли зустрічала чужинців.

— Терру, ти знаєш його?

— Так.

— Відтоді, як... як ви жили у наметі біля річки?

Вона знову кивнула.

Тенар ще міцніше пригорнула дівчинку до себе.

— Отже, це він приходив сюди... — промовила вона, і весь жах, який жінка носила в собі, зненацька перетворився на гнів, на нестримну лють, що спалахнула в її серці. Тенар якось дивно реготнула — "Хах!" — і чомусь відразу згадала старого Калесина, його моторошний сміх.

Але їй, людині, жінці, було доволі непросто втримати полум'я цієї люті в собі. Та й дитину треба було заспокоїти.

— А він тебе бачив?

— Ні, я сховалася.

Тенар швидко заговорила, гладячи дівчинку по голові:

— Терру, він більше ніколи тебе не зачепить. Зрозумій це і повір мені. Він більше ніколи тебе не побачить — принаймні, доки я з тобою. Ти ж розумієш це, моя люба, моя красунечко? Не бійся його! Не можна боятися! Бо ж він саме на це й розраховує. Твій страх додає йому снаги, він живиться ним. Але ми змусимо його попостити! Нехай голодує, нехай

гризе сам себе. Нехай подавиться, гризучи власні маслаки... Ох, не слухай мене, я страшенно сердита, я аж киплю... Поглянь, я дуже червона? Червона, як ґонтійка? Як той дракон, правда? — Тенар намагалася жартувати, і Терру, підвівши очі, поглянула їй в обличчя і сказала:

— Так, червона. Ти — червоний дракон.

* * *

Рано-вранці вони прокинулися, вмилися, і тільки тоді Тенар зрозуміла, що страшенно хоче їсти.

— Я голодна, як вовк, — зізналась вона Терру і небавом приготувала їм тривний сніданок: хліб, сир, холодні боби, присмачені олією і прянощами, кружальця цибулі та копченої ковбаси. Вони досхочу попоїли.

— А тепер затям, крихітко, — сказала Тенар, коли вони вже прибирали зі столу, — я більше ніколи не залишу тебе саму, і ти теж не відходь від мене. Гаразд? А зараз ми з тобою навідаємось до тітоньки Слані. Вона там чаклувала, щоб знайти тебе, тож нехай більше про це не турбується.

Терру завмерла. Вона тільки глянула на відчинені двері й відсахнулася.

— А ще нам з тобою потрібно зібрати висохлу білизну. Захопимо її, коли будемо повертатися назад. А тоді я покажу тобі тканину, яку роздобула вчора. Шитиму сукню. Нову сукенку для тебе. Червону, як жар.

Дівчинка ніби й не чула її.

— Якщо ми будемо ховатися, Терру, то він і далі сотатиме з нас жили. А ми самі маємо стати сильними! Це йому не сподобається. Ану, ходімо!

Терру ледве зважилася переступити через поріг. Вона ховала обличчя, тремтіла і спотикалася, але Тенар була невблаганною.

— Ходімо! — наказала вона, і дівчинка пішла з нею.

Тримаючись за руки, вони перейшли через поле і опинилися біля халупи тітоньки Слані. Один раз чи двічі Терру навіть змусила себе підвести очі.

Відьма не здивувалась, побачивши їх, але вигляд у неї був сумний і втомлений. Вона звеліла Терру піти в дім подивитися на курчат, які щойно вилупилися у її квочки, і мала притьмом побігла до дверей.

— Вона весь час була в хаті, — сказала Тенар. — Ховалася.

— Ну що ж, добре, що вона вміє ховатися, — мовила відьма.

— Чому? — різко спитала Тенар. Вона не мала гумору гратися в загадки.

— Бо... бо тут різні люди ходять... — знехотя пояснила Слань, і в її голосі бриніли тривожні нотки.

— Різна наволоч тут вештається! — відрубала Тенар, і тітонька Слань, поглянувши на неї, навіть трохи відсахнулася.

— Овва! — сказала вона. — Заспокойся, люба. Ти вся просто-таки вогнем гориш, навколо голови світло сяє. Я скористалася чарами, щоб знайти дівчинку, але закляття не подіяло. Чомусь усе відбувалося не

так, як треба, і я навіть не знаю, чи припинилася дія магії. Не знаю, що й думати. Я бачила Великих. Шукала нашу дівчинку, а бачила Великих, які ширяли над вершинами гір, серед хмар. А тепер і ти на них схожа, і волосся твоє наче полум'ям охоплене... Що сталося, що не так?

— Є тут один, у смушковій шапці, — сказала Тенар. — Такий молодий. У нього ще, здається, куртка на плечі подерта. Ти його часом тут не бачила?

— Він до посадника сіно косити найнявся, — кивнула Слань.

— Я ж казала тобі, що вона... — Тенар поглянула у бік хатини, — що вона була тоді з жінкою і двома чоловіками. Так-от, він — один з тих двох.

— Ти хочеш сказати, один із тих, що...

— Так.

Відьма завмерла, наче витесаний з дерева ідол.

— Не знаю, — нарешті озвалася вона. — Мені здавалося, що я знаю достатньо. Але це не так. А що... Невже він прийшов... щоби побачити її?

— Якщо він її батько, то, можливо, просто захоче забрати дитину.

— Забрати?

— Вона ж його власність.

Тенар говорила спокійно, дивлячись на вершину Ґонтської гори.

— Але я гадаю, що батько все-таки не він. Мабуть, той, другий. Той, що прийшов тоді в село і сказав моїй подрузі, що дівчинка "попеклася".

Тітонька Слань ще не зовсім отямилася, вона досі перебувала в полоні власних чарів і видінь, її злякала і лють Тенар, і усвідомлення того, що десь поблизу бродить лиходій... Вона скрушно похитала головою.

— Я не знаю, — повторила відьма, — хоч думала, що знаю достатньо. Навіщо ж він повернувся сюди?

— Щоб знищити її, — пояснила Тенар. — Убити, поглинути, зжерти. Я більше не залишу її саму. Але завтра вранці я хочу попросити тебе побути з нею. Приблизно годинку. Зробиш це для мене, поки я навідаюся до посадника?

— Звичайно, люба. Якщо хочеш, я можу захистити її чарами, зробити невидимою. Але ж... Оті королівські посланці з Хавнору, вони зараз також гостюють у посадника...

— Нічого, нехай і вони поглянуть, як тут живуть прості люди, — відповіла Тенар, і Слань знову відсахнулась від неї: старій здалося, що вітер жбурнув їй в обличчя жменю гарячих іскор.

ЧАРІВНІ СЛОВА

Незважаючи на те, що вранішнє сонце щойно підбилося над чорною стіною лісу, косовиця на сіножаті посадника Ре-Альбі була у розпалі. Косарів було п'ятеро — троє жінок і двоє чоловіків, один ще зовсім юний, а другий — сивий і сутулий. Тенар піднялася до них, ступаючи поміж покосів, і спитала в однієї з жінок про молодика у смушковій шапці.

— Це той, що з-під Вальмута прийшов? — перепитала селянка. — Навіть не знаю, куди він подівся.

До них підійшли інші косарі. Ніхто з них не знав, куди раптом зник зайда з Серединного Долу і чому він не косить разом з ними.

— Такі, як він, ніде довго не затримуються, — сказав сутулий. — Ледащо. А ти що, панунцю, знаєш його?

— Бачила якось, — відповіла Тенар. — Учора він чогось біля нашого дому крутився... мені дитину злякав. Я навіть не знаю, як його звати.

— Сам він себе Спритником називає, — пристав до розмови юнак.

Решта косарів мовчали. Вони вже почали здогадуватися, що перед ними — та сама жінка з Карґаду, котра оселилася в хаті старого мага. Всі вони були кметями[3] посадника Ре-Альбі і з недовірою ставилися до тих, хто жив у селі, не кажучи вже про тих, хто мав справу з Оґіоном. Тож, помантачивши коси, вони повернулися до праці. А Тенар, перетнувши косогір, зійшла до дороги. Там, наче чекаючи на неї, стояв якийсь чоловік. Серце Тенар шалено закалатало в грудях. Вона рушила назустріч незнайомцеві.

То був Ясенець, чарівник із маєтку посадника. Він стояв у затінку дерева, легко спираючись на свою довгу соснову патерицю.

— Що, роботу шукаєш? — запитав він у Тенар, коли підійшла ближче.

— Ні.

— Посадникові потрібні роботящі руки. Спека от-от минеться, тож сіно треба якомога швидше покласти в копиці.

Для Ґої, вдови Кременя, у його словах не було нічого прикрого, тож вона також відповіла чаклунові ввічливо:

— Але ж тобі, мабуть, не первина хмари розганяти?

Одначе він добре знав, що Тенар — та сама жінка, з якою Оґіон говорив перед смертю і якій довірив своє Істинне ім'я; і якщо враховувати те, що він це знав, то слова його звучали вкрай зневажливо і нещиро — як прихована погроза або попередження. Тенар уже хотіла спитати, чи не знає він, де тепер чоловік на прізвисько Спритник. А натомість сказала:

— Я прийшла сюди, аби повідомити управителеві, що той жевжик, якого ви найняли на косовицю, зажив у нашому селі лихої слави. Це злодій і розбишака, з яким краще не знатися. Хоча він уже, здається, накивав п'ятами?

Вона спокійно дивилася на Ясенця, доки той не процідив у відповідь:

— Я нічого не знаю про цих наймитів.

Тієї ночі, коли помер Оґіон, цей чаклун видався їй високим, молодим і навіть доволі привабливим у своєму сірому плащі, з різьбленою патерицею в руці. Але насправді він був не таким уже й молодим, а до того ж останнім часом якось дивно змарнів і зіщулився. У його погляді тепер виразно простежувалися зневага й злість, тож вона відповіла йому так, як відповіла би Ґоя:

— Та ні, я просто так спитала. Перепрошую, — Тенар зовсім не хотілося сваритися. Вона вже було повернула назад, коли Ясенець раптом крикнув:

— Зачекай!

Тенар зупинилась.

— Ти кажеш: "злодій і розбишака", проте фіш ціна твоїм наклепам! І взагалі: навіть злодій не такий страшний, як лихий жіночий язик! Адже ти сюди навмисно прийшла, аби людей обмовляти та серед косарів чвари сіяти — це те драконове насіння, яке кожна відьма сіє. Думаєш, я не бачу, що ти відьма? Щойно уздрівши оту мерзенну потвору, котра вічно до тебе липне, я відразу збагнув, як вона з'явилася на світ і навіщо! Той, хто намагався знищити цю малу бестію, знав що робить... Шкода лише, що не довів діло до кінця! Якось я вже пробачив тобі твою зухвалість, коли ти образила мене над тілом старого мага, — тоді я не покарав тебе лише з поваги до небіжчика. Але сьогодні ти зайшла надто далеко, і я застерігаю тебе, жінко! Щоби ноги твоєї більше не було на цій землі! Якщо ж ти не послухаєшся або знову наважишся роззявити писок, то я зроблю так, що тебе викинуть геть із Ре-Альбі та ще й собак нацькують! Ти мене зрозуміла?

— Ні, — відповіла Тенар. — Я ніколи не розуміла таких людей, як ти.

Сказавши це, вона відвернулася і пішла собі геть.

Зненацька її наче вдарили чимось гострим просто по хребті — у неї аж волосся сторч стало. Різко обернувшись, Тенар побачила, що маг спрямував на неї свій костур і навколо нього іскряться темні блискавки. Губи Ясенця ворушилися — вочевидь, він готувався промовити закляття... Однак нараз його зупинив чийсь приязний голос:

— Овва, а що це тут відбувається?

З вишневого саду, що тягнувся потойбіч дороги, вийшли двоє столичних гостей. Вони дивилися то на Ясенця, то на Тенар, і, здавалося, нічогісінько не розуміли, одначе поводилися ввічливо, ніби жалкуючи, що їм довелось завадити чаклунові, але усім своїм виглядом показуючи, що не допустять насильства.

— Пані Ґоє, — вклонився їй чоловік у гаптованій золотом сорочці.

Його супутник, ясноокий юнак, щиро всміхаючись, теж привітався з нею.

— Пані Ґоя, — сказав він, — це жінка, котра, як і сам король, не криючись, називає своє Істинне ім'я і, як на Мене, нічого не боїться. Живучи на Ґонті, вона, мабуть, хоче, щоб її називали простим ґонтійським ім'ям. Але оскільки ми знаємо про її великі діяння, то я прошу в неї дозволу виявити мені честь, адже саме вона носила на руці ту Каблучку, якої більше не торкалася жодна жінка, окрім прекрасної Ельфаран. — І юнак невимушено вклякнув перед Тенар на одне коліно, спритно взяв її праву руку і торкнувся чолом зап'ястка. Відтак підвівся й усміхнувся своєю приязною, дещо змовницькою усмішкою.

— Ох, — зашарівшись, промовила Тенар, — заради всього святого!.. Дякую вам.

Чаклун стояв як укопаний, не зводячи з неї похмурого погляду. Він уже міцно стулив губи й опустив свою патерицю, але навколо нього і в його очах досі клубочилася невиразна пітьма.

Тенар і гадки не мала, чи знав він раніше, що вона — та сама Ясна Пані, котра привезла в Хавнор каблучку Ерет-Акбе. А втім, це не мало суттєвого значення. Його ненависть до неї й так сягнула краю. Адже вона була жінкою, і саме це живило його лють...

— Мій пане, — звернулася Тенар до старшого з посланців, — чесність і щирість — відомі чесноти короля, від імені якого ви говорите і дієте. Мені приємно, що король і його посли виявили мені таку велику честь... Але наразі мій обов'язок — берегти таємницю, яку довірив мені мій друг, допоки він сам не звільнить мене від слова, яке я йому дала. Я... я певна, панове, що згодом він сам сповістить вам про себе. Але, благаю вас, дайте йому ще трохи часу!

— Безперечно, — відповіли обидва посли. — Він матиме стільки часу, скільки забажає. А твою довіру, пані, ми цінуємо понад усе!

Вона пішла назад по дорозі в Ре-Альбі, приголомшена тим, що сталося: такими стрімкими перемінами, неприхованою ненавистю Ясенця, власною злістю і жахом перед несподіваною небезпекою, коли вона усвідомила, що маг хоче заподіяти їй зло, і нарешті — раптовим порятунком завдяки королівським посланцям, що з'явилися сюди на білокрилому вітрильнику із самого серця справедливості й порядку — з Вежі Меча і Трону. Її серце переповнювало почуття вдячності. Так, тепер у Хавнорі справді владарює Істинний Король, і найціннішою оздобою його корони є Руна Миру.

Їй сподобалось обличчя молодшого посла, розумне і добре; і те, як він вклонився їй — немов перед королевою; і його усмішка, у якій начебто чаїлася якась таїна. Тенар озирнулася. Обидва столичні гості разом із чаклуном Ясенцем крокували дорогою, що вела до маєтку. Усі вони, здавалося, про щось жваво бесідують, так наче щойно нічого не сталося.

Відтак гості з Хавнору прожили у маєтку посадника Ре-Альбі ще кілька днів, мабуть, сподіваючись, що Архімаг передумає та навідається до них; одначе самі вони більше його не шукали і не допитувалися у Тенар, де він міг би бути. Коли ж посли нарешті залишили Ґонт, Тенар сказала собі: настав час вирішити, що ж робити далі. У неї не було жодних причин, аби залишатись у домі Оґіона, зате вона мала щонайменше дві вагомі підстави, щоб покинути Ре-Альбі: Тенар не сумнівалася, що Ясенець і Спритник не дадуть їм із Терру спокою.

Та все ж їй було важко навіть подумати про те, щоб залишити Ре-Альбі. По суті, покинувши село, Тенар би назавжди попрощалася з Оґіоном, натомість тепер, доки вона порядкує у його господі й прополює посаджені ним грядки, між ними все-таки зберігається деякий зв'язок. "Там, у долині, — подумала вона, — мені вже ніколи не насниться небо". Тут, де побував Калесин, вона почувалася самою собою, почувалася

колишньою Тенар. А в Серединному Долі їй знову доведеться стати Ґоєю, вдовою покійного Кременя. Тож вона вагалася: "Ну чому, — казала собі жінка, — я маю боятися цих мерзотників, тікати від них світ за очі? Адже саме цього вони і прагнуть!"

Час від часу до них навідувалася тітонька Слань. Тенар уже запитувала її про мага Ясенця — певна річ, лише натякнувши на його погрози. Тітонька Слань зазвичай уникала розмов про посадника Ре-Альбі, але те, що відбувається в його маєтку, безперечно, цікавило її, тож вона залюбки теревенила зі своїми тамтешніми знайомими — приміром, зі старою повитухою, у якої колись сама вчилася приймати пологи, і з тими, кого доводилося лікувати. Вони розповідали їй про всі події в панському домі. Тітонька Слань знала, що вся челядь ненавидить Ясенця, тож охочих перемити йому кісточки ніколи не бракувало, і здебільшого ці розповіді були густо приправлені лихослів'ям і страхом. Втім, зерно правди завжди можна відсіяти від полови нісенітних вигадок. Тітонька Слань й сама пам'ятала, що ще три роки тому, коли тут з'явився Ясенець, юний панич, онук старого посадника, був міцним і здоровим хлопцем, хоча й тоді мав дещо похмуру і сором'язливу вдачу. "Ніби наляканий", — сказала відьма. Потім умерла паничева мати, і старий посадник запросив з Роуку чаклуна. "А навіщо? —дивувалася тітонька Слань. — Адже неподалік жив сам Оґіон! Та й сам посадник, подейкують, теж знається на чарах".

І все ж невдовзі в Ре-Альбі прибув Ясенець. Він лише раз навідався до Оґіона, аби засвідчити старому магові свою повагу, а відтак і носа з маєтку не потикав. Відтоді й посадникового онука стали бачити дедалі рідше; поповзли чутки про те, що хлопця висотує якась загадкова недуга і тепер він прикутий до ліжка. Натомість старий посадник, якому, за словами тітоньки Слані, було "щонайменше років зо сто", просто-таки випромінював життєву снагу! Один із лакеїв — серед прислуги в маєтку не було жодної жінки — оповідав, що старий найняв чаклуна, щоб той дав йому вічне життя, і що тепер Ясенець живить його життєвими силами онука. Втім, той слуга не вбачав у цьому нічого поганого, щиро дивуючись: "А хто ж не хоче жити вічно?"

— Так, — сказала обурена Тенар, вислухавши тітоньку Слань, — паскудна історія! А хіба в селі про це нічого не говорять?

Відьма знизала плечима. Наче, як зазвичай, хотіла сказати: "Кожному своє". Сіромі не варто обговорювати панські справи. А крім того, селяни звикли жити у понурій, сліпій покорі: адже старий завжди був їхнім володарем, і нікого не обходило, чим він займається... Тітонька Слань теж не наважувалася картати посадника: "Хтозна, як воно все насправді... Надто легко помилитися!"

Жодних слідів чоловіка, який називав себе Спритником, Тенар так і не знайшла. Прагнучи переконатися в тому, що молодик покинув Ре-Альбі, вона розпитувала про нього своїх нечисленних сільських знайомих, але відповідали їй доволі неохоче і якось плутано. Селян не обходили тривоги Тенар. "Кожному своє..." Лише старий Вітряк ставився до неї приязно, та й то, може, тільки тому, що своїми майже невидющими очима не міг як слід розгледіти Терру.

Тепер, ідучи в село чи просто подалі від дому, Тенар завжди брала дівчинку з собою. Втім, Терру зовсім не обтяжувала ця постійна нерозлучність. Навпаки, вона горнулася до Тенар, як усі маленькі діти до матері, допомагала їй поратися на обійсті, гралася поряд із нею. Здебільшого мала розважалася, бавлячись у "котячу колиску", а ще гралася парою кістяних фігурок, які Тенар знайшла на одній з Оґіонових полиць. Одна фігурка нагадувала чи то собаку, чи то вівцю, натомість друга мала людську подобу (щоправда, визначити її стать було неможливо). Тенар не вбачала у цих цяцьках нічого загадкового чи страшного, та й тітонька Слань теж сказала: "Звичайні іграшки". Зате Терру вони здавалися справді чарівними. Іноді дівчинка годинами водила їх стежками якоїсь безмовної казки. Часом Терру будувала для кістяного чоловічка та його звірка житло — пірамідки з камінчиків, хатинки з глини та соломи. Фігурки завжди були в неї під рукою, у кишені.

Поволі Терру вчилася прясти, хоча поки що їй не вдавалося одночасно крутити веретено і тримати у покаліченій руці куделю. Вони з Тенар постійно вичісували Оґіонових кіз, і тепер у них назбиралося вже чимало м'якої козячої шерсті, яку треба було прясти.

"Але ж я мушу вчити її по-справжньому, — часом думала Тенар. — "Навчи її всього", — сказав Оґіон. А чого я її вчу? Куховарити і прясти?" — І сама собі заперечувала, але вже голосом Ґої: "А хіба вміння прясти не справжня майстерність, яку всі цінують і шанують? Хіба мудрість — лише у словах?"

І все-таки це непокоїло Тенар. Якось удень, коли вони з Терру, сидячи у затінку персикового дерева, вибирали з шерсті різне сміття, Тенар сказала:

— Терру, можливо, тобі вже час учити Істинні імена речей? Є така мова, в якій всі речі називаються своїми справжніми іменами, а слова і вчинки сприймаються як єдине ціле. Слова цієї Мови вперше промовив Сеґой, коли піднімав з морської безодні острови Земномор'я. Цією мовою говорять дракони.

Дівчинка мовчки слухала.

Тенар поклала гребінь на землю і взяла в руку камінець.

— У тій мові, — пояснила вона, — камінь називається "тоук".

Терру уважно дивилася на жінку, потім повторила слово "тоук", але зовсім беззвучно, самими губами.

Камінець лежав на долоні Тенар — звичайнісінький камінець.

Обидві вони мовчали.

— Мабуть, іще зарано, — мовила Тенар. — Зараз я повинна навчати тебе інших речей. — Вона відкинула камінець убік і знову взялася за гребінь. — А Прамову почнемо вивчати вже, мабуть, аж тоді, коли ти отримаєш Істинне ім'я. Але не тепер... Поки що просто послухай. Я знаю багато цікавого про життя Архіпелагу і Карґадських островів. Раніше я розповідала тобі тільки те, що сама колись дізналася від Айґаля Мовчазного. А тепер хочу, щоб ти послухала одну історію, яку моя подруга Жайвірка розповідала своїм дітям. Це легенда про Андуара і Авада.

— Давним-давно, вже цілу вічність тому, і далеко, як звідси до Селідору, був собі лісоруб на ймення Андуар. Якось, забравшись далеко в ліс, він зрубав могутнього дуба. І, падаючи, той дуб крикнув Андуарові людським голосом...

То був доволі приємний день для Тенар і Терру.

Але вночі, лежачи поряд зі сплячою дівчинкою, Тенар ніяк не могла заснути. Її мучила тривога, в голові вирували нісенітні думки: "А чи зачинила я хвіртку в кошарі?", "Чогось рука терпне — може, гостець починається?", і так далі, і так далі... Потім їй раптом стало страшно: здалося, що навколо хати хтось ходить. "І чому я досі не завела собаку?" — подумала вона. Нерозумно жити без собаки, коли в будинку лише жінка і дитина! Але ж це все-таки Оґіонів дім: жоден лиходій не наважиться поткнутися сюди. Хоча Оґіон помер і похований на узліссі під корінням дерев. І ніхто не прийде їй на допомогу — Яструб далеко, подався світ за очі. Та він тепер навіть і не Яструб, а так — примара Яструба, нікчемна, мертва, виснажена людина, яку силоміць змушують жити. А в неї немає чарівної сили. Вона вимовляє слово Створення — і воно в'яне в її вустах, стає порожнім звуком. Як торохтіння камінців у дерев'яній ступі. Вона — лише жінка, стара, слабка, дурна баба. "Все, що я роблю, я роблю не так. Все, до чого я торкаюся, перетворюється на тлін, на примару, на камінь. Я — породження темряви, я переповнена мороком. І очистити мене може тільки вогонь. Тільки вогонь може мене поглинути, поглинути повністю, як..."

Тенар зненацька підвелася з ліжка і крикнула по-карґадськи: "Нехай твоє прокляття обернеться проти тебе самого!" — і, випроставши з-під ковдри правицю, показала нею просто на зачинені двері. Потім обережно підійшла до дверей, рвучко відчинила їх і голосно промовила у темряву ночі:

— Ти спізнився, Ясенцю! Я вже давно поглинута. Іди геть і очисти від скверни свій власний дім!..

Відповіді не було, і взагалі не чутно було ні звуку, тільки у повітрі висів легкий запах смаленого — чи то підпаленого ганчір'я, чи то волосся.

Вона зачинила двері, підперла їх Оґіоновою патерицею, а тоді поглянула, чи не прокинулась, бува, Терру. Сама ж Тенар тієї ночі так і не заснула.

* * *

Уранці вони з Терру пішли в село, щоби дізнатися у Вітряка, чи не потрібна йому пряжа. Це була добра нагода для того, щоби піти з дому і бодай хоч деякий час побути серед людей. Старий сказав, що залюбки візьме їхню пряжу, і вони ще трохи побалакали, сидячи під великим розмальованим віялом, а похмура помічниця ткача невпинно грюкала і клацала верстатом. Коли Тенар і Терру виходили від Вітряка, жінка встигла помітити, як хтось сховався за рогом тієї хижки, у якій вона колись жила. Нараз чи то оводи, чи то бджоли почали жалити Тенар у шию і в голову, а з чистого безхмарного неба зненацька вперіщила злива — і не просто дощ, а камінчики посипалися! Тенар бачила, як вони відбиваються від землі. Вражена Терру зупинилася, озираючись навколо. З-за хижі вибігло двоє хлоп'ят, і було незрозуміло, чи то вони хотіли сховатися, чи то, навпаки, виставляли себе напоказ.

— Ходімо, — твердо сказала Тенар, і вони рушили до Оґіонового дому.

Тенар дрібно тремтіла, намагаючись приховати це від Терру. Дівчинка здавалася стривоженою, але не зляканою, хоча й не розуміла, що коїться.

Щойно переступивши поріг хати, Тенар зрозуміла, що тут хтось побував, доки вони ходили в село. Смерділо горілим м'ясом і смаленою щетиною. А ковдра на їхньому ліжку була зібгана і розкидана.

Обмірковуючи ситуацію, Тенар дійшла висновку, що на ній окошилося лихе закляття. Тепер зло чигало на неї вдома. Жінка ніяк не могла заспокоїтися, її думки стали неповороткими, повільними. Вона не могла прийняти жодного рішення. Вчора вона промовила лише одне слово, Істинне ім'я камінця, а нині їй в обличчя полетіло каміння—в її обличчя, в обличчя зла, у потворну личину жаху... Тоді вона посміла заговорити... А тепер не могла промовити й слова.

Вона подумала по-карґадськи.: "Я не можу думати ґардійською мовою. Я не повинна цього робити".

Мислити по-карґадському вона могла. Хоча й не швидко, а так, наче спочатку мусила просити дівчину Арху, якою вона була багато років тому, щоб та вийшла з мороку і подумала за неї. Щоби допомогла їй, Тенар, як допомогла вчора вночі, відвернувши прокляття чаклуна і спрямувавши його зло проти нього самого. Арха, звісно, не знала багато чого з того, що знали Тенар і Ґоя, проте проклинати вона вміла; і жити в пітьмі — теж; а ще — вміла мовчати.

О, як це було важко — мовчати! Тенар хотілося виплакатися. Хотілося поговорити з кимось — піти до тітоньки Слані й розповісти їй про те, що сталося, пояснити, чому вона мусить піти звідси, і зрештою просто попрощатися. Тенар спробувала сказати пастушці Колючці: "Кози

тепер твої", і їй навіть вдалося вимовити це по-ґардійськи, так щоб дівчина могла зрозуміти, але вона все одно нічого не втямила. Витріщившись на Тенар, пастушка засміялася і відповіла: "Та ж це кози повелителя Оґіона!"

Тенар марно намагалася пояснити свою думку, аж раптом її огорнула смертна неміч, і вона почула, як вигукує пронизливим голосом: "Дурепа, нездара, худоба, недоумкувата дівка!"

Колючка перестала сміятись. Тенар, затуливши рота долонею, взяла дівчину за руку і повела дивитися, як у молочарні дозрівають сири. Вона по черзі показувала то на них, то на Колючку, доки та не кивнула головою і знову не засміялася — тепер уже від радості.

Тенар жестом підкликала до себе Терру, і вони повернулися до будинку, в якому й досі тримався паскудний сморід.

Жінка викинула надвір їхні подорожні торби і взуття. Потім склала у свою торбу чисту білизну, дві старі сукенки Терру і її недошите нове плаття, прихопила також веретена, трохи харчів і череп'яну баклагу з водою. У торбині Терру опинилися кістяний чоловічок і кістяне звірятко, кілька яскравих пір'їн, маленька, плетена з трави рогожа-головоломка, подарована тітонькою Сланню, та мішечок з горіхами та родзинками.

Тенар хотілося сказати: "Піди і полий персикове деревце", але вона не наважувалася, а просто вивела дівчинку надвір і показала, що треба зробити. Терру старанно полила крихітний паросток.

Тоді вони швидко, не розмовляючи, навели лад у будинку.

Тенар поставила глек назад на полицю і побачила на іншому її кінці три Великі Книги, котрі належали Оґіонові.

Арха також побачила їх, але для неї вони нічого не означали — подумаєш, якісь великі шкіряні коробки, набиті папером!

А от Тенар дивилася на них і напружено намагалася вирішити, що ж їй робити і як донести такий тягар. Вона не могла сама впоратися з цим завданням, але мусила. Книги не могли залишатись у будинку, який втратив свою священну недоторканність, куди тепер закралася ненависть. Вони належали Оґіонові. Гедові. Їй, врешті-решт. То було Знання. Навчи її всього! Вона витягла всю вовну й готову пряжу з мішка, який збиралася взяти з собою, і поклала Книги туди, потім зашморгнула мішок шкіряною шворкою. А тоді нарешті сказала:

— Нам треба йти, Терру, — вона сказала це по-карґадськи, але ж і ім'я дівчинки теж було карґадським; воно означало "полум'я". Тож Терру, нічого не питаючи, легко підхопила торбу зі своїм нехитрим скарбом і рушила за Тенар.

У руках у них були їхні подорожні ціпки — ліщинова палиця і вільшаний костур. Оґіонову патерицю вони залишили за дверима, в темному куті, а двері будинку прочинили навстіж, віддавши просмерділу кімнату на поталу свіжим морським вітрам.

* * *

Якесь незбагненне чуття підказувало Тенар, що їм слід триматися подалі від полів і дороги, якою вони прийшли в Ре-Альбі. Тримаючи Терру за руку, жінка рушила навпростець, крутосхилами пасовищ, що тяглися вниз, аж до битого шляху, який веде у Порт-Ґонт. Тенар розуміла, що якщо їх зараз перестріне Ясенець, вона пропала, а ще жінка боялася, що чаклун чигає на неї в засідці при дорозі. Хоч, можливо, що й не при цій.

Коли вони вже десь на милю відійшли від Оґіонового будинку, до Тенар знову повернулася здатність нормально мислити. По-перше, вона

подумки зазначила, що шлях обрала правильно: у пам'яті оживали ґардійські слова, а відтак почали пригадуватись і слова Прамови. Жінка навіть на мить зупинилася, підняла з землі камінець і потримала його в руці, пошепки повторюючи: "тоук ". А тоді сховала його до кишені. Поглянула у небесну височінь, на прудкі табуни хмар, і прошепотіла ще одне слово: "Калесин", і її душа одразу очистилася, думки стали ясними і такими прозорими, як небо над головою.

Вони минули довгий виярок, обабіч якого, серед диких скель, врунилися буйні трави; тут Тенар почувалася трохи непевно. Далі дорога повертала до узбережжя, і просто перед їхніми очима внизу відкрилися темно-сині води затоки. У гавань якраз велично заходив чудовий вітрильник. Минулого разу саме такий корабель налякав і стривожив Тенар, але тепер вона не відчувала страху. Їй, навпаки, навіть захотілося побігти назустріч вітрильникові.

Але побігти вона не могла: поряд важко пленталася втомлена Терру. Втім, тепер вона ходила набагато швидше, як два місяці тому, та й спускатися вниз було значно легше, ніж спинатися вгору по крутій дорозі в Ре-Альбі. Але корабель ніби сам плив їм назустріч. Вочевидь, його гнав уперед чар-вітер — наче величний лебідь, вітрильник перелетів затоку і пристав до берега, перш ніж Тенар і Терру здолали половину свого довгого шляху.

Усі міста, великі та малі, завжди здавалися Тенар трохи дивними. Сама вона досі ніколи не жила в містах. Щоправда, колись їй пощастило побувати у столиці Земномор'я, Хавнорі, а потім вони з Гедом припливли у Порт-Ґонт, але тоді вони не стали затримуватись на міських вулицях, а відразу подалися вгору, на Велику Кручу. Єдиним містом, яке вона більш-менш знала, був Вальмут; там жила її донька. То було сонне, залите сонцем портове містечко, у якому навіть прибуття суденця з Андрадських островів здавалося значною подією, а розмови зазвичай крутилися навколо рибальства і торгівлі в'яленою рибою.

Вони ступили на вулиці Порт-Ґонта, коли сонце ще досить високо стояло над західним краєм моря. Терру за весь цей час жодного разу не поскаржилась, хоч уже понад вісім годин була на ногах. Тенар теж дуже втомилася, до того ж вона зовсім не спала минулої ночі, та й Оґіонові Книги виявилися вельми нелегкою ношею. Десь на півдорозі вона переклала їх у наплечник, а їжу та одяг — у той мішок з-під пряжі, який несла в руках. Відтак іти стало трохи легше, хоча все одно було дуже важко. Тепер вони дибали вздовж околиці, прямуючи до міської брами, де битий шлях, проходячи між двома витесаними з каменю драконами, перетворювався на вулицю. Біля брами на них витріщився вартовий, і Терру притьмом понурила голову, притулившись обпеченою щокою до плеча, а покалічену руку сховала під фартух.

— До кого йдете, пані? — запитав охоронець, поглядаючи на дівчинку.

Тенар не знала, що сказати. Вона не знала, що біля міської брами завжди стоїть варта. Їй нічим було заплатити ні подорожнє мито, ні за нічліг. У цьому місті вона не знала нікого, за винятком хіба що того мага, котрий приходив на похорон Оґіона. Як же його звали? Ні, цього вона теж не пам'ятала. Тому й стояла біля брами, роззявивши рота, достоту як дурноверха Колючка.

— Гаразд, проходьте, — роздратовано сказав стражник і відвернувся.

Тенар хотіла запитати його, як потрапити на південну дорогу, що в'ється серед пагорбів уздовж узбережжя, прямуючи до Вальмута. Однак не наважилася знову привертати до себе увагу стражника, щоб той не прогнав її, як звичайну жебрачку чи відьму, яких йому спільно із кам'яними драконами належало не пускати до міста. Жінка з дитиною швидко пройшли повз драконів — мимохідь Терру підвела голову, щоб поглянути на чудових різьблених велетнів, і рушила слідом за Тенар, дедалі більше дивуючись і ніяковіючи. Високі кам'яні будинки, карети, підводи, візки, худоба, віслюки, базари, крамнички — і люди, люди, цілі

юрми людей... Терру тулилася до руки Тенар, ховаючи обличчя під густим волоссям. Тенар також намагалася триматися якомога ближче до Терру. Вона добре розуміла, що тут їм не місце, тож вони відразу подалися на південь, сподіваючись іти, доки не стемніє — а тепер смеркалося рано, — і заночувати десь у лісі. Тенар зауважила якусь товстуху у пишному білому фартуху, котра саме зачиняла віконниці у своїй крамниці, і вирішила дізнатися в неї, як вийти з міста на південну дорогу. Суворе червоне обличчя крамарки здавалося щирим і людяним, але доки Тенар набиралася відваги для того, щоби почати розмову, Терру нараз щосили вчепилася в її руку і спробувала сховатися у неї за спиною. Підвівши очі, Тенар побачила, що назустріч їм іде той самий молодик у смушковій шапці. Він теж одразу помітив її. І зупинився.

Тенар міцно схопила Терру за руку і потягла її за собою.

— Мерщій! — звеліла вона і рушила просто на того чоловіка. Минувши його, вона ще швидше кинулася вниз, до плеса затоки, що тьмяно виблискувало в променях призахідного сонця, до причалів і кораблів, що виднілися в кінці вулички.

Терру бігла за нею, задихаючись так само, як і тоді, коли її, обгорілу, витягли із полум'я.

Високі щогли повагом хиталися на тлі червоно-жовтавого неба. Той величний корабель зі згорнутими вітрилами стояв біля кам'яного причалу, поряд із пошарпаною галерою.

Тенар озирнулася. Чоловік у смушковій шапці ішов за ними, він був уже зовсім близько. І не поспішав.

Жінка вибігла на причал, але за мить Терру спіткнулася і не змогла йти далі: вона задихалася. Тенар підхопила її на руки, і дівчинка пригорнулася до названої матері, сховавши обличчя у неї на плечі. Проте з такою ношею й сама Тенар насилу трималася на ногах. Вона

ступила ще кілька кроків — і підійшла до дерев'яного містка, перекинутого з корабля на причал.

З палуби на неї поглянув якийсь матрос — простий жилавий парубійко.

— Когось шукаєте, пані? — запитав він.

— Це... це корабель із Хавнору?

— Так, авжеж, зі столиці.

— Пустіть мене на борт!

— Вибачте, але я не можу, — сказав моряк і підбадьорливо підморгнув їй, перевівши погляд на чоловіка у шапці, котрий зупинився поряд із Тенар.

— Чому ти втікаєш від мене? — сказав їй Спритник. — Я не заподію тобі лиха. Я не хочу нікого кривдити. Ти мене просто не розумієш. Адже я й тоді прийшов за допомогою для неї, хіба ні? Мені справді шкода, що так сталось. Я вам допомогти хочу... — Він простягнув руку, так ніби його нестримно тягло до Терру. А Тенар не могла навіть поворухнутися. Але ж вона обіцяла дівчинці, що цей лайдак більше ніколи не доторкнеться до неї! І безпомічно дивилася, як його пальці ковзнули по оголеній дитячій руці.

— Гей, ти, чого тобі від неї треба? — почувся інший голос. Поряд із отим жилавим матросом з'явився другий, зовсім юний. Попервах Тенар навіть здалося, що то її син. Спритник не забарився із відповіддю:

— Та ж вона... дитину в мене вкрала. Племінницю. Адже дівча моє. А ця баба, бач, зачарувала її та й утекла з нею...

Тенар і досі не могла промовити й слова. Вона наче оніміла, наче хтось відібрав у неї мову. Той молодий моряк не був її сином. У нього було тонке суворе обличчя і ясні очі. Дивлячись на нього, вона нарешті змогла прохрипіти:

— Пустіть мене на борт. Благаю!

Молодик подав їй руку. Тенар ухопилася за неї і, похитуючись, зійшла на корабельну палубу.

— А ти зачекай там, — сказав юнак Спритникові і знову обернувся до Тенар: — Ходімо зі мною, пані.

Але ноги вже більше не тримали Тенар. Жінка, як підкошена, впала просто на палубу столичного корабля, кинувши важку торбу з Книгами, але міцно пригортаючи до себе дівчинку.

— Не дайте йому забрати дитину, мій пане! Будь ласка, я благаю вас: не дайте йому забрати її, ні, ні, тільки не це, тільки не це, тільки не це!..

ДЕЛЬФІН

Тенар нізащо не погоджувалася відпустити дівчинку від себе. Адже на борту корабля були самі чоловіки! Збігло чимало часу, перш ніж вона почала розуміти, про що вони говорять і що відбувається навколо. Коли вона збагнула, ким є той юнак, якого вона спершу прийняла за свого сина, то їй здалося, що вона завжди це знала, але не мала можливості осмислити. І взагалі їй було доволі важко міркувати про щось важливе.

Юнак щойно побував у доках і, повернувшись на палубу, розмовляв із сивим чоловіком — вочевидь, капітаном корабля. Потім він поглянув на Тенар, котра зіщулилася між трапом і рубкою, пригортаючи до себе Терру. Дівчинка спала: втома допомогла їй подолати всі страхи. Тенар

підклала малій під голову її торбину і вкрила своїм плащем. Тоді поволі підвелась, і юнак одразу підійшов до неї. Відкинувши за спину коси, жінка подивилася йому просто у вічі і сказала:

— Я — Тенар з Атуану. — Чоловік мовчав. Вона додала: — А ти, мабуть, наш новий Король.

Він був іще дуже юним, молодшим від її сина Іскрика. Йому навряд чи виповнилося двадцять. Але щось у його поставі виказувало зрілого мужа і воїна, а очі дивилися так, наче бачили все, навіть пекельне полум'я.

— Моє ім'я — Лебанен Енладський, пані, — сказав юнак і хотів було вклонитися їй, але Тенар схопила його за руку і зупинила.

— Ти не повинен цього робити переді мною, — сказала вона, — як і я перед тобою!

Він здивовано розсміявся і з цікавістю поглянув на неї.

— Звідки ти знаєш, що я шукав тебе? Отже, ти йшла до мене, коли той чоловік...

— Ні, ні! Я втікала... від нього... від... від розбійників... Я намагалася повернутися додому, оце й усе.

— На Атуан?

— О, ні! До себе, на хутір. Це в Серединному Долі. Тут, на Ґонті. — Тенар і собі засміялась, але то був сміх крізь сльози.

Тепер уже можна було не стримувати себе, і сльози градом покотилися по її обличчі. Вона відпустила руку короля, щоб утерти очі.

— А де це, Серединний Діл? — поцікавився він.

— На південному сході острова, за горами. Поблизу Вальмута.

— Ми відвеземо тебе туди, — сказав Король, радіючи з того, що може їй чимось допомогти.

Тенар усміхнулась і кивнула.

Король повернувся до сивого капітана:

— Келих вина, щось попоїсти, а ще подбай про постіль для дівчинки.

Старий уважно вислухав наказ і кудись вийшов. За мить біля них з'явився уже знайомий Тенар жилавий матрос. Він хотів узяти Терру на руки, але Тенар не дозволила йому навіть доторкнутися до дівчинки.

— Я сама її понесу, — мовила вона тремким, як напнута струна, голосом.

— Там трап, пані. Краще давайте я візьму малу, — сказав матрос, і Тенар зрозуміла, що він добра людина, але все одно не могла дозволити йому торкнутися Терру.

— Дозвольте мені, — сказав юний король і, поглянувши на Тенар, став навколішки, взяв сплячу дівчинку на руки, доніс до ляди і почав обережно спускатися трапом. Тенар ішла за ним.

Він поклав дитину на ліжко в тісній каюті і незграбно, хоч і лагідно, накрив її ковдрою. Тенар не перешкоджала йому.

На кормі, у великій каюті з широким вікном, за яким виднілося огорнуте сутінками море, король запросив Тенар до столу. Сам узяв з

рук юнги тацю, сам налив червоного вина у кришталеві келихи, сам подав їй фрукти та печиво.

Тенар пригубила вино.

— Дуже гарне вино, хоч і не з року Дракона, — зауважила вона.

Він ошелешено поглянув на неї, розгубившись, як хлопчисько.

— Це вино з Енладу, не з Андрадських островів, — сумирно пояснив він.

— Чудове вино, — запевнила його Тенар, ковтнувши з келиха. Тоді взяла печиво. Воно було крихкуватим, не надто солодким, але дуже запашним. Натомість зелений і бурштиново-жовтий виноград, здавалося, аж сочився медом. Живий смак їжі та вина був для неї, наче якір для корабля: він допомагав Тенар знову пристати до берегів цього світу, до берегів її власної свідомості.

— Я дуже злякалася, — почала Тенар свою розповідь. — Але гадаю, це скоро минеться. Вчора... ні, сьогодні, сьогодні вранці... мене прокляв... — вона ледве вимовила це слово і почала затинатися: — П-п-прокляття... я була п-п-проклята... у мене відібрали мову й розум. І тоді ми втекли, але потрапили просто до рук того чоловіка, котрий... — Тенар розпачливо підвела очі на молодого короля, який уважно слухав її. Його похмурий спокійний погляд допоміг їй вимовити те, що вона хотіла сказати:

— Він був одним із тих нелюдів, котрі покалічили дівчинку. Він і її батьки. Вони зґвалтували її, тяжко побили і кинули у вогнище. Бачиш, які жахіття тепер коються, мій пане! Зло не жаліє навіть дітей! І цей лиходій досі переслідує дівчинку, прагне будь-що дістатися до неї. Але... — вона ковтнула вина, щоби перевести подих. — Але тут, на вашому кораблі, ми знайшли спокій.

Вона окинула поглядом різьблений сволок каюти, дубовий стіл, срібну тацю, спокійне обличчя молодого Короля. У нього було м'яке чорняве волосся, чиста засмагла шкіра; його вбрання було простим, але охайним — жодних тобі символів королівської влади, ніяких каблучок, ланцюгів чи медальйонів. "Але виглядає він так, як мав би виглядати Істинний Король", — подумала Тенар.

— Мені прикро, що я відпустив того негідника, — сказав Лебанен. — Але його ще можна буде відшукати. А хто прокляв тебе?

— Один чаклун. — Їй не хотілося вимовляти його імені. Не хотіла навіть згадувати про нього. Прагнула все забути. Щоб ані помсти, ані погоні. Нехай самі розбираються зі своєю ненавистю, аби тільки ніколи їх не бачити...

Лебанен не наполягав, але спитав:

— А у тебе на хуторі безпечно?

— Гадаю, що так. Якби я тоді не так втомилася, не розгубилася... Якби у голові не замакітрилося — адже я навіть думати не могла! — то я б і Спритника не злякалася. Ну що б він міг мені зробити? Та ж скрізь повно людей! Мені не треба було тікати від нього. Проте тоді я відчувала тільки її страх, а більше нічого. Вона ж іще така маленька! Але Терру має подолати свій страх перед ним. І я повинна її цього навчити... — Жінка думала вголос, і за мить упіймала себе на тому, що з її уст злітають карґадські слова. Що за напасть! Король іще чого доброго подумає, що вона збожеволіла і плете нісенітниці. Вона гостро глипнула на Лебанена. Його темні очі дивилися не на неї, а на язичок полум'я за склом лампи, що висіла над столом. Зважаючи на юний вік короля, його обличчя було аж надто сумовитим. Заспокоївшись, вона сказала:

— Ти прибув сюди, щоб знайти його — Архімага Яструба.

— Геда, — поправив він, усміхнувшись. — Ти, і він, і я — ми не приховуємо своїх Істинних імен.

— Ти і я — так. Але Гед відкрив своє Ім'я тільки тобі та мені.

Лебанен кивнув.

— Гедові загрожує небезпека. До нього присікуються різні заздрісники... зловмисники... натомість він тепер не може себе захистити. Ти знаєш про це? — Вона не змогла висловитися відвертіше, але Лебанен сказав:

— Гед говорив мені, що його могутність, його магічна сила вичерпалася у тій мертвій пустелі, коли він урятував і мене, і всіх нас. Але в це так важко повірити! Принаймні я не йняв йому віри...

— Я теж. Але це й справді так. І тому він... — Тенар знову завагалася. — Він хоче побути сам, доки не загояться його рани, — обережно додала вона.

— Ми з ним разом побували у володіннях пітьми, у Потойбіччі, — сказав Лебанен. — Разом умирали, разом пройшли через тамтешні гори. Там є ще один шлях. І він це знав. То гори Скорботи, гори розпачу, гори страждання. А ще у тих горах дуже гостре каміння — рани від нього довго не гояться...

Він поглянув на свої руки, а Тенар пригадала Гедові долоні, зранені та обпечені, скривавлені і судомно зціплені в кулаки...

— Але чому він ховається від мене? — сумно вигукнув молодий король. І тихо додав: — Я так хотів, так сподівався його побачити. Але якщо він сам цього не бажає, то, звичайно, нема про що й говорити. — У цих словах Тенар почула ту саму чемну стриманість і гідність, з якою

говорили королівські посли. Проте її зворушили слова щирого смутку, що вирвалися з уст короля.

— Певна річ, він прийде до тебе. Просто треба трохи зачекати. Адже він зазнав такого тяжкого удару — втратив усе... геть усе... Та коли він говорив про тебе, коли вимовляв твоє ім'я — ох, у такі хвилини я знову бачила Геда таким, яким він був колись! Яким він буде знову... Радісним і гордим!

— Гордим? — здивовано перепитав Лебанен.

— Авжеж! Звичайно, гордим. Кому ж тоді бути гордим, якщо не йому?

— Я завжди вважав його... Він був таким стриманим і терплячим... — Лебанен помовчав і засміявся над власними словами.

— Ну, а тепер йому якраз і бракує терплячості, — сказала Тенар. — Він надто жорстоко ставиться до себе. Але наразі ми нічого не можемо для нього зробити, хіба що не заважати йому йти шляхом, який він обрав — "аби на другому кінці ретязя знайти самого себе". Так тут кажуть, на Ґонті... — Нараз і сама Тенар відчула себе так, ніби ходить навколо кілочка на прив'язі, і така втома навалилася на неї, що їй аж зле стало. — Мабуть, мені вже пора відпочити, — сказала жінка.

Лебанен відразу підвівся.

— Пані Тенар, ти сказала, що втікала від одного ворога й натрапила на іншого; зате я прибув сюди, щоб знайти одного друга, а знайшов двох!

Тенар тихо посміхнулася. "Який приємний юнак!", — подумала вона.

* * *

Коли вона прокинулася, на кораблі вирувало життя: рипіли і стогнали щогли, гупали над головою ноги матросів, лопотіли вітрила. Розбудити Терру було нелегко, і, прокинувшись, вона нічого не могла зрозуміти. Може, її навіть трохи лихоманило, хоча вона завжди була такою гарячою, що Тенар навіть не намагалася визначити, чи дівчинка не хвора. Жінка спробувала розвеселити її, розповівши, що вони пливуть на кораблі, і ця маленька кімнатка, в якій вони спали, належить самому Королю, а судно везе їх додому, на хутір, до тітоньки Жайвірки, і, може, навіть Яструб теж буде там. Але малій усе було байдуже.

На її тендітній, худенькій ручці Тенар помітила червоні сліди чотирьох пальців — наче тавро, наче її зап'ястка торкнулися розжарені кайдани. Але ж Спритник навіть не стискав їй руку, він тільки ледь доторкнувся до неї!

Тенар нахилилася і поцілувала синці на зап'ястку дівчинки.

— Шкода, що я не встигла дошити твою червону сукню, — сказала вона. — Вона би сподобалась Королю. Хоча, як на мене, корабель — не те місце, де люди вбираються у пишні шати. Навіть королі.

Терру мовчки сиділа на ліжку, похнюпивши голову. Тенар розчесала її волосся. Тепер воно нарешті стало густим і шовковистим, темною хвилею спадаючи на обпечену щоку і плече.

— Хочеш їсти, моя пташко? Адже ти вчора навіть не повечеряла. Може, король покличе нас на сніданок? Учора ввечері він частував мене печивом і виноградом.

Терру вперто мовчала.

Коли Тенар сказала, що їм час вийти з каюти, дівчинка не заперечувала. На палубі вона стояла, прихиливши голову до плеча. Її нічого не цікавило: ні білі вітрила, наповнені дужим вранішнім вітром, ні

іскриста вода, ні вкрита лісом гора Ґонт, що спиналася до небес за кормою судна... Дівчинка не підвела очей навіть тоді, коли до неї звернувся Лебанен.

— Терру, — лагідно сказала Тенар, ставши біля неї навколішки, — коли з тобою говорить король, належить відповідати.

Дівчинка мовчала.

Обличчя Лебанена, котрий не зводив з Терру очей, було незворушним. Можливо, під машкарою стриманої ґречності він приховував своє збентеження і відразу. А втім, його темні очі й справді були спокійними. Король лагідно торкнувся дитячої руки і сказав:

— Мабуть, досі тобі не доводилося прокидатись посеред моря?

Терру погодилася поснідати і з'їла трохи фруктів. Коли Тенар запитала у малої, чи не хоче та повернутись в каюту, дівчинка ствердно кивнула. Жінка, згнітивши серце, залишила дівчинку там і повернулася на палубу.

Лебанен стояв на носі корабля поряд із капітаном і незнайомим літнім чоловіком, зодягнутим у сірий плащ мага з острова Роук. Достоту в такий самий плащ — чистий і ретельно випрасуваний — вбрався і Гед, коли вони з ним привезли у Хавнор каблучку Ерет-Акбе. Натомість його старий плащ, брудний і зношений, правив Гедові за єдину ковдру — там, у Гробницях Атуану і в пустельних горах, коли вони разом добиралися до узбережжя. Тенар думала про це, спостерігаючи, як навколо корабля розлітаються клапті піни, а високі скелі зникають далеко за кормою.

Коли корабель, оминувши останні рифи, вийшов у відкрите море і повернув на схід, усі троє чоловіків підійшли до Тенар.

— Шановна Тенар, — почав розмову Лебанен. — Знайомтеся: це Майстер-Вітровод з острова Роук!

Маг вклонився, захоплено дивлячись на неї жвавими розумними очима. "Це такий чоловік, — подумала Тенар, — який тямить, куди вітер дме".

— Отже, тепер нам уже не треба мріяти про те, щоби днина була погожою, адже ви, либонь, про це подбаєте! — люб'язно сказала Тенар.

— У такі дні, як нині, я лише звичайний подорожанин, — відповів маг. — Крім того, якщо стерно в руках такого досвідченого моряка, як капітан Сератен, то хіба на кораблі потрібен вітровод?

"Які ми ввічливі! — подумала Тенар. — Навколо самі лише пані та панове, граційні поклони та витончені лестощі". Вона глипнула на юного короля. Він дивився на неї, стримано посміхаючись.

Вона почувалася приблизно так само, як і тоді, у Хавнорі, коли була ще дівчиськом: неотесана чужинка серед суцільної вишуканості та делікатності. Але тепер Тенар уже не відчувала колишнього священного трепету перед усією цією пишнотою. Вона лише дивувалася з того, що ці чоловіки перетворили все своє життя на довічний танок масок, який легко може опанувати будь-яка жінка.

Їй сказали, що вже сьогодні пополудні корабель пристане до берегів Вальмута. Якщо, звісно, вітер буде попутним...

Вчорашні переживання і втома все ще давалися взнаки, тож Тенар залюбки вмостилася на вкритому пледом дзиґлику і замилувалася морем, чайками і блакитними обрисами гори Ґонт. Коли сонце підбилося вище, Тенар привела на палубу Терру — і небавом дівчинка задрімала на сіннику, простеленому біля ніг названої матері.

Якийсь матрос, дуже смаглявий, беззубий, босий, із твердими, наче камінь, підошвами ніг і потворно кривими гачкуватими пальцями, підійшов до них і щось поклав на палубу перед Терру.

— Це для малої, — хрипко промовив моряк і відразу ж відійшов, одначе потім, уже займаючись своїми справами, він раз у раз крадькома позирав у їхній бік, аби переконатися, що дівчинці сподобався його гостинець. Але Терру не захотіла навіть доторкнутися до маленького пакуночка. Тож Тенар довелося самій розгорнути подарунок. Всередині була крихітна, завбільшки з палець, фігурка дельфіна, вирізьблена з кістки.

— Він може жити разом з іншими твоїми іграшками, — сказала Тенар.

Почувши це, Терру наче ожила і, діставши свою плетену торбинку, сховала у ній дельфіна. Але подякувати сором'язливому дарувальнику довелося піти Тенар. Терру не хотіла ні дивитися на нього, ні говорити з ним. За якийсь час дівчинка знову попросилася в каюту, і Тенар залишила малу там у товаристві вирізьблених з кості чоловічка, тваринки та дельфіна.

"Як легко, — гнівно думала жінка, — як просто було Спритникові відібрати у дівчинки сонячне світло, і цей корабель, і молодого короля, і навіть її дитинство... І як же важко повернути все це їй назад! Я майже рік намагалася повернути їй цю радість, а він єдиним дотиком знову все зруйнував. Навіщо? Невже це приносить йому втіху? Невже він пишається тим, що його сила породжує спустошення?"

Тенар підійшла до Короля та Майстра-Вітровода, котрі стояли біля борту. Сонце вже помітно хилилося до заходу, і корабель мчав крізь осяйне марево хвиль. Нараз Тенар чомусь пригадала отой свій сон, у якому вона разом із драконами літала під хмарами.

— Шановна Тенар, — сказав король, — я не передаватиму жодного послання для нашого спільного друга. Мені здається, що це було би зазіханням на його свободу і водночас могло б обтяжити тебе. Однак я не хочу ні першого, ні другого. За два тижні відбудеться моя коронація. Якби корону над моєю головою тримав Гед, то моє правління почалося би так, як того прагне моя душа. Але так чи інакше, це саме він звів мене на трон. Саме він зробив мене королем. І я цього ніколи не забуду.

— Я знаю, що не забудеш, — лагідно відповіла Тенар. Король був украй зосередженим і серйозним, але разом з тим — надзвичайно вразливим у своїй щирості та чистоті помислів. Вона приймала його всім своїм єством, а тому й промовила: — Я залюбки передам твоє послання. Мені це зовсім не важко. А от чи захоче він вислухати — це вже від нього залежатиме!

Майстер-Вітровод усміхнувся.

— Авжеж, — сказав він. — Все завжди залежало від нього самого.

— А ви давно його знаєте?

— Я знаю його довше, ніж ти. Колись я був його вчителем, — промовив маг. — Адже він прибув на Роук іще зовсім хлопчиськом і приніс листа від Оґіона, котрий писав про неабияку силу, якою володіє той пастушок. І коли я вперше вирушив із Гедом у човні, щоб навчити його розмовляти з вітрами, то він, уяви собі, здійняв водяний смерч. І тоді я зрозумів, що всіх нас чекає: хлопчина або втопиться ще до того, як йому виповниться шістнадцять, або ж стане Архімагом перш ніж досягне сорокаріччя... А може, мені просто здається тепер, що тоді я так думав...

— А він і досі залишається Архімагом Земномор'я? — запитала Тенар і за мить подумала, що це питання — геть недоречне.

Але зрештою, після доволі тривалої паузи, маг відповів:

— Зараз на Роуку немає Архімага. — Він намагався говорити дуже обережно, зважуючи кожне слово.

Тенар не наважилася уточнити, що він має на увазі.

— Як на мене, — сказав Король, — той, хто віднайшов Руну Миру, може бути членом будь-якої ради у Земномор'ї. А хіба ти, мій пане, так не гадаєш?

— Авжеж, — після очевидної боротьби із самим собою промовив маг. Король чекав, що він скаже далі, але Вітровод мовчав. Тоді Лебанен окинув поглядом мерехтливі морські хвилі і заговорив так, ніби розповідав казку:

— Коли ми з Гедом верхи на драконі повернулися на Роук з крайнього заходу... — Він помовчав, натомість у душі Тенар знову відлунням дзвону пролунало ім'я: "Калесин". — Дракон залишив мене на острові, натомість Геда поніс далі. І тоді Майстер-Воротар сказав: "Він зробив усе, що мав зробити. І тепер повертається додому". А ще раніше, на березі Селідору, Гед покинув свою чарівну патерицю, пояснивши мені, що в нього більше не залишилося магічної сили. Ну, а потім Майстри острова Роук зібралися на раду, щоб обрати нового Архімага.

На це зібрання вони запросили і мене, аби я, як майбутній король, зміг долучитися до їхньої премудрості. А втім, Майстри дозволили мені приєднатися до їхнього кола, мабуть, ще й тому, що потрібно було зайняти місце одного з них — місце Торіона, Майстра-Приворотника. Його мистецтво обернулося проти нього самого — він постраждав від того вселенського зла, яке врешті-решт знайшов і переміг мій повелитель Яструб. Коли ми були в Потойбіччі, я бачив там Майстра Торіона. Гед поговорив із ним і розповів, як повернутися назад, до

життя. Але, здається, Торіон не послухався його поради. І не повернувся з тієї пустелі...

Лебанен говорив, не відриваючи погляду від моря. Трохи помовчавши, він продовжив свою розповідь.

— Таким чином, я доповнив число "дев'ять", необхідне для того, щоб обрати нового Архімага. Великі маги з острова Роук — дуже мудрі люди, — сказав він, поглянувши на Тенар. — Вони не лише чудово знаються на своєму ремеслі, а й володіють багатим життєвим досвідом. Усі вони дуже різні, але використовують свої відмінності лише для того, щоби спільне рішення було більш зваженим, багатогранним. Одначе цього разу...

— Річ у тім, — втрутився Майстер-Вітровод, зауваживши, що Лебанен, вочевидь, не хоче кинути бодай найменшу тінь на Роукських Майстрів, — що цього разу ми були настільки різними, що взагалі не могли ухвалили жодного рішення. Ми просто не змогли дійти згоди. Можливо, через те, що Архімаг не був мертвим — він лише втратив свою магічну силу... Але він і досі залишався Повелителем Драконів... Крім того, і Майстер-Перетворець ще не зовсім оговтався від власних чар, які замалим його не погубили. Він усе ще вірив, що Приворотник зможе здолати смерть і повернутися з потойбічного світу, і благав нас зачекати... А Майстер-Формотворець і взагалі не хотів нічого говорити. Він карґадець, пані, як і ти. Тобі це відомо? Формотворець прибув до нас із Кареґо-Ату. — Проникливі очі Майстра-Вітровода стежили за Тенар: як вона сприйме цю новину? — Одне слово, в нашій Дев'ятці не все було гаразд і ми від цього потерпали. Коли Воротар запитав, які імена ми могли б назвати, — не було названо жодного. Кожен з нас лише позирав на сусіда...

— Я дивився в землю, — вставив Лебанен.

— Але, врешті-решт, усі присутні зосередили свої погляди на тому, хто знає найбільше імен — на Майстрові-Істинномовцю. Натомість він не зводив очей з Формотворця, який так і не зронив жодного слова і сидів собі серед своїх чарівних дерев, як пень. Ти ж, мабуть, знаєш, що такі зібрання завжди відбуваються у Примарному саду, серед велетенських дерев, коріння яких сягає глибше, ніж коріння островів Земномор'я. Був уже пізній вечір. Все навколо огортала густа пітьма. Небо здавалося геть чорним, беззоряним. Відтак раптом Формотворець підвівся і заговорив — але своєю рідною мовою, а не ґардійською і не Мовою Створення. Мало хто з нас розумів мову карґів, і ми розгубилися. Але Назвотворець усе нам пояснив. Виявляється, Формотворець сказав: "Це одна жінка з Ґонту".

Вітровод замовк. На Тенар він більше не дивився.

— І все? — запитала після паузи Тенар.

— Більше жодного слова. Коли ми попросили його уточнити, що саме він має на гадці, Формотворець лише здивовано витріщався на нас, але нічого не міг відповісти: він був цілком у полоні свого видіння — розумієш, він чудово уявляв собі чисту форму предмета і шлях до нього, але майже нічого не міг описати словами, конкретними поняттями. І про те, що означає його пророцтво, він знав не більше, ніж будь-хто інший. Оце й усе, чого ми тоді домоглися.

Усі Наставники з острова Роук були ще й природженими вчителями, а Вітровод до того ж був дуже добрим учителем і нічого не міг з собою вдіяти: він і зараз намагався розповідати про все вкрай зрозуміло та просто. Можливо, навіть занадто просто. Він замовк, обережно поглянув на Тенар і відвернувся.

— Отож, як зволите бачити, все вказувало на те, що нам доведеться плисти на Ґонт. Але кого нам слід було тут шукати? "Одна жінка" — надто вже приблизний опис! Вочевидь, ця жінка має повести нас за

собою, якимось чином вказати нам шлях до нашого Архімага. Тож відразу, шановна Тенар, як ти, мабуть, уже й сама здогадалася, ми згадали про тебе — бо ж про яку ще жінку з острова Ґонт ми могли знати? Слава твоя затьмарює славу цього острівця. Хтось із Майстрів сказав: "Вона приведе нас до Оґіона". Та всі ми знали, що багато років тому Оґіон відмовився стати Архімагом і, певна річ, відмовився б і зараз, коли став старим і немічним. Відтак одразу виникло інше припущення: "Вона приведе нас до Яструба!" І тоді ми вже остаточно заплуталися...

— Авжеж, — підтвердив Лебанен. — До того ж зненацька в Примарному саду почався справжнісінький дощ. — Він усміхнувся. — Бо я вже думав, що більше ніколи не почую стукоту дощових крапель по листю, і так зрадів!..

— Дев'ять чоловік промокли до рубця, — сказав Вітровод, — але один із них почувався від того щасливим.

Тенар засміялася: їй таки подобався цей старий маг!

— Ну що ж, принаймні тепер ви знаєте, що ваша "одна жінка з Ґонту" — не я, тому що до Яструба я вас не поведу.

— І я теж так думав, пані! — цілком щиро вигукнув маг. — Адже якби у видіннях Формотворця йшлося про тебе, то він би неодмінно назвав твоє Істинне ім'я. У світі надзвичайно мало людей, які відкрито називаються своїми Істинними іменами! І все ж Рада Мудреців уповноважила мене запитати у тебе, чи не знаєш ти якоїсь іншої жінки на цьому острові, схожої на ту, котру ми шукаємо. Може, то сестра чи матір наділеного чарівною силою чоловіка, а, може, його наставниця — адже навіть серед простих ворожок трапляються по-своєму дуже і дуже мудрі. Можливо, Оґіон знав таку жінку? Кажуть, що він знав на цьому острові кожну людину, хоча й жив одинаком і любив мандрувати дикими краями. Як прикро, що Оґіон помер! Він би зміг нам допомогти!

Тенар одразу згадала ту жінку-рибалку з Кемая, про яку їй розповідав Оґіон. Але ж вона була старою ще багато років тому. Тож тепер її вже, либонь, нема серед живих. Хоча дракони начебто живуть дуже довго...

— Ні, я не знаю жодної такої жінки, — відповіла вона зрештою після тривалої паузи. А за мить додала: — Тож тепер у Земномор'ї немає Архімага. Зате є Король.

— Так. І саме на нього ми покладаємо всі наші надії і сподівання, — щиро відповів маг.

Король, котрий прислухався до їхньої розмови, посміхнувся.

— За останні роки, — нерішуче почала Тенар, — сталося багато лиха і біди. Моя... мою дівчинку... таке стало траплятися надто часто. І ще я чула, як чаклуни та ворожки нарікали на лихоліття і скаржилися на занепад магії.

— Це все через того лиходія, прозваного Кобом, — якого Архімаг переміг у Потойбіччі. Нам ще багато-багато років доведеться відновлювати наше мистецтво і гоїти наші рани, — рішуче промовив Вітровод.

— А раптом доведеться не лише відновлювати та гоїти? — задумливо промовила Тенар. — Хоча це, звісно, також потрібно... Але я хотіла б знати ось що: чи не міг би ще один такий Коб знову здобути силу, незважаючи на те, що світ уже почав змінюватися?.. Адже завдяки цим змінам у Земномор'ї знову є справжній Король — і, можливо, що тепер нам потрібніший саме Король, а не Архімаг?

Вітровод поглянув на неї так, наче десь на видноколі побачив грозову хмару. Але за мить усміхнувся і сказав:

— Не бійтеся, пані! Острів Роук і мистецтво Високої Магії ніколи не загинуть. Наші скарби охороняються дуже добре!

— Скажи це Калесинові, — роздратовано буркнула Тенар. Їй починала набридати мимовільна зневага чаклуна. Авжеж, він просто-таки остовпів, почувши ім'я старого дракона. Але її він навіть і тепер почути не зумів! Та хіба це йому до снаги — адже цей старий маг востаннє слухав жінку, либонь, ще тоді, коли мати співала йому колискову.

— А й справді! — вигукнув Лебанен, — Адже Калесин прилетів на Роук, хоча цей острів, як відомо, недосяжний для драконів. І Гед з його чарами тут ні при чому, бо магічна сила на той час уже покинула його... До того ж, Майстре-Вітроводе, я не вважаю, що пані Тенар боїться за себе.

Маг відчайдушно спробував загладити образу, якої він завдав Тенар:

— Пробачте мені, пані, що я розмовляв із вами, як зі звичайною жінкою.

Тенар ледве стримала сміх. А вголос байдужно промовила:

— У моїх побоюваннях немає нічого незвичайного...

Зненацька з верхівки щогли почувся чистий, приємний голос юнги:

— Місто просто перед нами!

А за хвилину вже й з палуби можна було роздивитись ряди сірих дахів, струмені блакитного диму і віконні шиби, у яких відбивалося призахідне сонце. А зовсім поряд, над синіми водами затоки, височіли доки і пірси Вальмута.

— Причалювати чи, може, ви хочете скористатися чарами? — запитав капітан, і Майстер-Вітровод відповів:

— Причалюй сам, капітане. Неохота морочитися з отим плавучим мотлохом! — і маг показав на кількадесят рибальських човнів, які сновигали навколо. Королівський корабель, мов лебідь серед каченят, обережно увійшов у гавань, і з суденець, повз які він пропливав, люди вітали їх радісними вигуками.

Тенар зауважила, що біля причалів нема жодного великого корабля.

— У мене син — моряк, — пояснила юна Лебаненові. — Я думала, що його корабель, може, теж десь тут...

— А як називається його судно?

— Він був третім помічником капітана на "Ескельській чайці", але то було вже понад два роки тому. Тепер, мабуть, на іншому судні плаває. Він у нас непосидючий... — Тенар усміхнулась. — Коли я вперше тебе побачила, то подумала, що то він. Але ви з ним зовсім не схожі, хіба що високі обидва, стрункі та молоді. Просто я тоді дуже злякалася... Нічого особливого, звісно...

Старий маг тим часом піднявся на капітанський місток, тож вони із Лебаненом залишились удвох.

— Надто вже багато страхів, у яких немає нічого незвичайного, — сказав король.

Це була остання нагода поговорити з ним віч-на-віч, і слова злітали з її вуст квапливо і невпевнено:

— Я хотіла сказати... А втім, це безглуздя... але хіба не може бути так, що на Ґонті є така жінка? Не знаю, хто вона, уявлення не маю, але,

можливо, що вона вже десь є або ще буде, ота жінка... Хіба не може такого бути?

Лебанен слухав. Він не був глухим до її слів — тільки зосереджено хмурився, наче намагаючись зрозуміти чужу мову. І відповів ледь чутно:

— Це можливо.

— Звідки ви? — гукнула до них якась жінка, що пропливала поруч у крихітному човнику, і юнга згори дзвінко прокричав у відповідь:

— Зі столиці, від Короля!

— Як називається цей корабель? — поцікавилася Тенар. — Мій син неодмінно спитає, на якому кораблі я прибула сюди.

— "Дельфін", — відповів Лебанен, усміхаючись.

— Треба привести дівчинку, — сказала Тенар.

— А як ви дістанетеся додому?

— Пішки. Звідси лише кілька годин ходу. Це там, у горах... — Вона повела рукою уздовж міста, туди, де між двома гірськими хребтами широко стелився залитий сонцем Серединний Діл. — Село стоїть на березі річки, а моя садиба розташована за півмилі від нього. Це один із найчарівніших куточків твого королівства.

— Але чи будете ви там у безпеці?

— Так, авжеж. Сьогодні я переночую у Вальмуті — тут живе моя донька. А в нашому селі на кожного можна покластися. Тож я не залишуся на самоті.

На мить їхні погляди зустрілися, але ніхто так і не промовив уголос того імені, про яке вони обоє подумали.

— Вони знову припливуть сюди з Роуку? — запитала Тенар. — Шукатимуть "одну жінку з Ґонту"... або ж його самого?

— Його не шукатимуть. Я забороню їм це, навіть якщо вони замислять щось подібне, — сказав Лебанен. — Ну, а нового Архімага чи оту жінку, яку бачив у своїх видіннях Формотворець, вони, звісно, шукатимуть і, можливо, ще не раз навідаються сюди. А може, й просто до тебе прибудуть.

— Що ж, радо вітатиму їх у Дубівцях, — відповіла Тенар. — Хоч я зраділа б іще більше, якби до нашої садиби навідався ти сам.

— Я спробую припливти, щойно матиму змогу, — сказав Лебанен, спохмурнівши, і замислено додав: — І якщо матиму змогу.

ВДОМА

Щойно Вальмутом рознеслася звістка про те, що на борту прибулого хавнорського корабля присутній сам король — новий, юний Король Земномор'я, про якого співали нові пісні, як майже весь міський люд висипав на пристань, аби побачити його на власні очі. Нових пісень у Вальмуті ще не співали, зате добре пам'ятали старі, і старий Релі походжав по пристані з арфою, наспівуючи куплети з "Моредових подвигів", бо ж ким як не нащадком Мореда міг бути Король Земномор'я. Невдовзі на корабельну палубу вийшов і сам король — юний, високий, вродливий, як і мав виглядати король, а разом з ним вийшли маг з Роуку, якась жінка та маленька дівчинка. Останні дві у поношених плащах виглядали заледве краще за старців, але король поводився з ними так, немовби то були королева та принцеса, тож як знати, може, то й справді були вони.

— Це, напевне, його мати, — припустила Скороніжка, щосили видивляючись поверх людських голів, аж тут її подружка Яблунька міцно стиснула її за руку і дивно, неначе намагалась закричати пошепки, сказала:

— Та... та це ж мама!

— Чия мама? — здивувалася Скороніжка, і Яблунька відказала:

— Моя. А це — Терру.

Але вона не стала кидатись до корабля крізь натовп, навіть коли на берег зійшов капітанів помічник, щоби запросити старого Релі пограти на їхньому кораблі. Яблунька стояла разом з іншими й чекала. Вона дивилась, як вальмутські вельможі честять короля, чула, як співає для нього Релі. Яблунька бачила, як він прощається з гостями, бо корабель нібито знову мав рушати в путь ще до настання темряви і плисти далі до свого Хавнору. Останніми на берег спустились Тенар і Терру. Король обійнявся з кожною з них на прощання, притискаючись щокою до щоки, а обіймаючи Терру, навіть припав на коліно.

— Ах! — зітхнув натовп на пристані.

Уже сідало сонце в золотому мареві, пускаючи по водяній гладіні бухти довгу золоту доріжку, коли нарешті жінка з дівчинкою зійшли по трапу на сушу. Тенар несла важенну сумку і мішок, а Терру втупила прикрите волоссям обличчя у землю. Трап утягнули на палубу, по снастях застрибали матроси, закричали помічники капітана, і корабель "Дельфін" відчалив від пристані, пускаючись далі своєю дорогою. І тільки тоді Яблунька проштовхалася до матері.

— Привіт, мамо, — привіталась вона.

— Привіт, доню, — відповіла Тенар.

Вони поцілувались, а потім Яблунька взяла Терру на руки.

— О, як ти виросла! — здивувалась вона. — Удвоє більша, ніж була. Ну все, ходімо, ходімо до мене.

Того вечора, в затишному домі свого чоловіка-купця, у присутності матері Яблунька почувалася трохи ніяково. Не раз ловила Тенар на собі її замислений, дещо недовірливий погляд.

— Знаєш, мамо, досі для мене це все було порожнім звуком, — сказала вона Тенар уже перед дверима спальні. — Все — і Руна Миру, і та Каблучка, яку ти повернула в Хавнор. Як ніби ще одна пісня. Так ніби діялось тисячу років тому! Але ж це справді була ти, так?

— То було дівчисько з Атуану, — відказала Тенар, — яке жило тисячу років тому. А ще мені здається, що я просто зараз заснула би на тисячу років.

— Ну що ж, тоді добраніч, — сказала розвертаючись з лампою в руці Яблунька. — А ще з Королем цілувалася...

— Та ну тебе! — відмахнулась Тенар.

* * *

Тенар погодилася провести кілька днів у домі Яблуньки та її чоловіка, але не більше: треба ж було й до садиби коли-небудь дістатись. І ось уже Яблунька йшла разом з нею і Терру понад спокійною сріблястою Кахедою. Літо повертало на осінь. Сонце ще пригрівало по-літньому, але вітер уже був по-осінньому прохолодний. Листя на деревах висохло і помертвіло, одні поля вже були порожні, інші — поступово порожніли.

Яблунька нахвалитись не могла тим, як змінилася на краще Терру і яка впевнена була її хода.

— Бачила б ти її в Ре-Альбі, — сказала Тенар, — до того, як... — і осіклась, не бажаючи хвилювати дочку пережитим.

— І що таке там сталось? — поцікавилась Яблунька, і стільки в її голосі було рішучості дізнатися, що ж там усе-таки сталось, що Тенар здалась і тихо відказала: — Один із тих.

Терру йшла трохи попереду, довгонога через куценьке платтячко, і видивлялась ожину в траві обіч стежки.

— Її батько? — запитала Яблунька, крижаніючи від самої думки про нього.

— Жайвірка казала, що того, хто їй нібито за батька, звати Хек. А цей молодший. Той самий жевжик, що приходив до Жайвірки просити для Терру допомоги. Його звати Спритник. Він вештався... по Ре-Альбі. А потім лиха доля звела нас із ним у Порт-Ґонті. Дякувати королю, він за нас заступився. Тож я тепер тут, він — там, і все вже позаду.

— Але Терру це добряче налякало, — промовила Яблунька, трохи нахмурившись.

Тенар кивнула.

— Гаразд, а як вас занесло у Порт-Ґонт?

— О, розумієш, цей Спритник працював у чоловіка... у чаклуна при домі посадника Ре-Альбі, і той незлюбив мене... — Вона хотіла пригадати повсякденне ім'я чаклуна — і не змогла. Усе, що їй спадало на думку, — це слово "туахо", карґадська назва одного дерева, але що то було за дерево, вона не могла пригадати.

— Ну і..?

— Ну, я й подумала, що краще було би податися додому.

— А за що так незлюбив тебе той чаклун?

— Основна моя провина в тому, що я — жінка.

— Ба! — вигукнула Яблунька. — Шкоринка засохлого сиру.

— Ну, тут сир якраз молодий.

— Тим гірше. Знаєш, ніхто з моїх вальмутських знайомих не бачив тут цих батьків, якщо їх можна так назвати. Та я не буду в захваті, якщо виявиться, що вони й далі тиняються десь тут, а ти сидітимеш у садибі сама.

— Нічого не скажеш, дуже приємно, коли дочка починає опікуватись тобою і тримається так, неначе це ти її дочка, а не вона — твоя! Нічого зі мною не станеться! — вже дратуючись, відказала Тенар.

— Могла б хоч собаку завести.

— Я вже думала. Може, в когось у селі і знайдеться цуценя. Коли будемо там, я поспитаю у Жайвірки.

— Мамо, не цуценя. Собаку!

— Нехай собаку, але молодого, щоб Терру могла з ним гратись, — не здавалася Тенар.

— Так, гарненьке цуценятко, яке б не побоялося підбігти до волоцюги і облизнути його, — відказала, не стишуючи ходи, пишна, сіроока Яблунька, і засміялася до матері.

Ополудні вони вже були в селі. Жайвірка несказанно зраділа з появи Тенар і Терру, мало на задушила їх в обіймах, і, націлувавшись із ними досхочу, весь час про щось розпитуючи, потягнула до столу. Зібрався невеличкий гуртик: Жайвірчин чоловік, мовчазний селянин, ще кілька односельців, які вітали Тенар з прибуттям. У Тенар підіймалась радість повернення додому.

А потім Жайвірка і двійко її найменших дітей — хлопчик і дівчинка — проводжали їх до садиби. Терру вони знали ще від того дня, коли Жайвірка принесла її додому, і, звичайно, їм було не звикати до дівчинки, проте після двомісячної розлуки вони якийсь час трималися трохи боязко. І з ними, і навіть із Жайвіркою Терру замикалась і ставала такою ж байдужою, як і в лихі старі часи.

— Терру дуже втомилася. Але вона відпочине, і все буде добре, — казала Тенар Жайвірці, проте Яблунька була б не Яблунька, якби дозволила відбутися так просто.

— Там об'явився один з тих бузувірів і до смерті перелякав і дівчинку, і маму, — втрутилась вона. І, слово за словом, дочка й подружка вивудили з неї всю розповідь про той день, коли Тенар відчинила холодний, задушливий і закурений дім, навела в ньому лад, провітрила постіль, і про те, як скрушно хитала головою над порослою цибулею серед вбогої провізії у прикомірку, і ставила величезний котел супу на сніданок. Тенар розповіла геть усе, що можна було зрозуміти. І тільки про те, що зробив з нею чаклун, вона, здавалось, ані слова не могла сказати.

— Закляття, — непевно сказала Тенар. А може, це він і пустив по її сліду Спритника. Та коли мова зайшла про короля, слова посипалися,

мов горох. — А потім ми побачили його — Короля! Різкий, як лезо меча. Спритник як його побачив, то аж зморщився, а там і вшився скоренько. А ще спочатку він видався мені Іскриком! Чесне слово, видався... на якусь тільки мить... він стояв так близько до мене...

— Ну, — відказала Яблунька, — це нічого, бо Скороніжка й собі подумала, що ти — мати Короля. Коли ми були на пристані й дивилися на тебе, а ти пливла, вся така пречудова... Знаєш, тітонько Жайвірка, вона цілувала Короля. Самого Короля — ось так. Я думала, що після нього вона поцілує мага. Аж ні.

— Мені б і в голові такого не було. Що за маг такий? — озвалась Жайвірка, риючись у посудній шафі. — Ґоє, а де твій козуб з борошном?

— У тебе під рукою. Маг з Роуку мандрує в пошуках нового Архімага.

— Тут?

— А чому б і ні? — озвалась Яблунька. — Останній Архімаг був з Ґонту, чи не так? Та щось недовго вони шукали. Як спекались мами, так відразу й попливли на свій Хавнор.

— Достоту як ти кажеш.

— Маг казав, що вони шукають жінку, — пояснила їм Тенар. — Жінку з Ґонту. Та щось не дуже він радів з того.

— Чаклун шукав жінку? Оце так. Це справді щось нове, — здивувалася Жайвірка. — Ти ба, я думала, в тебе тут вже повно довгоносиків, але їй нічого не бракує, я спечу з неї прісну паляницю, а може, й дві, добре? Де тут олія?

— Треба принести з пивниці. О, Кисличка! Ось де ти! Як поживаєш? А Ясновод як? Як ваші справи? Продали баранчиків?

Так удев'ятьох вони і всілися вечеряти. Сидячи в кухні з кам'яною долівкою, відчуваючи лагідне вечірнє жовте світло, Терру почала потроху підводити голову і навіть кілька разів заговорила до дітей. Проте ще досі в ній відчувалась якась боязкість, і коли надворі почало темніти, вона так вибрала собі місце, щоб бачити вікно своїм єдиним зрячим оком.

Засутеніло, Жайвірка з дітьми подалися додому. Яблунька заспівала Терру колискову, і тільки тоді, миючи з Кисличкою посуд, Тенар наважилася запитати її про Геда. У присутності Жайвірки і Яблуньки їй чомусь не хотілося говорити про Архімага. Надто багато довелося би пояснювати. Тенар жодним словом не обмовилась про те, що Гед був у Ре-Альбі, та й Ре-Альбі вона навіть згадувати не хотіла. Варто було бодай згадати про село, і їй думки бралися поволокою.

— Минулого місяця від мене приходив чоловік — допомогти з роботами?

— О, я геть чисто забула! — вигукнула Кисличка. — Яструб, ти хочеш сказати? Отой, що має шрами на обличчі?

— Так, — кивнула Тенар. — Яструб.

— О, так, ти знайдеш його на Кипучих Джерелах, вище від Ліссу, він там з вівцями, здається, то вівці Дрібнозуба. Він пішов туди і розказав, як ти послала його, а тут і я з Ясноводом за вівцями могли приглянути, тож ні на ніготь тут роботи для нього не було. Я била масло, а старі Сутяга і Чиж мені допомагали, і я вже весь свій розум продумала, аж тут — він. Ясновод каже мені: "Піди спитайся Дрібнозубового підручного, ну, знаєш, це той наглядач у господаря Дрібнозуба, там, при Кахеданані, чи не потрібні їм пастухи для гірських пасовищ". Яструб так і зробив, пішов і найнявся. Тож, певна річ, назад зі стадами він прийде глибокою осінню. Яструб там, на Довгій горі, вище за Ліссу, на високогірних пасовищах. Я думала, може, його хочуть поставити до кіз. Балакучий нівроку. Вівці чи

кози, я вже й не пам'ятаю, до кого. Сподіваюся, Ґоє, тебе це не злякає, що ми не залишили його тут, бо по правді, тут ані крихти роботи для нього не було, та ще я з Ясноводом, а потім і Сутяга з Шипучкою зайнялися льоном. А він казав, що був колись козопасом у себе на батьківщині, десь ген там за горою, в якійсь місцині, він казав, біля Армута, а от овець, казав, ніколи в житті не пас. То, може, там, нагорі, йому і знайшли якихось кіз.

— Може, — погодилась Тенар. У ній боролися полегша і розчарування. Вона хотіла знати, що з ним усе гаразд, що він живий-здоровий, та водночас і праглося, щоб він був тут.

Зрештою, казала вона собі, досить і просто бути вдома, і може, на краще, що його зараз немає, що всі прикрощі, мрії, чари і жахіття Ре-Альбі залишилися позаду, що нічого не нагадує про них. Вона була тут, у своєму домі, з його кам'яною долівкою та стінами, з маленькими шибками у вікнах. В кімнатах було тихо і затишно, а надворі над чорними дубами світилися зірки. Тієї ночі вона не могла заснути. Дочка спала поруч, в дитячій кімнаті, з Терру, а Тенар лежала на своєму ліжку, на ліжку свого чоловіка — сама-самісінька.

Вона заснула аж під ранок. А прокинувшись вранці, не пам'ятала своїх снів.

* * *

Кілька днів, проведених у садибі, розвіяли всі її спогади про літо на Великій Кручі. Це все було давно, наче у минулому житті. Всупереч запевнянням Кислички про те, що роботи в господарстві — раз, два, та й по всьому, вона знайшла чимало справ для своїх рук: усе, з чим не впоралися за літо, все, що слід було зробити за жнива в полі, в маслоробні. Тенар працювала від зорі до зорі, а коли випадала вільна хвилинка, пряла або шила для Терру. Червона сукня нарешті була

закінчена, і до неї — два фартушки: білий — святковий, а помаранчево-коричневий — на щодень.

— Тепер ти справжнісінька красуня! — похвалила Тенар, щойно Терру приміряла сукню.

Дівчинка відвернулася.

— Ти просто дивовижна, — сказала Тенар, змінюючи інтонацію. — Послухай-но, Терру. Підійди сюди. У тебе є шрами, огидні шрами, але вони огидні тому, що тобі було заподіяне страшенне зло. Люди бачать шрами. Але ж вони бачать і тебе, а ти і шрами — це не одне й те ж. Ти — Терру, і ти просто дивовижна. Ти — Терру, яка вміє — і вміє чудово — працювати, ходити, бігати, танцювати. Ти — дівчинка в червоній сукні.

Терру слухала, та гладенький, необпечений бік її обличчя виказував почуттів не більше, ніж його зашкарубла, укрита шрамами частина.

Дівчинка поглянула на руки Тенар, доторкнулася до них своїми крихітними пальчиками.

— Ця сукня гарна, — мовила вона слабеньким хрипким голосом.

Потім, коли Тенар залишилася сама і прибирала шматки червоної тканини, в очах їй пекло від сліз. Її терзали докори сумління. Вона правильно вчинила, пошивши сукню і сказавши дівчинці правду. Але цього було замало. Чогось ще бракувало, відчувалась якась пустка, вирва, порожнеча, якої не могли заповнили ані правильні вчинки, ані сказана правда. Любов, її любов до Терру, а Терру — до неї, перекинула міст над цією прірвою, міст, сплетений з тоненького павутиння, але вона не змогла затулити усієї глибокої і жахної порожні. І дівчинка відчувала це краще за неї.

Настав день осіннього рівнодення. Перший бронзовий наліт з'явився на дубовому листі. Тенар шкребла глечики для вершків у маслоробні, широко відчинивши вікна і двері назустріч ранній осені, і думала, що сьогодні у Хавнорі коронують її юного Короля. Вона уявляла, як придворні дами та вельможі дефілюватимуть[4] у блакитних, зелених і червоних шатах, а Король — весь у білому. Він підніметься сходами Вежі, отими сходами, якими підіймались колись вона і Гед. На голову йому надінуть корону Мореда. Заграють сурми, і він посяде на троні, який ніхто не займав стільки років, і окине своє королівство чорними очима, які вже знали, що таке біль, знали, що таке страх.

"Бідний хлопчику! — подумала Тенар. — Царюй щасливо, володарюй довго. — І згадала: — А це ж Гед мав надіти корону йому на голову. Він повинен бути там".

Проте Гед пас овець в якогось багатія, а може, й кіз на високогірних пасовиськах. Стояла приємна, суха золота осінь, і стада залишатимуться там, поки не вершинах не випаде сніг.

Дійшовши до села, Тенар попрямувала до хатинки Плющихи, котра знаходилась наприкінці Мірошницького провулку. Після знайомства в Ре-Альбі зі Сланню їй захотілось поближче зійтися і з Плющихою, аби подолати її підозріливість і ревнивість. Навіть у товаристві Жайвірки Тенар відчувала, як бракує їй Слані. Вона почерпнула чимало знань у старої ворожки, полюбила її, а та змогла дати і їй, і Терру те, що їм було потрібно. Тепер Тенар сподівалась заповнити цю втрату. Проте Плющиха, значно охайніша та надійніша за Слань, і гадки не мала набиватися в подружки до Тенар. А на її дружні закиди реагувала зі зневагою, якої, на думку Тенар, вони й заслуговували. Не кажучи цього прямо, відьма і так, і сяк давала їй зрозуміти: "У тебе своя дорога, у мене — своя". І Тенар мусила приймати це, а надалі при зустрічах з Плющихою користала кожнісіньку нагоду підкреслити свою повагу. "Мабуть, — думала Тенар, — я надто часто й довго нехтувала нею, тому доведеться це спокутувати". Зовні Плющиха нічим не виказувала свого невдоволення цими спокутами, хоча сама аж кипіла від обурення.

Була вже середина осені, коли в долину завітав Бучок: по допомогу до ворожбита звернувся один заможний селянин, хворий на подагру. Як це велося, він затримався на кілька днів у селах Серединного Долу і знайшов час завітати у Дубівці, щоби подивитися, чи здорова Терру, та потеревенити з Тенар. У розповідях Тенар його цікавило все, що стосувалось останніх днів Оґіона. Бучок сам колись був учнем одного з Оґіонових вихованців і щиро обожнював ґонтського мага. Тенар помітила, що розповіді про Оґіона їй даються легше, ніж про інших мешканців Ре-Альбі, тож вона розказала ворожбитові все, що знала. Бучок, тримаючись дещо напружено, запитав:

— А Архімаг… Він повернувся?

— Так, — відповіла Тенар. Бучок, сумирний з виду чоловік, надто гладкошкірий для своїх сорока з гаком, огрядний, з чорними колами під очима, які так контрастували з лагідністю його рис, поглянув на неї — і промовчав. — Він з'явився, вже коли Оґіон помер. І довго не затримувався, — сказала Тенар. І помовчавши, додала: — Він більше не Архімаг. Ти знав це? — Бучок кивнув. — А що, не чути, чи вибрали нового Архімага?

Ворожбит заперечно похитав головою.

— Не так давно був один корабель з Гирлищ, та від його команди годі було щось почути, крім як про коронацію. Їх усіх аж розпирало від цієї новини! Скидається на те, що всі знамення світу сприяють Королю. Якщо добра воля чародіїв чогось вартує, то наш юний Король — людина саме та… І ще нібито заповзятливий. Саме перед тим, як я мав покинути Вальмут, із Порт-Ґонту передали наказ, який повелівав і знаті з купцями, і ратушному[5] з його радниками об'єднати зусилля і простежити за тим, щоби посадниками у цій частині королівства були достойні та відповідальні люди, бо віднині вони вже служать Королю, виконують його волю і стоять на варті його законів. А тепер уяви собі, як сприйняв цю новину володар Хено! — Хено був вельможним покровителем піратів і вже давно прибрав до своїх рук і посадників, і морських охоронців

південного Ґонту. — Та люди вже відчували, що за ними король, і Хено їм був більше не указ. Старих посадників відразу ж розпустили, назвали імена п'ятнадцяти їхніх наступників, гідних людей, які отримуватимуть платню з міської казни. Хено скаженів від люті і грозився з усіма поквитатись. Та все одно часи вже не ті! Ну, не все одразу почне змінюватися на краще, це зрозуміло, але початок — половина діла. Шкода, що Оґіон не зміг побачити це все на власні очі.

— Він бачив, — заперечила Тенар. — Коли Оґіон помирав, він усміхнувся і сказав: "Тепер усе інакше...".

— Тепер усе інакше, — легенько кивнувши, й собі повторив Бучок, очі його посуворішали, і, помовчавши трохи, він сказав: — А дівчинці, здається, набагато краще.

— Так, їй досить добре... А часом здається, не так уже й добре.

— Пані Ґоє, — сказав ворожбит, — якби навіть я, чи інший ворожбит або відьма, або ж, осмілюся сказати, чародій, тримали дівчинку біля себе весь цей час, відколи вона обпеклась, і вся цілюща міць мистецтва Високої Магії була би спрямована на неї, навіть тоді вона не почувалася би краще. А може, їй було би гірше, ніж тепер. Ти, велителько, зробила все, аби допомогти їй. Це справжнє диво.

Його щира похвала зворушила Тенар, але їй однаково було сумно, і вона пояснила Бучкові причину свого розпачу:

— Цього дуже мало. Я не можу зцілити дівчинку. Що... Що з нею робити, скажи? Що чекатиме на неї? — Жінка намотала на веретено нитку, яку була насукала. — Мені страшно.

— За неї, — промовив Бучок чи то запитуючи, чи то стверджуючи.

— Мені страшно, бо коли вона боїться, то притягує, вабить до себе причину свого страху. Страшно, бо... — вона шукала слів, щоби висловити думку, і не могла їх знайти, аж поки врешті не мовила: — Бо живучи страхом, вона стане знаряддям у руках зла. Ось чого я боюся.

Ворожбит поміркував над її словами і, як завжди, нерішуче, відповів:

— Знаєш, я тут подумав... Припустимо, Терру має задатки магічної сили, а я думаю, вона їх таки має. Тоді дівчинку можна було би навчити дечого з Мистецтва, а коли вона вже буде ворожкою... зовнішність Терру не так сильно відштовхуватиме... Може, й так. — Бучок прокашлявся. — Кінець кінцем, не всі ж ворожки сіють розбрат і пошесті!

Тенар намотала трохи насуканої нитки собі на пальці, перевіряючи її на міцність.

— Оґіон сказав, щоб я зайнялась її навчанням. Він сказав: "Навчи її всього" — а потому додав: "Не на Роуку". А що він хотів цим сказати, я не знаю.

Бучок охоче пояснив:

— Він хотів сказати, що роукська наука, тобто Висока Магія, дівчинці не пасуватимуть. Коли в людини стільки вад, самота їй тільки на втіху. З іншого ж боку, якщо він волів, щоб ти навчила дівчинку всього, крім вищої мудрості, це могло б означати ось що: він також бачив, що її доля — доля ворожки. — Бучок знову замислився, оскільки думка такого авторитета, як Оґіон, лише підтверджувала його здогад. — Мине рік або два, вона повністю видужає і трохи підросте, і чому б тобі не попросити Плющиху, щоб вона навчала її. Але з цим не потрібно поспішати, допоки дівчинка не отримає свого Істинного імені.

Тенар аж закипіла на таку пропозицію. Вголос вона не сказала нічого, але чутливий Бучок відчував її стан.

— Плющиха сувора, — сказав він. — Та вже, що знає, робить чесно. А таким не кожна відьма може похвалитися. Недарма ж кажуть: "Слабкий, немов відьомські чари", або "Зловісний, як відьомські чари"! Хоча я знавав і таких, які справді могли зціляти людей. Зцілення личить жінці. Це витікає з її природи. І дівчинку воно може зацікавити, тим паче, що й сама вона колись окалічила.

"Який він невинний у своїй доброті!" — подумала Тенар.

А тоді, подякувавши Бучкові, вона пообіцяла добряче подумати над його словами. І таки справді задумалася над ними.

* * *

Ще не встиг закінчитися місяць, як у Содеві біля Круглої Гамазеї зібралися представники усіх сіл Серединого Долу. Вони мали призначити посадників і охоронців порядку, а також визначити суму податку, з якого б сплачувалась їхня зарплатня. Такою була воля Короля, донесена до ратушних і сільських старост, і люди радо сприйняли цю звістку, бо ж на дорогах, як і перше, було повнісінько волоцюг та злодюг, а скотарі із землеробами вже знудьгувалися за спокійним і мирним життям. Блукали краєм і неприємні чутки, серед яких була й така, що Повелитель Хено зібрав Раду Негідників і вербував до себе всіляку місцеву покидь, аби керовані ним банди знищували королівських служників. Та більшість селян казали на це: "Хай тільки спробує!" — і розходились по домівках, переказуючи один одному, що тепер усякий чесний чоловік може безбоязно ночувати в себе вдома, у своєму ліжку, і що Король потихеньку все приводить до ладу, що їх не лякають високі податки, що вони радо віддали б і останню крихту, аби лише сплатити їх.

Тенар з радістю вітала усі ті зміни, про які їй розповідала Жайвірка, але старалась не переоцінювати їх. Вона працювала не покладаючи рук, і так вже вийшло, що відколи вона повернулася додому, думки про Спритника вже не псували життя ані їй, ані Терру. Не могла ж Тенар вічно тягати дівчинку за собою — це би підтримувало її страхи, заважало Терру нормально жити. А дівчинка мала рости вільною і розуміти, що вона — вільна, а ще — звикати до людей.

Терру потроху забувала звичку перелякано озиратися навкруги і вже сама, без Тенар, гуляла спершу по маєтку, а згодом — навколишніми стежками, а там і в село навідувалась. Тенар жодним словом не обмовилась, що їй може щось загрожувати, і навіть коли засторога сама просилась на язик, стримувала себе. Всі мають знати те, що і в садибі, і в селі Терру була в повній безпеці, що ніхто й нічим її не може скривдити. Тенар уже й сама починала в це вірити. У садибі завжди хтось був — вона, Кисличка та Ясновод, у нижньому будиночку — Чиж і Сутяга, в селі було повно Жайвірчиної рідні, тож чого було боятися дівчинці в Серединному Долі лагідної осінньої пори?

До того ж, Тенар завела собаку. Взяла його відразу, щойно дізналася, що в селі є саме такий пес, якого їй треба: то була здоровенна ґонтійська вівчарка з кудлатою головою і розумними очима.

Час від часу до неї, як і там, на Ре-Альбі, приходила думка: "Я ж маю навчати дівчинку! Мені ще Оґіон казав". Але чомусь здавалося, що й учити її нема чого, крім того, як займатися господарством і розказувати легенди о тій порі, коли на землю опускалась темрява. Вони взяли собі за звичку після вечері, перш ніж лягати спати, сидіти в кухні біля вогнища. Може, правий був Бучок, і Терру здалося б віддати до ворожки, щоб та навчила дівчинку свого ремесла. Це було б краще, ніж навчатися у ткача, як того раніше хотілося Тенар. Не бозна-що, та все ж таки краще. Терру досі відставала від однолітків і фізично, і в загальному розвитку, бо ж поки вона не опинилась у Дубівцях, ніхто нею не займався. Вона нагадувала маленьке звірятко, яке вивчило декілька слів з людської мови, а про життя людей не мало ані найменшого

уявлення. Дівчинка швидко засвоювала все, чого її вчили, і була вдвоє слухняніша та старанніша, ніж некеровані Жайвірчині дівчата чи реготливі та ледачі хлопчаки. Вона вміла прибирати, прясти, накривати на стіл, трохи готувала, трохи шила, доглядала домашню птицю, приганяла корів і була просто незамінною в маслоробні. Справжня дівчинка-господиня, казав про неї старий Сутяга, не без того, щоби підлеститись. Але Тенар зауважувала, як він щораз, коли повз нього проходила Терру, намагався непомітно накласти на себе знак проти зла. Як і більшість людей, Сутяга вірив, що події, які відбуваються з людиною, — це і є сама людина, а відтак багаті й сильні — сама доброчинність, а той, хто потерпає від лиха, і сам, безперечно, поганець, тож бідкатись і ремствувати йому нема на що.

Навіть коли б Терру стала найкращою господинею на весь Ґонт, і тоді до неї навряд чи ставилися б краще. Ніякий добробут не переважив би печаті, що залишилась на її обличчі після заподіяного зла. Коли так, гадав Бучок, чому не обернути шрам на благо, ставши ворожкою? А може, і Оґіон так думав, коли застерігав від Роуку? Або коли казав, що дівчинку будуть боятись? Так — і ніяк інакше?

Якось Тенар, підстерігши на сільській вулиці Плющиху, запитала ворожку:

— Плющихо, я хотіла б дещо в тебе запитати. Стосовно твого ремесла.

Ворожка втупила в Тенар пильний погляд, і жінка щось не помітила в ньому великої приязні.

— Ремесла, кажеш?

Не втрачаючи самовладання, Тенар кивнула.

— Що ж, ходімо. — І Плющиха, понизавши плечима, рушила через Мірошницький провулок до свого будиночка.

Її домівка не була ані брудним барлогом, ані притулком для курей, як можна було б сказати про хижку тітоньки Слані, але то однаково був будинок ворожки, і балки його були рясно завішані сухими і ще напівсухими травами, з-під купи сірого попелу підморгував червоним оком жевріючий вогник, на полиці дрімав гладкий пухнастий чорний кіт, і вуса його з одного боку були сиві. У хижці було повно маленьких коробочок, горщичків, глечиків, підносів і закупорених пляшок, і все це пахло — їдко, приємно чи й дивно.

— Чим можу тобі зарадити, Ґоє? — холодно поцікавилась Плющиха.

— Чи не була б твоя ласка сказати мені?.. Як ти гадаєш, чи не має Терру, моя вихованка, Терру, якогось дару до твого ремесла?.. А може, вона має якусь силу?

— Вона? Кому ж тоді мати, як не їй! — здивувалась відьма.

Тенар була трохи вражена тим, що Плющиха говорить про подібні речі так прямо та зневажливо.

— Знаєте, — сказала вона, — здається, Бучок так само думає.

— Сліпий кажан в печері і той би це помітив! — порснула Плющиха. — У тебе все?

— Ні. Я хочу спитати твоєї поради. Давай я спершу запитаю, а ти скажеш мені ціну своєї відповіді. Згода?

— Гаразд.

— Коли Терру трохи підросте, чи маю я віддавати її в учениці ворожці?

Плющиха хвильку помовчала. "Думає, яку б ціну заломити", — вирішила Тенар. Однак, замість назвати ціну, відьма відразу ж дала відповідь на запитання.

— Я її не візьму, — навідріз відмовила вона.

— Чому?

— Бо я боюся, — пояснила відьма й пронизливо глянула на Тенар.

— Боїшся? Боїшся чого?

— Її! Хто вона така?

— Дитина. Дівчинка, яка колись зазнала зла!

— Не тільки.

Чорна злоба охопила Тенар.

— Отже, — сказала вона, — учениця конче має бути незаймана?

— Я не це хотіла сказати, — пояснила Плющиха, пильно подивившись на Тенар.

— А що ж тоді?

— Я хотіла сказати лише те, що мені невідомо, хто вона така. Я хотіла сказати, що коли вона дивиться на мене не тільки своїм зрячим оком, а й незрячим, я не знаю, що вона бачить. Я дивлюсь, як ти

поводишся з нею, так ніби це звичайна дівчинка, і думаю: "Хто вони такі? Що за сила таїться в цій жінці, бо ж вона хоч не дурепа, але береться голими руками за вогонь, пряде на пару з буревієм?" Кажуть, пані, що ти дитиною й сама жила з Давніми Силами, Силами Пітьми, Підземними Силами, що ти була й царицею та служницею тих сил. Може, саме тому й не боїшся своєї вихованки. Я не знаю і не берусь сказати, яка сила в ній дрімає. Але знаю напевне, що мені не до снаги братися за її науку, і Бучкові теж, та навіть всім ворожкам з чародіями, яких мені доводилось коли-небудь знати! Я щось тобі пораджу, пораджу цілком безкоштовно: стережися! Стережися її й того дня, коли вона віднайде свою міць! Оце й усе.

— Дякую тобі, шановна Плющихо, — відповіла Тенар так ввічливо, як могла б відповісти тільки Жриця Гробниць Атуану, і вийшла з теплої кімнатки під слабкий і кусючий передзимовий дощик.

Вона була зла на ворожку. Ніхто тобі тут не допоможе! Тенар знала, що сама не зробить тут нічого, вона розуміла це й без чужих порад, але біда полягала в тому, що й допомогти їй не було кому! Оґіона не стало, стара Слань на ділі вміла менше, ніж на словах; Плющиха, знай, застерігала, Бучок взагалі стояв осторонь, а Гед — єдина людина, здатна чим-небудь допомогти, — просто втік. Утік, як відшмаганий пес, і хоч би звісткою або словом відізвався до неї, та де там! Йому було не до Тенар чи Терру, він мов з писаною торбою носився зі своєю ганьбою. Гед жодного разу не згадав про неї, не спитав: як там вона? Його цікавила тільки сила — сила Тенар, його власна міць, і те, як він міг би скористатись ними, як можна було б їх збільшити. Наприклад, з'єднавши Каблучку воєдино, відновити Руну, звести на престол Короля. І коли сила покинула його, він все одно думав лише про неї: що він її втратив, що вона покинула його, вичерпалась, залишила його наодинці з самим собою, з ганьбою, з порожнечею.

"Ти помиляєшся", — заперечила Тенар Ґоя.

"Ні, я кажу правду! — відрізала їй Тенар. — А він хіба грав почесному?"

"Так, — відказувала Ґоя. — Чесно. Чи бодай намагався бути чесним".

"Що ж, — відказала Тенар, прямуючи додому крізь вітер і перші ріденькі краплі холодного дощу, — то нехай веде свою чесну гру з козами, яких пасе. А з мене буде".

— Мабуть, сьогодні проти ночі буде сніг, — сказав Сутяга, її працівник, зустрівши Тенар на дорозі, що вела понад кахедськими луками.

— Сніг о такій порі? Та ну, ще рано.

— Ну, сніг не сніг, а мороз точно вдарить.

І справді, коли зайшло сонце, земля взялася памороззю, і калюжі та жолоби водостоків, які звисали з дахів, враз затягнулись льодом. Принишк заледенілий очерет понад Кахедою. Здавалося, що й вітер замерз, не маючи можливості поворухнутись.

Прибравши стіл після вечері, Тенар і Терру сіли біля вогнища, яке було набагато приємніше, ніж у Плющихи, бо в ньому горіла стара яблуня, що була зрубана у саду минулої весни. Вони сукали пряжу і розмовляли.

— Розкажи мені легенду про котів-привидів, — попросила Терру хрипким голосом, щойно запустила прядку і стала тягнути шерстяну нитку з купи чорної шовковистої козячої шерсті.

— Її розказують улітку. — Терру покосилася на Тенар. — А коли зима, потрібно розповідати видатні легенди. Взимку ти вивчиш "Створення Еї", а коли настане літо, співатимеш його на Довгому Танці. Взимку ж ми

вивчимо "Зимовий хорал" і "Подвиги юного Короля", і ти співатимеш їх на святі Сонцестояння, коли сонце повертає на північ і привертає весну.

— Я не можу співати, — прошепотіла дівчинка.

Тенар проворно й ритмічно рухала руками, змотуючи в клубок нитку, навалену безладною грудою.

— Співати можна не тільки голосом, — заперечила вона. — Співати може і душа. Як гарно не звучав би голос, а він — ніщо, якщо пісня не йде від душі. — Тенар розплутала останній відрізок нитки, котрий був суканий найпершим. — Терру, ти маєш силу, а сила без знання — страшна річ.

— Як ті створіння, котрих не цікавили знання, — сказала Терру. — Дикі тварюки. — Не зрозумівши, що вона каже, Тенар питально поглянула на дівчинку. — Ну, ті тварюки, що залишились на заході, — уточнила Терру.

— А, дракони з пісень тієї Жінки з Кемая. Так. Достоту. Ну, з якої пісні ми почнемо — про те, як з моря піднялись острови, чи як король Моред відбив навалу Чорних Кораблів?

— Острови, — прошепотіла Терру.

Тенар сподівалася, що вона вибере "Подвиги юного Короля", бо й Мореда вона уявляла собі через Лебанена. Але дівчинка зробила правильний вибір.

— Дуже добре, — похвалила Тенар. Вона знайшла очима великі Оґіонові Книги, підбадьоривши себе думкою, що якщо щось і забуде, то зможе знайти в них потрібне слово, глибоко вдихнула — і почала розповідь.

Поки настав час іти до ліжка, Терру вже вивчила, як Сеґой підняв з пучин Часів найперший з островів. Коли дівчинка вляглася, Тенар закутала її в ковдру, а замість колискової вони удвох із Терру неголосно повторила першу строфу пісні Створення.

Тенар перенесла на кухню маленьку олійну лампадку і почала наслухати цілковиту тишу. Весь світ застиг в обіймах морозу. На небі — жодної зірочки. Чорнота налягала на єдине кухонне віконце. По кам'яній долівці стелився холод.

Сон ще не йшов до Тенар, і вона обернулася до вогню. Слова великої пісні розбурхали її душу, та десь на дні душі ще вирували злоба і тривога, які заполонили її раніше, ще після розмови з Плющихою. Тенар узяла кочергу, аби розворушити ще не прогорілі дрова. Вона лупнула кочергою по поліну, і тут же десь у задній частині дому луною відгукнувся інший удар.

Тенар підвелась і завмерла, прислухаючись.

Аж тут знову щось вдарило чи гупнуло — неголосно, приглушено, і не в будинку, а знадвору. Часом не у вікно маслоробні?

Міцно стискаючи кочергу, Тенар прокралася у темні сіни і підступила до дверей, що виходили у льох. За ним починалась маслоробня. Будинок впирався у невеличкий пагорб, тому льох разом з маслоробнею притулився до нього, утворюючи щось схоже на підвал, хоча й був на одному рівні з усім будинком. Льох мав тільки провітрювальні лази, а маслоробня — двері та вікно, низьке, широке, таке саме, як і вікно в кухні, що виходило на двір. Стоячи біля дверей до льоху, Тенар почула шепіт чоловічих голосів і скреготання залізних предметів: це хтось підважував чи виламував вікно маслоробні.

Кремінь був дбайливим господарем. У його домі всі двері, крім дверей в одну кімнату, мали з обох боків засувки — масивні металеві

шворні, що трималися у пазах. Усі засувки були чистими і ретельно змащувались, хоча ними зроду-віку й ніхто не користувався.

Тенар замкнула двері льоху. Засувка беззвучно ковзнула на місце, зручно втрапивши в масивний металевий паз, вроблений в одвірок.

Вона чула, як відчинилися зовнішні двері маслоробні. Перш ніж злодії виламали вікно, один із них нарешті додумався посмикати двері і переконався, що вони не замкнені. Тенар знову почула бубоніння голосів. А потім — тиша, така тривала, що вона почула гупання свого серця. Стукіт оглушливо віддавався у вухах, і Тенар перелякалась, як би він не заглушив усі інші звуки. Вона відчувала, як дедалі сильніше труситься їй ноги, відчувала, як холод від підлоги крижаною рукою прослизає під її спідницю.

— Тут не замкнуто, — прошепотів біля неї чоловічий голос, і їй аж серце защеміло.

Тенар поклала руку на засувку: гадаючи, що двері не замкнені, вона їх не замкнула, а відімкнула... Ось Тенар вже майже до кінця завела засувку, аж тут почула, як риплять, відчиняючись, двері між льохом і маслоробнею. Вона впізнала звук, так рипіла верхня завіса. Знайомий був і голос, який говорив, ось тільки спогади навіював він уже зовсім інші.

— Це комора, — прошепотів Спритник, і коли брязнули об засувку двері, біля яких вона стояла, додав: — А ці зачинені. — Знову щось брязнуло. У щілину між дверима й одвірком пробилась вузенька і тоненька, наче лезо ножа, смужка світла. Світло впало Тенар на груди, і вона відсахнулася від нього так, немовби ця смужка могла її порізати.

Знову приглушено брязнули двері, зайвий раз переконуючи, що засувки та петлі надійні та міцні.

Усі чоловічі голоси по той бік дверей злились в єдиний буркітливий звук. Тенар здогадувалася, що вони вирішили обійти будинок і спробувати проникнути до нього через вхід. Вона не пам'ятала, як опинилася біля головних дверей, і вже замикала засувку. Може, це був просто жахітний сон. Їй вже колись здавалось, що хтось хоче проникнути в її будинок, вона чула, як цей хтось просовує тонкі ножі у шпарини біля дверей. Двері — чи були ще якісь двері, через які вони могли залізти? Вікна... у спальні вікна з віконницями... Дихання Тенар стало частим-частим, вона вже боялася, що не дійде до кімнати Терру. Тенар якось дісталася туди, закрила скло важкими дерев'яними віконницями. Петлі ходили туго, і віконниці зійшлися з ляском. Прибульці почули звук удару. І тепер ішли сюди. Вони підійдуть до вікна наступної кімнати — кімнати Тенар. Підійдуть до того, як Тенар закриє віконниці. І підійшли.

Намагаючись відчепити гачок лівої віконниці, вона побачила обличчя, які розмитими плямами рухались у темряві надворі. Гачок не піддавався, Тенар не могла навіть зрушити його з місця. До скла тим часом наблизилась рука, яка аж побіліла, притиснувшись до нього.

— Ось вона.

— Дозволь нам увійти. Ми не зробимо вам нічого поганого.

— Ми просто хочемо поговорити з тобою.

— Він тільки хоче побачити свою маленьку дівчинку.

Аж нарешті гачок піддався, і Тенар закрила віконницею вікно. Та варто тим зайдам просто розбити скло знадвору — і відкрити їх буде зовсім легко, треба просто добряче штурхонути. Адже віконниці замикались тільки на гачок, і якщо їх добре посмикати, гачок вискакував.

— Пусти нас у дім, і ми не зробимо тобі нічого поганого.

Вона почула їхні кроки по замерзлій землі, почула хрускіт опалого листя під ногами. Цікаво, спить Терру чи не спить? Гупання віконниць, коли ті закривались, могло розбудити дівчинку, проте з її кімнати не долинало жодного звуку. Тенар стала в дверях, що з'єднували її кімнату і кімнату Терру. Було темно, хоч в око стрель, — темно і тихо. Тенар боялась, що якщо торкнеться дівчинки, то розбудить її. Вона повинна залишитись біля Терру. Захищати її. Раніше Тенар тримала кочергу, але куди вона її поділа? Вона клала її долі, коли закривала віконниці, і тепер не могла знайти. Тенар навпомацки шукала кочергу в темній кімнаті, а та, здавалося, не мала стін.

Брязнули об одвірок потривожені кимось вхідні двері, що виходили на кухню.

Їй би тільки знайти кочергу, і там вона вже ні на крок звідси не відійде. Тенар їм покаже!

— Сюди! — закричав один із них, і Тенар уже знала, що саме знайшов той зайда. Він стояв перед кухонним вікном — широким, без віконниць і дуже низьким.

Вона рушила навпомацки, дуже повільно, як їй здавалося, до дверей у кімнату. Зараз це була кімната Терру. А колись — її дітей. Дитяча кімната. Двері в цю кімнату замикались тільки із зовнішнього боку, а з внутрішнього їх не було, щоб бува діти не замкнулися зсередини. Бо якби засувку заїло, це могло б добряче їх перелякати.

По той бік пагорба, через сад, у своїй хижці спали Ясновод і Кисличка. Якби Тенар погукала, Кисличка могла б і почути. Ось тільки відчинити вікно у спальні і крикнути... А може, розбудити Терру, а тоді вилізти через вікно і перебігти садом... Але ж так би вони втрапили просто в руки тим негідникам, що піджидали їх.

І тут Тенар урвався терпець. Страху, який крижаними лещатами тримав її, вже не було, і вся палаючи від люті, вона забігла в кухню, яка їй здалася багровою, схопила з купи посуду великий і гострий ніж, відімкнула засувку, стала на порозі й гукнула:

— Ну що ж, давайте!

І коли вона кричала це, хтось несамовито заверещав, потім почувся болісний хрип.

— Стережись! — гаркнув чоловічий голос.

— Сюди! Сюди! — закричав хтось ще.

І тоді запала тиша.

Через прочинені двері на чорний лід калюж упало світло з дому, воно заблищало на чорних дубових гілках і на срібному опалому листі, і Тенар насилу розібрала, що стежкою в її бік щось сунеться, якась темна маса чи що. Воно поволі наближалося до неї і пронизливо, з якимось горловим схлипуванням верещало. А в пітьмі, куди вже не сягало світло, стрімко нісся темний силует, виблискуючи довжелезними лезами.

— Тенар!

— Стій, де стоїш! — закричала жінка, підіймаючи ніж.

— Тенар, це я... Сокіл... Яструб!..

— Ані руш, — повторила Тенар.

Швидка чорна постать запинилася біля чорної плями, яка продовжувала лежати на стежці. Світло з прочинених дверей ледь

вихоплювало з темряви якесь тіло; чиєсь обличчя, вила з довгими зубцями, які той хтось тримав прямовисно. "Як чаклунську патерицю", — ще подумала Тенар.

— Це ти? — запитала вона.

Він уже опустився навколішки біля тої чорної плями на стежці.

— Боюсь, я його вбив, — сказав Гед. Озирнувся назад, тоді підвівся. Ніщо не видавало присутності чужинців.

— Де вони?

— Втекли геть. Дай мені руку, Тенар.

В одній руці вона тримала ніж, а другою взялася за руку чоловіка, який безформною грудою лежав на стежині. Гед ухопив його попід плечі, і вони затягли його через ґанок у дім. Незнайомець лежав на кам'яній кухонній долівці, і кров юшила йому з грудей і живота, немов вода зі жбана. Верхня губа йому задерлась, оголивши зуби, а очі закотились так, що виднілися лише білки.

— Замкни двері, — наказав Гед.

Тенар замкнула.

— Білизна там, — кивнула вона в бік стосу випраних речей. Гед узяв простирадло, порвав його на бинти, і Тенар заходилась обмотувати живіт і груди нападника. Там, куди з усього маху ввійшли три зубці вил, тепер зяяли кров'яні джерела із рваними краями, і поки Гед підтримував тіло зайди, а Тенар накладала пов'язки, з них сочилася і била фонтанами кров.

— Ти як тут опинився? Разом з ними прийшов, чи що?

— З ними. Але вони мене не бачили. Тенар, більшим, мабуть, ти йому не допоможеш. — Гед опустив тіло пораненого, важко дихаючи сів і витер обличчя затиллям закривавленої руки. — Боюсь, я його вбив, — повторив він.

— Може, і вбив, — Тенар оглянула яскраво-червоні плями, які повільно розтікались по враз обважнілому простирадлу, яким були обмотані вузькі волохаті груди та живіт пораненого. Тоді підвелася, похитнулась — їй стало дуже млосно.

— Сідай до вогню, — припросила вона Геда. — Мабуть, задубів уже весь.

Вона не пам'ятала, що їй підказало в темряві, що це саме Гед. Мабуть, його голос. Він був зодягнутий у широченний зимовий пастуший кожух на стриженому хутрі, шкурою назовні, а на голові була насунута на самі очі пастушача шапка, зшита з клаптів шкіри. Обличчя його було зморшкувате, обвітрене, а волосся — довге та сіре, зі сталевим полиском. Гед пахнув димом, морозом і вівцями. Він тремтів, дрижаки били все його тіло.

— Сідай до вогню, — знову припросила Тенар. — І підкинь дровець.

Гед так і зробив. Тенар тим часом наповнила водою чайник і повішала його над полум'ям.

На її спідниці залишилась кров, і вона, намочивши кінець простирадла в холодній воді, ретельно її відтирала. Тоді дала шматину Гедові, щоби він витер свої закривавлені руки.

— Як це розуміти? — запитала вона. — Ти йшов з ними, але вони тебе не бачили.

— Я саме спускався в долину. З гір. Дорогою від кахедських джерел. — Голос його звучав мляво, от-от помре, а через дрож і взагалі годі було розібрати, що він говорив. — Почув, що за мною іде гурт, і зійшов з дороги. В ліс. У мене не було ніякого бажання говорити з ними. Не знаю що, але було в них щось таке, що я злякався.

Тенар жваво кивнула і всілась навпроти Геда біля вогнища, охопивши коліна руками — від вологої спідниці ногам було холодно — і уважно ловлячи кожне його слово.

— Коли вони проходили повз мене, я чув, як хтось із них згадав про Дубівці. І вирішив піти за ними. Один з них говорив і говорив не замовкаючи. Про дівчинку.

— Що він казав?

Якусь часинку Гед помовчав, а тоді сказав:

— Що він прийшов повернути її назад. І покарати, казав він. А ще — поквитатися з тобою. За те, мовляв, що ти її украла. Він ще казав... — Гед замовчав.

— Що покарає й мене.

— Вони всі це говорили. Весь час одне й те саме.

— Цей ланець[6] — не Спритник, — Тенар кивнула в бік чоловіка на долівці. — Якщо це...

— Він казав, що дівчинка його, — Гед теж поглянув на пораненого, тоді відвернувся до вогню. — Він помирає. Ми мусимо допомогти йому.

— Не помре, — заперечила Тенар. — А по Плющиху я пошлю вранці. Інші ж теж десь тут. Скільки їх там?

— Двоє.

— Якщо помре, то помре, виживе, то виживе. Ні ти, ні я нікуди зараз не підемо. — Тенар знову кольнув страх, і вона схопилася на ноги. — Геде, а ти заніс вила в дім?

Він показав на вила, які стояли біля дверей, сперті об стіну, і виблискували чотирма довжезними зубцями.

Тенар знову опустилась на своє місце біля вогнища, але тепер вона вся тремтіла, як перед тим тремтів Гед. Дрижаки били всеньке її тіло, від голови до п'ят.

— Заспокойся, — промовив Гед, заспокійливо кладучи свою руку поверх руки Тенар.

— А що, як вони й досі тут?

— Вони тікали як ошпарені.

— Вони можуть повернутися.

— Двоє проти двох? А вила нам навіщо?

Вона стишила свій голос до ледь чутного шепоту і, крижаніючи від жаху, сказала:

— У коморі є секатор[7] і коси.

Гед заперечно похитав головою.

— Вони втекли. Бо бачили... його... і тебе в дверях.

— Що ти робив?

— Він кинувся на мене. А я кинувся на нього.

— Ні, не тут. Там, на дорозі.

— Вони йшли, почали мерзнути. Тут дощ пішов, вони геть закоцюбли — ну й давай патякати про те, щоб завітати сюди. Доти говорив тільки один з них, просторікував про дівчинку і про тебе, про урок... про те, щоб дати урок... — Гедові задряпало в горлі. — Я хочу пити, — сказав він.

— Я теж хочу. Але чайник ще не закипів. Розказуй далі.

Він перевів дух і спробував викласти все чітко й доступно.

— Інші двоє слухали його краєм вуха. Напевне, їм добряче вже набридла ця пісня. Їм кортіло чимшвидше дістатись до місця. Тобто до Вальмута. Здавалося, вони від когось утікають. Втікають з кінцями. Аж тут похолодало, а той заладив собі про Дубівці, і другий, той, що в шапці, сказав: "Агов, ну чого ж не завітати туди й не провести нічку з..."

— Угу, з удовою.

Гед затулив обличчя руками. Тенар чекала.

Він обернувся до вогню і монотонним голосом продовжив свою розповідь:

— А потім на якийсь час я втратив їх з поля зору. Дорога пішла долиною, і я не міг іти за ними так, як перше, ховаючись у лісах, так щоб

весь час іти назирці. Довелось повернути вбік, піти через поля, щоб вони мене не бачили. Мені незнайомі тутешні місця — тільки дорога. І я боявся, що піду полями навпростець і заблукаю, не знайду твого дому. А тут ще засутеніло. Я вже почав був думати, що проґавив твій будинок, проминув, не помітивши. Тоді Я знову вийшов на дорогу і вже мало не біг за ними, аж туди, де дорога повертає до вас. Вони помітили в саду якогось старого і вирішили перечекати до темряви, щоб їм уже точно ніхто не завадив. Сховалися в гамазеї[8] і стали чекати. А я залишився знадвору. Між мною і ними була тільки стіна.

— Оце ж і змерз ти, напевне, — похмуро зауважила Тенар.

— Авжеж, не спікся. — Гед випростав руки над полум'ям, немовби йому стало холодно від самої думки про мороз. — У прибудові я знайшов вила. Тоді вони вийшли і обійшли будинок ззаду. Я міг би підійти до головних дверей і попередити тебе, і може, так би й зробив, та в голові мені крутилось зовсім інше: застукати тих негідників на гарячому... Мені здавалося, це був єдиний шанс, єдина можливість... Я думав, будинок буде замкнений і їм доведеться ломитися силою, аби проникнути в нього. Аж раптом я почув, як вони заходять усередину — із тильного боку. Я й собі увійшов за ними в маслоробню. Та тільки я зайшов за ними, як вони вперлись у замкнені двері. — Тут Гед неначе засміявся. — У темряві вони підійшли до мене майже впритул, так близько, що я міг поставити їм підніжки... Один з негідників мав кресало, і щоб побачити, де на дверях замок, він запалив невеличкий трут. А потім вони обігнули будинок спереду. Я чув, як ти зачиняєш віконниці, і зрозумів, що ти знаєш про їхню присутність. Зайди сперечалися, чи вибивати вікно, біля якого ти стояла. Тоді той, що був у шапці, побачив друге вікно — он те... — Гед кивком вказав на кухонне вікно, яке мало з внутрішнього боку глибоке й широке підвіконня. — Він сказав: "Дайте мені камінь, я зараз його висаджу". — Інші скупчилися біля нього, і вже підсаджували його на підвіконня. І тоді я закричав, він зістрибнув на землю, а ще один — оцей — кинувся просто на мене.

— А-а-ах, а-а-ах, — застогнав на долівці поранений, немовби підтверджуючи сказане Гедом.

— Боюся, він помирає.

— Хоч би часом, — буркнула Тенар.

Вона ще не повністю подолала свій дрож, але тепер він був десь глибоко всередині. Зашипів чайник. Тенар заварила чаю, і поки той настоювався, поклала руки на товсті глиняні боки чайника. Тоді налила два кухлі, наповнила й третій, хлюпнула в нього трохи холодної води.

— Ще дуже гарячий, — попередила вона Геда, — ти його поки просто потримай. А я спробую напоїти оцього. — Вона сіла на долівку в узголів'ї пораненого, однією рукою підвела йому голову, другою піднесла до рота кухоль охолодженого чаю. Тепла рідина потекла йому в рот, він ковтнув. — Не помре, — сказала Тенар. — Підлога як лід. Допоможи пересунути його ближче до вогню.

Гед заходився знімати килимок з лавки, яка стояла між комином і сіньми.

— Не бери його, забагато честі буде, — сказала Тенар, принесла з прикомірка поношену повстяну накидку й розстелила її на підлозі — наче постіль. Тоді вони перетягли на повсть безвольне тіло, а краями прикрили його зверху. Розміри червоних плям на пов'язках уже не збільшувались.

Раптом Тенар випросталась — і завмерла нерухомо.

— Терру, — гукнула вона.

Гед роззирнувся, але дівчинки ніде не побачив. Тенар прожогом вибігла з кімнати.

У колишній дитячій, а тепер у кімнаті Терру, було тихо й темно, хоч око вибери. Тенар навпомацки дійшла до ліжка, намацала вкрите ковдрою тепленьке плече дівчинки.

— Терру?

Дихання дівчинки було спокійне і безтурботне. Вона навіть не прокидалась. Тенар відчувала, як від тільця Терру по прохолодній кімнаті хвилями розтікається тепло. Уже виходячи з кімнати, вона мацнула по комоду і відчула холодний метал: то була кочерга, вона поклала її тут, коли зачиняла віконниці на вікнах. Повернувшись на кухню, Тенар переступила через тіло пораненого і повісила кочергу на спеціальний гак біля комина. І встала, втупившись у вогонь.

— Я пальцем об палець не вдарила, — поскаржилась вона. — Що я мала б зробити? Вибігти надвір, відразу ж вибігти, закричати і бігти до Ясновода з Кисличкою. Вони б нічого й не встигли зробити з Терру.

— Зате були б у домі разом з нею, а ти — надворі, зі старими дідом і бабою. Або ж вони просто взяли б її і вшились разом з нею. Ти зробила все, що могла зробити. І все зробила правильно. Наскільки дозволяв час. З дому світилося світло, ти ладна була вискочити з ножем, а тут ще я нагодився — тоді вони вже бачили вила і цього невдаху. І втекли.

— Та й то не всі, — уточнила Тенар.

Обернувшись, вона легенько штурхонула ногу незнайомця носком свого черевика, немовби то був якийсь предмет, водночас і цікавий, і огидний — як дохла змія. — Це не я, а ти все правильно зробив, — заперечила Тенар.

— Я думаю, він вил тих навіть і не бачив. Бо нісся на них як дурний. Це було як… — він не сказав, на що це було схоже, а натомість припросив: — Пий чай, — і долив собі чаю з чайника, який стояв на

цеглинах біля вогню, аби довше зоставатися гарячим. — Смачний чай. Присідай, — припросив він Тенар знову і сів сам.

— Коли я був хлопчиськом, — озвався Гед трохи згодом, — на моє село напали карґи. — Вони були озброєні списами — довжелезними такими, а до ратищ було начеплено пір'я...

Тенар кивнула і сказала:

— Воїни Богобратів.

— А я... я напустив туманних чарів. Щоби збити їх з пантелику. Тільки вони все одно сунули далі, ну, не всі, але сунули. І от один, я бачив сам, теж нахромився на вила — достоту як цей волоцюга. Тільки там вони пройшли навиліт. І трохи нижче пояса.

— Ти бив ребром, — зауважила Тенар.

Гед згодно кивнув.

— То була єдина помилка з твого боку, — сказала Тенар. Їй знову цокотіли зуби, і вона відпила чаю. — Геде, — запитала Тенар, — а що, як вони повернуться?

— Не повернуться.

— Вони можуть підпалити будинок.

— Оцей будинок? — Гедів погляд ковзнув по кам'яних стінах.

— Ну, сінник.

— Вони не повернуться, — вперто повторив Гед.

— Повернуться.

І Тенар, і Гед обережно стискали свої кухлі, гріючи об них руки.

— Терру за весь час пригоди так і не прокинулась.

— І правильно зробила.

— Але ж вона побачить його... отут... уранці.

Вони перезирнулись.

— Якби я вбив його... Якби він був мертвий!.. — розлютовано вигукнув Гед. — Тоді я міг би відтягнути його геть і десь зарити.

— Ну так убий!

Він зі злістю заперечно похитав головою.

— Яка різниця, ми чи інші? — вигукнула Тенар. — Чому, от чому ми не можемо порішити його?!

— Не знаю.

— Доки розвидниться...

— Я заберу його з будинку. На тачках. Старий міг би допомогти мені.

— Йому вже нічого не можна підіймати. Я сама тобі допоможу.

— Хай там як, а я відвезу його в село. Такий-сякий цілитель там знайдеться?

— Ворожка, Плющиха.

Несподівано на Тенар навалилася страшна, нездоланна втома. Їй ледве вистачало сил утримати в руках кухоль.

— Там ще є чай, — проказала вона, ледве ворушачи язиком.

Гед знову налив собі повен кухоль.

Полум'я танцювало в її очах. Його язики плавали, спалахували, тьмяніли, знову яскріли проти чорного від сажі каменю, проти чорного неба, проти блідого неба, вечірніх заток, повітряних і світлових глибин за межами цього світу. Спалахи жовтих, оранжевих, оранжево-червоних, червоних вогняних омахів — слів, які вона не могла промовити вголос.

— Тенар.

— Ми називаємо цю зірку Техану, — сказала вона.

— Тенар, дорогенька. Ходімо. Ходімо зі мною.

Вони були не у вогні. Вони були в темряві — у темному залі. Темний перехід. Вони були там колись, ведучи один одного крізь підземельну пітьму.

— Ось цей шлях, — сказала Тенар.

ЗИМА

Тенар нехотя прокинулася. Через зачинені віконниці вузькими пасмугами просякало слабке сіре світло. Чому зачинені віконниці? Жінка хутко підхопилася і збігла сходами у кухню. Але ні Геда біля вогню, ні

пораненого на долівці вже не було. Ніщо не вказувало на чиюсь присутність. Якщо, звісно, не брати до уваги чайник і три чашки на столі.

Терру прокинулася на світанку, і вони поснідали як завжди. Прибрали зі столу.

— Що сталося? — несподівано запитала дівчинка, підіймаючи за краєчок простирадло, що відмокало у ночвах у прикомірку. Вода у ночвах була вкрита червоно-бурими плямами.

— А, це? То в мене почалися місячні, — збрехала Тенар і аж здригнулася при цих словах.

Терру на мить заціпеніла, голова її застигла, ніздрі роздувалися, мов у тваринки, яка зачула чийсь запах. Тоді вкинула білизну назад у ночви і побігла на подвір'я — годувати курчат.

Тенар почувалася недобре — нило усе тіло. Досі було холодно, і вона намагалася не виходити надвір. Якби її воля, вона б і Терру не пускала, та коли після довгих вітряних днів блиснуло сонце, дівчинці було несила сидіти в чотирьох стінах.

— Ну, тоді піди до Кислички у сад, — порадила Тенар.

Терру побігла, нічого не відказавши.

Обпалена і спотворена частина її обличчя затверділа від пошкоджених м'язів і шкарубких шрамів. І що давнішими ставали ті шрами, то набирали дедалі химернішого вигляду. Тенар, звикнувши до каліцтва Терру, добре помічала ці зміни. Коли Терру лякалася, обпечена і потемніла сторона "закривалася", стягалася докупи і твердла. Коли ж дівчинка збуджувалася чи зосереджувалась, тоді здавалося, що вона бачить навіть невидющим оком, її шрами червоніли і ставали гарячими

на дотик. Зараз, коли Терру була надворі, у неї був якийсь дивний вигляд — немовби то було обличчя не людини, а якоїсь химерної тваринки, безмовної і боязкої, з ороговілою шкірою і одним ясним оком.

Зрозуміла Тенар і ще дещо. Варто було вперше збрехати дівчинці — і вона вперше її не послухалась. Уперше, але, напевно, не востаннє.

Стомлено зітхнувши, жінка присіла біля вогнища.

Хтось тихенько постукав у двері. На ґанку стояли Ясновод і Гед... Ні, вона повинна називати його Яструбом. Старому Ясноводу дуже кортіло повідомити про щось надзвичайно важливе, а Гед був похмурий, мовчазний, й у своєму чорному пастушому кожусі видавався напрочуд огрядним.

— Заходьте, — запросила Тенар, — чаю вип'єте. Що нового?

— Вони намагалися чкурнути звідси, дійти до Вальмута, та з'явилися люди з Кахеданана, королівські судові виконавці, і їх знайшли у Сливковій прибудові, — проголосив Ясновод, потрясаючи кулаком.

— А він утік? — Тенар поймав жах.

— Це була інша парочка, — сказав Гед. — Нашого там не було.

— Знаєш, на Круглому пагорбі, там, де старі різниці, знайшли тіло, потовчене так, що живого місця на ньому не було. Тоді десятьдванадцять чоловік, назвавшись королівськими виконавцями, кинулися навздогін за тими ланцями. Уночі прочесали всі села, а вранці, на світанку, їх знайшли. Вони переховувалися у Сливки, у прибудові. Аж закоцюбли там від холоду.

— То він умер чи ні? — запитала Тенар, яка вже нічого не могла утямити.

Гед саме скинув свій важенний кожух і примостився біля дверей на плетеному стільці і знімав шкіряні гетри.

— Живий, — відказав він тихо. — Я віддав його Плющисі. Узяв рано-вранці тачки для усякого непотребу — і відвіз. На дорозі ще затемна було повно люду — усі полювали за нашою трійцею. Там, на горбах, вони вбили жінку.

— Яку жінку? — прошепотіла Тенар.

Вона втупила у Геда питальний погляд, а той непомітно кивнув.

Тим часом Ясновод почав голосно розповідати:

— Там, нагорі, я розмовляв з деким, і мені сказали, що всього їх було четверо, вони волочилися коло Кахеданана, а жінка ходила по селах жебрати. На ній місця живого не було від побоїв, опіків і синців. Отак її посилали по селах, оті волоцюги, жебрати, а потім вона поверталася до них, та ще й казали — як повернеться з порожніми руками, її битимуть ще лютіше, а люди питали: чому не тікаєш? Та хоч би і втекла, вони б однаково її знайшли, тому так і поневірялася із ними. Але вони вже перегнули палицю і забили її до смерті, а зробивши свою справу, віднесли труп на старі різниці. Там ще й досі смердить, мабуть, думали, що заховають, — і кінці у воду. А тоді накивали п'ятами... Ґоє, чого ж ти сьогодні не кричала і не кликала нас на допомогу? Яструб казав, що вони нишпорили під самісіньким будинком, коли він їх надибав. Я би почув, ну а якби не я, то вже Кисличка напевне, у неї слух гостріший, ніж у мене. Ти їй уже розповідала?

Тенар заперечно похитала головою.

— Тоді я піду розповім старій, — заметушився Ясновод, утішаючись можливістю першим донести новину, і почовгав через двір. Дійшовши до середини подвір'я, озирнувся. — Ніколи б і не подумав, що ти такий

вправний з вилами! — крикнув він Гедові, ляснув себе по стегну, розсміявся і пішов далі.

Гед звільнив ноги із важких гетрів, скинув брудні черевики, поставив їх на ґанок і в самих шкарпетках підійшов до вогню. Штани, куртка, вовняна сорочка — чисто тобі ґонтійський пастух з хитрим обличчям, яструбиним носом і чорними очима.

— Тут скоро будуть люди, — сказав він. — Вони розповідатимуть тобі про свої пригоди, а тобі доведеться пояснити, що відбулося тут. Тих двох харцизяк замкнули в порожній пивниці, поставили варту... Там іще якісь хлопчаки крутяться, щоб подивитися на в'язнів бодай у шпарину... — Гед позіхнув, струснув плечима та руками, знімаючи напруження, і поглядом попросив дозволу присісти біля вогню.

Жінка не заперечувала.

— Ти, мабуть, уже й на ногах не тримаєшся, — прошепотіла Тенар.

— Ні, вночі я трохи поспав. — Він знову позіхнув і собі поглянув на Тенар: а ти, мовляв, як?

— То була мати Терру? — запитала пошепки.

Гед кивнув. Він сидів, трохи похилившись уперед, руками впершись у коліна, як полюбляв колись сидіти Кремінь, і дивився у вікно. Вони були дуже схожі — і абсолютно не схожі, такі різні, як закопаний камінь і ширяючий птах. У Тенар нило серце, ломило кістки, а в голові проносилися лихі передчуття, зажура, ожилий страх.

— Наш знайомець у ворожки, — сказав Гед. — Ми його зв'язали про всяк випадок, ану як оживе. У його ранах повно павутиння та кровоспинних чар. Плющиха казала, що не помре, до шибениці точно доживе.

— До шибениці, — повторила Тенар.

— Ну, то вже Королівський Суд вирішить, він саме зараз засідає. Його повішають або пошлють на каторжні роботи.

Тенар похитала головою і нахмурилася.

— Тенар, він мусить відповісти за те, що накоїв, — сказав лагідно Гед, не зводячи з неї очей.

— Так.

— І тих потрібно покарати, — продовжував він, не відриваючи погляду.

— "Покарати"! І він так говорив. Покарати дівчинку. Вона зловісна. Її необхідно покарати. Покарати мене, за те що прихистила її. За те, що... — слова застрягали їй в горлі. — Я не хочу, щоби когось за щось карали! Цього не мало статися. Краще б ти його вбив!

— Я зробив усе, що міг, — заперечив Гед.

Після тривалої паузи Тенар нервово розсміялась і мовила:

— Так, звичайно, зробив.

— Подумай, як просто могло б усе бути, — сказав Гед, знову зазираючи у її очі-вуглинки, — коли я був чаклуном. Я би просто наслав на них боронні чари, ще там, на дорозі, і вони б нічого не знали. Я міг би просто погнати їх дорогою до Вальмута, немов отару овець. Або вже тут, цієї ночі, подумай тільки, які я феєрверки міг запускати! І вони нізащо б не дізналися, хто це їх так...

— Вони й досі не знають, — додала Тенар.

У Гедових очах промелькнув ледь помітний тріумф.

— Так, — погодився він, — і справді не знають.

— Вправний із вилами, — пробурмотіла жінка.

Гед смачно позіхнув.

— Чом би тобі не відпочити, не відіспатися? Друга кімната під залою. Чи, може, тобі нудно без компанії? Я бачу, до нас ідуть Жайвірка з Маргариткою, а з ними дітлахи.

Зачувши голоси, Тенар підвелася і визирнула у вікно.

— Мабуть, так і зроблю, — погодився Гед і пішов нагору.

* * *

Спершу Жайвірка з чоловіком, потім дружина коваля Маргаритка, тоді ще хтось — як і попереджав Гед, цілісінький день не було проходу від охочих обговорити останні події. Тенар зауважила, що це товариство трохи-потрохи розважило її — забулися жахіття пережитої ночі, що не полишали її, аж поки жінка не почала дивитися на нещодавні пригоди як на щось давнє, таке, що минуло безслідно. Ось цьому, міркувала Тенар, доведеться вчитися й Терру, тільки тут йтиметься не про одну ніч, а про все її життя.

— Я злощуся на себе найбільше за те, — сказала Тенар Жайвірці, коли всі пішли, залишивши їх на самоті, — що поводилася, як дурепа.

— Казала ж я тобі — тримай дім на замку.

— Хіба? Можливо...

— Ото ж бо й воно. Вже хто-хто, а я це знаю, — продовжувала Жайвірка.

— Розумієш, не в замках справа. Коли вони були вже біля будинку, я ж могла побігти, привести Кисличку з Ясноводом, а може б і Терру забрала. Чи добігла би до повітки і сама взялася за вила. Був і секатор для яблунь. Він довгий, ліктів сім, і гострий, неначе бритва. Який він був у Кременя, такий і в мене. Чому я так не чинила? Чому я не зробила бодай щось? Чому я просто замкнулася і не змогла придумати нічого кращого? Якби не він... якби не нагодився Яструб... Я ж власноруч замкнула у мишоловці і Терру, і себе. Та врешті-решт я спромоглася підбігти до дверей з ножем і заверещала на них. Я майже збожеволіла. Та це їх зовсім не злякало.

— Не знаю, — стенала плечима Жайвірка. — Це було по-дурному, хоча... Що ти ще могла зробити, окрім як зачинити двері? Наш дім — наша фортеця.

Вони обвели поглядом кам'яні стіни, кам'яні долівки, кам'яний комин, залите сонцем кухонне вікно садиби Дубівці, дому Кременя.

— Ця дівка, ну, та жінка, яку вони вбили, — промовила Жайвірка, з розумінням дивлячись на подругу. — Це та сама?

Тенар кивнула.

— Один із тих покидьків казав, що вона була вагітна. На четвертому чи п'ятому місяці.

Обидві якийсь час мовчали.

— Мишоловка, — повторила Тенар.

Жайвірка сиділа, тримаючи руки на колінах. Спина пряма, обличчя напружене.

— Страх, — промовила вона. — Чого ми так боїмося? Чому ми дозволяємо їм зрозуміти, що боїмося? А чого бояться вони? — Вона піднесла до очей панчоху, яку саме церувала[9], покрутила її в руках і знову замовкла. — І чому вони бояться нас?

Тенар мовчки пряла.

До кімнати забігла Терру.

— Ось де моя пташечка! — защебетала до дівчинки Жайвірка. — Ану, ходи-но обійми тітоньку, моя лялечко!

Терру похапцем обійняла Жайвірку.

— Хто ті люди, яких сьогодні упіймали? — запитала вона хрипким безбарвним голосом, переводячи погляд із Жайвірки на Тенар.

Тенар зупинила прядку.

— Один був Спритник, — промовила вона повільно. — А другий — такий собі Чубар. А той, кого поранили, звався Хек. — Тенар не зводила очей з обличчя дівчинки. Бачила, як червоніє, наливається вогнем шрам на спотвореному обличчі. — Ну, а жінка, яку вони вбили, гадаю, звалася Сенні.

— Сеніні, — прошепотіла мала.

Тенар кивнула.

— Вони убили її на смерть?

Жінка кивнула.

— Пуголовок казав, що вони приходили сюди.

Тенар знову ствердно кивнула.

Дівчинка обвела поглядом кімнату, достоту так, як перед тим її оглядали Тенар і Жайвірка. Її ковзаючий по стінах погляд був сповнений болем і осудом.

— Ви їх уб'єте?

— Їх можуть засудити до шибениці.

— Тобто на смерть?

— На смерть.

Терру якось байдужно кивнула і вийшла на подвір'я, до "жайворенят", котрі гралися біля колодязя.

І Тенар, і Жайвірка — обидві мовчки повернулися до роботи. Мовчки сиділи біля вогнища — пряли і церували.

Нарешті після довгої паузи озвалася Жайвірка:

— А що сталося з тим чолов'ягою, з пастухом, який ішов за ними назирці? Яструб, ти казала, його звати?

— Він спить отам, — Тенар кивнула в бік задньої частини будинку.

— Ага, — промовила Жайвірка.

Дзижчала прядка.

— Ти не подумай, я давно його знаю.

— Ага. Ще коли була там, в Ре-Альбі?

Тенар кивнула. Прядка продовжувала дзижчати.

— Піти за тією трійцею, зчепитися з ними в темряві, маючи тільки вила, — знаєш, на таке не кожен відважився б. Він вже не молодик, еге ж?

— Ні, — відповіла Тенар, а трохи помовчавши, додала: — Він хворів якийсь час, а потім шукав роботу. Тож я відіслала його до Ясновода, нехай, думаю, візьме його. Але старий досі впевнений, що дасть усьому раду сам, та й відіслав Яструба до Джерел, на літні пасовища. Вчора він саме повертався звідти.

— Він, певно, сподівається, що ти залишиш його тут?

— Якщо він захоче, — кивнула Тенар.

* * *

У Дубівці з села завітало ще одне товариство, охоче послухати оповідки Ґої і розповісти про свою участь у великій гонитві за убивцями, а ще — побачити на власні очі ті вила і порівняти їхні зубці з трьома кривавими плямами на пов'язці Хека, щоби знову мати тему для розмов. Тенар полегшено зітхнула, а коли настав вечір, вона покликала Терру додому і зачинила двері.

Уже піднявши руку до засувки, жінка примусила себе забрати її назад, зусиллям волі відвернулась від дверей, залишивши їх незамкненими.

— Яструб у твоїй кімнаті, — повідомила Терру, повернувшись з пивниці, куди ходила за яйцями.

— Я й сама хотіла сказати тобі, що він там... Вибач.

— Я ж його знаю, — сказала Терру, вмиваючись. І коли зайшов Гед — осоловілий і скуйовджений, — вона підійшла до нього, простягнувши рученята.

— Терру, — Гед узяв дівчинку на руки і пригорнув. На мить вона притулилася до нього, тоді відсторонилась.

— Я знаю початок "Створення", — гордо повідомила Терру.

— То, може, заспіваєш мені? — запитавши поглядом у Тенар дозволу, Гед опустився на своє місце біля вогнища.

— Я можу тільки розказати.

Гед кивнув і, зосередившись, приготувався слухати. Дівчинка почала:

Світ з нічого виникає,

Де кінець — там і початок,

Хто це знає?

Доля — це прохід між ними,

Що веде у путь останню.

Першим звідти повернувся

Воротар Сеґой...

Голос дівчинки нагадував шкрябання дротяної щітки, шарудіння сухого листя, сичання палаючого вогню. Вона прочитала останній рядок першої строфи: "З піни Ея вознеслася..."

Гед кивнув.

— Добре, — похвалив він.

— Учора перед сном, — сказала Тенар. — Вона вивчила її вчора перед сном. А видається, що це було рік тому.

— Я можу вивчити ще, — сказала Терру.

— І вивчиш, — підбадьорив Гед.

— А тепер, будь ласка, дочисть гарбуз, — попросила Тенар, і Терру слухняно повернулася до роботи.

— А мені що робити? — запитав Гед.

Тенар поглянула на нього.

— Налий в чайник води і підігрій.

Гед кивнув і, взявши чайник, пішов до помпи.

Вони приготували вечерю, поїли і прибрали зі столу.

— А розкажи-но "Створення", доки знаєш, — попросив Гед Терру вже біля вогню, — а потім ми самі продовжимо.

І дівчинка розповіла другу строфу — вперше з ним, вдруге — з Тенар, і втретє — сама.

— А тепер — спати, — скомандувала Тенар.

— Ти ще не розповіла Яструбові про Короля.

— Ти йому сама розкажеш, — мовила Тенар, здивована хитрістю Терру, яка хотіла протягнути час.

Дівчинка обернулася до Геда. Її обличчя, і пошрамоване, і неушкоджене, видюще та невидюще, зосередилося і почервоніло.

— Король приплив на кораблі. У нього був меч. Він подарував мені кістяного дельфінчика. Його корабель летів хвилями, але я була хвора, бо до мене доторкнувся Спритник. Але потім до мене доторкнувся Король — і того сліду як не бувало. — Вона показала свою тоненьку ручку. Тенар і собі подивилась на руку. Вона вже й забула про слід від дотику.

— Я хочу колись поплисти туди, де живе Король, — сказала Терру Гедові. Той кивнув. — І я це зроблю, — додала дівчинка. — Ти знайомий із ним?

— Так. Я його знаю. Я довго з ним мандрував.

— Куди?

— Туди, де не сходить сонце і не гаснуть зорі. А потім — назад звідти.

— Ти летів?

Гед скрушно похитав головою.

— Я можу тільки ходити по землі, — пояснив він.

Дівчинка на мить задумалася, потім побажала солодких снів і пішла до своєї кімнати. Тенар пішла за нею. Але сьогодні Терру не хотіла, щоб їй співали на ніч колискову.

— Я можу співати в темряві "Створення", — заявила вона. — Обидва куплети.

Повернувшись на кухню, Тенар вмостилася біля вогнища навпроти Геда.

— Як вона змінюється! — сказала жінка. — Я не встигаю за Терру. Я вже застара, щоби займатись вихованням дітей. А вона... Вона слухається мене, але тільки тому, що хоче цього.

— Це — єдине виправдання послухові, — зауважив Гед.

— А коли їй засяде в голові не слухатися мене, то що я зможу вчинити? Є в ній щось дике, неприборкане. Часом це моя Терру, а часом щось таке, до чого годі догукатись. Я питала Плющиху, чи не хотіла б вона вчити її наукам. Мені так порадив Бучок. "Чому ж ні?" — питаю. А та каже: "Я боюсь її!" Але ж ти її не боїшся. І вона тебе теж. Ти і Лебанен — ви єдині чоловіки, котрим вона дозволяла до себе доторкнутися. Я ж дозволила отому... тому Спритнику... Не можу про це навіть говорити. О, як я втомилася!

Гед підклав хмиз у багаття, аби воно горіло тихіше та повільніше, і вони удвох дивилися, як злітали і стрибали його язики.

— Геде, — озвалась Тенар, — я хочу, щоб ти залишився тут. Якщо ти не проти. — Гед не відповідав. — Може, ти збираєшся на Хавнор...

— Ні, ні. Я нікуди не збираюсь. Я підшуковую роботу.

— Ну, роботи тут не бракує. Ясновод, щоправда, так не думає, але йому з його подагрою хіба тільки у саду поратися. Відколи я повернулася сюди, то не даю собі ради. Думала сказати старому телепню, що він втнув дурницю, відіславши тебе в гори, та що б це змінило? Він мене просто не почує.

— Гори пішли мені на користь, — зауважив Гед. — Мені потрібно було чимало часу, і там він у мене був.

— Ти пас овець?

— Кіз. Там, де найвищі пасовиська. У Дрібнозуба був хлопчик-пастух, і коли він захворів, то замість нього взяли мене. Наступного ж дня. Кіз тримають на висоті аж до морозів, щоб у них наростав густий підшерсток. А останнього місяця у горах я взагалі блаженствував. Дрібнозуб передав мені кожух, дещо з припасів і попросив, щоб я тримав стадо якнайвище та якнайдовше не зганяв його в долину. Я так і зробив. Там, у горах, було гарно.

— Ніхто не заважав, — сказала Тенар. Гед кивнув і ледь помітно усміхнувся. — Ти все життя прожив один.

— Так, один.

Тенар мовчала. Гед дивився на неї.

— Я б охоче працював у тебе, — мовив він.

— Ну що ж, тоді домовилися, — сказала Тенар. І незабаром додала: — Принаймні, на зиму — точно.

Цієї ночі мороз подужчав. Довкола запанувала тиша, яку порушувало тільки шамотіння вогню. Ця тиша неначе сиділа поміж ними. Тенар звела голову, глянула на Геда.

— Геде, — запитала вона, — у яке ліжко мені лягати — в дитяче чи твоє?

Чоловік глибоко вдихнув і тихо відповів:

— Якщо хочеш, лягай у моє.

— Хочу.

І знову тиша огорнула їх. Тенар бачила, як Гед силкувався струсити з себе мовчанку.

— Якщо ти терпітимеш мене, — додав він.

— Я й так терпіла тебе двадцять п'ять років, — відповіла Тенар. Знову глянула на нього і засміялася. — Ходімо... ходімо, мій любий... Краще пізно, ніж ніколи! Я всього лише стара баба... Нічого не минає даремно, ніщо ніколи не минає. Цього я від тебе навчилася, — вона підвелась, підвівся і він, вона простягла свої руки, а він — свої. Гед і Тенар наближалися одне до одного, допоки не з'єдналися в обіймах. Вони обнімали одне одного так пристрасно, так палко, що їх уже ніщо на світі не цікавило, крім них самих. Хто в якому ліжку збирався спати — яке це мало значення! Вони лежали на кам'яній долівці біля вогнища, і там Тенар навчила Геда того, чаго б його не навчив і наймудріший чоловік.

Гед роздмухав вогнище і приніс килимок. Цього разу Тенар не заперечувала. А за ковдри їм правили її плащ і його овечий кожух.

Коли вони прокинулися, уже займався світанок. Слабке сріблисте світло падало на чорне гілля дубів, що росли за вікном. Тенар потягнулась, прагнучи відчути всім своїм тілом Гедове тепло. Полежавши трохи, вона неголосно мовила:

— Він лежав отут. Хек. Просто там, де ми... — Гед заворушився, намагаючись щось заперечити. — Тепер ти справді чоловік, — продовжувала Тенар. — Зрешетив іншого чолов'ягу — раз. Не побоявся лягти з жінкою — два. Ось так, по-моєму, і має бути.

— Тш-ш-ш! — прошепотів він, повернувся до неї і поклав голову на її плече. — Помовчи.

— Не помовчу. Геде, бідний чоловіче! У моєму серці — ніякого жалю, тільки жага справедливості. Любов — це й усе, що є у мені привабливого. Геде, не бійся мене! Коли я вперше тебе побачила, ти був чоловіком! Знаєш, що робить чоловіка чоловіком? Не зброя, жінка, магія чи якась інша сила, а тільки він сам.

Вони лежали, огорнуті теплом і приємною тишею.

— Розкажи мені що-небудь.

Гед щось мляво промимрив через сон.

— Як ти зміг розчути, що вони розмовляли? Ну, Хек, Спритник і той третій? Як сталося, що ти опинився тут саме тоді, коли це було вкрай потрібно?

Гед підвівся на ліктях, щоб розгледіти жінку. Його обличчя було сповнене ніжністю, напрочуд спокійне, відкрите і вразливе, тому Тенар

не змогла утриматись від спокуси поцілувати його. Вони міцно обнялися, а потім уже розмовляли без слів.

* * *

Залишалося лише залагодити деякі формальності. Як найстарша на хуторі, Тенар мала сказати Ясноводові та іншим робітникам, що місце "старого хазяїна" займає найнятий робітник. Зробила це вона швидко й особливо не вагаючись. Робітники їй жодним словом не заперечили, та й шкоди їм від того не було. Подальші перспективи господарства були вельми примарні через відсутність спадкоємця чи правонаступника чоловічої статі. Успадкувати садибу мав син Кременя, який зараз нипав десь у морях, і вдова просто порядкувала тут до його повернення. У випадку її смерті цим би зайнявся Ясновод. А якби Іскрик так і не успадкував батькового господарства, ним заволодів би далекий родич Кременя з Кахеданана. Дві родини, які не мали своєї землі, а працювали й жили тут, займаючись господарством, могли не боятися, що новий господар прожене їх, ким би не був обранець чи навіть новий чоловік Тенар. Проте вдова побоювалася, що вони можуть обуритися такою невірністю до пам'яті Кременя, котрого, зрештою, вони знали навіть довше, ніж вона. Тож Тенар аж гора впала з плечей, коли вона збагнула, що ніхто жодним словом її не засуджує. Яструб завоював прихильність людей одним ударом вил. Та й що поганого в тому, що жінка приводить у дім чоловіка, котрий зможе її захистити? Ну, а якби вона потягла його в ліжко, то що ж, удовині апетити всім відомі. Бо ж хай там як, вона була іноземкою.

Назагал, селяни були майже такої ж думки. Трохи потеревенили, похихотіли — та й по всьому. Здається, залишатися в очах оточуючих поважною панією було легше, ніж гадала тітонька Слань. А може, просто старі речі дешево ціняться. Ніхто її не засуджував, але саме тому Тенар почувалася спаплюженою і приниженою. Нехай би вже краще огудили. І тільки Жайвірка не турбувала її сумління, не лізла в душу, не запитувала і не радила. Для неї не існувало понять "чоловік", "жінка",

"вдова" і "чужоземка", вона просто дивилась на Геда і Тенар — щиро, зацікавлено, радо, навіть трохи заздрила їм.

Жайвірка не сприймала Геда крізь призму таких слів, як "пастух", "наймит", "вдовиний райця[10]", а бачила його таким, який він є, і це дозволяло їй помітити чимало незвичного. Він тримався значно гідніше і водночас простіше, ніж усі знайомі їй чоловіки, та й це ще було не все. Відчувалася у ньому якась величина, ні, не зріст, звичайно, не плечистість, а велич розуму та душі.

— Щось не дуже схоже, щоб він усе своє життя пас кіз, — сказала якось Жайвірка до Плющихи. — Про світ йому відомо більше, ніж про ведення господарства.

— Я гадаю, що він — чаклун, якого прокляли чи позбавили сили, — відповіла відьма. — Таке трапляється.

— Ага, — підтвердила Жайвірка.

Слово "Архімаг" було надто величним і пишномовним, її уява співвідносила його з далекими краями і палацами, але аж ніяк — із чорнооким сивим чоловіком. Та Жайвірка ніколи й не намагалась їх пов'язати. Зв'язавши їх воєдино, вона назавжди б утратила безпосередність у спілкуванні з Гедом. Згадуючи проте, що він колись міг бути магом, вона ніяковіла, та варто було їй зараз знову побачити Геда, і колишня невимушеність одразу ж повернулася до неї. Він саме сидів на одній зі старих яблунь у саду і відпилював відмерле галуззя. Забачивши Жайвірку, чоловік радісно їй щось прокричав. "Ну викапаний тобі Яструб, — подумала Жайвірка, — диви, як умостився на гілці!" — Вона помахала йому рукою у відповідь, усміхнулася і пішла далі.

Тенар не забула того, про що запитувала у Геда, коли вони лежали біля вогнища під кожухом. Через кілька днів чи місяців — час у цій

скутій зимою господі збігав для них дуже приємно і легко — вона знову повернулася до цієї теми.

— Ти так і не розповів мені, — почала вона, — як зміг почути те, про що шепотілися на дорозі ті негідники.

— А я думав, що казав. Я ж зійшов з дороги і причаївся відразу, як почув, що позаду хтось іде.

— Чому?

— Бо був один і знав, що тут бродять якісь ватаги.

— А, ну так... І коли вони тебе минали, Хек саме говорив про Терру?

— По-моєму, він говорив про Дубівці.

— Ну що ж, цілком правдоподібно. Що тут ще скажеш. — Гед знову ліг, розуміючи, що вона йому не довіряє, і зачекав. — З чаклунами трапляються такі речі, — додала Тенар.

— Не тільки з чаклунами.

— Можливо.

— Кохана, чи не хочеш ти... зробити так, щоб я став тим, ким був?

— Ні. Зовсім. Навряд чи це було би розумно. Де би ти був зараз, якби надалі залишався магом? — Вони лежали на величезному дубовому ліжку, закутавшись в овечі і пухові ковдри, бо вогнища в кімнаті не було, а мороз цієї ночі подужчав, як завжди після снігопаду. — Та ось що мене цікавить. Чи є ще щось окрім того, що ти називаєш силою? Щось таке, що передує їй? А може, і таке, що сила — лиш один з його виявів? Так,

саме так. Оґіон казав колись, що ти, перш ніж отримати бодай якісь знання і чародійські навички, уже тоді був магом. Народжений магом, так він казав. От я собі й подумала: щоб мати силу, потрібно мати вмістилище для неї. Порожнечу, яку необхідно заповнити. І що більша ця порожнеча, то більше сили вона вмістить. І навіть коли сила не з'являлася, зникала чи марнувалася — вона однаково була.

— Ота порожнеча? — перепитав Гед.

— Порожнеча — це якщо одним словом. Та, може, я і помиляюся.

— Може, можливість? — припустив Гед, хитаючи головою. — Щось таке, що може бути... чи стати.

— Гадаю, що там, на тій дорозі, в потрібному місці та у потрібний час ти опинився через те... Ну, тому, що з тобою це буває. Ти не сам туди прийшов. Тебе наче щось вело. Але це була не "сила". Це просто сталося з тобою. Через неї... через порожнечу.

Подумавши хвильку, Гед відповів:

— Ти кажеш майже те, що я ще підлітком почув на Роуку. Нас вчили, що істинна суть магії — робити тільки те, що повинно робитися. А тут ми зайшли трохи далі. Не ти щось робиш, а роблять з тобою...

— Я сама цього до кінця не втямлю. Мені це більше нагадує обставини, що спричиняють правильні вчинки. Хіба не ти прийшов і врятував мені життя? Хіба не ти нахромив на вила Хека? Оце й були вчинки, і не просто вчинки, а саме такі, які мусіли статися.

Гед знову подумав і запитав:

— Тебе часом не цього вчили, коли ти була Жрицею Гробниць?

— Ні, — Тенар легенько потягнулась, дивлячись у темряву. — Арсі стверджували інше: шлях до сили пролягає через жертвоприношення. Коли ти жертвуєш собою та іншими. Така собі оборудка: одне даєш — інше отримуєш. І знаєш, як на мене, тут все чесно. Але моїй душі було тісно: це за те, зуб за зуб, смерть за життя... Над нею ще є свобода. Вона вища за відплату, за спокуту. Свобода — вища за всі оборудки та рівноваги.

— "Доля — це прохід між ними", — тихо мовив Гед.

Цієї ночі Тенар снилося, ніби вона бачить той прохід, про який ідеться у "Створенні Її". Бачить невеличке віконце, засклене важкою та мутною шибою з нерівними краями, вроблене в західну стіну старенького будинку понад морем. Вікно було зачинене на засув. Тенар хотіла його відчинити, та не могла пригадати потрібного слова чи ключа. То мало бути слово, ключ, якась назва, без яких годі було й думати відчинити те вікно. Вона шукала свою згубу в кімнатах із кам'яними стінами, які все вужчали і тьмяніли, аж поки врешті не отямилась у Гедових обіймах. Він намагався розбудити, заспокоїти її, примовляючи:

— Усе добре, люба моя, все буде добре!

— Я не можу звільнитися, — плакала вона, пригорнувшись до нього.

Гед заспокійливо пестив її волосся.

— Поглянь, — прошепотів він, коли вони лежали поруч.

Зійшов старий місяць. Попри всю холоднечу, Тенар не зачиняла віконниць, і сніг відбивав біле місячне сяйво просто в кімнату, немов заливаючи молоком увесь простір над ними. Вони лежали, і їм здавалося, що стеля — це просто завіса, завіса між ними і безкінечною, сріблястою і непорушною глибочінню.

* * *

Цьогорічна зима на Ґонті видалася напрочуд сніжною і затяжною. Врожай восени зібрали гарний, не бідували ні люди, ні худоба, і всього клопоту було, що сидіти в теплі та їсти назбиране.

Терру вже знала "Створення Еї" від початку до кінця, а в день Сонцестояння розповідала "Зимовий хорал" і "Подвиги юного Короля". Вона уже вміла пекти хрумкі пиріжки, прясти на прядці й робити мило. Їй уже були відомі назви і властивості усіх рослин, не вкритих снігом, і ще багато всячини про трави та слова, якої Гед набрався за своє коротке учнівство в Оґіона і за довгі роки, проведені у Роукській школі. Але він як міг обминав і Руни, і книги Всевідання, що стояли на кам'яній полиці, і не навчив дівчинку жодного слова із мови Створення.

Якось Гед розговорився з Тенар, і вона розповіла, як вчила Терру слова "тоук", та потім занедбала те навчання, бо щось не виходило, а що саме, вона так і не збагнула.

— Я гадала, причина в тому, що, може, я сама ніколи не розмовляла цією мовою і не використовувала її у чарах. А може, я мала би пізнати її від того, хто розмовляє нею від народження.

— Серед людей не знайдеш жодного такого.

— А тим паче — серед жінок.

— Я мав на увазі, що вона рідна тільки для драконів.

— А звідки вони її знають?

Гед не сподівався такого запитання і відповів нескоро. Мабуть, силився пригадати все, що знав про драконів сам і чув від інших.

— Не знаю, — зізнався він нарешті. — Що ми взагалі можемо сказати про них? Що вони навчають одне одного так само, як і люди, як матір дитину, як старший — молодшого? А можливо, вони, як і тварини, чогось навчаються самі, але більшість знань отримують вже від народження? Ніхто не скаже, так це, чи не так. Та як на мене, то і дракони, і мова їхня — це щось одне. Єдине і неподільне.

— Інших мов вони не знають.

Гед кивнув і пояснив:

— Вони нічого не вчаться, бо їхнє знання — це їхнє буття.

Зайшла Терру. В її обов'язки входило слідкувати, щоб у хаті завжди було достатньо палива. Дівчинка виклала дрова в ящик, що стояв у куті під комином, і пішла за новим оберемком.

— Що вона співає?

— Терру?

— Ну, коли залишається сама.

— Нічого. Вона нічого не співає, бо не вміє.

— Ну, може, це не спів, але я чув: "Далі, ніж західна даль..."

— А, — здогадалася Тенар, — он воно що! А Оґіон не розповідав тобі про Жінку з Кемая?

— Ні, — похитав головою Гед. — Розкажи мені.

Не відриваючись від прядива, Тенар повідала йому Оґіонову історію, і коли вона говорила, прядка то дзижчала, то замовкала. Закінчивши розповідь, Тенар сказала:

— Коли Майстер-Вітровод розповів мені, що спонукало його до пошуків "жінки з Ґонту", я подумала про неї. Але її напевне вже немає серед живих. А хоч би й була, то який Архімаг з рибалки, та ще й із дракона на додачу!

— Але ж Формотворець не казав, що ота жінка з Ґонту буде Архімагом, — зауважив Гед. Він саме вмостився на віконному карнизі, щоби краще бачити при світлі похмурого дня, і штопав потріпані штани. Від Сонцестояння минуло півмісяця, це була найхолодніша пора.

— А що ж тоді він сказав?

— "Жінка з Ґонту". Хіба не так?

— Так, але ж його питали, хто буде наступним Архімагом.

— Питати питали, але відповіді не отримали.

— "Суперечки великих магів не мають меж", — сухувато промовила Тенар.

Гед перекусив нитку, а залишок намотав на палець.

— На Роуку я трохи навчився гратися словами, — погодився він. — Але тут, здається, справа не в цьому. Не може "жінка з Ґонту" бути Архімагом. Взагалі жодна жінка не може бути ним. Це би суперечило її жіночій суті. Маги Роуку — чоловіки, і їхня сила — сила чоловіча, їхнє знання — знання чоловіче. І рід чоловічий, і магія тримаються на одному камені. Сила належить чоловікам. Якби сила була в жінок, то ким би тоді

були чоловіки? Жінками, нездатними народжувати дітей? І ким би були жінки? Чоловіками, які народжують дітей?

— Атож! — кивнула Тенар. І за якийсь час не без лукавства додала: — А як же тоді королеви? Хіба вони не жінки, наділені силою?

— Королеви — це ті самі королі, тільки жіночої статі. — Тенар порснула. — Я хотів сказати, що вони беруть силу в чоловіків. Ті дозволяють їм користуватися своєю силою. Але то не жіноча сила, розумієш? І королева сильна не завдяки своїй жіночій суті, а всупереч їй.

Тенар кивнула. Відхилившись від прядки, вона потягнулася і

запитала:

— А що ж тоді жіноча сила?

— Цього ми, побоююсь, не знаємо.

— Ну, а жінка як жінка — хоч десь, бодай від когось вона може сподіватися на послух? Від дітей, наприклад. Хоч якийсь час...

— Може, так, у себе вдома.

Тенар окинула поглядом кухню.

— Де всі двері зачинені, — зауважила вона. — На засуви.

— Бо ви чогось таки вартуєте.

— О, так. Ми ж безцінні. А разом з тим і безпорадні... Ніколи не забуду, як я це зрозуміла! Мені погрожувала Косіль — мені, Єдиній Жриці Гробниць. І ось тоді я відчула свою безпорадність. Мене поймав

жах. А вона черпала свою міць від Богокороля, який був чоловіком. О, як я злостилася від цього! І як я боялася!.. Одного разу я розмовляла про це з Жайвіркою. І вона запитала: "Чому чоловіки бояться жінок?"

— Якщо ваша сила — це просто слабкість інших, то ваше життя — це суцільний страх, — зауважив Гед.

— Так, але, здається, й жінки самі бояться своєї сили, бояться себе самих.

— А їх колись учили покладатися на самих себе? — запитав Гед, і коли він це сказав, знову зайшла Терру. Його очі зустрілися з очима Тенар.

— Ні, — похитала головою Тенар. — Довіри нас не вчать. — Вона подивилась, як дівчинка складає дрова у ящик. — Якби ж то сила була у довірі. Мені подобається це слово. Якби не зводилося усе до ієрархій — хтось вищий, хтось нижчий, — королі, володарі, чаклуни... Яке воно все зайве, непотрібне... Для справжньої сили, істинної свободи, потрібні не примус, а довіра.

— Як між дітьми та батьками, — озвався Гед.

Вони обидвоє замовкли.

— А зараз, — першим порушив тишу Гед, — уже навіть довіра не та. Чоловіки на Роуку ще покладаються на себе і на інших. Їхня сила чиста, не вражена ніяким тліном, і вони мають цю чистоту за мудрість. Їм і на думку не спаде повернути її на зло.

Тенар підвела очі на Геда. Він ще ніколи не говорив так про Роук — як цілковито сторонній спостерігач, абсолютно до нього не причетний.

— То, може, їм потрібна жінка, котра могла б наставити їх на цей шлях, — сказав він і розсміявся.

Тенар знову запустила прядку.

— І все ж я не збагну, чому жінка може бути королевою, а Архімагом — ні?

Терру уважно слухала.

— "Гарячий сніг, суха вода", — відповів Гед ґонтійською приказкою. — Сила королів — це сила інших. Сила мага — його власна, він сам і є цією силою.

— До того ж, чоловічою. Ми ж навіть не знаємо, що таке жіноча сила. Гаразд. Розумію. І все одно, чому ж вони не можуть знайти Архімага — чоловіка-Архімага?

Гед вивчав на споді штанів шов, що розійшовся.

— Гаразд, — сказав він, — якщо Формотворець не відповів на їхнє запитання, то він відповів на запитання, якого вони йому не ставили. Можливо, їм потрібно знайти його.

— Це така головоломка? — поцікавилась Терру.

— Так, — відказала Тенар. — Але самої головоломки ми не знаємо, зате маємо її розв'язок. А він такий: жінка з Ґонту.

— Їх тут багато, — відповіла Терру, трохи поміркувавши. Явно вдоволена своєю відповіддю, вона вибігла за черговою партією палива.

Гед подивився їй услід.

— Тепер усе інакше, — промовив він. — Усе... Тенар, інколи я думаю... я запитую себе: а що, як царювання Лебанена — це тільки початок? Отой прохід... а він — воротар. Щоб ніхто не прослизав крізь нього.

— Він такий юний, — сказала Тенар з ніжністю в голосі.

— Стільки ж було й Мореду, коли він зійшовся у двобої з Чорними Кораблями. Чи мені, коли я... — він замовк, поглянув у вікно на безлисті дерева, на сірі, скуті морозом поля. — Або тобі, Тенар, в отому осерді мороку... Що таке юність чи вік? Я не знаю. Іноді мені здається, що я прожив уже тисячі років. А інколи здається, що життя моє — наче політ ластівки, що промайнула на мить через тріщину в стіні. Що я не раз помирав і відроджувався до життя — і в Потойбіччі, і тут, де світить сонце. Усе повертається до початку, і ми повертаємось навічно до свого джерела, і це джерело не має ні кінця, ні краю. "Світ з нічого виникає..." Я думав над цим, коли був там, у горах із козами, і день тягнувся цілу вічність, і час завмер, коли приходив вечір, а потім знову ранок... Я навчився мудрості у кіз. І подумав: "За чим я так побиваюсь? Якого чоловіка я оплакую? Архімага Геда? Чому козопасові Яструбу так гірко та соромно за нього? Що я вчинив такого, чого повинен соромитися?

— Нічого, — запевнила його Тенар. — Ти ніколи нічого такого не чинив!

— О, так, — погодився Гед. — Уся чоловіча велич замішана на соромі, живиться ним. Відтак козопас Яструб побивався за Архімагом Гедом. І ще пильнував кіз, як пильнував хлопчиськом.

Тенар, слухаючи його, усміхнулась.

— Слань казала, що тобі було років п'ятнадцять, — трохи ніяковіючи, зізналася вона.

— І вона була недалека від істини. Оґіон нарік мене восени, а влітку наступного року я вже відплив на Роук… Ким був той хлопчисько? Порожнечею… Свободою.

— Геде, а ким є Терру?

Гед змовк, і Тенар уже подумала, що він і не збирається відповідати, аж раптом Гед озвався:

— Скажімо краще так: у чому її свобода?

— Але ж наша свобода — це ми?

— Думаю, так.

— Ти зі своєю силою здавався зразком вільної людини. Але яким коштом? Що робило тебе вільним? А я… Мене ліпили, ліпили, наче якусь глину, так, як хотілося служницям Давніх Сил, або чоловікам, які керували службами, обрядами, місцями. Кому це було потрібно, я вже й не знаю. Потім я вирвалась на волю, пішовши з тобою, а тоді — залишившись із Оґіоном. Але ж це була не моя свобода. Вона просто давала мені можливість вибору, і я зробила свій вибір. Я пішла тим шляхом, на якому тебе ліплять як глину, підганяючи під господарство, під господаря, під своїх дітей. Я власноруч зліпила з себе посудину. Мені відомі її обриси, але не глина. Життя крутило мене в танці. Я знаю, що таке танці. Але не знаю, ким є ця танцівниця.

— А вона, — сказав після тривалої паузи Гед, — якщо їй судилось коли-небудь танцювати…

— Її боятимуться, — прошепотіла Тенар.

А потім у кухню зайшла дівчинка, і розмова перекинулась на хлібне тісто, яке підходило в пічному закуті. Вони частенько просиджували

добру половину короткого дня за такими розмовами, негучними і довгими, перестрибуючи з п'ятого на десяте, ходячи коло та навколо, складаючи та зшиваючи докупи свої життя словами, в яких були роки, вчинки і думки з різних життів. А потім знову мовчки поверталися до роботи, і кожен мріяв про своє, а дівчинка безмовно сиділа разом з ними. Так минула зима, потім прийшла пора окоту, додавши клопоту та важкої праці. Дні ставали довшими і світлішими, і коли пригріло сонце, то з далеких островів Південних широт, де в сузір'ї Скінчення сяє зірка Гобардон, прилетіли ластівки, провіщаючи своїм щебетанням початок нової ери.

ХАЗЯЇН

Коли повернуло на весну, в морі, наче ластівки в небі, запанували кораблі. У Вальмуті тільки й мови було про те, що морським піратам непереливки від королівських кораблів. Бо ті, у кого ще вчора кури грошей не клювали, сьогодні залишалися злидарями: у піратів конфісковували і кораблі, і майно — геть усе. Відлуння цих розмов доходило й до сіл. Сам повелитель Хено спорядив три найкращі, найшвидші кораблі під командуванням старого морського вовка і ворожбита на прізвисько Міченый. Це ім'я сповнювало жахом усіх купців від Солеї до Андрадеса. Кораблі Хено мали вийти за Оранею, із засідки вчинити напад на королівські кораблі і пустити їх на дно. Та сталося так, що не вони, а королівський корабель увійшов у Вальмутську гавань, везучи на борту Міченого в кайданах і маючи наказ доставити повелителя Хено в Порт-Ґонт, де його судитимуть як пірата і вбивцю. Хено забарикадувався у своєму кам'яному маєтку, що стояв між пагорбами за Вальмутом. Була вже тепла весняна пора, будинок не опалювався, і цим скористались п'ятеро чи шестеро королівських воїнів. Вони через комин проникли в маєток, і невдовзі Хено в супроводі цілого загону провели вулицями Вальмута та передали до рук правосуддя.

Коли ця звістка досягла Гедових вух, він з любов'ю та гордістю в голосі сказав:

— За що б не взявся наш король, він все робитиме на совість.

Незадовго північним шляхом, що вів у Порт-Ґонт, пройшов і Хек. Його рани загоїлись, і тепер на нього чекав суд королівських виконавців. Коли всіх було засуджено до галер, звістка про вирок неабияк утішила вуха мешканців Серединного Долу. Вони вітали один одного з цією новиною, і Тенар з Терру приймали найщиріші привітання.

Прибували нові кораблі, а з ними — нові королівські посланці. Далеко не всі з них викликали захват міщан і поселенців суворого Ґонту. Були тут законники, які мали перевіряти роботу суддів і стражів порядку, прислухаючись до скарг простолюду, були оцінники і збирачі податків. До місцевої знаті прибували королівські вельможі з пропозицією присягнути на вірність Хавнорській короні. Острів заполонили чарівники, котрих, утім, мало хвилювало те, що коїться, і ще менше тягнуло на розмови з мешканцями Ґонту.

— Здається, вони таки шукають нового Архімага, — сказала Тенар.

— Або зловмисників-чародіїв, — додав Ґед. — Із ними досі ще не все гаразд.

Тенар ледь не сказала: "Тоді хай пошукають у посадника Ре-Альбі", але щось змусило її мовчати. "Що ж я хотіла сказати? — думала вона. — Чи говорила я колись Ґедові про... Про що? Я стаю забудькуватою. І що ж я хотіла йому сказати? Ага, пригадала! Потрібно полагодити хвіртку, що веде на нижнє пасовище. Поки ще корів не виганяли".

Її думкам завжди було тісно від нескінченних господарських клопотів. "Ти ніколи не думаєш про щось одне", — казав їй Оґіон. Навіть коли Ґед почав допомагати їй по господарству, у Тенар не поменшало турбот. Чоловік допомагав їй в усіх домашніх справах — цього Кремінь ніколи не робив. Роботи не бракувало, і часу на розмови зоставалося обмаль. Увечері вони вечеряли за одним столом, лягали в одне ліжко і

засинали, а вранці, прокинувшись з першими променями сонця, знову поверталися до роботи, і життя минало у круговерті, неначе колесо водяного млина, що зачерпує повні лопаті і знову спорожняє їх, але замість прозорої води в них були прожиті дні.

— Мамо, привіт.

Біля хвіртки стояв стрункий юнак. Тенар спочатку здалося, що це найстарший син Жайвірки.

— Що тебе сюди принесло, хлопче? — запитала вона.

Знову поглянула на нього, відвівши погляд від курей та гусей, придивилася і скрикнула:

— Іскрику!

Розганяючи птицю, вона кинулася до юнака.

— Ну, ну, — озвався той, — полегше, полегше.

Він дозволив Тенар обняти себе і доторкнутися до обличчя. Зайшовши на кухню, він одразу ж умостився за столом.

— Ти їсти будеш?

— Та можна...

Тенар взялася порядкувати біля вогню.

— Ти зараз на якому кораблі? Все ще на "Чайці"?

— Ні, мій корабель розбився.

Тенар аж руками сплеснула.

— Буря?

— Ні, — він сумно усміхнувся. — Команду розігнали. А судном заволоділи люди короля.

— Але ти... Ти ж не ходив на піратському кораблі...

— Ні.

— Тоді чому ж?..

— Сказали, що в капітана на борту є товари, які їм потрібні, — неохоче пояснив Іскрик.

Він був такий же стрункий, як і раніше, але змужнів на виду. Темно-бронзова засмага, довге пряме волосся, видовжене обличчя, як у Кременя, тільки вужче і гостріше.

— Де тато? — запитав Іскрик.

Тенар застигла нерухомо.

— Ти не заходив до сестри?

— Ні, — відповів він байдужо.

— Кремінь помер три роки тому, — сказала Тенар. — Від паралічу. Просто в полі, на стежці. Його знайшов Ясновод.

Запала тиша. Він не знав, які слова сказати, а може, і не мав тих слів.

Тенар поставила перед Іскриком тарілку. Хлопець накинувся на їжу, тому одразу ж довелося бігти по добавку.

— Відколи ж ти не їв?

Іскрик тільки знизав плечима.

Тенар сіла за стіл навпроти сина. Світло передлітнього сонця лилося у вікно перед столом і падало на мідну решітку вогнища.

Нарешті Іскрик відсунув від себе тарілку.

— І хто тут тепер порядкує на господарстві? — поцікавився він.

— Сину, а тобі що до того? — запитала Тенар, лагідно, але сухо.

— Бо воно моє, — відповів він таким самим тоном.

За хвилинку Тенар підвелася і прибрала за ним посуд.

— Авжеж, твоє.

— Ні, звичайно, тобі не конче йти звідси, — сказав він, мабуть, намагаючись пожартувати. Проте дотеп вийшов дуже незграбний. — Старий Ясновод ще тут?

— Усі ще тут. І чоловік, якого звати Яструбом, і дівчинка, яку я прийняла. Тут. У домі. А ти спатимеш у кімнаті на горищі. Я принесу драбину. То як, залишишся?

— Та можна...

Достоту так двадцять років тому відповідав на її запитання Кремінь. Ніколи не скаже ні "так", ні "ні", неначе вона не мала жодного права взагалі про щось його запитувати. Його свобода ґрунтувалась на її невіданні. "Вбога, благенька свобода", — подумала Тенар.

— Бідний хлопчику, — промовила вона. — Команду твою розігнали, батько помер, а в домі повно незнайомців — і про все це ти дізнаєшся за один день. Тобі знадобиться якийсь час, щоби до цього звикнути. Вибач мені, сину. Але я рада твоєму приїзду. Я часто згадувала тебе — в морі, в бурю, взимку.

Іскрик мовчав. Він не вмів ні давати, ні приймати. Хлопець відсунув стілець і вже підводився з-за столу, коли зайшла Терру. Заклякнувши на місці, він втупився у дівчинку.

— Що це з нею? — запитав він у матері.

— Колись вона обпеклась. Терру, ось мій син, про якого я тобі розповідала — моряк Іскрик. Іскрику, Терру — твоя сестра.

— Сестра?!

— Названа сестра.

— Сестра! — знову вигукнув він і, обвівши поглядом кухню, немов шукаючи в когось підтримки, пильно поглянув матері в очі.

Тенар поглянула на Іскрика.

Виходячи, він обійшов нерухомо застиглу Терру. За ним гучно ляснули двері.

Тенар подивилася на Терру — і не змогла вимовити жодного слова.

— Не плач, — сказала дівчинка. Сама вона не плакала. Підійшовши до Тенар, Терру взяла її руку. — Він скривдив тебе?

— О, Терру! Дай-но я обійму тебе! — Тенар сіла за стіл, узявши Терру на руки і пригорнувши до себе.

Дівчинка вже виросла з тих літ, коли сидять на руках. Терру, незвикла до такого поводження, зніяковіла в цих обіймах. Тенар тримала дівчинку і ридала, а Терру притулила своє пошрамоване обличчя до обличчя Тенар, і воно стало мокре від її сліз.

* * *

Уже посутеніло, коли Іскрик і Гед закінчили огляд господарства. Судячи з усього, Ясновод устиг ознайомити законного спадкоємця зі станом справ на хуторі. А Гед, схоже, намагався уявити свою подальшу долю. Слів за вечерею було сказано дуже мало, та й ті підбиралися дуже старанно. Іскрик не виявляв невдоволення тим, що йому не постелили в його кімнаті, а видерся драбиною на горище і вочевидь був задоволений постіллю, яку приготувала йому мати, бо не злазив відтіля до пізнього ранку наступного дня.

Злізши, він зажадав сніданку і чекав, поки його обслужать. Його батькові завжди догоджали — мати, дружина, дочка. Невже ж він був гіршим чоловіком, ніж батько? Чи не на це хотіла йому вказати Тенар? Вона подала синові сніданок, прибрала посуд після нього і повернулася в сад, де разом з Терру і Кисличкою обкурювала гусінь, якої розплодилося стільки, що могла понищити усі плодові зав'язі.

Іскрик приєднався до Ясновода і Сутяги. І весь свій час, день за днем, проводив здебільшого з ними. Важку роботу, де потрібна була сила м'язів, і складну, коли доходило до жнив, і біля овець — усе це робили Гед, Кисличка і Тенар, тоді як двійко старих, які прожили тут усе своє життя і працювали ще на батька, водили Іскрика садибою, все

розказували і показували. Вони щиро вірили, що й дотепер усе господарство тримається на них, і переконували у цьому хлопця.

Тепер, повертаючись додому, почувалася незатишно. Тільки надворі, за господарськими клопотами, вона забувала про гнів, гнів і сором, які з'явилися з приходом Іскрика.

— Моя черга, — гірко скаржилась вона Гедові, коли вони лежали в ліжку, а зірки розсіювали морок довкола них. — Тепер моя черга втрачати те, чим я найбільше пишалася.

— І що ж ти втратила?

— Свого сина. Сина, якого я не виховала чоловіком. Втратила. Він уже не мій, — вона закусила губу, вдивляючись у темряву пересохлими очима.

Гед не сперечався з нею, не втішав її горе, а тільки запитав:

— Ти гадаєш, він залишиться тут?

— Так. Його лякає навіть думка про море. Син не сказав мені правди, або сказав тільки частину правди. Він був другим помічником капітана. Підозрюю, що їхній корабель перевозив награбоване. Піратські попихачі. Але не в цьому річ. Усі ґонтійські моряки наполовину пірати. Та він бреше. Бреше. А ще — ревнує до тебе. Безчесний, заздрісний чоловічок.

— Я думаю, він просто переляканий, — заперечив Гед. — Але не злостивий. Зрештою, це його господарство.

— Ну, то нехай вдавиться! Хай йому буде з нього стільки зиску, скільки...

— Ні, люба, — втрутився Гед, спиняючи її словами і руками, — помовчи, не промовляй лихих слів! — Він благав так пристрасно і наполегливо, що її гнів вмить обернувся на любов, з якої він і починався. Тенар розплакалась.

— Я й гадки не мала проклинати його чи господарство! Пробач, я не хотіла! Просто мені так прикро, так соромно за нього! Мені так шкода, Геде!

— Ні, ні, ні. Кохана, мені байдуже, що думає про мене хлопець. Але він такий грубий із тобою!

— І з Терру. Він поводиться з нею, як... Він сказав... він сказав мені: "Що вона собі зробила, що має такий вигляд?" Що вона зробила!..

Гед погладив її по волоссю, як нерідко робив це, — ніжно, лагідно. Ця ласка завжди навівала на неї сон, даруючи заспокійливе відчуття любові.

— Я міг би піти звідси і знову пасти кіз, — сказав він нарешті. — Тобі би тоді було тут легше. От тільки з роботою...

— Краще я піду з тобою.

Він перебирав руками її волосся і, здавалося, щось обдумував.

— Про мене, хай буде так, — сказав він. — Там, понад Ліссу, живе ще двійко чабанських родин. Але потім буде зима.

— Може, якийсь господар візьме нас до себе. Я вмію працювати... за вівцями ходжу... тобі невдивовижу кози... і ти все так швидко робиш...

— А надто вилами, — сказав він собі під ніс, і Тенар тихо всміхнулася.

Наступного ранку Іскрик піднявся рано і поснідав разом з усіма, бо йшов із Сутягою на риболовлю. Ставши з-за столу, він, уже не так грубо, як зазвичай, сказав:

— На вечерю я принесу купу риби.

Напередодні Тенар вирішила, що триматиметься з ним інакше.

— Зачекай, — спинила вона сина. — Іскрику, ти можеш прибрати після себе? Поклади тарілки в миску і залий їх водою. А після вечері їх помиють разом з іншим посудом.

Він глипнув на неї і сказав:

— Це жіноча робота, — і вдягнув шапку.

— Так роблять усі, хто їсть у цій кухні.

— Тільки не я, — відказав Іскрик спокійно і вийшов надвір.

Тенар вибігла за ним.

— Яструб миє, а ти не можеш? — запитала вона, ступивши на ґанок.

Іскрик мовчки кивнув і пішов через двір.

— Надто пізно, — промовила Тенар, повертаючись на кухню. — Утратила, ой утратила. — Вона відчувала, як сухі зморшки стягують їй шкіру обличчя — біля рота, між очима. — Скільки камінь не поливай, він не ростиме.

— Виховання треба починати, коли діти юні та гнучкі, — мовив Гед. — Як от, скажімо, я.

Проте на це вона вже не могла сміятися.

Весь день вони працювали, а повертаючись додому, побачили біля хвіртки Іскрика і ще якогось чоловіка. Ті розмовляли.

— Цей чоловік з Ре-Альбі, чи не так? — запитав Гед, який ніколи не скаржився на зір.

— Ходімо, Терру, — гукнула Тенар до дівчинки, яка раптово зупинилась. — Який чоловік? — Тенар була короткозора і тепер пильно вдивлялася у двір. — А, це ж цей, ну, як його?... Торговець вівцями. Скороход. Чого він знову прилетів, наче стерв'ятник на падло?

Цілий день вона була в кепському настрої, тому Гед і Терру завбачливо промовчали у відповідь.

Тенар наблизилася до чоловіка біля хвіртки.

— Скороходе, ти знову шукаєш ягничок на розплід? Ти спізнився на рік, але в кошарі є кілька цьогорічних.

— Хазяїн мені вже сказав, — озвався Скороход.

— Авжеж, хазяїн, — ущипливо згодилася Тенар, і від цих слів Іскрик аж потемнішав з вигляду. — Ну що ж, не заважатиму тобі розмовляти з хазяїном, — сказала Тенар і розвернулась, наміряючись піти.

— Тенар, я повинен тобі щось сказати, — зупинив її Скороход. — Стара відьма тітонька Слань дуже слабує. Я бачив її, коли збирався у Серединний Діл, і вона просила переказати тобі дещо. "Перекажи, —

каже, — пані Ґої, що я би хотіла побачити її перед смертю. Якщо зможе, нехай прийде".

"Ах ти ж стерв'ятнику, пожираче падла!" — подумала Тенар, люто зиркнувши на лиховісника.

— Слань хвора?

— При смерті, — сказав Скороход, і якась подоба усмішка ковзнула по його лиці, але то була радше усмішка співчуття. — Захворіла взимку, злягла, а тепер просить переказати, що перед смертю дуже хоче побачити тебе.

— Дякую за звістку, — спокійно відповіла Тенар і попрямувала у будинок, а Скороход з Іскриком подалися до кошар.

— Мені потрібно йти, — повідомила Тенар Геда й Терру, готуючи вечерю.

— Неодмінно, — кивнув Гед. — Але якщо ти не заперечуєш, ми підемо утрьох.

— І ти? — уперше за весь день хмара зійшла з її обличчя, воно проясніло. — О! — видихнула Тенар. — Добре, як добре... Просити я не хотіла, гадала, може... Терру, а ти би хотіла повернутися зі мною на якийсь час до Оґіонового будиночка?

Терру замовкла, про щось замислившись.

— Я би побачила свій персик, — нарешті озвалася вона.

— Авжеж, і Колючку, і Стрибуху, і тітоньку Слань... Бідна Слань! О, я хотіла, я так хотіла повернутися туди. Але мені здавалося, що це буде

дурощами з мого боку. Треба було займатися господарством... ну і таке інше...

Тенар передчувала, що була якась інша причина не повертатися назад. Ця причина весь час вислизала від неї, наче тінь, наче слово, що крутиться на кінчику язика.

— Цікаво, чи хтось доглядає Слань, чи посилали до неї цілителя? Вона ж бо єдина цілителька на всю округу, але в Порт-Ґонті вже напевне знайшовся би хтось, здатний допомогти їй. О бідна Слань! Я мушу йти... Сьогодні вже пізно, але завтра, на світанку. А хазяїн вже хай сам клопочеться зі сніданком!

— Навчиться, — протягнув Гед.

— Ні, не навчиться. Радше знайде собі дурну бабу, яка йому готуватиме. Ах! — вона обвела кухню поглядом, її обличчя було веселим і водночас злим. — Як не хочеться мені залишати для неї цей стіл, з якого я прибирала двадцять років! Сподіваюсь, вона оцінить мою старанність.

Іскрик запросив Скорохода на вечерю. Торговець вівцями не залишився ночувати, хоч Іскрик, як гостинний господар, запропонував йому нічліг. Ось тільки Тенар навряд чи сподобалося б те, що на одному з її ліжок спатиме Скороход. І коли той у блакитних сутінках весняного вечора вийшов за село, вона не приховувала радості.

— Сину, завтра, щойно розвидниться, ми вирушаємо в Ре-Альбі, — повідомила Тенар Іскрику. — Ідемо Яструб, Терру і я.

Син спантеличено подивився на матір.

— Як — отак берете і йдете?

— Так само, як і ти, — приходив і йшов, — відказала Тенар. — А зараз, Іскрику, дивись сюди: це скринька твого батька. У ній — сім кістяних монет і боргові марки старого Мостовика. Тільки він жодного разу не сплачував за ними, бо не має коштів. Ці андрадські монети Кремінь уторгував за овечі шкури, які продавав у Вальмуті заїжджому купцеві чотири роки поспіль, ще коли ти був хлопчиком. Ці три хавнорські — від Півня, він купив наше господарство у Високому Ручаї. Я разом з твоїм батьком купувала той маєток, допомагала розчищати і продавати його. Тож я беру ці три монети, вони мої за правом. А решта, і господарство теж — усе твоє. Ти тут хазяїн.

Іскрик — високий, стрункий, молодий — стояв, дивився на скарбону[11] і тільки кліпав очима.

— Забирай їх усі. Вони мені ні до чого, — сказав він тихим голосом.

— Мені їх теж не треба. Але дякую тобі за щирість, сину. Залиш собі ці чотири монети, а коли одружишся, подаруй їх дружині від мого імені.

Вона засунула скриньку у сховок за великою тарілкою на найвищій полиці, де її завжди тримав Кремінь.

— Терру, йди збери свої речі, бо ми виходимо дуже рано.

— Коли ви повернетесь? — запитав Іскрик, і тон його голосу нагадав матері того непосидючого хворобливого хлопчика, яким він був колись. Але вона тільки мовила:

— Не знаю, дорогенький. Якщо я буду тобі потрібна, то повернуся.

Тенар заходилася готувати подорожнє взуття і пакунки.

— Іскрику, — гукнула вона, — можеш зробити мені послугу?

Він сидів біля вогнища — непевний, похмурий.

— Яку?

— Навідайся у Вальмут, до сестри. І скажи їй, що я повертаюся на Велику Кручу. Скажи, якщо хоче щось переказати, то нехай не бариться.

Іскрик кивнув. Він поглянув на Геда, який вже спакував свої нехитрі пожитки з акуратністю і швидкістю людини, яка чимало помандрувала, а зараз розставляв посуд, щоб залишити після себе порядок на кухні. Закінчивши з посудом, Гед всівся навпроти Іскрика, просунув нову мотузку в петлю на мішку і затягнув його.

— Для цього є спеціальний морський вузол, — зауважив Іскрик.

Гед мовчки подав йому мішок і дивився, як Іскрик, так само мовчки, показує, як зав'язати вузол.

— Просто сповзає, — сказав він, і Гед кивнув.

* * *

У холодній передранковій імлі вони покинули садибу. Сонце на західному схилі гори Ґонт з'являється пізно, і якийсь час довелося грітися ходьбою. Нарешті його сяйво подолало громаддя вершин і почало світити їм у спини.

Тепер Терру йшла удвічі швидше, ніж минулого літа, та навіть при такій ходьбі на дорогу їм знадобилося два дні.

— А може, спробувати дійти сьогодні до Дібров? — запитала Тенар, коли було вже пополудні. — Там є щось схоже на заїзд. Пригадуєш, Терру, ми там ще випили по чашці молока?

Гед пильно вдивлявся у гірський схил.

— Це місце мені знайоме...

— Чудово, — озвалася Тенар.

Не доходячи до повороту, першого місця на цій дорозі, де з високої гори було видно Порт-Ґонт, Гед звернув у ліс, що ріс на крутих узбічних схилах. Темряву між стовбурами і гіллям пронизували скісні червоно-золоті промені західного сонця. Стежки тут не було. Пройшовши цим підйомом десь із половину милі, мандрівники вийшли на невеличку галявину, захищену від вітру деревами і стрімчаками. Звідси можна було бачити вершини гір, що височіли з півночі, а між верхівками високих сосен прозирало ясне західне море. Стояла цілковита тиша, і тільки десь у верховіттях повівав легенький вітерець. Гірський жайворонок затягнув журливу пісню, та й замовк, гайнувши до свого гнізда.

Перекусивши хлібом і сиром, трійко подорожан сиділи і спостерігали, як з моря на землю насувається темрява. Коли стемніло, вони розстелили свої плащі і вляглися: Терру біля Тенар, Тенар — біля Геда. Далеко за північ Тенар прокинулася: десь неподалік кричала самка сови — часто, протяжно, лунко, наче дзвоник. Здалека до неї, неначе відлуння того дзвоника, відповідав самець.

"Я буду бачити зірки, застиглі в морі", — подумала Тенар і знову заснула.

Вона прокинулась на світанку. Гед сидів біля неї, закутавшись у плащ, і крізь просвіт вдивлявся у західну далечінь. Його смагляве обличчя було абсолютно спокійне, втишене, таким вона бачила його багато років тому, на Атуанському узбережжі. Тільки очі дивилися не вниз перед собою, як тоді, а в безкрайній захід. Тенар і собі поглянула

туди й побачила, як на заході рожево-золотою загравою займається новий день.

Гед обернувся до Тенар.

— Відколи ми зустрілися з тобою, відтоді я весь час тебе люблю, — зізналася жінка.

— Життєдайниця, — мовив Гед, нахилився до неї і поцілував — у груди, у вуста. Тенар на хвильку затримала його у своїх обіймах. А потім вони розбудили Терру і пішли далі. Коли вони майже зайшли у ліс, Тенар ще раз обернулася до галявини, немовби беручи з неї слово берегти її віру і щастя.

У перший день подорожі їх цікавила не стільки кінцева мета, скільки сама дорога. Сьогодні ж вони вже мали дійти до Ре-Альбі, і тому думки Тенар вже стосувалися здебільшого тітоньки Слані та її хвороби. А може, вона все-таки не помирає?

Та день минав, мета була все ближчою, і думки про Слань, та й взагалі будь-які думки поволі покидали Тенар. Вона втомилася. Її охоплювала відраза від того, що ось вона знову йде цією дорогою — дорогою, яке веде її до чужої смерті. Проминувши Діброви і вузьку ущелину, дорога знову бралася вгору. Коли вони дійшли до останнього довгого підйому, за яким починалася Велика Круча, Тенар уже ледве переставляла ноги, а думки в голові так переплуталися, що й годі розібрати. Варто було уявити якусь річ, як її назва починала вертітися у голові доти, поки не ставала безглуздим набором звуків. Спочатку їй пригадалася шафа для посуду в Оґіоновому домі, а тепер — кістяний дельфінчик, бо вона саме побачила в руках у Терру торбинку з іграшками.

Гед ступав легко, як звиклий до дороги мандрівник. Терру дріботіла поруч — та сама Терру, котра минулого року так знемогла на цьому

шляху, що Тенар мусила взяти її на руки. Але тоді вони йшли довше. Та й дівчинка була дуже слабка.

"Літа беруть своє, — думала Тенар. — Я вже застара, щоби так іти. Сиди, бабо, вдома і пильнуй вогонь... Кістяний дельфінчик, кістяний дельфінчик. Кістяний чоловічок і кістяна тваринка. Ось вони йдуть попереду. Вони чекають на неї".

Тенар важко переставляла ноги. Втома сковувала тіло. Вона уже через силу здолала останній відрізок підйому, за яким починалася Велика Круча. Ліворуч виднілися дахи Ре-Альбі, які похило збігали до краю стрімчака. Праворуч звивалася дорога, що вела до посадника Ре-Альбі.

— Сюди, — кивнула Тенар.

— Ні, — сказала дівчинка і показала ліворуч, у бік села.

— Сюди, — повторила Тенар і повернула праворуч.

Гед попрямував за нею.

І вони пішли полями, поростими травою, обминаючи горіхові насадження. Було тепле надвечір'я раннього літа. У кронах дерев повсюдно лунав пташиний спів — близький, далекий. І хтось ішов дорогою їм назустріч — чоловік, імені якого вона не могла пригадати.

— Ласкаво просимо! — Чоловік спинився і насмішкувато дивився на подорожан.

Вони зупинилися теж.

— Ти ба, які визначні люди зводили вшанувати своєю увагою маєток посадника Ре-Альбі, — промовив він.

Туахо, ось як його звали! Кістяний дельфінчик, кістяна тваринка, кістяна дитинка...

— Мої вітання Архімагові! — чоловік вклонився Гедові, Гед — йому.

— І шановній Тенар Атуанській! — їй він вклонився нижче, ніж Гедові, і Тенар опустилася перед ним навколішки просто на дорогу. Вона схилялася і схилялася, аж поки не торкнулася вустами дорожньої пилюки.

— А тепер повзи, — наказав Туахо.

Тенар підповзла до нього.

— Стій! — наказав він, і вона зупинилась.

— Ти можеш говорити? — запитав Туахо.

Тенар мовчала. Жодне слово не корилося її вустам.

— Так, — звично відповів за неї Гед.

— Де чудовисько?

— Не знаю.

— Я гадав, що відьма приведе з собою подругу. А натомість привела тебе, вельможний Архімаже Яструбе. Яка приємна несподіванка! Єдине, чим я можу прислужитися відьмам і чудовиськам, — це очищати світ від них. Але з тобою, колишнім чоловіком, я можу й поговорити. Ти

принаймні дохідливо розмовляєш. І усвідомлюєш, що таке покара. Невже ти гадав, що посадивши на трон свого Короля та навіки знищивши мого повелителя — нашого повелителя, — ти будеш у цілковитій безпеці? Руйнуючи останню надію на вічне життя, ти, мабуть, думав, що чиниш свідомо.

— Ні, — заперечив Гед.

Тенар не бачила чоловіків. Вона бачила тільки бруд перед собою і відчувала присмак пилюки у роті. І чула Гедів голос. А голос той сказав:

— Життя народжується у смерті.

— Лепечи, лепечи, співай свою пісеньку, наставнику з Роуку, учителю! Яка прикрість: великий Архімаг виростає до козопаса, забувши і магію, й усі слова, в яких криється сила! Архімагу, ти можеш прочитати заклинання? Просте малесеньке заклинання, здатне створити бодай крихітнуману? Ні? Жодного слова? Мій повелитель переміг тебе. Тепер ти це розумієш? Ти його не здолав. Його сила живе! Я міг би залишити тебе живим на якусь часину, щоби ти побачив ту силу — мою силу. Ти би побачив старого, якому я не даю померти. І якби мені знадобилося, я міг би скористатися для цього і твоїм життям, і побачити, як твій Король-вискочка сам себе пошиє в дурні, разом зі своїми манірними вельможами та дурнуватими мудрецями, шукаючи жінки! Жінки, яка керуватиме вами! А закон — він тут, і сила тут — тут, у цьому домі. Весь цей рік я збирав до себе всіх, усіх, хто володіє істинною силою. Декого вихопив із самого Роуку, з-під самісінького носа шкільних учителів. І з Хавнору, з-під носа так званого нащадка Мореда, який так прагне, щоби ним керувала жінка. Нашого короля, який настільки посміливішав, що носить, не криючись, справжнє ім'я. Архімагу, тобі відоме моє Ім'я? Ти не пригадуєш, ким я був чотири роки тому, коли ти був ще великим Майстром із Майстрів, а я — нікчемним роукським школярем?

— Тебе звали Ясенцем, — відповів смиренний голос.

— Назви моє Істинне ім'я!

— Я не знаю твого Істинного імені.

— Що? Ти не знаєш мого Істинного імені? Невже ти не можеш дізнатися його? Хіба маги не знають усіх імен?

— Я не маг.

— Оввa! Ану, скажи це ще раз!

— Я не маг.

— Мені подобається слухати, як ти це кажеш. Повтори ще раз.

— Я не маг.

— Зате я — маг!

— Так.

— Повтори це!

— Ти — маг.

— Ага! Це навіть краще, ніж я сподівався! Ловив в'юна, а упіймав кита. Ну що ж, ходімо, познайомишся з моїми друзями. Ти можеш іти. А вона нехай повзе.

І так вони рушили шляхом, що вів угору, до маєтку посадника Ре-Альбі: Тенар — повзучи на руках і колінах спершу по дорозі, а потім — мармуровими сходами до дверей і мармуровими плитами передпокою і кімнат.

У будинку було темно. Довкола панував морок, і незабаром темрява почала огортати мозок Тенар: вона дедалі гірше усвідомлювала, що коїться. Зараз вона вже лише розрізняла кілька голосів і змогла розібрати деякі слова. Вона розуміла, що казав Гед, і варто було зазвучати його голосу, як Гедове ім'я витісняло з її голови усі інші думки. Проте він говорив нечасто, лише відповідав на запитання чоловіка на ім'я Туахо. Час від часу той звертався і до неї, називаючи її Сукою.

— Це моя нова собака, — сказав він кільком чоловікам, які сиділи у пітьмі. Горіли свічки, і від цього темрява здавалася ще густішою. — Погляньте, як добре вона вишколена. Ану, перевернися! — І вона перевертalася горічерева, а чоловіки реготали:

— Добре научена сучка!

— У неї і щеня є, — сказав Туахо. — Те мале песеня здалося би покарати як належить, бо її так і не досмажили до кінця. Але зі своїм виплодком моя собака принесла чудову пташку. Яструба упіймала! Завтра ми навчимо його літати.

Інші голоси щось бубоніли, але Тенар уже не розуміла слів.

Шию жінки щось боляче стисло, і її знову змусили повзти нескінченними сходами, а потім загнали у якесь приміщення, де смерділо сечею, гнилим м'ясом і ще чимось млосно-солодкуватим. Навколо шемрали дивні голоси. Холодна, ніби камінь, рука ляснула її по голові, і хтось засміявся: "Хе-хе-хе", — наче двері зарипіли на іржавих завісах. Потім її копнули ногою і примусили повзти до передпокою. Вона вже ледве рухалася, тому її ще раз штурхонули у груди і в обличчя. Потім гримнули двері — і довкола запанувала чорна, важка, мертва тиша. І зачувши, що хтось плаче, Тенар подумала, що то дитина, її дитина. Їй дуже хотілося, щоби дитина перестала плакати. А потім усе зникло...

ТЕХАНУ

Дівчинка, повернувши ліворуч, встигла вже трохи пройти по дорозі, перш ніж озирнулася назад і сховалася за квітучим живоплотом.

Чоловік на прізвисько Ясенець (утім, і його Істинне ім'я — Ерісен — не було для неї таємницею) ввижався їй роздвоєною і скорченою темною тінню. Він зв'язав її батька і матір ременем, пропущеним крізь язик Тенар і крізь серце Геда, і повів їх до своєї криївки. Її нудило від смороду його лігва, але все-таки Терру трохи пройшла за ними слідом, щоби подивитися, що він робитиме далі. Ясенець завів своїх бранців усередину і зачинив за ними кам'яні двері. Терру не могла увійти туди.

Тоді вона щодуху кинулася бігти — через поля, повз хату тітоньки Слані, повз Оґіонів будинок і кошару для кіз — просто до стежини, що звивалася над урвищем. Тенар не дозволяла їй приходити сюди. Але зараз Терру мусила порушити заборону. Вона зупинилася на самому краю скелі. Десь далеко внизу шемрала вода, сонце поволі прямувало за обрій. Дівчинка подивилася на захід своїм єдиним оком і прокричала те Ім'я, яке колись уві сні промовляла її матір.

Вона не стала чекати відповіді, а просто рушила назад: спершу пройшла повз будинок Оґіона, щоби подивитися, як підросло її персикове дерево. Старе дерево рясніло маленькими зеленими плодами, але ніде не було видно навіть сліду від молодого паростка. Мабуть, його давно з'їли кози. А може, деревце просто всохло через те, що його не було кому поливати. Терру трохи постояла, дивлячись у землю, на те місце, де ріс молодий персик, а тоді глибоко зітхнула і пішла через поля до хатини тітоньки Слані.

Сполохані її появою, обурено залопотіли крильми напівсонні кури. У хижці було, як завжди, темно і млосно від безлічі різних запахів та ароматів.

— Тітонько Слань? — покликала дівчинка.

— Хто там?

Стара відьма лежала в ліжку, сховавшись під ковдрою, і тремтіла від жаху, марно намагаючись оточити себе магічною стіною, щоб до неї ніхто не зміг дістатися. Але Слань уже не могла спромогтися на такі чари — в неї майже не залишилося урочої сили.

— Хто там? Хто там прийшов? А, це ти, моя люба... Мила моя дівчинко, крихітко моя обпечена, красунечко... А що ти тут робиш сама? Де Тенар, де твоя матір? Вона теж тут? Не підходь, не підходь, дитинко! На мені лежить прокляття... Він прокляв мене, доню! Не підходь!..

Тітонька Слань плакала. Дівчинка взяла її за руку.

— Ти геть холодна, — сказала вона.

— А ти гориш вогнем, дитино, твоя рука аж пече. Ой, не дивись на мене! Він зробив так, що плоть моя гниє... Це нестерпно, але він не дає мені вмерти — каже, що спочатку я маю привести до нього тебе. Я намагалася вкоротити собі віку, я прагнула смерті, але він тримає моє життя у своїх руках і, всупереч моїй волі, не дозволяє мені померти! Ох, дайте мені померти!

— Тобі зовсім не конче вмирати, — спохмурнівши, промовила дівчинка.

— Дитинко, — прошепотіла стара, — люба моя... назви мене моїм Ім'ям.

— Хатха, — сказала дівчинка.

— Ах! Я так і знала... Звільни мене, доню, будь ласка!

— Треба зачекати, — сказала дівчинка. — Доки вони не прийдуть.

Тепер тітонька Слань уже трохи заспокоїлася.

— Хто це "вони", хто "вони", люба? — прошепотіла вона.

— Мій народ.

Довгі холодні пальці тітоньки Слані лежали у теплій долоні дівчинки. Терру міцно тримала їх. Надворі тепер було так само темно, як і всередині хати. Хатха, яку інші люди звали "тітонькою Сланню", заснула. А невдовзі задрімала й дівчинка, котра сиділа на долівці біля її ліжка.

* * *

Кати прийшли удосвіта. ВІН гаркнув:

— Ану, вставай! Годі вже куняти!

Вона порачкувала до нього. ВІН засміявся, примовляючи:

— Вставай! Вставай! Ти — сука розумна, можеш і на задніх лапах ходити! Ось так. Людиною прикидаєшся? Що ж, а тепер ходімо! — ретязь і досі був у неї на шиї, і ВІН смикнув за нього. Вона слухняно рушила за ним слідом.

— Гей, ану веди її сам, — сказав ВІН, і тепер поряд опинився інший, той, кого вона любила, але тепер не могла згадати його імені. Він повів її далі.

Разом вони вийшли з темного дому. Кам'яні двері відчинилися і випустили їх, а тоді знову зімкнулися за їхніми спинами. ВІН невідступно йшов назирці за нею і за тим, хто тримав повідець. Решта чоловіків трохи відстали — їх було троє чи четверо.

Поля були сірими від роси. Чорні обриси гори вимальовувалися проти блідого неба. У садах і на живоплотах дедалі голосніше починали співати птахи. Вони дійшли, здавалося, до самого краю світу і пішли далі, аж доки не дісталися до такого місця, де земля перетворилася на голий камінь, а край урвища став дуже вузьким. Через усю скелю тяглася довга вузька подряпина, і вона поглянула на неї.

— Нехай цей Яструб зіштовхне її, — сказав ВІН. — А тоді вже і сам хай летить, коли зможе.

І зняв ретязь із її шиї.

— Іди і стань на краю, — звелів ВІН.

Вона підійшла і зупинилася над урвищем. Внизу було море, і більше нічого. Над морем — лише небо, лише повітря.

— Ну, а тепер Яструб її підштовхне, — сказав ВІН. — Але спочатку спитаємо: може, вона захоче що-небудь сказати? У неї ж так багато мудрих думок! Хіба ви нічого не хочете нам сказати, пані Тенар?

Говорити вона не могла, але показала рукою на небо над морем.

— Подумаєш, альбатрос, — сказав ВІН.

Вона голосно розсміялася.

З моря світла, звідти, звідки починається небо, вилетів дракон, і за його гнучким лускатим тілом стелилось полум'я! І тоді Тенар нарешті заговорила.

— Калесин! — крикнула вона і, схопивши Геда за руку, відштовхнула його назад, до скелі, тому що ревище вогню пронеслося просто над їхніми головами. Забряжчала залізна луска, зашипів вітер у широких крилах, а страхітливі кігті залізними серпами заскреготіли об камінь...

* * *

З моря дув вітер. Кущик чортополоху, що пробився крізь тріщину у скелі біля руки Тенар, жваво погойдувався під поривами вітру.

Гед був біля неї. Вони лежали на камінні, тісно притулившись одне до одного. За їхніми спинами внизу шемрало море, а перед ними стояв дракон. Він трохи скоса дивився на них своїм довгастим жовтим оком.

Хрипким голосом Гед раптом сказав тією мовою, якою говорять усі дракони, і Тенар теж розуміла його: "Ми дякуємо тобі, о Найдревніший".

Поглянувши на Тенар, Калесин звернувся до неї — загудів, наче по великій металевій тарілці вдарили молотом:

— Аро Техану?

— Дівчинка моя, — стрепенулася Тенар. — Терру! — і зірвалася на ноги, аби бігти, аби шукати свою бідну крихітку. І побачила, як та мчить над самісіньким краєм урвища, поспішаючи назустріч драконові.

— Терру, не біжи! Обережно! — крикнула жінка, але мала вже побачила їх і чимдуж побігла просто в обійми Тенар.

Дракон повернув свою величезну, іржаво-руду голову. У його широких, наче гарматні жерла, ніздрях жевріло яскраве гаряче полум'я; час від часу звідти виривалися клуби диму.

— Техану, — сказав дракон.

Дівчинка повернулася і поглянула на нього.

— Калесин, — промовила вона.

Тоді Гед, що й досі стояв перед драконом навколішки, підвівся і, щоб утриматись на тремтячих ногах, схопив за руку Тенар.

— Тепер я знаю, хто покликав тебе, о Найдревніший! — усміхнувся він.

— Я покликала, — мовила дівчинка. — Я не знала, як іще вам можна допомогти, Сеґою!

Вона не зводила з дракона очей і говорила Мовою Створення, легко вимовляючи кожне слово.

— Ти добре вчинила, доню, — сказав дракон. — Я так довго тебе шукав.

— А тепер ми полетимо туди? — запитала дівчинка. — Туди, де живе наш народ? Де дмуть інші вітри?

— А ти хочеш усе це покинути?

— Ні, — сказала дівчинка. — А хіба вони не можуть полетіти з нами?

— Ні, не можуть. Їхнє життя — тут.

— Тоді я залишуся з ними, — відповіла дівчинка, зітхнувши.

Калесин відвернувся, щоби вивергнути зі своєї пащі вогненний подих — чи то втіхи, чи то глузування, чи то гніву: "Хах!" Потім, знову поглянувши на дівчинку, сказав:

— Це добре. У тебе тут багато роботи.

— Я знаю, — відповіла дівчинка.

— Я прилечу за тобою, — сказав їй Калесин. — Коли прийде час. — І обернувся до Геда з Тенар. — Я віддаю вам своє дитя так само, як ви віддасте мені своє.

— Коли прийде час, — відповіла Тенар.

Калесин похитав головою і всміхнувся кутиком довгого рота, всіяного велетенськими, схожими на гострі двосічні мечі, зубами.

Гед, Тенар і Терру відійшли якомога далі, доки дракон обережно розвертав над урвищем своє важке лускате тіло і лаштувався до польоту. Але зрештою він завмер, напружився, наче кіт перед стрибком, і зграбно плигнув зі скелі. Його жилкуваті крила червоно спалахнули проти світла ранкової зорі, шпичакуватий хвіст шмагонув каміння, дракон злетів і зник — наче чайка над морем, наче ластівка в небі, наче думка...

А там, де він щойно стояв, лежало лише обвуглене ганчір'я, скривавлені шматки м'яса та понівечені людські маслаки.

— Ходімо звідси, — сказав Гед.

Але жінка і дівчинка ніяк не могли відвести очей від страшних плям на камінні.

— Це все кам'яні люди, — нарешті сказала Терру. А тоді відвернулася і першою пішла геть. Вона йшла вузькою стежиною попереду чоловіка та жінки.

— Це її рідна мова, — промовив Гед. — Мова її матері.

— Техану, — сказала Тенар. — Її Ім'я — Техану.

— Його дав їй той, хто дарує Імена.

— Вона була Техану від самого початку! Завжди, завжди була Техану!

— Ходімо швидше! — гукнула дівчинка, озираючись. — Тітонька Слань хвора.

* * *

Вони встигли витягти тітоньку Слань на свіже повітря, промити її рани і спалити зігнилі простирадла, доки Терру бігала за чистою білизною до Оґіонової хати. Повертаючись назад, дівчинка привела з собою й Колючку. Пастушка допомогла їм зручно влаштувати тітоньку Слань у ліжку і погодувала її курчат. Потім Колючка пішла, пообіцявши принести їм чогось попоїсти.

— Хтось мусить піти у порт, — сказав Гед, — щоби покликати тамтешнього чаклуна. Нехай він подбає про тітоньку Слань: її можна зцілити. І ще треба навідатися у маєток посадника. Тепер його старий господар помре. А його внук, навпаки, житиме. Але той будинок потрібно очистити...

Гед сидів на порозі хатини, прихиливши голову до одвірка, і, заплющивши очі, грівся на сонці.

Тенар довго мила руки, обличчя, плечі у мідниці[12] з чистою водою, яку вона щойно набрала з криниці. Умившись, вона озирнулася. Вкрай виснажений Гед так і заснув біля одвірка, повернувши обличчя назустріч сонячним променям. Вона сіла поруч із ним і поклала голову йому на плече. "Невже ми врятовані? — думала вона. — І як же нам пощастило вижити?"

Вона поглянула вниз: Гедова рука розслаблено повернулася долонею догори і лежала на землі. Вона згадала чортополох, що погойдувався на вітрі, і пазуристу лапу золотаво-червоного дракона. Тенар вже майже задрімала, коли поруч із нею вмостилася дівчинка.

— Техану, — прошепотіла жінка.

— А моє маленьке деревце загинуло, — повідомила дівчинка.

Стомлений і сонний мозок Тенар не одразу усвідомив, що саме сталося, але за якусь мить жінка прокинулася достатньо для того, щоб запитати:

— А на старому дереві є персики?

Вони розмовляли дуже тихо, щоби не розбудити сплячого Геда.

— Тільки дуже дрібні, зелені.

— Вони достигнуть — після Довгого Танцю. Ще трошки почекати...

— А тоді можна буде посадити ще одну кісточку?

— Скільки захочеш. А в будинку все гаразд?

— Там дуже порожньо.

— Ну що, залишимося жити в Оґіоновій хаті? — Тенар пригорнула дівчинку до себе. — Я маю гроші, — сказала вона. — Вистачить, щоб купити у Болотяника кіз і зимове пасовище, якщо він ще не передумав його продавати. Гед знає, де і як треба пасти кіз улітку... Цікаво, а шерсть, яку ми тоді начесали, збереглася? — І вона раптом згадала: "Ми ж забули Книги! Оґіонові Книги! Над коминком, на полиці... Ми залишили їх Іскрикові у Дубівцях, а він, бідолаха, навіть слова не зможе в них прочитати!"

Та це вже не мало значення. Тепер є безліч інших речей, які їм доведеться опанувати. Згодом вона пошле когось забрати ті книги, якщо вони знадобляться Гедові. Або й сама сходить туди, в долину — пізніше, восени, — побачить сина, навідається до Жайвірки, кілька днів поживе в Яблуньки. А зараз їм треба подбати про Оґіонів сад і город, якщо вони цьогоріч хочуть мати свої овочі. Тенар згадала живопліт із тичкової квасолі та пахощі квітучого саду. І ще — крихітне віконце у західній стіні будинку.

— Гадаю, ми зможемо тут жити, — твердо сказала вона.

notes

Зноски

1

Ванькир — бічна кімнатка, відокремлена стіною від великої кімнати.

2

"Котяча колиска" — дитяча гра, у якій гравець переплітає між пальця ми обох рук зв'язану кільцем нитку, намагаючись "сплести" візерунок.

3

Кметь — кріпак, наймит.

4

Дефілювати — урочисто походжати.

5

Ратушний — тут: голова ратуші — органу місцевого самоврядування.

6

Ланець — одягнена в лахміття людина, старець. Тут ужито як лайливе слово.

7

Секатор — садові ножиці для обрізання крони дерев і декоративних рослин.

8

Гамазея — будівля для зберігання зерна, борошна і т. ін.

9

Церувати — штопати (розм.).

10

Райця — відрадник.

11

Скарбона — скринька для зберігання коштовностей, грошей.

12

Мідниця — мідний таз.